

لہنا و لہوہ
فنا
چمنار

(پہرہ ردهی خیزان)

محمد فہتحو للاً گولہن

لہ ناوکہ وہ
نا چنار

لہ ناوکہ وہ نا چنار

محمد فہتحوںلا گولہن

گروپی کتیبخانہی (PDF)

ئیمہ ہمیشہ بہر دہ و امین لہ خزمہت کردنتان

وہ بہرہم و کاری نوی

کتیبخانہی (PDF)

گروپیگ بو خزمہتکردن بہ خوینہران و
خویندکاران و کتیب دؤستان

EDIT

> کتیبخانہی (PDF)

Public group · 100K Members

له ناوکه وه نا چنار

نووسینی: محمد فهتحووللا گولهن

وهرگیرانی: دهستهی وهرگیرانی دهزگای چاپ و پهخشی کانی عیرفان

چاپی یه کهم: نیار - ۲۰۱۶

له بهر توه بهرایهتی گشتی کتیبخانه گشتیه کان / ههرنمی کوردستان

ژمارهی سپاردنی (۳۳۳) ی

سالی (۲۰۱۶) ی پیندراوه

تیراژ: ۵۰۰۰

شوینی چاپ

Nese
Dokun - Yüzen

Neşe Matbaacılık - İstanbul - TURKEY

+90 212 886 83 30

www.nesematbaacilik.com

هموو مافیکی له بهر گرتنه وه و بلاو کردنه وهی پارێزراوه.

Copyright © Irfan Publishing 2016

دهزگای چاپ و پهخشی کانی عیرفان

www.irfanpublishing.com

گوندی نینگلیزی خانووی ژماره ۹ / ههولیز

+964 (0) 80 713 750

پېرستى بابەتەكان

- پېشەكى ۱۲
- دەروازە ۱۶
۱. جيهانبينىي رەوشت لاي ئىمە ۱۶
۲. ھۆكارەكانى لەناوچوونى نەتەوہكانى پېشىن ۱۷
۳. لاسايىكردنەوہى مىللەتانى دىكە ۲۰
۴. بوونەوہرى رېزلىگىراو ۲۲
۵. دەسەلاتى كلېسا لە پوژئاوا و رەھبانييەت ۲۳
۶. پەيوەندىي نيوان دىن و دەولەت لە ئىسلامدا ۲۴
۷. ياسا ئەخلاقىيەكان ۲۵
۸. ژيانىكى بەرنامە بو دارپوژراو ۲۷
۹. رەوشتى بەرز ۲۹
۱۰. ئارايشتەكانى ژيانى دونيا ۳۰
۱۱. بەزەبى ۳۱
۱۲. مروفايەتتىي ھەرە مەزن ۳۳

بەشى يەكەم

ھاوسەرگىرى

- ھاوسەرگىرى ۳۶
۱. پەروەردەي خىزان ۳۶

۲. گرنگی خیزان ۴۰
۳. نامانج له هاوسه رگیری ۴۱
۴. مهرجه کانی هاوسه رگیری ۴۳
- ا. هاوسه رگیری فهرز ۴۴
- ب. هاوسه رگیری واجب ۴۵
- پ. هاوسه رگیری سوننهت ۴۵
- ت. هاوسه رگیری حه رام ۴۵
- ج. هاوسه رگیری نه خوازراو (مکروهه) ۴۶
- چ. هاوسه رگیری رپیئدراو (مباح) ۴۶
- ح. هه لسه نگانندی به لگه کان ۴۸
۵. ده ستوره کانی فیترهت له هاوسه رگیریدا ۵۳
- ا. سه رهتای هه موو خیریک "بسم الله" یه ۵۳
- ب. هه لبراردنی هاوسه ر ۵۵
- پ. په روهرده کردنی مندالی باش ۵۸
۶. پایدی به رزی دایک ۶۳

به شی دووهم

خیزان

- خیزان ۶۶
۱. خیزانیک کی چون؟ ۶۶
۲. بوون به خاوه نی مندال ۷۲
۳. نه رکه کانی سه روکی خیزان ۷۴

- ۷۴..... ۱. ریشوتنه کانی پیش له دایکبوونی مندال
- ۷۴..... ۲. پهروهده و فیژکردن
- ۷۴..... ۳. هستی بهرپرسیارتنی له پهروهده کردنی مندالدا
- ۷۴..... ۱. ریشوتنه کانی پیش له دایکبوونی مندال
- ۷۴..... پاکیی تۆو
- ۷۶..... پاروی حلال
- ۷۸..... ۲. پهروهده و فیژکردن
- ۸۰..... ۳. هستی بهرپرسیارتنی له پهروهده کردنی مندالدا
- ۸۳..... ۴. نمونه ی جوان بو مندالان
- ۸۴..... ۱. بهرپرسیارتنی دایک و باوک
- ۸۹..... ۲. پاراستنی دادپهروهی له نیوان مندالاندا
- ۹۳..... ۳. بهجددی وهرگرتنی مندالان
- ۹۳..... ۴. چاندنی هستی متمانه
- ۹۵..... ۵. پله بندی له پهروهدهدا

بهشی سیهم

ههستیاری له پهروهدهدا

- ۹۸..... ههستیاری له پهروهدهدا
- ۱۰۰..... ۱. نهخویشی خویشستن و په رستنی دنیا (وهن)
- ۱۰۲..... ۲. نه رکی ژن
- ۱۰۳..... ۳. گرنگیدان به چوئیتی
- ۱۰۴..... ۴. لپرسراویتییه کانمان بهرامبه به مندال

- ۱۰۴ ..... ا. سازکردنی ژینگه يهك بۆ په روهرده كردن
- ۱۰۵ ..... ب. پارووی هه لال
- ۱۰۵ ..... پ. پاراستنی له چاوی پیس
- ۱۰۶ ..... ت. رینكخستنی ژینگه ي خیزان
- ۱۰۷ ..... ج. هاوسهنگی له خو شویستندا
- ۱۰۸ ..... چ. بوون به نمونه ي باش
- ۱۰۹ ..... ح. چاندنی ههستی نرخشناسی و خو شه ویستی خوا له مندالاندا
- ۱۱۲ ..... خ. زمانى حال
- ۱۱۵ ..... د. شه فه قهت
- ۱۱۶ ..... ر. هه ژموون
- ۱۱۸ ..... ۵. خو پرازاننده وه به شه خلاقى خوايى
- ۱۱۸ ..... ا. نادايى قسه كردن
- ۱۱۹ ..... ب. پیوهر له بهزه يی و شه فه قهتدا
- ۱۲۱ ..... پ. پاداشت
- ۱۲۲ ..... ت. ناماده كردنی مندال بۆ دوارپوژ

به شی چواره م

په روهرده ي نايينى مندال

- ۱۲۸ ..... په روهرده ي نايينى مندال
- ۱۳۱ ..... ۱. په روهرده كردنی مندالی فره ره هه ند
- ۱۳۲ ..... ۲. راهاتنى مندال به مزگه وت له ته مه نيكي بچوو كدا
- ۱۳۴ ..... ۳. وه لامدانه وه ي پرسيار و سه رساميه كانيان له سه ره تاوه

۴. عیبادهت و دوعاکردن به جۆرنك كه منداله كەش بیینیت ۱۳۵.....
۵. ریزگرتن له قورنان ۱۳۹.....
- ا. ناسانکاری و خو شه ویستکردن..... ۱۴۴
- ب. بەردەوامی و ریکویتیکی له عیبادهتە فرز و سوننهتەکاندا ۱۴۷.....
- ج. ههستی ریزگرتن له شه عانیرهکان ۱۵۰.....

بەشی پینجەم

پینۆسته چۆن پایه ئیمانی و ئیسلامییهکان پوون بکهینهوه؟

- پینۆسته چۆن پایه ئیمانی و ئیسلامییهکان پوون بکهینهوه؟ ۱۶۰.....
۱. چۆنیتی له نوینه رایه تیکردندا ۱۶۱.....
- ا. قوتابی، مامۆستا، دایک و باوک ۱۶۲.....
- ب. هاواری گومر اکراوان..... ۱۶۳
- پ. رینگای بههشت و دۆزهخ ۱۶۶.....
۲. مانای خویندنهوه..... ۱۶۷
- ا. خویندنهوه و نووسین..... ۱۶۸
- ب. زانست مرۆف ده گهیه نیت به ترسان له خوا ۱۷۳.....
- پ. پهواندنهوهی گومان و دوودلییهکان..... ۱۷۴
۳. باسکردنی چهرخی بهخته وهری و پیغه مبهری نازدار (سَلِّ اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)..... ۱۷۷
۴. باسکردن و ناساندنی قورنان..... ۱۸۲
۵. باسکردنی ههشر و زیندوو بوونهوه..... ۱۸۴

بہشی شہ شہم
رہہ نده گانی پەرورده

- ۱۹۰ ..... **رہہ نده گانی پەرورده**
- ۱۹۰ ..... ۱. پیوسته مندال به کرداری چاک و کهسانی چاک بناسینرت
- ۱۹۴ ..... ۲. سوودورگرتن له زانسته سروشتیه کان له پەروردهی نایینیدا
- ۱۹۶ ..... ۳. ناماده کردنی ژینگه یه کی باش
- ۱۹۷ ..... ا. هه لبراردنی هاوری
- ب. هه لمزینی که شوهه وایه کی نایینی راستگو یانه و
- ۱۹۹ ..... دلسوزانه و به دورگرتنی مندال له ریا
- ۲۰۲ ..... پ. هه لبراردنی نهو کهس و جینگایانه کی په یوهندیان له گه لدا ده به ستیت
- ۲۰۴ ..... ت. هه لبراردنی بهرنامه گانی ته له فزیون بو مندال
- ۲۰۵ ..... ج. پەرورده کردن به رهوشتی قورنان
- ۲۰۸ ..... ۴. بهردهوامیدان به ههستیاری له پەرورده دا
- ۲۰۹ ..... ا. جیگرهوی خراب
- ۲۱۰ ..... ب. گرنگی نوژ کردن

بہشی چه وتهم

بهراورد کردنی نیوان پەروردهی قورنانی و ناقورنانی

- ۲۱۴ ..... **بهراورد کردنی نیوان پەروردهی قورنانی و ناقورنانی**
- ۲۱۵ ..... ۱. پەروردهی ناقورنانی
- ۲۱۵ ..... ا. مرفقه کان دهکات به فیرعدون

- ۲۱۸ ..... ب. سرۆقه كان دهكات به كەسانى ياخى و كەللەرەق
- ۲۲۱ ..... ب. تامانجە كەى بەرژوهندىيە
- ۲۲۱ ..... ت. ژيانيان بەندە لەسەر مەملەتتى، جەدەل و دىپالېكتىك
- ۲۲۳ ..... ج. پەيوەندىيى نىوان تاكەكانى كۆمەلگا رەگەزپەرستى و شۇفېنىزمە
- ۲۲۳ ..... ح. ھىژ دەكات بە بناغە
- ۲۲۴ ..... ۲. پەرورەدى قورئانى
- ۲۲۴ ..... أ. قوتابىي قورئان بەندە يە
- ۲۲۶ ..... ب. خۆبەكەمزان و ھەژارە بەرامبەر بە خوا
- ۲۲۷ ..... ج. تامانجى رەزامەندىيى خويە
- ۲۲۸ ..... ت. دەستوورى ژيان ھارىكارى و يارمەتيدانە
- ۲۲۹ ..... ج. پەيوەندى نىوانمان براپەتتە
- ۲۳۰ ..... ح. ھەق بناغەيە

بەشى ھەشتەم دوا وتە

- ۲۳۴ ..... دوا وتە
- ۲۳۴ ..... مندال
- ۲۳۶ ..... ھاوسەرگىرى
- ۲۳۸ ..... خىزان
- ۲۳۹ ..... داىك و باوك
- ۲۴۲ ..... گەنج و پەرورە
- ۲۴۵ ..... ھارپنى چاك

پيشهكى

بابهتى پهروهردده كردنى مندالان و گه نجان و نه وهى نوئى، بابه تىكى
گه رموگوره و له دونياى ئىستادا گرنگيه كى زورى پى دهرىت و چه ندین
پهراو و لىكۆلینه وهى له باره وه دهنوسرىت. هه لبه ته هه ركه سىك ئاره زوى
دهستخستنى ئەم به رهه مانه ی هه بیټ، ده توانیټ زور به ئاسانى ده ستى
بكه وىټ. به لام گرنگ ئە وهیه كه هه موو بواره كانى ژيانمان، به تايبه ت
پهروهردده و فىر كردن، "خۆمانه" بن و، هه لقولاوى دهنگ و رهنگى ئیمه بن و،
رهنگدانه وهى بىر و، هه ست و، جیهانبینى و كلتورى ئیمه بن.

خوینهرى بهرپرز!

ئەم كتیبه ی بهر ده ستت پىكهاتوو هه له و زنجیره وتارانیه كه زانای بهرپرز
"موحه ممد فه تحولا گولهن" له سه ره تاي سالانى هه شتاكاندا و، له سه ر
مىنبه رى مزگه وته وه و، له ژىر ناو نىشانى "پهروهردده مندال" دا پيشكه شى
ناماده بووانى كردوو هه. دواتر كراوه به كتیب و مامۆستا خۆى پىدا چوونه وهى
بو كردوو هه. هه رچه نده وا نزىكه ی سى سال به سه ر ته مه نى ئەم دانراوه به پىزه دا
تىپه ر ده بیټ، به لام هیشتا تازیه ی و پاراوییه كه ی وهك خۆى ماوه ته وه و زورنىك
له داخوازی و پىداویستیه كانى تايبه ت به بواری پهروهردده ده هیئیه جى.

چہندین لایہنی زور گرنگ لہم کتیبہدا ہن کہ دہکرت ہیلیان بہ ژیردا بہیتین و تیشکیان بخہینہ سہر۔ لیڑہدا بہ نامانجی یارمہتیدانی خوئنہر لہ خوئندنہوہکیدا، تہنہا چہند خالیکی کورت و پوخت باس دہکہین:

- ئەم کتیبہ سادہ و ساکارہ و زوربہی خەلکی دہتوانن لئی تی بگہن۔

- یەکیک لہ گرنگترین تاییہتمہندیہکانی ئەم دانراوہ ئەوہیہ کہ تہنہا لہژیر رۆشنایی ئایہت و فہرموودہ پیروژہکاندا مامہلہ لہ گەل بابہتہ کہ دہکات۔ لہم رووہوہ ئەم بەرہہمہ گەلیک بہنرخ و باوہرپیئکراوہ، بہتاییہت بو ئەو دایک و باوکہ ہہستیار و دلسوژانہی کہ دہخوازن مندالہکانیان بہ سہرچاوہ خو مالییہکان پەرورده بکەن و نایانہویت بہ تیوریہ گوماناوی و باوہرپیئہکراوہکانی بواری پەرورده خویمان و مندالہکانیان سہرقال بکەن۔

- شیوہیہکی سیستہماتیکی ہہیہ۔ ئەوہتا کراوہ بہ چہند بەشیکی جیاوازہوہ و، بہ "جیہانبینی رەوشت لای ئیمہ" دہست پیئدہکات و، بہ "ہاوسہرگیری" و "خیزان" و "ہہستیاری لہ پەروردهدا" و "پەروردهی ئایینی مندال" و "پیوستہ چۆن پایہ ئیمانی و ئیسلامییہکان روون بکەینہوہ؟" و "رہہندہکانی پەرورده" بەردہوام دہبیئت و پاشان بہ "بہراوردکردنی نیوان پەروردهی قورئانی و ناقورئانی" کوتایی بہ باسہ کہ دہہینیئت۔

- دانہر جہختیکی زور لہسہر گرنگی و پیروزی خیزان دہکاتہوہ۔ ہہربویہ ہاوسہرگیریہکی تہندروست بہ بناغہی خیزانیکی تہندروست دادہنیئت و گرنگیہکی بیہاوتای پی دہدات۔

- لہ روانگہی دانہرہوہ ہاوسہرگیری بابہتیکی کہسی نییہ ہہتا خەلکی بہہرہمہکی دہستی بدہنی، بەلکو وەکو خوئی دہلیت "ئەگەر سوود و

قازانجه کانی هاوسه رگیری بو تاک یهک بیټ، بو نه ته وه هزارانه. "بیگومان پیچه وانه کەشی هر راسته.

- لهم دانراوه دا بایه خیکی زور به "چونیتی" ده دریت و لایه نه کانی سه رکه وتنی به سه ر "چه ندیتی" دا روون ده کرینه وه. له بابه تی پهروه رده ی مندال و ژماره ی مندالی نیو خیزانیشدا، "چونیتی" ده کریت به پیوهر و هموو شته کان به م پیودانگه ده پیورین.

- زوریک له پسپورانی بواری پهروه رده و پهروه رده ناسی ته مه نی جهوت سالیان وه کاتی پهروه رده و فی رکردنی مندال داناوه. به لام به پیچه وانه ی نه مه وه لهم دانراوه دا ماموستا سه رنجه کان بو کاتیکی زور له وه پیشتیش راده کیشت و، نامازه به گرنگی هه لبراردنی هاوسه ر و، نامانج له هاوسه رگیری و، نامانج له وه چه خسته وه ده کات. هه ربویه شتیکی سه رنجراکیشه که ته نانه ت پیش هاوسه رگیری باس له پهروه رده ی مندال ده کات.

- نه گه ر نه م کتیبه ناوی "پهروه رده ی دایکان و باوکان" ی لی بنرایه، نهوا شتیکی نه شیواو نه ده بوو. چونکه دانه ر زیاد له چه ند جاریک له سه ر هه لوئست و ناکار و ره فتاری به خیوکاران و ماموستایان و پهروه رده کاران هه لوئسته ده کات و، پیداگری له سه ر کاریگری "زمانی حال" ده کاته وه و، دووپاتی ده کاته وه که هر سیفه تیکی جوان و باش که ده خوازن له منداله کانتاندا بیبینن، سه ره تا ده بیټ له خو تاندا هه بیټ و نمایان بیټ. به لی، له وانه یه گه وره کان به زانیاریه نه زه رییه کان بتوانریت پهروه رده بکرین، به لام سه باره ت به و منداله ی که به سروشت چاولیکه ره و ته نها نهو شتانه ده لیته وه که له چوارده وری ده بیستیت، نهوا "پیشانان به کردار" گرنگترین کو له که ی پهروه رده ی منداله.

- یه کیکی تر له و تایبه تمه ندییانه ی که نووسه ر داوای هه بوونی ده کات

له پەروەدەكاراندا برىتییە له "هەستىارى" و "بەردەوامى". بەلى، ئەو دايك و باوكانى كە هەستىار نىن و بىباكن له چۆنىتتى گەورەبوونى مندالەكانيان، ياخود سيفەتى "بەردەوامى" يان نىيە له پەروەردەکردنى مندالەكانياندا، ئاشكرايە كە زيان بە خۆيان و كۆمەلگاگەشيان دەگەيەن.

- له بابەتى پەروەردەى مندالدا، دانەر هانى پەروەردەكاران دەدات كە رەچاوى تەمەن و، ئاست و، تواناي تىگەيشتن و ژىنگەى مندال بكن و، هەروەك چۆن له پەروەردەى ماددىى مندالدا خۆراكى مندالىكى پىنج سالى نادرىت بە كۆرپەيەكى ساوا، بە هەمان جۆر پىويستە خۆراكى مەعنەوى و زانىارىيەكى وا بدرىت بە مندال كە له گەل تەمەن و ئاستيدا دەگونجىت. ئەوەى جىگاي سەرسوورمانە ئەوئەى كە دانەر هەنگاويك زياتر دەچىتە پىش و ئامۆژگاريمان دەكات كە ئەو پەروەردەيەى دەيدەين بە مندالەكانمان با هى قوناغى داھاتوو بن. واتە مندال هەرچۆنىك بىت له قوناغى ئىستاي تىدەگات و لەناويدا دەژى، بەلام ئەگەر له ئىستاوہ كۆمەلنىك زانىارىى بەسوودى تايبەت بە قوناغى داھاتووى پى بدرىت، بىگومان ئەمەيان باشتەرە. هەر ئەمەشە كە پى دەوترىت ئامادەکردنى مندال بۆ داھاتوو.

- له بابەتى پەروەدەى ئايىنى مندالدا، نووسەر ئاماژە بۆ گرنكى و كاريگەرى رۆلى "زانستە سروشتىيەكان" دەكات له تىگەياندى بابەتە ئايىنى و ئىسلامىيەكان لاي مندال و چەسپاندى له دل و ژىريدا.

ماوئەتەوہ بلىين خۆمان بە خۆشحال دەزانين كاتىك ئەم كتىبە بەنرخ و بەپىزە بە زمانى شىرىنى كوردى پىشكەش بە خوينەران دەكەين. هيوادارين جى شايانى خۆى بگرىت و سوود و قازانجىكى زۆر بە خوينەرانى كوردزمان بگەيەنىت.

دەروازە

۱. جیهانبینی پەروشت لای ئیئە

پیم باشە لە سەرەتاوە لە گەڵ خوینەردا لە سەر چەند بابەتیک ریک بکەوین. چونکە لەو باوەرەدام ئە گەر لە سەر هەندیک بابەتی بنەرەتی ریک نە کەوین ئەوا سوودمەندبوون لەم پەراوە ئاسان نابیت. بەلێ، داخۆ هیچ ریی تی دەچیت لە گەڵ ئەو کەسانەدا - کە هیچ جوهرە دلتەنگیەکیان نییە سەبارەت بەو هەموو بەدرەوشتییانە ی کە خانە و لانه و شار و گوندمانی تەنیو- بگەین بە ریککەوتنیک لە سەر جیهانبینیەکی ئەخلاقى؟

راستیە کە ئە گەر ئیئە سەرەپای هەموو شتیک لە حالى خۆمان رازی بین و خراپکارییەکانى چواردەورمان ریمان نە چلە کینن، ئیتر چی دەمینیتەووە بۆ وتن؟ ئە گەر ئیئە لە هەمبەر دارمانى پەروشتی مندال و، نەو و، خوشکەزا و، برازاکانمان، یان مام و خال و خزمە نزیکەکانمان موچرکە بە گیانماندا نەیت، ئیدی تاوتوونکردنى بابەتەکانى ئاکار چ سوودىکی هەیه؟

بە درێزایی میژوو هیچ کۆمەلگایەك بە بەدرەوشتى پایەدار و سەربەرز

نەبوو. نازانم داخۆ هیچ نمونەیک هەیه که لەم یاسا گشتییە بە دەربیت، بەلام هیچ گومانیک لەوەدا نییە که تەنها ئەو میللەتانه میژوو نە یخستوونەتە کەنارەو و توانیویانە بۆ ماوێهکی دووردریژ بە پێو بەمێنەو که ریزی بەها ئەخلاقییەکانیان گرتوو.

۲. ھۆکارەکانی لەناوچوونی نەتەوەکانی پیشین

کاتیک چاو دەخشیتریت بە شارستانییتیەکانی پیشیندا، دەتوانریت پروو خان و لەناوچوونی ھەموویان بگەرێتریتەو بۆ کرمۆلبوونی ئەخلاق، چەشنی ئەو مشکانە ی که بەنداوی "ئیرەم"یان کونکرد. لەوانە یە ھەندیک جار کاتیک بەدرەوشتی ھیدی ھیدی ژیری بەھاکانی کۆمەلگا دەکرمینیت ھەست بە هیچ شتیک نەکریت. بەلام ئەو کاتە ی که ھەستی پێ دەکریت تازە کار لە کار ترازاو. چەشنی ئەو شیرپەنجە یە که ھەستی پیناکەین ھەتا تەشەنە دەکات بۆ شوینە ھەرە ھەستیاریەکانی جەستە.. زۆر جار وەختیک پێ دەزانریت که لەمێژە جەستە بارگە و بنە ی بۆ ژیانیکی تر پێچاوەتەو.

بەدرەوشتی لە ژیا نی نەتەوەکاندا بە ئەندازە ی شیرپەنجە لە جەستە ی مرفۆدا خراب و ترسناکە. ئەگەر بەتایبەت دەسەلاتدارانی ولات و، پاشان سەرۆکەکانی خیزان و، مامۆستایان و، پەرورەدەکاران و، نەتەوە بەگشتی لەم دارمانی ئەخلاقە بیئاگا بن، سەرلەبەری میللەت ھاوپی لە گەل گرمە و نالەدا دەرووخت، بەلام لەوانە یە تەنانەت نەعرەتە ی قیامەتیش ئەمانە بەئاگا نەھینیت. کێ دەزانیت، لەوانە یە ھەندیک وا بزانی ژیان ھەر ئاوا یە و، وەکو

ئەو بوونەوهرانەى كە لەژێر داروپەردوو و كەلاوهدا دەژین، حالى خویان وەك شتیكى سروشتى ببینن.

بەلى، كاتىك بە درىزايى میژوو لە ھۆكارە بنەرەتییەكانى دارمانى میلیلتان رادەمیین، بە گشتى ئەم شتانە دەبینن: كەوتنى لاوان بۆ ناو بەدرەوشتى و، تاوسەندنى ئارەزوو نازەلییەكان لەم رۆحە بپەرەیانەدا و، پاشان گەمژەبوونیان لە باوەشى ھەستە شەھوانییەكاندا.. كەوتنى دۇنيا بە نامانجى سەرەكى كۆمەلگا و، فەرامۆشكەردنى دوارپۆژ و، دووركەوتنەو لە خوا و، پشەھەلكەردن لە قورئان.. سەرەوھى ترس و سام و شكۆ لە دلەكاندا و ترنجاندى ھەموو شتیك لە چوارچێوھى جەستەدا..

زۆریەى ئەم ھۆكارانە لە رۆوخانى گەلى لە دەولەتاندا دەبیریت. بەلام لەپیناوپر كەردنەوھى ئەو قەیرانانەى كە لە ئەنجامى بۆشاییە مەعنەوییەكان دروستبوون، دۇنیاپەرستى وەك چارەسەرىك خراوەتە رۆو و، ئەمەش ئەوئەندەى تر كێشەكەى ئالۆزتر كەردوو و لە بازنەى كى داخراودا قەتسى كەردوو. ئەمە لە حالىكدا كە نەخۆشییەكە لەووە سەرچاوەى گرتبوو كە میلیلت مەعنەوییەتى لەدەستداو و، لە بنەماكانى قورئان و نیسلام دووركەوتووئەو و، بەدیھینەرى خۆى لەبیر كەردوو. كەچى بیئاگایان لە ھەمان سەرچاوەى نەخۆشییەكەو دەرمانیان پێشكەش بەوانە دەكرد كە بە شۆین چارەى دەردى دەرووندا عەودال بوون. ئەمە لە كاتىكدا ئەگەر لایەنىكى مەرؤف ماددە و دۇنيا بیئت، لایەنەكەى تری، بەلكو پوختەكەى، مەعنا و عوقبایە. خالى لادان رۆون و ئاشكرا بوو، كە ئەویش بریتیبوو لە گەراندنەوھى ھەموو شتیك بۆ ماددە و فەرامۆشكەردنى مەعنا. مەحالبوو بۆشاییەكى لەم جۆرە دیسان بە ماددە پر بکریتتەو. لە راستیدا ئەگەر

ئەم دووانە پىڭكەۋە ھەرىيەكەيان لە چوارچىۋەى خۇياندا مامەلەيان لە گەلدا
بكرىت، واتە ئەگەر مافى خوا بە ئەندازەى گەورەىى و شكۆمەندىيەكەى
بدرىت و، مافى قورئان ھىندەى پىرۆزىيەكەى بىت و، مافى دونياش
بەقەدەر نرخ و بەھاكەى و، عوقباش بەقەدەر نەرزىش و گرنگىيەكەى،
ئىدى ھەموو شتىك ھاوسەنگ دەبىت.

قورئانى پىرۆز دەفەرموئىت:

﴿وَأَبْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ﴾

﴿وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا﴾ (القصص: ۷۷)

بەلى، پىۋىستە ئەو لەشساغى و، گەنجىتى و، سەرۋەت و، تواناى
بىرکردنەۋەيەى كە خۋاى گەورە پىى بەخشىۋىن بەكار بەھىنرىن بۇ خۇئامادەكردن
بۇ دۋارپۇژ، بەلام نايىت بەشى دونياش لەبىر بكرىت! ئەمە پىۋەرى قورئانە.
ئەگەر لەژىر پۇشنايى ئەم دەستۋورەدا ھاوسەنگى نىۋان دونيا و عوقبا
رىك بخرايە، لەوانەيە بەم ئەندازەيەى ئىستا پەرىشان و دۋاكەوتوۋ نەبوويناىە.
لەبەر ئەۋە كاتىك باس لە پەروەردەى خىزانى دەكەين لەم پۇژگارەدا كە دونيا
مروقى لە يادكردنەۋەى خوا دوورخستۋوتەۋە، سەرەتا پىۋىستە لەسەر ياسا
ئەخلاقىيەكان بگەين بە رىككەوتن.

ھەموو مىللەتىك سەردەمىكى بەرزبوونەۋە و پۇژگارىكى نزمبوونەۋەى
ھەبوۋە. مىللەتان بە دەستۋورە بەرزەكان بەرزبوونەتەۋە و بە پالئەرە نزمەكانىش
نزمبوونەتەۋە و رۋوخوان. چونكە ياساكانى گەردوون داراى جەبرىيەتىكى
مەرجدارن. خۋاى گەورە بە رۋالەت سروشتى -كە بەشىكە لە گەردوون-
ۋابەستەى ئەم ياسا جەبرىيانە كرددوۋە. لەبەر ئەم ھۆيە، دەبىت رەچاۋى
ياساكانى سروشت و ئايەتە تەكۋىنىيەكان بكرىت. ئەگەر پشت بە لىبوردەيى

و چاوپووشیي نهوان ببهستن و له ههنديك كار و فرمانه كاتاندا كه موكورتي بنوئن، له لايهن هم ياسايانهوه سزا دهريئن و له ناو دهچن. نهوان سيفهتي ليبوردهيان نيه. خوا ليتان دهبوريت، به لام ياساكانى "تايهته ته كوئنييه كان"، به دهسته واژهيه كي تر "شهرهتي سروشتى" هرگيز ليبورده نين. نه گهر له روانگه ي هم ياسايانهوه شيوازيكي دروست بگيرتته بهر، خواي گوره ههتا "اعلى عليين" بهررتان دهكاتهوه، به لام نه گهر كه متهرخه مي بنوئيرت له گرته بهري هوكاره كاندا - به مهرجيك مامه لهيه كي تايهتي خواي له گوړيدا نه بيت - به رهو "اسفل السافلين" نرمتان دهكاتهوه.

نه گهر ديسان بگهريينهوه سهر كيشه بنه رته تيه كه ي سهرهوه، نهوا ده بيت وه لاميك بو هم پرسيارانه بدوزينهوه: تاي قه ناعه تمان بهوه كردووه كه تيكچوونى نه خلاقى ههنديك پالنهري جددى و هوكارى بابته ي ههيه؟ باوهرمان بهوه ههيه كه ههر بهراستى قهيرانيكى نه خلاقى له نارادايه؟ هم كيشمه كيش و بهر بادييه ي حالى حازر ناهه خلاقيه، يان رهنگدانهوه ي دوخيكى ناساييه؟

۳. لاسايي كردنهوه ي ميلله تانى ديكه

دهر باره ي هوكارى دارمانى نه خلاقى ميلله تانى پيشين، پيغه مبه ر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بهم شيويه نوممه ته كه ي بيدار كردووه ته وه "ههنگاو به ههنگاو و، بست به بست شويني نهوانه ي پيش خو تان دهكهون."^۱

۱. صحيح البخاري، احاديث الانبياء ۵۰؛ صحيح مسلم، العلم ۶.

لە ڕووخانی ئەو میللەتانەدا کە دووچاری دارمانی ئەخلاقى هاتوون
 ھەریەک لە فریوخواردن بە دنیا و، نەپاراستنى ھاوسەنگى نێوان جەستە و
 ڕۆح و، نەبوونی نەخشە و پلان بەرچاو دەکەوێت. بە داخەوێت ئەم کەموکورتییە لە
 قوولایی میژوووە سەری ھەلداوە و، بە درێژایی چەرخەکان لەم نەوێ بۆ ئەوی
 دیکە گواستراوەتەو و، پاشان جیھانی ڕۆژناوا ھەموو ئەم خراپکارییانەى
 بە میرات وەرگرتوو و، بە فەنتازى شارستانیى کەمىک ڕازاندووئەتییەو و
 و سپاردووئەتییە بە دەستی چاولیکەرەکانى. لەم ڕووەو فەرموودە پیرۆزەکە
 وتەییەکی موعجیزەناسایە. بەلى، وەك وەحییەك کە لە قورئاندا نەھاتوو (وحى
 غیر متلو) ئیلھامى دلى ئەو کراوە و ئەویش لە قالبى وشەدا داپرشتوو.

لێرەدا ھەز دەکەم ناماژە بۆ خالیکی دیکەش بکەم: کاتیک تەماشای
 ھەندیک ولات و مرقفەکانى ناوی دەکەین، لەسەر ناستى ھەلومەرجى ماددى
 وەك کەسانى بەختەوەر و خوشگوزەران دینە بەرچاومان و وا دەزانین ھەموو
 کیشەکانیان تێپەراندوو. ئەمە لە حالیکدا کە مرقفى ڕۆژناوایی نیگەرانی و
 بە دواى بەختەویریدا دەگەریت، بەلام ھەرچەند دەگەریت دەستى ناکەوێت.
 بۆ نمونە، ڕیژەى خووکوشتن لە ڕۆژناوا بەراورد بە ھەر جینگایەکی تر بەرزترە.
 مەحالە میللتیک بە بەختەوەر ئەژمار بکریت لە کاتیکدا کە تاکەکانى -پیاو
 بن یان ژن- خویان بکوژن.

لە کۆنفرانسیکدا لە شارى "ریبات" لەژیر ناوئیشانى "رێکخستنى
 خیزان"دا کە تێیدا بابەتى خیزان لە ئیسلامدا تاوتوی دەکرا، ناماژە بەو کراوە
 کە ڕیژەى جیابوونەو لە ئەمریکا (۴۰٪)ە. لەوانەییە ئەمرۆ ئەم ژمارانە
 زیاتریشیان کردییت. لەئێوەو میللتانەى ئەمرۆى دنیادا کە کۆمەلگاکانیان
 دووچاری دارمان هاتوون، ئەمریکا حالى لە ھەموویان باشتەر دەردەکەوێت.

له بهرتهوهی له هندیك بابه تدا ههستیاره، دهتوانریت بوتریت که پیسی هه موو نهو خراپکارییهی به تهواوهتی تیوه نه چوو که رۆژئاویان په ریشانکردوو.

۴. بوونهوهی ریزلیگیراو

پۆیسته هه موو شتیك ئامانج لی بهختهوهی ئادهمیزاد بی. مروف له سهر زهویدا جینشینی خویه و گهردوون به گوهری نه به دیهینراوه. له پرووه پۆیسته شارستانیتییهکان خزمهت به مروف بکهن و بهختهوهی ئادهمیزاد ئامانجیان بی. قورئانی پیروز دهفهرمویت:

﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ

الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾

(الإسراء: ۷۰)

شیخ غالب نه راستییه قورئانییهی له دوو بهیته شیعهدا هیناوهته سهر زار:

بروانه له خۆت، پوختهی عالمیت تۆ

مهردوومی دیدهی نه کوان، ئادهمیت تۆ

به لی، مروف لای خوا بوونهوهریکی ریزلینراوه. هه موو شارستانیتییهکانی سهر پرووی زهوی و گشت سیسته مه سیاسی و ئابووری و کلتوورییهکان جگه له چند ههلمهتیک بۆ قهبوولکردنی نرخ و بههای نهو هیچی دیکه نین. له پرووه نهو سیسته مانه بهختهوهی مروقیان نه کردوو به ئامانجی خویان، هیچ نرخیکیان نییه و هیچ بهلینیکی رهنگینیشیان پی نییه بۆ مروقایهتی.

۵. دەسەلاتى كلىسا له رۇژئاوا و رەھبانييەت

لەم رۈۋەتە جياۋازىيەكى زۆر گرنگ ھەيە لەنيوان ئىسلام و جىھانى رۇژئاوادا. سەرکەوتنى زانست له رۇژئاوا دەسەلاتى مەسىھىيەت و رەھبانييەتى رۈۋخاند. بەلام له جىھانى ئىسلاميدا بە پىچەوانەى رۇژئاوا، بە پىشكەوتنى زانست رۈۋكردنە دىن ئەۋەندەى تر پەرى سەندوۋە.

لە ئەۋروپاي پىش سەردەمى رېئىسانس و رېفۆرم، باجىكى زۆر خرابوۋە سەر ئەو تاكانەى كە لەژىر ھەژمونى كلىسادا بوون. ھەمووان لەبەرامبەر ياسا بەردەوام گۇراۋەكانى كلىسادا دلتنەنگ و دوودل بوون و، لە داھاتوۋى خۇيان نىگەران بوون.

دوژمنايەتتەكى جددى لە رابەرە رۇحانييەكاندا ھەبوۋ بەرامبەر بە زانست و ھىچ جۇرە لىبوردەى و چاۋپۇشايەكىيان لە رۈۋى دۆزىنەۋە زانستتەكاندا نەدەنۋاند. ھەموو توپۇزىنەۋە و دۆزىنەۋەيەكى زانستى بەبى سى و دوو كردن و بەيئەۋەى تەماشاي ماھىيەت و ناۋەرۇكىيان بىكرىت رەت دەكرانەۋە. ژمارەى ئەو كەسانە كەم نىن كە لە ئەنجامى جىھانىنى و دۆزىنەۋە زانستتەكانيان رۈۋبە رۈۋى ئەشكەنجە و سزاي جۇراۋجۇر بوونەتەۋە لە دادگاكانى پشكىندا. خەلكان نەياندەتۋانى لەھەمبەر ئەم فشار و زۇردارىيەۋە ورتە بىكەن. لە ئەنجامى ستەمكردن لە ھەمووان بەتايبەت لە ھەژاران و، نەبوۋنى شتىك بە ناۋى مافى ئافرەت و، تەنانت ئەژماركردنى ئافرەت بە نيوەمرۇف لە زۇرىك لە شوئەكانى كاردا و پىدانى نيوەى نرخ پىيان، بەگشتى لە سەرجم چىنەكاندا -جگە لە توپۇزىكى ئەرستۇكراتى كەم- جۇرىك لە بىز و رقى بەرامبەر بە دىن دروستكرد.

له نهنجامی نه فرهتیکي لهم جوړه دا، بزووتنه وهی چاکسازی له چندها شوونی جوړاوجوړدا سهریان هه لدا و کلیسا و هه موو شتیکی په یوه نندیدار بهویش هه پروون به هه پروون بوون. کاتیک کلیسا بهم بوومله رزهیه له بنه وه که و ته لهرزه، بهها نه خلاقیه کانیش له گه لیدا ته ختی زهوی بوون.

۶. په یوه نندی نیوان دین و دهولت له نیسلامدا

له دنیای نیسلامدا دلې هیچ زانیهک نه پرهنجینراوه. هه رگیز تایین فشار و پهستانی نه خستووه ته سهر دهولت و میللهت. هه میشه "هیز" له فرمانی "حق" دا بووه و دهسه لاتدارانیش له خزمهتی خه لکدا بوون. ته نانهت فرمانپرهواکانیش له بهرامبهر و ته یه کی حه قدا ده که و تنه سهر چوک و تینویتی خویان بو قه بوولکردنی حه ق دهرده خست.

لهم پرووه ده داد گایی کردنی "موحه ممد فاتیح" له لایه ن "خضر چه له بی" یه وه ته نها مشتیکه له خهرواریک...

خه لیفه راشیده کانی وهک حه زرهتی عومهر و حه زرهتی عه لی له گه ل جووله که یه کدا بهرامبهر به دادوهر داد گایی کراون. له سایه ی نه وهی که "هیز" یان له "حق" دا بینیه ته وه، هه رگیز نه م جیهانه هینده ی رپوژناوا زه بر و زهنگ و زورداری به خوه نه دیوه. هه ر له بهر نه م هویه ش کهس دلې له تایین نه پرهنجاوه. نه و ژیانه ی که خه لکی خه ون و خه یالیان پیوه ده بینی، له م جیهانه دا له شیوه ی واقیعه دا بوو...

۷. یاسا نه خلاقیه کان

چی به چاک و چی به خراب ده زانین؟ ده خوازین منداله کانمان چون
په روهرده بکهین؟ نایا لهم رووهوه نه خشه و پلانیکنمان ههیه؟

ههز ده کهین منداله کانمان چون په روهرده بکهین؟ نایا که سمان ههیه
خولیایه کی لهم جوړه ی هه بیته که بلیت ”من ده مه ویت منداله کهم به فلانه
شیوه په روهرده بیته و، پاشان داخو چی ده کهین بوئه وهی بگهین بهم نامانجه؟
چون دهر وانین له وهی که تا درهنگانیکی شهو لیړه و له وی کات به سه ربه رن؟
نایا هه رکاتیکن بیته وه دهیان نووسینین به سنگمانه وه؟

چ شتیکن تا کوی قه بوول ده کهین و، به چی ده لیین نه خلاق و، به چیش
ده لیین دژی نه خلاق؟ به چ پیوه ریکن به شتیکن ده لیین چاک یان خراب؟
تا کام سنور منداله کانمان سه ربه ست ده کهین؟ نایا پیوانه یه کمان ده بیته له
بابه تی بریاردان له سه ر نهو جلوبه رگانه ی که ده پیوشن؟

نه گه ر له حالی نیستایان نارازین، لهم باره یه وه تا نیستا بیرمان له
چی کردووه ته وه؟ نایا هانامان بو چاره سه ر بردووه؟ لهم پیناوه دا له چند
دهر گامان داوه، سه رمان له چند پسرور و شاره زا داوه، چند فرمی سکمان
رشته وه؟ نه م بابه ته له وانیه په یوهندی به نیمه و، که سیکی نریکمان و،
دراوسییه کمان، یاخود هه موو میله ته که مانه وه هه بیته، داخو نیمه به راستی به
دوای ریگه چاره یه کدا گه راوین؟“

نه گه ر نیمه لهم رووهوه خاوه نی نه خشه و بهرنامه یه کی تایبته به خو مان
نه بین، که واته نیمه ش وه که فرمووده که ی پیغه مبه ر (صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ)
ههنگاو به ههنگاو و بست به بست شوینی پی نه وانیه ییش خو مان هه لگرتووه

و، چاومان لی کردوون و، کهوتووینهته ههمان کهندهلانهوه. له راستیدا
بنه‌ره‌تی ههموو نهم کیشانه بریتییه له پشتهلکردن له دهستوره‌کانی خوا
و پیغه‌مبه‌ری نازیز و قورئان و، به‌ندایه‌تیکردن بو هه‌وا و ناره‌زووه‌کانمان.
نهمرو زوربه‌مان مندالیکی وای هه‌یه که کهم تا زور سکالای له
دهست ده‌کات. داخو ده‌بارهی لارولوریه‌کانی چون بیرده‌که‌ینه‌وه؟ ته‌نانه‌ت
بیرکردنه‌وه به‌ته‌نهای زور گرنکه. به‌لی، پیوسته بیگومان به هه‌ر نرخیک بووه
بیر بکه‌ینه‌وه. پیوسته ههلویسته بکه‌ین له‌سه‌ر نهم پرسیاره ”هه‌ر به‌راستی
ئیمه له‌م بابه‌ته‌دا چیمان له‌ده‌ست دیت؟“ بیگومان پیوسته بیر له خوشمان
بکه‌ینه‌وه، ئایا که‌سیکی لی‌بوورده‌ین یان توندین، یاخود که‌سیکی خوئنسارد و
بیباکین؟ ئایا ته‌نها وه‌کو بیده‌نگی و بیه‌ستی مردوویه‌ک له‌و شتانه‌ ده‌روانین
که له‌ ماله‌کانماندا ده‌گوزهرین، یان روژانه به‌ دوا‌ی چاره‌سه‌ردا ویلین؟

ده‌توانین نهم پرسیارانه زیاتریش بکه‌ین، بو نمونه، ئایا وه‌ک پاریزهریک و
به‌خیوکاریک هه‌ولی ناسینی نه‌و که‌سانه ده‌ده‌ین که منداله‌کانمان په‌یوه‌ندی
هاوریه‌تیان له‌ گهل به‌ستوون؟ هه‌میشه زه‌مینه و ژینگه‌یه‌کی باشی بو
ناماده ده‌که‌ین؟ تا نهمرو هاوریه‌کی چونمان بو دوزیوه‌ته‌وه؟ نه‌گه‌ر ئیمه
بو‌مان نه‌دوزیوه‌ته‌وه، داخو له‌ گهل کیدا ده‌گه‌ریت؟ ئایا ته‌نها ناو‌نووسکردنی
له‌ قوتابخانه، یان سپاردنی به‌ ماموستایه‌ک، یان ناردنی بو کورسیکی
قورئان‌فیروون، به‌سه؟ ئایا ته‌نانه‌ت نیشان‌دانی مزگه‌وت پی و ناساندنی به
ماموستای نوژخوین سه‌رووزیاده؟

له‌پال گرنگی نهم پرسیارانه و گه‌ران به‌ دوا‌ی وه‌لامه‌کانیاند، بیگومان
رینکوپیکی و، قوولی و، گه‌رموگوری و، دامه‌زراوی و ره‌نگاوپره‌نگی
ژیانی خوشمان تابلیت گرنگ و جینی بایه‌خه.

۸. ژيانىكى بەرنامە بۇ دارىژراو

ئەوھى كە ھەر لە سەرەتاوھ ژيانمان وەك كۆى "ياسا و پىساكان" دەستىشان بىكەين و ژيانمان بە گوڭرەھى ئەمانە بەسەربەرىن، شتىكى تابلېت گىرنگە. پىويستە بتوانىن بلىين "من ئەمسالم بەم شىوھىيە و، سالى داھاتووم بە فلان جوڭر و، سالىكى ترم بە فىسار جوڭر نەخشەپىژكردووه." ئەگەر بتوانىن ئەمە بلىين، كەوايە بە درىژرايى ئەم ماوھىيە پرووبە پرووى شتانيكى زانراوى وا دەبىنەوھ كە پىشتەر بەرنامەمان بو داناون و، بەئاسانى دەتوانىن برىارىيان لەبارەوھ بەدەين و، ھەرگىز دووچارى سەرسامى نابىن. بەلام ئەگەر ھەندىك برىار و ياساى بنەرەتىمان نەيىت تايبەت بە داھاتوو، ماناى وايە پىويستە ھەر لە بەيانىيەوھ خوڭمان بو پرووبە پرووبوونەوھى سەرسامكەرى چەندەھا شتى نەزانراو ئامادە بىكەين. بىھىننە بەرچاوى خوڭتان كە ھەرەسى ئەم شتە نەزانراوانە لەناكاويكدا ھىرشتان بو دەھىننىت، ئەگەر زۆرە بەدەن بە ئەژنووى خوڭتاندا و بەدەم خەم و پەژارەوھ بنالىين. مادەم وايە، كەواتە پىش ئەوھى ھەموو ئەمانە پروو بەدەن پىويستە برىارىكى لەپىشىنەتان لەبارەيانەوھ دايتت.

ھەنووكە با بەسەر ئەمانەدا بەرز بىينەوھ و بەگشتى لە ھالى مىليار و نيونك دانىشتووانى جىھانى ئىسلامى پروانىن. دەبىنين لە ھەمان مالدا كە گرى ناگرەكەى بو كەشكەشانى فەلەك بەرز دەبىتەوھ، باوك و مندال و نەوھكان پىكەوھ دەسوتىن و، ئەوپەرى بىباكىشن بەرامبەر سوتانى يەكتىرى. بە رۆژى پرووناك نەتەوھىيەك يان نەتەوھ گەلىك لەناو قور و لىتەدا نوقم دەبن و، ئەوانەى دوای ئەمانىش وەك ئەوھى ھەشاماتىكى كوڭر بن و، بىتەوھى سەيرى راست و چەپى خوڭيان بىكەن خوڭيان لە ھەمان زەلكاو دەھاون و،

بهره و هرزه‌یی ههنگاو ده‌نین و، وه‌کو یادگار ییه‌کی تال و ناشرینیش له
یاده‌وه‌رییه‌کاندا ده‌میننه‌وه.

پیغه‌مبهر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بهو گوفتاره موعجیزه‌ناسایه‌ی که پیشتر
باسمان کرد ناگادارمان ده‌کاته‌وه و، ده‌فرمویت ”ههنگاو به ههنگاو و، بست
به بست شوین نه‌وانه‌ی پیش خوتان ده‌که‌ون.“

ده‌کریت ناگادارکردنه‌وه‌یه‌کی له‌م جوړه له‌م فرمووده پیروژه‌وه ده‌ربه‌ینریت:
”نامان وریا بن و ناگاداری خوتان بن، به جوړیک ههنگاو بنین وه‌ک نه‌وه‌ی
له‌ناو کینگه‌ی مینرپژکراودا بن، هه‌میشه به جوړیک وریا بن وه‌ک نه‌وه‌ی
هه‌موو ساتیک پرووه پرووی مه‌ترسییه‌ک بینه‌وه!“

با لیره‌دا چهند دیره شیعریکی خه‌مگینی ”عاکیف“ی خوالیخو‌شبوو
به‌ینین که له وه‌سفی حالی په‌ریشانی جیهانی نیسلامیدا وتوویه‌تی:

درا و که‌وته به‌رپی، په‌رده‌ی چه‌یا له گشت جیه‌ک..

تومه‌ز چ روخسارانیکی ناشرینی داپوشیوه یه‌ک په‌رده‌ی ته‌نک!

وه‌فا نه‌ما، ریزی په‌یمان هیچ، نه‌مانه‌ت له‌فزی بیمه‌دلوول،

درو دارای ره‌واج و، خیانه‌ت نه‌لزهم و چه‌ق مه‌جهول

دلان بی‌په‌حم و، هه‌سته‌کان نزم و هیواکان خار،

نیگای تکاو له گشت چاویک، به‌نده‌ی خوا ده‌کات نیستی‌حقار

ژیری ده‌له‌رزنی یا په‌ب، چ گو‌رانیکی ترسناک پرووی داوه،

نه‌دین ماوه نه‌ئیمان، دین خه‌راب و ئیمان توراب!

۱. صحیح البخاری، احادیث الانبیاء ۵۰؛ صحیح مسلم، العلم ۶.

گەر مەفاخیر لەناو بچیت و ویزدانەکانیش بێن لال..
ئەم ڕووخانی ئەخلاقە بەردەوام بیت، ناشمیت ئیستیقلال!

ناژاوە و دارمانی ئەخلاقی نەك تەنھا لە جیگایە کدا بەلكو لە گشت
شونییە کدا.. بە جوړیك تەنانت ئەوانەش كە لەم حالە بیزارن، وەك ئەوێ بە
کاریگەری پزیسكەکانی ئەم ناگرە لە هەست و بیر خالی بووبنەو، بیئاگان
لە هەموو ئەو شتانە ی لە چواردەوریان ڕوودەدات.

۹. ڕەوشتی بەرز

پیغەمبەر (عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَأَتْرُ السَّلَامِ) دەفرموت ”من بو کاملکردنی ڕەوشتە
جوان و پەسەندەکان نیڕاوم.“ ”چەندین نیعمەت و توانا و لیھاتنی بیسنوور هەن
كە خوای گەورە پئی بەخشیوین و پئویستە لەسەرمان گەشەیان پئی بدەین.
بەلئ، ئیمە بە جوړیك پڕچەك كراوین و بەھرەگەلیکی وامان پیدراوە كە لە
تواناماندا بیت جیی خۆمان لەنیو ریزی فریشتەکاندا بکەینەو. نرخشناسیی
ئەم لوتفانە ی كە لە جیھانی ئەبەدییەتەو هاتوون داخوازی بە گەورەراگرتنی
بەخشەرەکیان و، ریزگرتنە لەو كەسایەتییە ی خۆمان كە بە چەندین توانا
و لیھاتنی سەرسورھینەر رازنراوئەو. كتیبە پیرۆزەکان دەنگ و هەناسە ی
ئەم پەيامەن و، پیغەمبەرانیش راستترین نوینەری ئەم حەقیقەتەن و، دواین
ئەلقە ی ئەم زنجیرە زۆرینەش ڕوونترین بەلگە ی ئەم راستییە ی و ناوازەترین
سولتانی ڕەوشتی جوان و پەسەندە.

قورئانی پیروژ ده فهرمویت:

﴿ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴾ (القلم: ۴)

﴿ إِنَّ هَذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ ﴾ (الشعراء: ۱۳۷)

بهمهش ناماژه بو قوولی و فراوانیی نهم لایه نهی نهو ده کات.

۱۰. نارایشته کانی ژیانی دنیا

قورئانی پیروژ ده فهرمویت:

﴿ الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ

خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴾ (الكهف: ۴۶)

لیردها به گشتی ناماژه بو نهوه ده کریت که مال و منداال نارایشت و، جوانی و، شان و شکوی ژیانی دونیایه و، بهمهش یادمان ده خاتهوه که پیگه که یان قورسایی ههیه و ناییت به کم سهیر بکرین. به لام نه مانه پروویان لهو به شهی دونیایه که پرووی کردووه تهوه دونیا خووی و، بریتین لهو لایه نهی دونیا که زهرده لده گهرین و، سیس دهن و، تیک ده چن و مرووف دهره نجین. که واته مالی دونیا له خویدا شتیک نییه مایه ی شانازی بیت. مندالیش به هه مان جوړ له خودی خویدا شتیک نییه شانازی پیوه بکریت. تهنها نهو کاتهی که روو له دواروژ و خوی گه وره ده کهن، نرخیکی ره هایان ده چیته سر و ده چنه ریزی نهو چاکانهی که به هه میشهیی ده میتنهوه (باقیات الصالحات). کاتیکیش ده گوهرین به چاکه، نهوا هه رچه نده لیړه له

شیوہی تۆودان، بەلام لە دواڕۆژدا دەبن بەو درەختانەى کە گەردونیان بەرەو ئاسمان ھەلکشاوو، بە ھیشووو تەر و پاراووکانیان نمایشی ئەندامى جوانیان دەکەن.

ھەموو ئەم بابەتانەى کە ویستمان لێرەدا پیش چاویان بخەین، کۆمەلێک بابەتی ژیانبەخشی وان کە قورئانی پیروۆز لە شیوہى چەند دەستوورنێکدا بۆ ئیمەى دارشتووو و راستترین شیوازی پیشکەشکردووین. ھەموو ئەمانە تەنھا لە دەرمانخانەى مەزنى قورئان و ئەو سیستەمەدا بوونیان ھەبە کە پیغەمبەرى ئازیز (عَلَيْهِ أَفْصَلَةٌ وَسَلَامٌ) بە دەستە پیروۆز و بەپیتەکانى چنیویەتى و نمایندەبى کردووو. ھەرچى گۆنھەلخستە بۆ سەدای مەزنى وەحى و سوننەت و، پاشان وەرگرتنى سیفەتى بەخشینی ژیان لێیانەو، شتیکە تەواو لەسەر نسیب بەندە.

۱۱. بەزەبى

قورئانى پیروۆز -وہک لە نمونەى ھەزرەتى ئەیبویشدا دەردەکەوئت-^۱ نامۆژگاریمان دەکات کە لەبەرامبەر کیشە جوړاوجۆرەکانەو پەنا بۆ بەزەبى و میھربانىبى خواى گەورە ببەین. بەلى، ھانا بردن بۆ بەخشندەبى و میھربانىبى ئەو -سەبارەت بە نەفسمان و، خێزانەکانمان و، نزیکەکانمان و ئەو منداڵانەمان کە بەرەلای کۆلانەکانمان کردوون- ھەم داواکردن و ھاواربردنە بۆ رەحمەتى ئەو و، ھەم داننانە بە ھەژارى و لاوازی و بیتوانىبى خویماندا و، قەبوولکردنى ئەو راستیەبە کە توانستى رەھای ئەو بەسەر گشت شتیکدا زالە. جگە

۱. بڕوانە سورەتى انبیاء، تاپەق ۸۳.

لهوش میهره بانی له هه مان کاتدا هوکاره بو میهره بانی. نه گهر مرووف
 خاوهنی بهزهیی بیته، خواش بهزهیی له روودا دهنوینیت. نه گهر ئاده میزاد
 ههستیار بیته بهرامبهر به تیکچوون و لادانه کان، خوی گهرهش نهو شتانه
 دهخاته بازنه ی پاریزگاری خویهوه که نه گهری تیکچوونیان له پیدایه.

پیغه مبهری خوشه ویست (عَلَيْهِ اَلْفُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) بهم شیوهیه فرمانمان بی
 دهکات "بهزه بیته بهوانه ی سه رزه ویدا بیتهوه، تا خوا بهزهیی پیتاندا
 بیتهوه." ۱۶

مردن و کاره ساتی راسته قینه نهوانه نین که له نه خوشی و رووداوه کانهوه
 سه رچاوه ده گرن. ترسناکترین مردن و کاره سات نهوهیه که ناخی مرووف خوی
 له باوهشی غه فلهت هاویشتی بیته و، ههسته کانی وشکبووبن و دونیای دلی
 مرد بیته. بهلی، گهرهترین بهلا نهوهیه که به ناگری ناو مال نه زانریته و
 له بهرامبهر پوو کانهوه و له ناوچوونی مندالدا گهره کان بی ههست و شعور بن.
 نه گهر دایک و باوک لهو ئاگره مهعنه وییهی ناو مال و خانه بیئاگا بن،
 نیدی هیچ بهدبهختی و غه فلهت و کاره ساتیک له مه گهره تر نییه. کهسانی
 لهم جوهره چهند بو حالی خویان بگرین حهقی خویهتی، بهلام دیسان گریانیش
 دلی پیوسته.

۱۲. مروڤايه تیی هه ره مه زن

ترسناکترین کاره سات دارمانی ره وشته. بویه باوهرمان وایه که یاسا ره وشتییه کانی قورنان گرنگترین و باشتترین سه رچاوهی شیفان بو مروڤی ده رده داری نهم رۆژ گاره.

قورنانی پیروز ده فهرمویت:

﴿ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ﴾

(التین: ۴-۵)

ده گریت بهم جو ره لهم نایه ته پیروزه تی بگهین: نیمه سه ره تا مروڤمان له جوانترین شیوه دا به دیهینا، پاشان به ره و نزمترینی پله نزمه کان پالمان پیوه نا. واته نه و هه میسه له مشتومردا ده بیته له گه ل نه فسی خویدا و، نه گه ر جاروباریش بکه ویت، زورکات به یارمه تیی جووته بالی نیمان و کرده وهی چاک به ره و مروڤایه تیی هه ره مه زن ده فریته.

نهم نایه ته پیروزه نیمه ده پاریزیت و، ده ستمان ده گریته و، سه رمان ده خات بو مروڤایه تیی هه ره مه زن.. به لی، له که وتن و، له ناوچوون و، به رزبوونه وه بو پله هه ره نزمه کان و، کو له واری و ده سته وه سانییه وه به ره و به رزترین پله ی مروڤایه تی هه لمان ده کیشتیت. هه ول ده دهین له به شه کانی داها توودا نه و په یامه روونا کانه ی قورنان پیشچاو بخهین که له مه ر نهم بابته هاتوون.

به شی یه که م

هاوسه رگیری

هاوسەرگىرى

۱. پەروردهى خىزان

لە بەشى پېشوودا ھەندىك بابەتەمان وروژاند كە پىويستبوو بەجددى لەبارەيانەو ھەبىر بىر بىكەينەو ھەبىر بىگەين بە جۆرىك لە رېككەوتن لەسەريان. ويستمان سەرنجەكان رابكيشين بۆ چەند پرسىيارىكى ھەك ”بيروپامان چىيە دەربارەى ھالى ئىستامان؟ چۆن لەو رووداوانە دەروانين كە لە چواردەورمان روو دەدەن؟ ھەلسوكەوتمان چىيە بەرامبەر بەو رەفتارە نارەوشتىيانەى كە لامان قەبوولكراو نين؟ بىر لە چ جۆرە چارەسەرىك دەكەينەو ھەبىر بۆ كيشە ئاكارىيەكان؟“

تەگەر لە ھالى ئىستاي دونيا نارازين و، رووداوە نەرتىيەكان ھەكو خەنجەر دەچن بە جەرگماندا و، تەو كەسانەمان بەدل نىيە كە تەم ژىنگەيەيان سازاندووە ھەبىر پىوھى دەبەن، كەوايە پىشنيار و چارەسەرەكانمان كامانەن؟ بەلى ناچارين ھەموو تەم شتانە بزائين.

مروڤە باوەردارەكان نوژنە كردن و بەكەمزائىنى تەم كارە و، روژوو نەگرتن و بەقورسزائىنى لەسەر گيان و، ھاتوچۆى ئاوارەئاسا و بىتامانج بە كۆلان

و شه قامه كاندا و، ده مه قالی له گه ل ئه م و نه و، به كردار گه لینی نانه خلاقى
 -هر چه نده هه ندیک ئه م شتانه به پیوستیی سه ره به ستی ده زانن- داده نین. نیمه
 له ژیر پرووناکییی قورنانی پیروژ و له چوارچیوهی یاسا و ریساکانی نه ودا
 رهوش و نارپهوشت شی ده کهینه وه و، تیشک ده خهینه سه ره پهروه ده و نه و
 مانایانهی که له م وشه یه وه فییری ده بین.

گرنگترین بناغه ی نه خلاق ئیمان و باوه ره. به لام هه موو شتیکیش ته نها
 له عه قیده پیک نه هاتووه. نه گه ره باوه ره له ژیانی کرداریدا رهنگ نه داته وه و
 به یارمه تی چالاکییه کردارییه کان به هیژ نه بیته و، مروف ژیان له سایه ی
 بیروباوه ره کهیدا به سه ره نه بات، نه و عه قیده ته نها له شیوه ی قه ناعه تی کدا
 ده مینیتته وه. له م حاله ته دا باوه ره نه ک هه ره کاریگه ری نابیته له سه ره ژیانی
 که سی و خیزانی و کو مه لایه تی تاک، به لکو ناشتوانیته ره ولیکی ئاراسته کار
 بیینیته. هه ره چه نده ئیمان سه ره چاوه ی پرووناکی و هیژه و، بیئیمانیش لاوازی
 و بو شاییه، به لام ئیمانی راسته قینه هیژی خو ی له ریگه ی کرداره وه نمایان
 ده کات. نه بینراوه که سیکی بیباوه ره سوودی بو کو مه لگا که ی هه بوویته،
 نه وانده ش که سوود به خش بوون هینده که م و دانسقه ن که ژماره یان له په نه جه ی
 ده ست تی ناپه ریته. بو نمونه، یه کیک باوه ری نییه به لام داوینپا که. نازانم
 داخو له چوارچیوهی پیوه ره بنه ره تییه کانی نیمه دا که سانی له م جو ره به
 خاوه نه فزیله ت داده نرین یان نا. چونکه فزیله تی راسته قینه نه و فزیله ته یه
 که له سه ره ئیمان و هه ستی به خو دا چوونه وه به نده. به لی، ئیمان به خوا و،
 کتیه به پیروژه کان و، زیندوو بوونه وه و، به هه شت و دۆزه خ، شکل و شیوه به
 ژیانمان ده دات و، وه ک هی ژیانی فریشته کان ریکی ده خه ن و، پاشان ژیانیتیکی
 رینکوپینکمان بو مسو گه ره ده که ن.

جیبه جیکردنی داخواییه کانی نهم شتانهی که مروفت باوهری پیهیناون
 زور گرنکه. دواروژ بریتییه لهو دادگایهی که لیپرسیینهوه لهم ژیانهی
 دونیامان دهکات و، جیبهکی پرسیار و وهلامه دهربارهی نهوهی داخو سوپاسی
 نهو خویامان کردوهه که نیمهه وهک مروفت بهدییهناوه و له کاملترین شیوهدا
 دروستی کردوون، یان سپله و پینهزان بوون. له دونیادا هزاران ستهمکار و
 نانکوژ ههن و، سهرهپای نهم ههموو دهنگ و رهنگ و نهخسونیگار و جوانی
 و ریئکوپیکی و یاسایه، چهندهها کوژ و کهر و بیدل ههن که سوورن لهسهر
 نهناسینی خوی گوره و نهبینینی نهو سنعهتانهی که نهو لهم پیشانگایهی
 دونیادا پیشچاوی خستوون و، تهنانهت چاو له ئاستیاندا دادهخن.. خوی
 گوره بو نهم جووره کهسانه و مروفته باوهردارهکانیش زیندوووبونهوه و لیپرسیینهوه
 بهریا دهکات و، بههشت و دوزهخهکهی ناماده دهکات و، کهسه باش و
 خاوهنفهزیهتهکان و نهوانهه که کراوهن به پرووی ژیانی دل و پوحدا و وهک
 تاسهمنند و موشتاقیک ژیاون، پاش نهوهی لیپرسیینهوهیان تهواوبوو، ههروهک
 چون لهم دونیایهدا بهرزبوونهتهوه بو "پلهی ههربهزی مروفتی" و خاوهنی
 کهمال و فهزیلهت بوون، به ههمان جوور له قیامهتیشدا سهرفراز دهکرین بهو
 بههشتهه که وهک بهلینیک دراوه به خاوهن فهزیلهتهکان.

بهلی، نیماندار بریتییه لهو کهسهه که بیر لهم شتانه دهکاتهوه و ژیانی
 بهم پییه ریک دهخات. لهم پرووهوهوه پیویسته سهرهتا نیمان ههم له تاک و
 ههم له کومهلدا بههیز و پتهو بیت، تا بهیارمهتی هیزی نیمان راسترهوی
 پاریریت له دژی ههسته جووراوجوره بهلاریدابهرهکان. هیچ خیریک لهو
 خیزان و کومهلگایانهدا نییه که تاکهکانی له کهسانیک پیکهاتوون که تاوونیک
 باوهردارن و تاوونیک بیباوهر. خهلکی پیویسته هینده بهباشی باوهردار بن، بگره

به ئەندازەى ئەو یەقینەى كە ئەمرۆ سبەى لەدواىە، دەبیّت باوەرپیان به سبەینىی دونیا بیّت كە قیامەتە، تا بەهۆیەووە له خواوە نزیك بن و ببن به چەند تاكیكى سوودبەخش بۆ كۆمەلگاکیان.

بەلێ، پێویستە ھەموو تاكیك بیروباوەرپێكى پتەوى -ھیچ نەبیّت ھیندەى ئەو ترس و ئەندیشەى ھەبەتى لەوہى ئەگەر كار نەكات برسى دەبیّت- بەو ھەبیّت كە ئەگەر ئیمانەكەى لە كردهووەكانیدا رەنگ نەدەنەووە و، كارى پێ نەكات و، لە چوارچۆیەى باوەرپەكەیدا نەژى، ئەوا سبەى دووچارى لێرسینەووەیەكى سەخت دەبیّتەووە لە حزوورى خاوى خۆیدا. كەسێك كە خاوەنى ئیمانێكى لەم جۆرەى، بە یارمەتى ئەو ھیزەى كە لەم قەناعەتەووە دروست دەبیّت، ڕوو لە كردهووە چاكەكان دەكات و، بۆئەوہى بە ڕووى سپیەووە بگەریتەووە بەردەم دەرگانەى بەدیھینەرەكەى، سەر دەخاتە سەر زەوى.

پینگەى ئەو خێزانانەى كە لە چەند تاكیكى لەم شیوہى پێكھاتوون لە بەشىكى جیاوازدا باس دەكەین. ھەروەھا لەژێر ڕۆشنایى ئایەتە پیرۆزەكانى قورئان و ھەندىك فەرموودەدا ھەول دەدەین ئاماژە بە ئاراستە جیاوازەكانى خێزان بەدەین و، لەسەر گۆشكردنى لاوان و ھەرزەكاران و مندالان و ساویان بە ئەخلاقی بەرزى ئیسلامى ھەلۆستە دەكەین.

بەلێ، مأل و مندال ئارایشت و جوانیى دونیایە. ^۱ ئەگەر دروست بەكار بەئێزىن توشووى ناخیرەتیشن. خوا دلەكان بەھۆى ئەمانەووە دەگەییەنیّت بە خوشى و شادى. دەیانكات بە ئارایشت بۆ چار و خۆراك بۆ دل. كاتێك ئادەمیزاد دەیانبینیّت دەتوانیّت لە ژيانى ڕۆژانەدا ھەست بە بەختەوہرى دونیا و لە ھیواكانیشیدا ھەست بە بەختەوہرى ھەمیشەى ئەودونیا بكات. ئەوئەندە

۱. ڕوانە سورەتى الكھف، ئایەتى ۴۶.

ههيه نه گهر ئىتوه سيفهتى ههتاھتايى نه بهخشن بهم نارايشتانه، ماناي وايه ناتوانن بهختووهر بن، نه گهريش ببن، به دلشكاوى و رهنجانوه ژيان بهسەر دهبن.. بهلى، لهوانهيه مندالهكانتان و نهوهكانتان و دونياكهتان نازارتان بدن. بهلام نه گهر به پينچهوانهوه نهه شته فاني و لهناوچووانه بگورن به چهه شتايى باقى و ههميشهيهي و، به ناوى بهديهتهرى گهردوونهوه لىيان بپروانن و، له رنى نهودا و بهو ناراستهيهدا كه نهو پىي خوشه بهكارى بهينن و گهشه پى بدن، نهوا به چاوى خوتان دهبينن كه ههر خالىك لاي خهلكى كوتايه، بۇ ئىتوه دهبيت به سهرهتايهكى نوي. نهو جوانى و، نارايشت و، رهنجاورهنگيهيه فاني و لهناوچووهي كه به كوتاييهاتنى دونيا تهواو دهبن، له گهل كرانهوهي دهركاكانى دواروژدا، شىويهكى تهواو كامل و پينگهيشتوو وهردهگرن و لهوش به ههمان جوهر بهردهوام دهبن.

۲. گرنگى خيزان

كهمالى ههر نهتهوه و كوهمهلگايهك له خيزانهكان و لهو هيلانهيهوه دهست پى دهكات كه هاوسهركان دهست لهناو دهست چنيويانه. لهم پرووهوه پهروهرده بوتهوهي بهردهوام و ههميشهيهي بيت، پتويسته له خيزانهوه دهست پى بكات. گهر خيزان لهسەر بنهماكاني پهروهرده دانهمهزراييت، ههرگيز كوهمهلگاش خاوهنى پهروهرده ناييت. گهرچى سياسهتتىكى پهروهرده و فيركردنى يئكهموكورتى زور گرنگه بۇ پهروهردهكردنى مروفي نمونهيهي، بهلام ديسان خيزان له پرووى نهو شتانهوه كه بهخشيونى و له داهاووودا دهيانبهخشيت، گرنگى و مهزنيى خوى ههر دهپارترت.

ئەو مېشكانەى كە لە خېزاندا و بەتايبەت لە تافى گۆشبوونى نەست (اللاشعور) دا بەباشى پەرور دەبوون، ئە گەر دوو چارى رەشەبای زۆر بەهێز نەبن، لەوانەى لە داھاتوودا بەھۆى بېدار كۆردنە وەىھە كى كەمى شتە كە لە كەبووھەكانى ناو نەستيان، پالەوانىكيان لى دەربچىت و، تەنانەت خودى ئىمەش تووشى سەر سوورمان بكەن. بەلى، سەر كەوتن لە خېزاندا، بە گشتى يە كەم ھەنگاوى سەر كەوتنە لە ژيانىشدا.. وە ئەم قۆناغە وابەستەى ھاوسەرگىرىيە كى تەندروستە.

۳. نامانج لە ھاوسەرگىرى

خېزان برىتى نىيە لە كارگەى دروستكردنى منداڵ، وەك ھەندىك لە نووسەرەكان وا گومان دەبەن، بەلكو گرنگترىن پارچەى كۆمەلگايە و يە كەم تۆوى نەتە وەىھە. بۆىھ ئەو نە نامىرى كركەوتن و ھەلھاتنى جووجەلەىھ و نە مەيدانى تىركردنى ئارەزووھ جەستەىيەكانە. خېزان دامەزراوھە كى پىرۆزە. رۆوترىن خال و ھىلى ئەم پىرۆزىيەش مارەبىرەنە. كۆبوونە وەى دوو كەس لە چوارچىوھى چەند ياسا و رىسايە كى ديارىكراودا و بەپى رىككەوتنىكى رىپىندراو، پى دەوترىت مارەبىرەن (النكاح)، ئەمەش خۆى لە خۆيدا برىتىيە لە رىككەوتنىك كە نامانج و مەبەستە كەى رۆون و ديارە. خواى گەورە بە چاوى "بەد رەوشتى" و "زىنا" دەروانىت بۆ ھەموو ئەو كۆبوونەوانەى كە بە گۆرەى ياسا و رىساكانى مارەبىرەن بەرپۆھ نە چوون.

دىن بەىھ كگەىشتنىكى رىپىندراوى لەم شىوھە لەژىر ناوى مارەبىرەندا، بە بناغە و پاىھى مىللەتىكى باش دادەنىت. بەلام كۆبوونە وە رىپىندراوھەكانىش

پابهندی نامانجیکن. هاوسه رگییه بیئامانج و، بیئمه بهست و هه ره مه کییه کان له بهرتهوهی سنووره ریپیدراوه کان زامدار دهکن، موسلمان تابلتیت ههستیاره بهرامبهریان. بهلی، پیویسته نامانج له هاوسه رگیری بریتی بیت له پهروه ده کردنی نهوهیهک که جی ره زامه ندیی خوا و مایه ی دلخوشی پیغه مبهر بیت (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ).

نهو هاوسه رگییه یانهی که نامانج و مه بهستیکیان تیدا ره چاو نه کراوه، وهک نهو کردارانه بیبه ره که تن که نیه تیان له گه لدا نییه. نهو بهیه کگه یشتنانه ی که نامانجیکیان نییه و، هه ندیک جار بیگوتدان به دین و دینداری و، ته نانهت بیئتهوهی که سه کان یه کتریش بناسن و تهنها له بهر خاتری بهژن و بالا پروو دهه ن، تهنها به پروالته له هاوسه رگیری ده چن و، نجا له بهرتهوهی دیوی ناخیره تیشیان نییه، زوربه ی جار به نه گونجان و نه سازان کوتاییان پی دیت. به تایبته ته گهر نه م هاوسه رگییه له نیوان دوو که سدا بیت که یه کیکیان باوه ری به قورئان ههیه و نهوی تریان نییه تی و، یه کیکیان پیغه مبهر (صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) ده ناسیت و نهوی دیکه نایناسیت.. بهلی، نه گهر بیر پیچه وانه ی وهک باوه رداری و بیباوه ری له خیزانه کاند بوونی هه بیت، پیکدادانی نایینی و فیکری نه نجامیکی حه تمی ده بیت و، نه گونجانیک سه ره له ده دات که قهره بوو کردنه وهی مه حاله.

"هاوسه رگیری نامانجدار" بریتییه لهو هاوسه رگییه ی که به باشی بیر لی کراوه تهوه و له پال ههسته کاند عه قل و لوجیکیش خاوه نی قسه ی خویان بوون. نه گهر "مه بهست" له هاوسه رگیریدا ره چاو بکرتت، که وایه ناسووده می و کامه رانی له خیزاندا بوونی ده بیت. هه رچی نهو هاوسه رگییه یانه یشه که بیر له نه نجامه که یان نه کراوه تهوه و ره چاوی نامانج نه کراوه تیایاندا، چه ندین

كىشە و گرفت لە پيشيانە. لە خيزانتيكى لەم جورەدا تاكەكانى خيزان نارەحەتى و نەهامەتى ھەلدەمژن.

دين لە لايەك رى بە ھاوسەرگىرى دەدات و خەلکان ھان دەدات، لە لايەكى دیکەو بەبەتەكە بە "ئامانج" سنووردار دەکات. خۆى لە خۆيدا پيوستە لە ھەموو کاروبارەكانى ئادەمیزادا مەبەست بوونى ھەيیت، ھەتا بتوانییت لە ھەلمەت و چالاکییەکانیدا دامەزراوییت و بەرەو ئامانجى ديارىکراو ھەنگاو بنییت. خۆ ئەگەر ئامانج ديارى نەکات، ئەوا کاتەكانى بۆ رىك ناخرییت و ناگات بە مەبەستەكەى. دەتوانین ئەمە ناوى "شيواز" و "میتۆد"یشى لى بنیين. ئەو ھەقىقەتە کە گەر رەچاوى ئامانج و مەبەست نەکەين لە ھەلسۆکەوتەکانماندا، تا ئەندازەيەكى زۆر ئەگەرى سەرکەوتن لە دەست دەدەين.

۴. مەرجەکانى ھاوسەرگىرى

دين گرنگییەكى لەرادەبەدەر بە ھاوسەرگىرى دەدات. ھاوتەریب بە مە، فەقیهە موسلمانەکان وەك بەبەتیکى گرنگ لە "مارەپرین"یان روانیو ھە، چەندەھا کتیبى لەبارەو نووسراو ھە ھەستیارییەو ھەلوئىستەیان لەسەر کردوو ھە. بەبەتەى ھاوسەرگىرى یان مارەپرینیان کردوو ھە چەند بەشیکى جیاوازی وەك فەرز و، واجب و، سوننەت و، حەرام و مەکروھەو ھە، زیاتر گرئیان داو ھە ھالەت و باری شەخسىی کەسەکانەو ھە. ئەمەش مانای ئەو ھەیە کە ھەموو کەسێک ناییت بە ھەر ھەمەكى ھاوسەرگىرى بەکات. لەوانەيە ھەندیک کاتیک دەگەن بە ناستیکى ديارىکراو ناچار بن ھاوسەرگىرى بەکن، تەنانەت لەوانەيە ھاوسەرگىرى بۆ

هەندیک له حوکمی واجبدا بیټ، وەلی لهوانەییە هاوسەرگیری لەبەر ھۆکارنکی دیاریکراو بۆ کەسانیک نەخواراوا (مکروە) بیټ.

لەسەر ئەم بنەمایە، ئەو کەسە ی کە گوی بە هیچ یەکیک لەم پێوەرانە نادات و تەنھا لایەنی جەستەیی رەچاوا دەکات، گومانیککی زۆر ھەییە لەسەر ئەووی کە لە داھاتوودا خیزانیک یاخود مندالیککی سوودبەخش پیشکەشی کۆمەلگەکە ی بکات.

فەقیھە حەنەفی و مالیکییەکان لەم رۆووە نزیکن لە یەک، جیاوازییە فیکرییەکە ی نیوانیشیان تەنھا لە شتە لاوەکییەکاندا یە. ئە گەر بابەتە کە لە ژیر رۆشنایی ئەم یاساناسە موسلمانانەدا موتالا بکەین، پۆلینکردنیککی لەم جۆرە ی خوارەوھمان دەستگیر دەبیټ.^۱

أ. هاوسەرگیری فەرز

کەسیک کە مەترسی زینا و تاوانی لەپیش بیټ، ئە گەر توانای بەخشینی ماریی و دەستەبەرکردنی نەفەقە ی خیزانی ھەبیټ، تەنانەت بە لای ھەندیک فەقیھەو ئە گەر نەشتوانیټ بەرپۆژوو بیټ، ئەوا هاوسەرگیری سەبارەت بەم کەسە فەرزە.

واتە ئەسل ئەو یە کە مرۆف بۆئەو ی نەکەوټتە داوی گوناھەو ھەواوسەرگیری بکات، پێویستە تاکەچارەسەریک بۆ کەسیک کە رۆوبە رۆوی گوناھ دەبیټەو ھەواوسەرگیری بیټ. خۆدزینەو لە ھەواوسەرگیری بەھوی چەند رینگایەکی ناسروشتییەو، جەنگانە لە دژی سروشت و، ئەوانەش کە ھەلدەستن بەم جەنگە، بیگومان دەدۆرین.

۱. پروانە ابن رشد، بیدایە المجتهد ۲/۲.

ب. ھاوسەرگىرى واجب

ئەگەر كەسنىڭ بتوانىت مارهىيى بىدات و بژىيوى ژيانى خىزانەكەى دابىن بىكات، بەلام تووشبوونى بە تاوان لە ئارادا نەبىت و، ياخود لەم رۈوۋوۋە تەنھا "ئەگەر" و "ترس" نىڭ لە گۆرپىدا بىت.. ھاوسەرگىرى بۇ كەسنىكى لەم شىۋەيە واجبە. ئەم رايە تايىبەتە بە ھەندىك لە فەقىھەكان و، راپا و نىجتىھادى زۆرىنە نىيە.

پ. ھاوسەرگىرى سوننەت

ئەگەر ھىچ جۆرە مەترسىيەكى تووشبوون بە تاوان لە گۆرپىدا نەبىت، بەلام كەسەكە ھەز و ئارەزۋوى بۇ ھاوسەرگىرتن ھەبىت، بەكورتى ھاوسەرگىرى بۇ ئەم جۆرە بە سوننەت دادەنرىت.

ت. ھاوسەرگىرى ھەرام

ئەگەر كەسنىڭ بەھۆى ھاوسەرگىرىيەۋە دووچارى ھەرام بىت و، بە مەبەستى دەستخستنى بژىيوى خىزانەكەى دەست بۇ شىۋازە رىنگە پىنەدراۋەكانى مالىپەيداگردن بىبات و، گرفتارى كردارە قەدەغەكراۋەكانى ۋەك تاوان و، دزى و، بەرتىل و ھەرامخۆرى بىت، ھاوسەرگىرى لەم ھالەتەدا ھەرامە، ياخود بە لايەنى كەمەۋە مەكروھە و خۆشويستراۋ نىيە. ھەندىك ھەمان راپان دەربارەى ئەو كەسانە ھەيە كە ھىندە ناھاوسەنگ و لارن كە ستەم لە ھاوسەرەكانيان دەكەن.

ج. هاوسه گيرى نه خوازراو (مكروه)

به لاي هه ندينكهوه نه گهر تاوانكردن و، سته م و زوردارى حه تمى نه بئيت و ته نها له شيوه ي گريمانه دا بئيت، نه وا هاوسه گيرى بو نه م جوړه كه سانه مه كروهه.

چ. هاوسه گيرى رپيئدراو (مباح)

نه گهر كه سيك مالى حه لال پهيدا بكات و، گريمانى زيناكردنى له به رده مدا نه بئيت و، تواناي به خشيني ماره بى هه بئيت و، نه فه قه ي خيزانه كه ي دا بين بكات و، كه سيكى هاوسه نگ و رپيكوپيئك بئيت.. هاوسه گيرى سه باره ت به كه سيكى له م شيوه يه ستايشكراو (ممدوح) و رپيئدراو (مباح)ه. كه سيكى له م جوړه حه ز بكات هاوسه گيرى ده كات و حه ز نه كات نايكات.

نيمامى شافيعى ده فهرمويت "ماره برين (النكاح) خو ي له خويدا مامه له به، واته كارنكى رپيئدراو (مباح)ه. به لام بو دووركه و تنه وه له حه رام حوكمى واجب ودرده گريئت." له راستيدا له م خاله دا مه زه به بى شافيعى بو چوونيكى نريك له وه ي حه نه فييه كان ده خاته روو. نيمامى نه حه مده ي كورى حه نبل له و باوهرده ايه نه گهر كه سيك مه ترسيى نه وه ي له سه ر بئيت كه دوو چارى تاوانى زينا بئيت نه وا هاوسه گيرى له سه رى ده بئيت به فهرز، نيدى بتوانيت بزيوى دا بين بكات يان نا، خيزانه كه ي بزيئيت يان نا، بتوانيت ماره بى بدات يان نا.. له راستيدا كاتيك به وردى له م بو چوونانه ده كو لينه وه، تى ده گه ين كه له بنه رهدا زوريش دوور نين له يه كتره وه.

ليزه دا هه ولماندا نه وه بخه ينه روو كه دين ره چاوى هه نديك نامانج ده كات له هاوسه گيريدا و، ته نها باه تينكى ساده و عاتيفى و جه سته بى نييه. نه گهر نه م كاره گرينگه له سه ر چه ند بناغه يه كى پته و دانه مه زريئت كه ده رفه ت به

دروستبوونى ھېچ بۆشايىپەكى لۆجىكى و عاتىفى نادات، يىگومان پارەوى دادگاكان و، يىوۋەژنكەوتن و، ئافرەتانى يىخاۋەن و، مندالانى يىسەرپەرشت نەنجامى ھەتمى دەبن. دىن ھەر لە سەرەتاۋە بەربەستىك لەبەردەم ھەموو نەمانەدا دەكىشىت و، ھاوسەرگىرىيەك كە نەنجامى نەرىنىي لەم جۆرەي لى دەكەۋىتتەۋە لەژىر ناۋى ھاوسەرگىرى ھەرام و مەكروھدا سنوورى دروستىي خۆي بۆ دادەنىت و، لە بابەتتىكدا كە ھەست تىيدا زالە، رىڭگاي عەقل و لۆجىك و داۋەرىي ژىرى دەخاتە سەر پىشت.

ئەۋەي لىرەدا دەمانەۋىت تىشكى بخەينە سەر ئەۋەپە كە ھاوسەرگىرى دامەزراۋەپەكى زۆر جەدىيە و بەھۋىيەۋە گىرنگىرىن لايەنى كۆمەلگا پىك دىت كە خىزانە. لەم رۈۋەۋە كاتىك بىر لە بابەتى ھاوسەرگىرى دەكرىتتەۋە، پىۋىستە ۋەك بابەتتىكى دىنى و نەتەۋەيى و جىھانى لىي پروانىن كە پەيۋەندى بە بەختەۋەرىي كۆمەلگايەك، بەلكو تىكراي نەتەۋەپەكەۋە ھەپە. ھەرچى ئەۋ لايەنەشە كە پەيۋەندى بە ھالەتى جەستەيى و شەھۋەتى تاكەۋە ھەپە، ئەمە تەنھا بەخشش و كرىيەكى پىشىنەپە كە لە لايەن خۋاي گەۋرەۋە ۋەك پاداشتىك دانراۋە بە مەبەستى ھاندانى خەلكى بۆ ھاتنەدىي ئامانجى ھەرەگەۋرەي ھاوسەرگىرى. ئەمە پىۋىستە ۋەك كرىيەكى پىشىنە و پاداشتىك لىي پروانىن بەرامبەر بە خزمەتى گىرنگى بەردەۋامىدان بە ۋەچەي مروڤ و، پىڭەياندى نەۋەگەلىكى خاۋەنكەسايەتىي مەزنى وا كە ئالاي داھاتوۋى ئوممەتەكەمان دەخەنە سەر شان.

لە راستىدا دەتوانرىت بوترىت كە ئايىنى ئىسلام گىرنگىيەكى زۆر بەم بابەتە دەدات. بە جۆرىك داۋا لە شونكەۋتوۋانى دەكات كە بىر لە ھەموو شتىكى ورد و درشتى ھاوسەرگىرى بىكرىتتەۋە و، ھەزار و يەك جار شەنوكەۋ

بکریت و، هیئنده ههستیارانە مامهلهی له گهڵ بکریت که دهر فەت به هیچ جۆره ههلهیهک نهدریت.. بۆئهووی نهو هیلانیه لهسهر هوکار گهلیک دانهمهزرت که نهجامی تیکچوون و پهرتبوونی خانه و لانهی لی دهکهوتتوه.

ح. ههلسهنگاندنی بهلگهکان

١. له فەموودهیهکی پیروژدا که پلهکهی (حسن)، پیغمبهری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دهفهرمویت ”هاوسەرگیری بکهن، زۆر ببن، من له پوژی قیامهتدا شانازی به زۆری ژمارهتانهوه دهکهم.“
٢. له فەرموودهیهکی تردا دهفهرمویت ”له گهڵ ئافرهتانیک هاوسەرگیری بکهن که هیژ و توانای سک و زایان ههیه و دهتوانن مندالی زۆر بخهنهوه.“
٣. لهم بارهیهوه قورئانی پیروژ دهفهرمویت:

﴿وَأَنْكِحُوا الْأَيْمَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ﴾

﴿إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَسِيعٌ عَلِيمٌ﴾

(النور: ٣٢)

هەرچی نهو کهسانه شه که توانای ماددی مارهبرینیان نییه، واته ناتوان مارهیی یاخود نه فقهه بدن، یان راستتر بلیین ناتوانن خیزان به خێو بکهن، پیویسته ههتا نهو کاتهی خوای گهوره به فهزلی خوێ دهوله مهندیان دهکات، نارام بگرن و، داوینپاکانه بژین و دووچاری حهرام نهبن.

هەرچهنده نهم بهلگهیهی کوئایی و تهفسیرهکانی به پڕوالهت وا دهردهکهوتت

١. عبدالرزاق، المصنف ١٧٣/٦؛ البیهقی، معاریفات السنن و العصر ٢٢٠/٥.

٢. أبي داود، النکاح ٣؛ نسائی، النکاح ١١.

که پینچهوانه‌ی بەلگه‌کانی دیکه بیټ، بەلام هیچ گومانیک له‌وه‌دا نییه که ناماژه بۆ هه‌مان راستیی بنه‌ره‌تی ده‌کات. نه‌ویش به‌م جوهره‌ی لای خواره‌وه: ده‌گونجیټ بوترنټ مانای پینچهوانه‌ی فەرمووده‌ی پیروزی "هاوسەرگیرى بکه‌ن، زۆر بین، من له‌ رۆژی قیامه‌تا شانازی به‌ زۆریتانه‌وه ده‌که‌م." ١
 ئەم شتانه‌مان یاد ده‌خاته‌وه: ئەگەر نامانجیکى وا له‌ هاوسەرگیریدا ره‌وچاو نه‌کرایټ که پیغه‌مبه‌رى خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) شانازی پیوه‌ بکات، که‌وايه نه‌و هاوسەرگیریه‌ یان نه‌و زۆربوونه‌ هیچ واتایه‌کى نییه. به‌لى، پروون و ناشکرایه که پیغه‌مبه‌رى به‌رپۆر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هه‌رگیز شانازی به‌ نه‌وه‌یه‌که‌وه ناکات که له‌ تیرۆر یان هه‌رزه‌یه‌وه گلاوه و، سه‌رى نه‌چووه‌ته سوجه‌ و، وێژدانى ژه‌نگى گرتووه و خوین به‌رى چاوى ته‌نیوه. نه‌و نه‌وه‌یه‌ی که نه‌و ده‌یه‌وینت زۆر بین، نه‌وانه‌ن که لای خواى گه‌وره قه‌بوولکراون و، تینووی ره‌زامه‌ندی ته‌ون و، دینی پیروز و ره‌وانی ئیسلام له‌ ژیانیا‌ندا ره‌نگى داوه‌ته‌وه و ده‌یگه‌یه‌نن به‌ که‌سانى دیکه‌ش. قورئانى پیروز و به‌یانه نوره‌فشانه جو‌راوجۆره‌کانى به‌هێزترین به‌لگه‌ن له‌سه‌ر ئەم بۆچوونه:

﴿ الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَةُ الصَّالِحَةُ ﴾

خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴿ (الكهف: ٤٦)

به‌لى، ئەگەر کاروباره‌کانتان پرووی له‌ ناخیره‌ت بیټ، مانای وایه له‌سه‌ر رینگایه‌کن که ئیوه له‌ خوا و نه‌ویش له‌ ئیوه رازییه.

له‌ رینگه‌ی ئەم موتالا‌یه‌وه ده‌گه‌ینه نه‌و نه‌نجامه‌ی که: نامانج له‌ هاوسەرگیرى په‌روه‌رده‌کردنى نه‌وه‌یه‌که که خوا و پیغه‌مبه‌رى خوا

١. عبدالرزاق، المصنف ١٧٣/٦؛ البيهقي، معارفات السنن و العصر ٢٢٠/٥.

(صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رازی بکات. له بهر نهوه نهو کهسانه ی که دیندارن و،
 نهتهوهی خویمان خوش دهویت و، بهتوندی وابهستهی خیزانهکانیانن و، لهبارهی
 پهروهدهی مندالهکانیانهوه تابلئیت ههستیارین، پیویسته هه رگیز دوودل نهبن
 لهوهی که به شیوازی سروشتی و تایبته به خوئی بین به خاوهنی مندال.
 چونکه زۆربوونی نهوهیهکی لهم جوړه نوممهتی موحه ممهده خوشحال دهکات.
 نه ناموژگارییهی پیغه مبهری خوشهویست بو لاوان زور گرنکه: "نهی
 کومهلی گهنجان! کی له ئیوه دهتوانیت با هاوسه رگیری بکات. کیش ناتوانیت
 با بهر ژوو بیته. چونکه نه مه قه لغانه له دژی حه رام."۱

یه که م و پیش له هه ر شتیکی دی ر ژوو به گشتی رۆلی پارتریک دهینیت.
 له پال گه دهدها ههسته مروییهکانی تریش کونترۆل دهکات و به کارهینانیان بهو
 شیوهیهی که خوا فه رمانی کردوه ئاسان دهکات.

دوو هه م، هاوسه رگیری پروداویکی زور جددییه .. وه کاریکی هینده ئاسان
 نییه که مروف بیبیر کردنه وه بریاری له باره وه بدات. نهو هاوسه رگرییه
 کتوپرانهی که به پالیوگی ژیری و لوجیکدا تی ناپه رن، زور جار به نه سازان
 و ناتهبایی کوتاییان پی دیت. بیگومان نهو مندالانهی که له خیزانیکه پر
 له ناژاوهدها گوش دهبن، پهروهدهی پیویست وه رناگرن و، سه ره پای هه بوونی
 دایک و باوک، که چی به هه تیوی گه وره دهبن و، جاری وایه خالی دهبن له
 ههست و سۆز و دهبن به دوژمنی دایک و باوک و ته نانهت کومه لگا که شیان.
 زۆریک له ولاتانی رۆژناوا نه مه حالیه.

به لی، لهم جوړه شوینانهدا وهک بابه تیکی جددی له هاوسه رگیری
 ناروانریت و، له چوارچیوهی یاسا و ریئسای پیویستدا جیبه جی ناکرنت.
 ۱. صحیح البخاری، الصوم ۱۰، النکاح ۲؛ صحیح مسلم، النکاح ۱، ۳.

نەم رووداوه زۆر گرنگ و جدیدییه، وهك شتیکی ساده تەماشای دەکریت بۆ دابینکردنی هەندیک له پیداوئییستییەکانی ئادەمیزاد وهك خواردن و خواردنەوه و خەوتن و، سنووری ئامانجەکانی تەسك دەکرێنەوه و، بەتەواوەتی بیمانا دەکریت. ئەوروپای ئەمڕۆ بە کەناری ئەو کەندەلانیانەدا دیت و دەچیت کە نیمپراتۆرییەتی رۆمای دوینیی لەناوبرد و، هەنگاو بە هەنگاو بەرهو مەرگ مل دەنیت. چونکە تا ئیستا نەباینراوه هیچ میللەتیك بتوانیت بەپێوه بوەستیت له کاتیکدا کە خیزانەکانی تیکچووبین و تاکەکانی هەلۆهشابن.

نازانم داخۆ کلێسا له هەمبەر ئەم حالەتەوه چۆن بیر دەکاتەوه و، زانیانی کۆمەڵناس چی دەلین و، پەرۆهەر دەکاران رایان چییە، بەلام دلنیام له وهی نەگەر کۆمەڵگایەك بە نەخۆشیی نەبوونی هەست و لۆجیک دەر دەداربوویت، هەرگیز تەمەنی درێژ نابیت.

“سەید قوتب”ی رەحمەتی لەم بارەیهوه بەم شیوهیه بۆچوونی خۆی دەخاتە روو: “کاتیک له ئەمریکا بووم، له سەرۆبهندی تاوتوینکردنی ژیانی ئایینی نەواندا شتیکی سەیرم بۆ دەرکەوت. جاریکیان بینیم پیاو و ژن پیکەوه چوونە کلێسا و پەرستشی خۆیان ئەنجامدا. دواى ئەوهی کە قەشە کە دوعاکانی تەواوکرد، ئەوانی داوئەتکرد بۆ سالۆنیکی دی کە تییدا سەمایان دەکرد و، رایان دەبوارد و شتی تریشیان دەکرد. پاشان گلۆپەکانی کوزاندەوه. کاتیک ئەوان سەرگەرمی رابواردن و کەیفخۆشیی خۆیان بوون، قەشە کە له خۆشیدا نەیدەزانی چی بکات. چونکە دلێ بەوه خۆش بوو کە ئەوانی راکیشاوه بۆ کلێسا.”

له حالیکدا هەر وهك رۆیشتن بۆ کلێسا ئامانج و مەبەست نییه، چوون بۆ مزگەوت، بگره سووپرانه وهش به دەوری کەعبەدا ئامانج نییه. ئامانج بریتییه

له رەزامەندیی خوا و رۆیشتن بە رییە کدا که ئەو فەرمانی پێی کردووه.
 پزیشکیکی هاوڕێم بە مەبەستی بەدەستھێنانی پسرۆری سەردانی
 ئەمریکای کردبوو. لە گەرانهویدا را و بۆچوونی خۆی بەم شیوێیە
 دەری:

”لە ئەمریکا زۆری ئەوانە سەردانی ئەو کلیسایانەیان دەکرد که
 کەوتبوونە ناوهراستی شارە گەرەکان و شەقام و بازارە قەرەبالغەکانەوه، ئەو
 پیر و پەككەوتانە بوون که پشتیان چەمیبوویەوه و بەدانیشتنەوه خەویان لێ
 دەکەوت. لە دلی خۆمدا وتم داخۆ سەرلەبەری گەنجانی ئەمریکا دوورن لە
 دین؟! ”

پاشان رێم کەوتە کلیسایەك له دەرەوهی شاری نیویۆرک. کلیساکە بەسەر
 گردینکەوه بوو. کاتیك گەیشتمە ئەوی، بینیم گەنجان بەلێشاو رپووی تی دەکن
 و بە ژن و بە پیاووه سەردانی دەکەن. لەوی قەشەکە بەردەوام ئامۆژگاری
 دەکرد، بەلام کەس نەبوو خەيالی لای ئامۆژگاری بیّت. هەرکەسە و سەرقالی
 کاری خۆی بوو. قەشەکە تەنها هاتنی ئەوانی بۆ کلیسا بە قازانج دەزانی،
 بۆیە چاوی لە هەموو شتیکی ئەوان دەپۆشی. هەندیک هیروین و، هەندیک
 مۆرفینیان دەکیشا، کۆمەلێکی دیکەش خەریکی کاری تر بوون.

نازانم داخۆ رۆیشتن بۆ کلیسا بەم شیوێیە چ سوودیکی هەیە؟ ئەگەر
 رۆیشتن بۆ کلیسا مرۆف نەکات بە رۆحانی، هەستە مرۆییەکانی
 نەبزوتنیت، بەرەو ژیانیکی مرۆفانە نەبخاتە گەر، ئیدی رۆیشتن بۆ ئەوی،
 مانایەك و مەبەستیکی نامینیت.

۵. دەستوورەکانی فیترەت لە ھاوسەرگیریدا

أ. سەرەتای ھەموو خیرێک "بسم الله" یە

ئەو ھاوسەرانی سەرکەوتوو بوون لە پیکەوێنانی خیزانیك لە چوارچێوەی پێوەرەکانی خۆماندا، کاریکی گەلی گرنگیان جیبەجێکردوو. ھیلانەییەکی لەم شیوێیە گاه وەك پەرستگا و گاه وەك قوتابخانە رۆلی خۆی دەگێریت، و چەشنی "مالی خوا" فووی زیندوو بوونەو دەکات بە سەرتاپای گیانی نەتەوێیە کدا. ئەم جوۆرە خیزانانەیی کە پەییوەستن بەو یاسایانەو کە خوای گەورە دایان، جاری وایە رۆلی "DNA" دەبینن بۆ سەرانسەری کۆمەلگایەك.

لێرەدا دەمەویت سەرنجتان بۆ خالیکی دیکەش رابکێشم. ئیمە لە کاتی نانخواردندا دەلێین "بسم الله الرحمن الرحيم". تەنانەت ئە گەر ئەمە لە دلەو بەلێن، باوەرمان وایە کە دەبییت بە ھۆکاری بەرەکەت. باوەرپدارە چاک و باشەکانی ناومان زۆر جار ئەم بەرەکەتیان بە چاوی خۆیان بینووە.

بە ھەمان جوۆر، لە زۆرێک لە کاروبارەکانماندا پەنا بۆ خوای گەورە دەبەین لە شەری شەیتان و داوا دەکەین کە خوا بمانپاریژێت. لە ھەموو بواریکدا و تەنانەت ھەتا دەگاتە بابەتە ھەرە مەحرەمەکانمان، رەچاوی ئەم یاسا و رێسایانە دەکەین. باوەرمان وایە کە لە ئەنجامی پەنابردن (إستعانة) و خۆپاراستنیکی لەم شیوێیەدا، ئەو منداڵانەمان کە دینە دونیا باش و چاکەکار دەردەچن، و شەیتان دەستوورنادات لە ئەنجامی کارەکە.

کەسێک کە پەنابردن و خۆپاراستنیکی لەم جوۆرە ناکات، لە ئەنجامی ئەم فەرماۆشکردنەدا کە بە روالەت بچووک دیارە، کێشە و گرفتێ و ھەای بەسەر

دیت که خۆیشی نازانیت له کوئوه دین، بهلام له ژیریاندا پشتی بو راست
 ناکرتتهوه. پیوسته مرؤف لهم بابتهدا هیچ خالیك له بیر نهکات. دهییت
 ههموو نهو شته گهوره و بچووکانه جیبهجی بکات که لییان بهرپرسیاره و،
 ههموو مهرجهکانی نهو تاقیکردنهوهیه بهینیتته دی که پرووبه پرووی بووتهوه و،
 نهوپهری ههستیاری و وریایی بنوینیت له بهجیهینانی نهو بهرپرسیاریتیاندهی
 که دین خستوویهتییه سهرشانی و، ههرگیز غه فلهت و بیئاگایی سهری تی
 نهکات.

جاری وایه چرکهساتیکی بیئاگایی، وهک بیئاگاییهکی بچووکی شو فیزی
 ئوتۆمییلنیک یان کهشتیهک، زیانیکی زوری لی دهکهوئتهوه. بهلی، ئیماندار
 پیوسته ههموو کاتیک پشت به خوا ببهستیت و پهنا به خوا بگریت. دهییت له
 نیکاحیشدا به ههمان بیر و ههستهوه بجوولیتتهوه، ههرچهنده وهک مامهلهیهکی
 بچووک و ساده دیتته بهرچاو. مارهبرین به ناوی خواوه دهکریت، ههرگیز
 ناگونجیت مارهکردنیک که پهیوهست نهکرایت به خواوه، بییت به هوکاری
 خیر و بهرکهت. بهلی نیکاح پهیوهندییهکی مهعنهوییه، کهرامهتهکشی لهو
 پهیوهندییهدایه که له گهل خوا ههیهتی.

لهم پرووهوه پیوسته مارهبرین به ناوی خواوه بییت، تا بهپیت و بهرکهت
 بییت. دهییت دوغای تیدا بییت و، لهو چوارچیوهدا بییت که خوی گهوره
 کیشاویهتی و، تهناوت مارهپیش که دیاری دهکریت، بوئنهوهیه تا متمانه
 بهخش بییت و نامازه بییت بو ماوهدریژی. مارهبرینیکی لهم جووره لهژیر
 پارێزگاری خوادایه. نهگهری زوره داهاووی پرشنگذاری ههبییت و بییت به
 هوکاری تیکهلبوون و سازانی هاوسهران له گهل پهکتر.

لهمرؤماندا پرووداوی جیابوونهوه لهنیوان هاوسهراندا بهزوری دهیینریت

و، نەبوونى پىت و خىر و بەرەكەت بە شىۋەيەكى ئاشكرا بەدى دەكرىت. نەكردنى كاروبارەكان بە ناوى خواوہ و، ھەرەمەكىبوون و نەبوونى نامانج و مەبەست تىياندا و، بەستەنەوہى ھەموو شتىك تەنھا بە تىربوونى ئارەزووہ شەھوانىيەكانەوہ و، پشتگوئىخستنى تەواوتى بەھا مەروئىيەكان.. ھەموو ئەمانە ھەروەك سىستەمى خىزانى رۇژئاواييان لە رەگەوہ رىشەكىشكرد، بە ھەمان جۇر ئىمەشى ھىنايە لەرزە. ھالى گشتى ئەمە نىشان دەدات. خوا يار و ياوەرمان يىت...

ب. ھەلبىزاردنى ھاوسەر

كەسىك كە نىازى ھاوسەرگىرى ھەيە، دەبىت يەكەم شت بە دوای ھاوسەرىكدا بگەرپىت كە لەگەل ھەست و بىرى خۇيدا گونجاوہ. لەم رۇژگارەدا لاوانىكى زۇر ئەم كارە گرنگە تەنھا لە بازنەى ھەستەكانياندا ھەلدەسەنگىنن و، دەيانەوئىت لەگەل كەسانىك خىزان پىك بەيىنن كە لە شەقام و كوچە و كۆلانەكان ناسىويانن. بىگومان ئەو ھاوسەرگىرىيانەى كە بىريان لى نەكراوہتەوہ و تىياندا ھەلوئىستە لەسەر لۇجىكى ھاوسەرگىرى نەكراوہ، دەبىت بە ماىەى كارەسات. ئەمە لە كاتىكدا كە دەكرا را و بۇچوونى ئەو كەسانە پىرسن كە بە چاويكى دىكە لە بابەتەكە دەروانن و بە پئوہرى دى ھەلى دەسەنگىنن، بىگومان قازانجىشيان دەكرد.

جارى واىە ھاوسەرگىرىيەك كە لەسەر بنەماىەكى عاتىفى لەم جۇرە دامەزراوہ، ئەو خىزانە دەكات بە چاللىكى دۆزەخ، لە كاتىكدا كە بىرپار بوو گۆشەيەك پىت لە گۆشەكانى بەھەشت. لەوانەيە ھەريەك لە ئىمە دۇست و ناسىاويكى زۇرى ھەبن كە لە پرووى دامەزراويى ئايىنى و، عەشق و،

جۆشوخروۆش و، پەرۆشی بۆ نایین گرفتییکیان نهییت، بهلام له دهرهنجامی
ههلهیهك یان حساب بۆ نهکردنیکی نهم کهسه لهم بابتهدا، ههموو تاکهکانی
نهم خیزانه له قهیران و تهنگانه و نارهحهتیدان.

له خیزانیکی وادا پینکدادان و مملانی کۆتایی نایهت. پیاو دهیهوئیت
بهگۆرهی دینهکهی بژی، ژن پیی ناخۆشه. پینچهوانهکەشی ههر راسته.
بۆیه لهم جۆره خیزانانهدا ههرگیز پیاو و ژن یهکگرتوو نابن و، ههریهکهیان له
جهمسهرنکی جیاوازدا دهژی. لهم خیزانهدا دوو جۆر کتیبی پینچهوانه یهك
و، دوو جۆر رۆژنامه دهخوینریتتهوه و، دوو جۆر چیرۆك دهگپرتتهوه و، دوو
جۆر کۆبوونهوهی خیزانی دهکریت. ژن شتیکی دهوئیت و پیاو رهتی دهکاتهوه.
ژن دین و نیمان و نهخلاق لهسهر زاریهتی، کهچی پیاو ئەمانه دهکات به
هۆکاری شهپرکردن. لهم خیزانهدا ژیانیکی دووانه بهرقهراوه، بیگومان نهگر
بتوانریت ناوی ژیان لهم ناسۆر و ژانه بنریت!

لهم پینکدادان و مملانییهدا جاری وایه مندالهکان لایهك دهگرن، جاری
وایشه لهنتوان نهم دوو سهنگهردا ههستهکانیان دهمریت و، دهبن به دوژمنی
کۆمهلگا و خیزان. لهبهر نهوه، کاتیك ژن یان پیاو ههنگاو بهرهو هاوسهرگیری
دهنیت، پینسته زۆر بهباشی بیر لهم بابته بکاتهوه و، نهگر پینوستی کرد
راویژر به کهسانی خاوهننهزموون بکات و، هۆکارهکانی ههلبژاردنی هاوسهر
به وردی دیاری بکات.

پینغهمبهری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لهم بارهیهوه دهفهرموئیت ”ژن لهبهر
خاتری چوار شت دهخوازریت: سامانهکهی، بنهمهلهکهی، جوانییهکهی و
دیندارییهکهی. تۆ دیندارهکهیان ههلبژیره با ناسووده ببیت.“^۱

۱. صحیح البخاری، النکاح ۱۵؛ صحیح مسلم، الرضاع ۵۳.

دين گرنځترين هوځكارى هه لېژاردنى هاوسه ره. بۇ نمونه، نه گهر دوو بژارده له بېردهم پياوړنگدا بوو، ژنيكيان زور جوان و، نهوى تريان خاوهنى جوانييه كى مامناوهند و ديندارى بوو. ليره دا پيوسته رهوشته جوانى و ناييندارى بكرت به پيوهرى يه كلاك رهوه. به لى، ژيانى خيزانى ته نها تايبته نيه بهم دونيايه وه، به لكو له گه ل مندال و نه وه كاندا به ردهوام دهيت و، پينكه وه بوونيكه ناخيره تيش ده گرته وه. له بنه رهندا هه رچهنده له توانادايه كه خيزانينكى باش بكرت به باخچه يه كه له باخچه كانى به هه شت، به لام به داخه وه له دهره نجامى هه نديك هه له وه كراوه به گوړيك و، سه رجه م نه و رينگايانه شى كوړكردو وه ته وه كه ناده ميزاد ده گه يه نن به به خته وه رى هه ميشه يى.

له م رووه وه دهيت گرنځى به لايه نى بيروپاى دينى و، كرده وه و، به تايبته عه قيدهى هاوسه رى داها توو بدرت. نه و كه سهى كچ ده دات به يه كيك كه له بوارى عه قيده دا هه له ياخود لادانينكى هه يه، لپرسراوه به رامبه ر به هه موو نه و رووداوه نه خوازراوانه ي كه له داها توودا دينه گوړى. هه مان حالت بو پياوړى راسته. ته نانه ت نه گهر پياو كيشه يه كى جددى نيمانى هه يت، ماناى وايه هه ر له بناغه وه هاوسه رگيريه كه ناته واوه، چونكه نيمان گرنځترين بناغه ي ماره برينى شه رعييه. نه و كه سهى باوه رى به خوا نيه و گوى به فرمانه نايينيه كان نادات، كيشه يه كى "نيمانى" ي گوره ي هه يه. نه مه ش ماناى وايه ريككه وتن نامه ي نيكاح له گرنځترين لايه ن يبه شه.

نه و هاوسه رگيريه ي كه ته نها له به ر خاترى پاره و، سامان و، مووچه و، پله و پايه بريارى له باره وه ده رت، به شينويه كى روون و ناشكرا به چاوى سووك ده روانيت بو دين و ديندارى.. وه كه سانى له م جوړه ده دوړين له كاتيكدا كه وا ده زانن بر دوويانه ته وه. پيش له هه ر شتيكى دى، نه و شته ي

که مروڤی نیماندار له بابتهی هاوسه رگیریدا چاوی بو ده گنیریت سینهی
دینداریه. بناغهی دینیش عه قیدهیه. هاوسه رگیریکردن له گهله که سیکیشا
که عه قیدهی نییه یان ناتهواوه، هر گیز به مانای راسته قینه هاوسه رگیری
نییه و تنها بریتیه له پینکه وه بوونیک.

هه له به ته هم تیبینیاننه تنها بو نهو که سانهن که یاسا و پتوره نایینییه کانیا
قه بوولکردوه. دیسان دوو پاتی ده که مهوه که هاوسه رگیری کۆله که به کی زور
گرنگی به خته وه ریی دونیا و قیامه ته و، نهو که سه ش که له بابته تیکی جلدی
وه که نه مه دا هه له ده کات، هه ر دوو دونیا که ی تاریک ده کات.

نه گه ر یه کیک له ئیوه مندال و نهوه گه لیککی وای له چوارده ورین ک
به هه سته دینییه کان گوش نه بووین، نهوا کۆنترۆلکردنی هم حالته و
ناراسته کردونیا به رهو چاکه شتیکی نه وه پیری سهخت و پر له گه رو گرفت
دهییت. به لام نه گه ر دهستی چاودیری خویی به شیوهیه کی ناسایی به
هاناتانه وه هات و، گشت نهو لایه نه خراپانه ی نهوانی راسته کردوه که له
هه له و که مته ر خه مییه کانی خوتانه وه سه ر چاوه ی گرتوه، نه مه پتی دهوترنت
"عینایه تی خویی" و مروڤ پینوسته دوعا بو به رده و امبوونیا بکات. به لام
لهوانیه هه موو کاتیک رووداوه کان به م شیوهیه نه چنه پیش...

پ. په روه رده کردنی مندالی باش

دایک و باوک پینوسته به هر نرخیک بیته له سه ر په روه رده کردنی مندالی
چاک بگه ن به رینکه وتن. نهو مندالانه ی که له ژیر سه ر په رشتی باو کینکان
که خوی سه رقال ناکات به هه یچ یه کیک له کیشه ی منداله کانیه وه و، خاوه ی

دایکێکی وان که توانا و لیھاتنی پەرۆردەکردنی مندالی نییە، یان ئەگەر هەشیبێت ناچیتە ژێر لیپرسراویتی ئەم کارەو، ئەگەر دایک و باوکیشیان هەبێت هەر بە هەتیو و بیکەس ئەژمار دەکرێن.

دایک که خۆی گەورە بە سیفەتەکانی شەفەقەت، بەزەبی، ناسکی و هەستیاری رازاندوویەتییهو، و، بابەتی پەرۆردەکردنی مندالی کردوو بە رەھەندیک لە قوولایی ناخی ئەو، بینگومان دەبێت ئەم توانا و لیھاتنە ی ناو رۆحی خۆی بە ئاراستە ی گەیانندی مندالەکانی بە "مروفتیی راستەقینە" بەکار بهێنێت. خۆی لە خۆیدا دایک بە سروشت مامۆستا و پەرۆردەکار و رێنموونیکارە. پێویستە گرنگترین کاری ئەو پەرۆردەکردنی مندالەکە ی بێت. فرمودە ی پیروزی "خوا لە رۆژی قیامەتدا ئەو کەسە لە خۆشەویستەکانی دادەبرێت که مندال و دایکەکە ی لەیەکتر جیا دەکاتەو." "بە شیوەیەکی رۆون و ئاشکرا پەنجە بۆ پایە ی ناوازی دایک درێژ دەکات لە پەرۆردەکردنی مندالدا.

کاتیک دایک ئەو کارە رادەپەرینێت که لە گەل سروشتیدا گونجاو، باوکیش دەبێت داخوایەکانی پینگەکە ی بهێنیتە دی که بریتین لە سیفەتەکانی وەک خۆراگری و وریایی و دامەزراوی و چاوکراوی.. ئەو سەرقالی سیاسەت و فرمانبەری و بازرگانی و کشتوکال و شتانی تر دەبێت و بە گونجەری سروشتەکە ی بۆشاییەکی تاییبەت لە مالدا پەر دەکاتەو. بەلێ، ئەو بە هیز و خۆراگری و بونیادە جیاوازیەکە ی کاندیدە بۆ کۆمەلێک کار و ئەرکی دیکە. ئەمە هەر لە سەرەتای میژوووە بەم جوۆرە هاتوو. هەر لە برینی دار لە دارستان و هینانەو، هەتا ئازەلداری و، هەر لە چاندن و دروینەکردنی

بهروبومه کشتوکالییه کانهوه ههتا کاره سهخته کانی کارگه و شوئنه کانی کار، زۆربهی زۆری کارهکان پشتیان بهو بهستووه. به رای من پیوسته پیاو پیگهی خۆی لهو جینگایانهدا پپارترت که کاری سهختیان تیدا نهنجام دهدرت، چونکه به جهسته و ئیرادهی دهوانیت بهرگهی نهم کارانه بگرت و، به کاری ژنانهوه سهرقال نهیت و، ژنیش له کارگه لیککی سهختی وادا نهچه وسینرتتهوه که له سهروو توانای خۆیه وهیهتی.

ههچهنده پیاو نمونهی بالای خۆراگرییه، بهلام پالموانی شهفهقت نییه. شهفهقت بریتییه له گرنگترین پههندی رۆحی دایک، نهو نو مانگ له سکیدا منداله کهی ههله گرت، به سهدان زهحمهت دهیهنیتته دونیاوه و، به ههزار و یهک نارپههتی گهورهی دهکات. شهو که نرکهی هات خیرا له سهر سهری ئامادهیه و، کاتیکیش گریا دهیگوشیت به سنگیهوه. هاوپی له گهل شهوق و به گه رختن (انسحاق) یکی خواییدا، له بهر خاتری ژبانندی منداله کهی دهژی. ئا بهم شیویه له لایهک ژن و له لایهکی دی پیاو، بهو خیزانهی که پیکیان هیناوه، هیلانهیهکی وا داده مه زرتنن که کۆشکه کانی بههشت یادی مروف دهخه نهوه و، نه گهر که سیك به وردی له روخساری نهم لانهیه بروانیت تایبه تمه ندییه کانی جیهانی غهیبی تیدا بهدی دهکات.

له رۆژناوا پیاو له جینگایهک و ژن له جینگایهکی تر کار دهکهن. لهم حالتهدا منداله کان یان لای کهسانی ترن یان له دایهنگهن.. بهلی، کاتیک ژن و پیاو ههردووکیان کار دهکهن، منداله کان تا رادهیهک به رهو ته نیایی و بینخواهنی پالیان پیوه ده نریت. نهم که سانه بهم جوړه دلی خویان دهه نهوه "لهوی سهرپه رشتیاری زور میهره بان و کارامهی لییه. له نیمه باشتر منداله کان بهخپو دهکهن." له حالیکدا مندال شتانیکی دهویت که زور جیاوازن لهمه.

لهوانه به له دایهنگه جلوبهري گي منداله که بشون. له کاتي خویدا نانی
 بین بدن کاتیک پتویستی به ههلمزینی ههوا ههپوو بییه نه دهرهوه و بیگیرن
 یان بییهن بۆ شاری یاری، بهلام لهوانه ی هههوهو نه شتانه دهکن ههريگیز
 ناتوانن بین به دایک و باوکی نهو منداله و، ناتوانن نهو شه فقههته ی پیشکەش
 بکن که له هههوهو شتیکی تر زیاتر پتویستی پتیهتی. شه فقههت نهو
 پهيوهنديه گهرموگوپهیه که مندال له سیهای دایکیدا دهیخوتنیهوه و، له
 سینیدا دهیدوزتتهوه و، له باوهشی باوکیدا ههستی بین دهکات. نه گهر نههه ی
 بین نه بهخشریت، نهوا هیچ فهنتازیا بهکی تر ناتوانیت تاسووده ی بکات و
 دلنیا یی بین بهخشیت.

نهک ههري نهو مندالانه ی که له دایهنگه و خانه ی یسه ره شتاندا گهوره
 دهبن، به لکو تهنا نهت نهوانه ی که له دهه می مندالی و ههريزه کاریدا رادهستی
 وهستایه کی توندوتیژ و نامیه ره بان دهکرین، هینده توندوتیژی دهینن تا به
 تیه ره بونی کات که سانیکي خالی له ههست و سۆزیان لی دهرده چیت و،
 نهوهنده رهق و توند و بیبهزه می دهبن، که بهرام بهر به ییگانه، بگه له هه مبهر
 دایک و باوکیشیاندا رهفتاری زير و توند دهوتنن. نه گهر هه ل سوکهوتی
 توندوتیژی که سانیک کاریه گه ری نه رتیی له م شتیه به ی ههیت له سه ر دلی
 ناسک و بیتاوانی مندالان، نه ی دهیت حالی نهوانه چۆن بیت که ههري له
 له دایک بوونهوه رادهستی باوهشی ییگانه کراون و له ژیر سه ره ره شتی که سانی
 نامودا گه وره بوون؟!!

نهو زاته ی که هه می شه خوی وهک "بهخشنده" و "میه ره بان" به نیمه
 دهناسینیت، له قورئانی پیروزدا سه د و چوارده جار گوفتاری پیروزی
 "بسم الله الرحمن الرحيم" دووپات دهکاته وه و، بهخشنده می و میه ره بان یی

خويمان پي دەناسيڻيټ، خوای گهوره به شيويهك له شيوهكان بهم ناو و سيفته
پيروزانه ی وهك بلييت ته چللی له كهسايهتيی دايكدا كرووه. پهروهرده كردن
و پارترگارپكرهني مندالان له لاپهن دايكيانهوه بهوپهري ههستياری و
گرنگيپيدان، بریتيه له درهوشانهوهی بهخشندهی و ميهرهبايی خوایی له
ناوئنه ی خيزاندا. هيج گومانیک لهوهدا نييه كه درهوشانهوهی نهم ناو و
سيفته پهروزانه له كهسايهتيی دايكدا پلهيهکی هينده بهرزه كه به هيج
شتيکی دی ناگوررتتهوه.

سهردهمانیک لهم ولاتهدا ههنديك گهنج و لاو ههبوون كه خوئندکاری
زانكو بوون و، بگره خاوهنی پلهی ماستهر و دكتوراش بوون، بهلام دهستی
رهشی تيرور يهخسيري كردبوون و، نهوه گهليک بيتهست و دوور له بهزمی
پهروهردهبوون كه دايكان و باوكانيان خسته گريان و جهرگيان سووتانندن. بهلام
نهمانه تنها چهند رووداويکی ريزپهپن و نابن به بهلگه له دژی خوئندن و
خوئندهواری. كهس رولهكهی بو نهوه گهوره ناکات كه به فيشهكيك بمرت،
يان ژيان و گوزهران له خهلكی تيك بدات، بهلام جاری وایه ناشتوانيت رینگ
بگريت لهوهی شهپولی تهوژمه چاوهرواننهكراوهكان له گهل خوی نهيانبات.
پتويسته دايك و باوك لهبهرامبهر نهم بهلا چاوهرواننهكراوانه و مهترسيه
گریمانكراوهكاندا، ههميشه خيزان وهك قهلغانیکی پارتره بهكار بهينن و،
پهروهردهی نهخلاقیی رولهكانيان بكن به نامانجی يهكه میان و، نههیلن
جگهرگوشهكانيان بهزايه بچن.

له نهجامدا دهتوانين بليين باوك و دايك دهيت لهپيناو پهروهردهكردنی
نهويهکی خاوهن ههست و شعور و پابهند به نايين و نيشتمان، ههرچيان
لهدهست ديت درنغی نهكن و، نههیلن بوشایی عهقلی، لوجيکی، روهی و

عاتیفی له ژیانی منداله‌کانیاندایا دروست بییت. نه‌گه‌ر دایک و باوک دیندار بن و، وابه‌سته‌ی قورنان بن و، شاره‌زای نیسلام بن، منداله‌کانیش -پشت به‌خوا- خاوه‌نی هه‌ست و شعور دهبن و نه‌ستیره‌ی ئوممه‌تی خویان ده‌گه‌شیننه‌وه.

٦. پایه‌ی به‌رزی دایک

دایک گرنه‌گرتین بناغه‌ی خیزانه و په‌روه‌رده‌کاری نه‌ته‌وه‌یه. نه‌و له دیدی نیسلامدا هینده‌ی پیروژه که پیغه‌مبه‌ر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له‌باره‌یه‌وه فه‌رموویه‌تی "به‌هه‌شت له‌ژیر پیی دایکاندایه." ١

هه‌ر وایه، چونکه دایک نه‌و ده‌سته‌ی پیروژه‌یه که هه‌ویری نه‌ته‌وه هه‌لده‌شیلیت و، دامه‌زیننه‌ری خیزانه که بریتیه له یه‌که‌ی سه‌ره‌کیی کومه‌لگا. دامه‌زیننه‌ری هیلانه‌یه‌که که تیدا جریوه‌جریوی مندالان خوشی و شادی به چواره‌ه‌وریان ده‌به‌خشن...

له‌م پرووه‌وه نیسلام پایه‌یه‌کی هینده مه‌زن به دایک ده‌به‌خشیت که نه‌گه‌ر بییت و هه‌ول بدریت سه‌ره‌پای ته‌مه به پله و پایه‌ی دیکه سه‌ره‌راز بکرت، نه‌وا وه‌ک ته‌وه وایه که ته‌م بوونه‌وه‌ره پیروژه سووکایه‌تی پی بکرت و، له‌بری تاجه‌ی زیننه‌که‌ی سه‌ری، کلاویکی پی بدریت که به ورده‌شووشه هه‌ولی پازاندنه‌وه‌ی دراوه. نه‌و خوییه‌ی که ژن و پیای به‌دییه‌ناوه، به‌گویره‌ی نه‌رک و فه‌رمانبه‌رییه‌کانیان پرچه‌کی کردوون و، له پروانگه‌ی توانا و لیها‌تنیشیان‌ه‌وه نه‌و شتانه‌ی پیبه‌خشیون که پیوستیانه. ئافه‌رت لاواز و ناسکه. پرووداوه‌کان خیراتر کاری لی ده‌که‌ن. دوورخستنه‌وه‌ی ژنان له‌و کارانه‌ی که گونجاوه

١. سنن النسائي، الجهاد ٦؛ سنن ابن ماجه، الجهاد ١٢؛ القضاعي، مستند الشهاب ١٠٢/١.

له گهډل سروشتیان و، به گهډرخستنیان له کاروباریکدا که له گهډل ریژ و،
ناسکی و نهرمونیاییاندا یهک ناگریتهوه، ستهمیکی روون و ناشکرایه.

له راستیدا نهم بوونهوهه ناسک و نیانهی که پنی دهوترنت ژن به
توانا و لیتهاتیکی وا پرچهککراوه که لهم رووهوه زور له پیش پیاوهوهیه. نه
پالتهوانیکی شه فقهته و به جوړیک خه می جگه رگو شه کانییه تی که هه رگیز
لهم بابه ته دا پیاو ناتوانیت پنی بگاتهوه. نهم حاله ته تنها تایبته نییه به
جیهانی مروقهوه، نه وه تا هه رچه نده هه موو سه رمایه ی مریشک زیانیه تی،
که چی زور به ی کات له پیناو رزگارکردنی بیچوهه کانی له ده می سه گ،
گیانی خو ی به خت ده کات. نهم هه سته میهره بانیه فراوانه ی که خوی
گه وره به خشویه تی به گشت زینده وهران له به رامبه ر بیچوهه کانیانه وه، سه باره
به دایکان سه رمایه یه کی هینده مه زنه که نه گه ر نهم پایه یه ی لی بسه نرنت
و هه ر ناو نیشان و پله یه کی دیکه ی پی ببه خشریت، به راورد به وه ی خوا پنی
به خشیه، زور مات و کز و بیړه نگ ده رده که ویت.

لهم به شه دا به شیوه یه کی خیرا و ستوونی ویستمان هه ندیک سه رنج به خینه
روو که پیوسته خیزان چون پیک به پنی ریت. هه لوسته مان کرد له سه ر بابه ته کانی
وهک عه قیده و، دیوی کرداری نیسلام و، دین و دینداری هاوسه ران و،
دابه شکردنی کات و کار و، هاوکاری یه کتر و په روه رده کردنی مندالی چاک.
وه به کورتی ناماژهمان بو بابه تیکی هه ستیاری وهک بوون به نوممه تیگ کرد
که پیغه مبه ری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) شانازی پیوه بکات. له به شی ناینده دا
خواریارین ده رباره ی چوارچیوه ی خیزان بدوین.

بهشی دووهم

خیزان

خیزان

۱. خیزانینکی چۆن؟

له بهشی رابردوودا له سهەر په یوهندی نیوان خیزان که گرنگترین به کهی کۆمهلگایه له گهڵ یاسا و ریسا ئایینییه کان هه لۆیسته مان کرد و، به کورتی نه وه مان یادی خوینهری بهرپرز خسته وه که بۆئه وهی هه موو شتیك به باشی و رینکوپینکی روو بدات، پۆیسته نه خشه و بهرنامه یه کی پتهوی بۆ دارپزراییت و، ئەم کاره ئیجگار گرنگه هەر له سه ره تاوه و ته نانه ت کاتیك ته نها له سهر ناستی بیرکردنه وهی، ده بیته مامه له یه کی جددی له گهڵ بگریته. به لی، نه گه ر هەر کارینک له کاتی نه خشه رپزیدا مامه له ی جددی له گهڵ نه کریته و له سهر لۆجیکینکی پتهو دانه مه زریته، له وانیه دواتر کۆمه لیك ده ره نجامی وای لی بکه ویتته وه که مروف نه توانیته بهرگه ی بگریته. نه گه ر له نه خشه ی بینایه کدا حساب بۆ نه رک و پۆیستی و جوانکاریی نه کریته، دواتر له تاو ده ستکاریکردنی بهردهوام هه لی سه ره رزکردنه وه مان بۆ نار ه خسیته.

خیزان گرنگترین پیکهاته ی کۆمه لگایه. پتهوی ئەم پایه یه، مانای

پتهوی نتهوه و دهولت ده گیه نیت. که وایه هرگیز ناپیت نهم کوله که بهی نتهوه و دهولت بی نه خشه و پلان و بهرنامه نیت. چونکه که متتارخه می لهم پرووه، بریتیه له که متتارخه می له سر ناستی هموو نتهوه. له بهر نوه نیمه باوهرمان وایه که پیویسته به جددی مامه له له گهل باهتی خیزاندا بکرت و به لامانهوه شتیکی تابلیت گرنکه.. ده مانه ویت لیره دا جارگی تریش جهخت له سر نوه بکهینهوه که کوبونهوه ناتهندرسته کان جهستی کومه لگا بریندار ده کهن.

به لی، هروهک خیزانیتی بیئامانج که له سر هوا و نارزهوو و خوپه رستی و هله و به خیلی دامه زراوه داهاتوویدی پرشنگداری نییه، به ههمان جور وهک ماته وزیه کی نه ریش وایه له بونیادی کومه لگادا. زورجار نهم جوره خیزانانه سهرسهری شقام و کولانه کان پهروهده ده کهن. چونکه له کاتی بنیاتنانیدا نه خشه و بهرنامه بو پیت و بهرکهت دانهریژراوه. نیمه نهم نه خشه و بهرنامه یه به ماره برین (النکاح) ناو دههین و، لهو باوهرهداین که پیویسته له ریگای ماره کردندا نه فس و نارزهووکان بخرینه لاه و فیکر و دل بالادهست بن. وه قهناعه تمان وایه که کردنی ههست و بیر نیی نیی به بناغه تییدا شتیکی تهواو سوودبه خشه. نه گهر ژن و پیوا په یوهندیان له گهل خوی گه وردها نه پیت، هرگیز نه گهری نوه له گوریدا نییه که منداله کانیاں خاوهن ههست و شعور دهر بچن و، هاوسهنگ و ریگوپینک بن و، ریژ له ههستی بهرپرسیاریتی بگرن. نه گهر سهره پای هموو شتیکی میوه و نه جامیکی باشی لیکه و تهوه - که نه مهش گریمانیتی لاهه - نهوا پیویسته وهک لوتفیتی دهراسای پهروهردگار لی پروانین و سوپاسی بیپایانی له سر پیشکش بکهین.

له راستیدا هه موو شتیکی ئەم دونیا و گەردوونەیی که تییدا دەژین بە
 هۆکارێکەوه بەنده. له هەر بابەتێکدا رەچاوی هۆکاره تایبەتەکانی بکرت،
 بە ئیزنی خوا زۆربەیی کات ئەو ئەنجامەمان دەستگیر دەبێت که خوازیاڕین،
 بە پێچەوانەوه ئەگەر له هەریه کیێک له کاروباره کانماندا چاو له ناستی
 هۆکاره کاندا بنووقینین، هەرگیز ئەنجام ئەوه دەرناییت که به دلی ئیمهیه.
 لەم رووهوه ئەگەر دەمانه ویت گرفتاری مایه پووچی و دەستخه رۆیی
 نه بین، ئەوا دەبیت له هه موو کارێکدا هۆکاره کان و پێشه کییه کان به وردی
 هه لێسه نگینین و، پاشان پشت به چاودێری و چاکه کاری خوی گوره
 بیهستین و، تهنه و تهنه چاوه روانی هاتنه دیی ئەنجامه کان لهو بکهین.
 به لێ، پێویسته کاتیێک بریارێک ده دهین متمانه ی تهواومان به خوا هه بێت، به لام
 هیچ که مته رخه مییه کیش نه نوینین له ده ستگرتن بهو هۆکار و پێشه کییه وه
 که له شیوه ی دو عای کرداریدان. وته ی ”ده ستگرتن به هۆکاره کانه وه رێگر
 نییه له بهردهم ته وه ککولدا“، گوزارشت له م راستیه ده کات و له هه مان
 کاتدا یاسایه کی نیسلامیه. ئیمه باوه رمان وایه که پێویسته له دامه زرانندی
 دامه زراوه یه کی گرنگی وه ک خیزانیشدا رەچاوی ئەم دەستووره گشتیه
 بکرت.

کاتیێک دامه زرانندی خیزان له ژیر رۆشنایی ئەم پێوه رانه دا به رپۆه ده چیت،
 ئیدی ئەو رپۆسایانه ش مانایه کیان ده بێت که باس له په روه رده کردنی نه وه یه کی
 نمونه یی ده کهن. ئەگەر نارپۆکییه ک له بناغه که دا هه بێت، چاره سه ره کانی دواتر
 به هه مان ئەندازه کاریگه رییان که م ده بێته وه. خیزانیێک که بناغه که ی پیت و
 به ره که ته، واته پیکه اتوو له ژنیکی رپۆکی و پیاوێکی رپۆکی، ژنیکی
 موسلمان و پیاوێکی موسلمان، ژنیکی ئیماندار و پیاوێکی ئیماندار، ژن و

پياونك كه رېژ له بهرپرسيارتييه كانيان ده گرن.. له خيزانتيكي وادا همموو شتيك له جيني خويديايه تي و باخچه يه كه له باخچه كانی به ههشت. وا ههست ده كه م تهناندت گروگال و هاتوهاواری نهو مندالانهی كه له هیلانه يه كي وادا له دايكبوون، لای خوا وهك ته سبيحاتی فریشته كان پيروزه و له حوكمی دو عادييه.

قورناني پيروز بهم جوړه باس له ژنان و پياواني كومه لگايه كي به خته وهر دهكات:

﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِئِينَ
وَالْقَانِئَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَشِيعِينَ
وَالْخَشِيعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّابِغِينَ وَالصَّابِغَاتِ
وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا
وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾ (الاحزاب: ۳۵)

نهم ژن و پياوانه وهك موسلمان و نيماندار له خيزانتيكدا كو بوونه ته وه كه بريتيه له بچووكترين يه كه ي نه ته وه و، پشتيان به خوا به ستووه و، له دلوه و پرويان له نهو كردووه و، گه يشتون به هاوده مي و، ژيانيان به عيبادهت و گوږايه ليی به سهر دهبه ن.

به لي، نهو ژن و پياوانه ي كه له گوفتار و كردارياندا راستگون، نه گوفتاريان كرده وه كانيان به درو ده خاته وه، نه كرداره كانيشيان درايه تي وته كانيان دهكات. به جوړيك له خيزاني نه وانداهه رگيز شتيك نابيرنت كه پينچه وانه ي راستی بيت. لهو ماله دا همموو شتيك راسته و وهك خوی دهرده كه ورت. ههروهك چون كه سينك له بهردهم ناوښته دا ناته واوي خوی ده بينيت و راستی

ده کاته وه، مندالیش له تابلۆ و ناوینیهی "راستی و راستگویی" خیزانیکه وادا هه میسه که موکورتیه کانی خوی ریک ده کاته وه و، هه رگیز شایه تعالی کردار و گوفتارنیکه پیچه وانیهی حه قیقه ت ناییت. چونکه له و ماله دا ژن و پیاوی راستگۆ هه ن.

ژنانه نارامگر و پیاوانی نارامگر، نه وانیهی خوراگرن له به رامبهر قورسی عیبادهت و گوپرایه لی و، له هه مبه ر گونا هه کانیشه وه دامه زراون و خاوتنی خویان ده پارێژن و، که وتنه ناو تاوان به هاوشانی چوونه دۆزهخ داده نین.. نه وان به زمانی حالیان کاریگه ریه کی هینده به هیزیان ده بیت له سه ر چوارده ور و منداله کانیان، پیموایه هه موو نه و شتانه ی که به زار ده ری ده برن له چاو نه م گوفتاره بیده نگه ی زمانی حالیاندا، مات و سیس و بیپه رنگن.

مالیک که دایک و باوکه که ی دلیان لیوانلیوه له ریز به رامبهر به خوا و، هه ول ده دن به رپر سیاریتیه کانیان به جوانترین شیوه بهیننه دی چونکه باوه ریان وایه که ژیانیکه جددی و لیپرسینه وهیه کی سامناک له پیشیانه و، له گشت چرکه ساتیکه ته مه نیاندا ئاماده ی کوچکردنن له م دونیا یه .. به لی، له مالیکه له م جو ره دا نه و شته ی هه میسه مندال ده بی نییت ته نها و ته نها جددییه ت و، ویقار و، هه ستیاری و راستگویییه. مندالان له م خیزانه دا له به ک کاتدا ترسیکی نه رمونیان له روخساره کاندایه بینن و، هه ست به و شادییه ی سه ر سیماکان ده کهن که له گه وره یی و مه زنیی خوا له لایه ک و هیوای به هه شت له لایه کی دیکه وه سه رچاوه ی گرتووه. هه ریویه ئاسووده ن، به لام وریا و هوشیاریشن. به خته وهرن، وه لی ئاسوشیان فراوانه. له خوشی و شادیدا ده ژین، به لام وه ک مندالانی ناینده په روهرده ده بن.

پیویسته له مالیکدا ژن و پیاویک هه بن که کراوه بن به پرووی چاکه دا

و به خشهري سه دهقه بن، تا له منداله كاندا رۇحى به خشندهي سوز بييت. به لى، سه رها پيويسته ئيمه به خشنده بين، بوته وهى نه وانيش به خشنده ده رچن. به نده شايه تحالى ر ووداوينكى له م جوړه بووم. به به ردهوامى ژن و پياوى مالىك خيزيان ده كرد بيته وهى ناگيان له يه كتر بييت. نازانم داخو كاتيك رووبه رووى يه كتر ده بوونه وه چو نيان بير ده كرده وه يان چيان به يه كتر دهوت. تنها يه ك شتم ده زانى، نه ویش نه وه بوو كه هه ر دووكيان ژن و پياوينكى به خشه ر و خيزخواز بوون. نه و مندالانه ي له خيزانينكى وادا پي ده گن به هيترين كانديدن بوته وهى خيزخواز و به خشنده ده رچن.

خيزانينكى پيكهاتبيت له پياو و ژنيك كه نه و رپوژووه ده گرن كه خواى گه وره فرمانى پيكر دووه، بيگومان نه و كو مه لگا و نه ته وه يه ش كه له م جوړه خيزانانه پيكهاتووه ئارامى و ئاسايش و دلنيايى بالى به سه ردا ده كيشييت.

له پال هه موو نه م سيفه تاندا، نه م جوړه مروقانه له بابته ي پاراستنى شهرف و ناموسياندا و له وهدا كه ناهيلن توژ له داوينپاكيان بنيشييت، نه و به رپى هه ستيارى ده نوينن. نه وان تنها له پيناو دين و ناموسياندا ده ژين. هه ر نه مانه ن كه له دونيا و قيامه تدا به خته وه رن. بونيادى خيزان كه قورناني پيروژ به كه ره سته ي هاوبه شى ژن و پياو ده يچنييت، نه گه ر قه نه واچه ي خوى ده ست بكه وييت، پيروژترين بونياده. نه گه ر له خيزاندا - كه له م دوو كوله كه يه پيكهاتووه - شه مالى رۇحى ميللى هه لبات، بيگومان له مندال و نه وه كانيشياندا هه مان شه با هه سته ي پي ده كريت. هه تا نه م كه شوه ه وايه ش له ناو سه رجه م تاكه كانى خيزاندا، واته له خانه كانى كو مه لگه دا به ردهوام بييت، ماناي وايه چاكسازيى كو مه لا يه تي بناغه يه كى پته وى هه يه. نه گينا سه رجه م چاوه ر و انييه كان پووج ده رده چن.

هه نووکه با له روانگه یه کی جیاوازهوه به کورتی نامازیهک به بابه تهکانی
وهک کۆمه لگا و، هاوسه رگیری و، خیزان و پیکهینانی هیلانه یه کی به ختهوه
بکهین.

۲. بوون به خاوهنی مندال

کاتیك له ژیر رۆشنایی دهقه کاندا لهم بابه ته دهروانین، دهبینین که قورنانی
پیروز دهیهویت ژماره ی نهو که سانه زۆر بن که خوا خوشی دهوین و لییان
رازییه. له بنه رتهدا سه رجه م پیغمبه ران و پیاوچاکان و زانایان داخوازی
زۆربوونی نهوه ی بیگهرد و خاوین بوون و لهم رووهوه چهند سیسته میکیان
په ره پیداهه.

قورنانی پیروز بهم شیویه گوزارشت له پارانهوه و لالانهوه ی به سوژ و
به کولی حه زه ته ی زه که ریا ده کات:

﴿ هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ، قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ

ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴾ (آل عمران: ۳۸)

نه گهر سه رنج بدهین دهبینین حه زه ته ی زه که ریا ته نها داوا ی "نهوه" ناکات،
به لکو "نهوه یه کی پاک و بیگهردی دهویت. نه مهش نه م مانایه ده گه یه نیت
"خوایه گیان نهوه یه کی پاک و بیگهردی وام پی ببه خشه که خوا رازی بکات
و، دلی پیغمبه ر خوش بکات و، دایک و باوکیش شاد و خوشحال بکات."
حه زه ته ی ئیبراهیمیش کاتیك له گهل حه زه ته ی ئیسماعیلی کور ی که عبه ی
پیروزیان داده مه زراند، بهم جوړه له خوا ده پارایه وه:

﴿ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَأَرِنَا

مَنَاسِكَ وَتُبَّ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴾ (البقرة: ۱۲۸)

دهرکهوتنی سهدان پیغه مبه ر له نهوه کانی نه م زنجیره نورانییه له لایه ک و ههروه ها دهرکهوتنی شانازی مروفایه تی چه زرته تی موحه ممه د (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له هه مان وه چه، واتای گیرابوونی نه م دو عایه ده گه یه نیت لای خوی گه وره. جگه له وهش سه رجه م پی او چا کانی نوممه ت هه مان دو عایان کردووه و داوای نه وهی باشیان له خوا کردووه:

﴿ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا

قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴾ (الفرقان: ۷۴)

له چه ندین ده قی دیکه ی هاوشیوهی نه مانه دا، ده کریت ریمان له چه نده ها نمونه ی تری داوا کردنی نه وهی خاوین و بیگه رد بکه ویت وه ک میوه یه کی پیکه یانی خیزان. به لی، له هه موو نه م دو عایانه دا ناماره به نه وه گه لیکی پاک و بیگه رد و بیتاوان و موسلمان و ئیماندار کراوه. که وایه بابته که بریتی نییه له زوربوونی نه ندانمان له نیو خیزانه کانماندا، به لکو په یوه سته به چونیتی منداله کان و، وابه سته بیان به ره گ و ریشه ی مه عنای خو مان و، قه بوولبوونیان لای خوا. نه م قه بوولبوونه ش رینگا و شیوازی تایبه ت به خوی هه یه.

لیره دا ده مانه ویت به کورتی ناماره به چه ند دانه یه کیان بکه یین:

۳. نه رکه کانی سه روکی خیزان

أ. ریوشویننه کانی پیش له دایکبوونی منداڵ

هه ندیک له مانه په یوهندی به شتانی ماددی وهک خواردن و، خواردنهوه و، پوښاک و شوینی نیشته جیبوونهوه هه یه.

ب. پهروهده و فیژکردن

نه مهش بابه ته کانی وهک هه لبراردنی ناویکی جوان و، شیرپیدان و، نه فقه و، بهرنامه ریژیکردنی پهروهدهی منداڵ به گویرهی ته مه نه کهی، ده گریته وه.

پ. ههستی بهرپرسیاریتی له پهروهده کردنی منداڵدا

بابه تی نهوهی گهوره کانی ناو خیزان بین به نمونهی جوان بو نهوهی نوی و رازابنهوه به رهوشته بهرزه کانی ئیسلام. پشت به خوا یهک یهک موتالای ئه م خالانه ده کهین.

أ. ریوشویننه کانی پیش له دایکبوونی منداڵ

پاکیی توؤ

هه ریهک له چاندنی توؤ له زه مینه یه کی پاکدا و، پاشان دهسته بهر کردنی هه وایه کی پاک بووی و، پروونا ککردنهوهی به تیشکی خاوین و، ئاودانی به ناوی

خاۋىن و يىگەرد و پاراستن و بزارکردنى .. ھەموو ئەمانە لە پەرۋەردەکردنى
 نەۋەبەكى نوي و نمونەييدا گەلنىك گىرنگىن. لەم رۋوۋە فەرموودەيەكى پىرۋز
 ھەبە كە پشتىگىرى لەم بۇچوونە دەكات "بەدبەخت و گومرا ھەر لە سكى
 داىكىيەۋە گومرايە، بەختەۋەرىش ھەر لە سكى داىكىيەۋە بەختەۋەردە.""

بەلى، پىۋىستە پىش نەۋەي كۆرپە لە سكى داىكىدا بىرىارى بەدبەختى يان
 بەختەۋەرى لەسەر دەربىكرىت، ھەموو جۆرە رىۋوشون و ھۆكارنىك بىگىرىتە بەر.
 ھەرىكە لە خۆراكى كۆرپە لە پاش يەكگرتنى تۆۋ و ھىلكە و، ھەلسوكەتەكانى
 داىكى و، رەفتارى پىشتەر و دواترى داىك و باوك.. ھەموو ئەمانە چەند
 ھۆكارنىك بۇ تۆماركرانى ناۋى ئەۋ مندالە بە بەختەۋەرى يان بەدبەخت.

پىۋىستە نەۋە بەباشى بزانرىت كە ھىچ قەدەرنىك لە گۆرپىدا نىيە كە حساب
 بۇ ئىرادە و ھەلسوكەۋتەكانى ئىمە نەكات. نەۋەي كە ئىمە لە داھاتوۋدا چۆن
 رەفتاردەكەين و، چۆن ھەنگاۋ دەنىين و، بە ھەنگاۋەكانمان چ ئەنجامگەلنىك
 بەرھەم دەھىينىن، پىشتەر لە لايەن خۋاى گەۋرەۋە زانراۋە و، لەم بابەتەدا
 حساب بۇ ئىرادەي ئىمەش كراۋە و شتان بەۋ جۆرە نەخشە و بەرنامەيان بۇ
 دارپىژراۋە. چەندىن مندالنىش ھەن لە رۋانگەي ئەۋ ھۆكار و زەمىنەيەي كە
 تىيدا گەۋرەبۋون، لەۋ رۋژەۋەي لەداىكبوون بەدبەخت و گومران. بەلام خۋاى
 گەۋرە بە چاكە و بەخششى خۋى ھالى ئەۋان دەگۆرپىت بۇ بەختەۋەرى،
 نەمەش ھالەتلىكى دەراسا و رىزپەرە.

بەلى، ھەموو شتىك لە كاتى فرىدانى تۆۋەۋە دەست پى دەكات. ئەگەر
 كۆرپە لە كە ھىشتا لە خانەيەكى پىتىنراۋ پىكھاتوۋە بىرىارى بەختەۋەرى يان
 بەدبەختىي بۇ دەركرايىت، يىگومان نايىت لەم رۋوۋە كارىگەرىي پاروۋىەكى

حەرام یان گوناھی دایک و باوک به کهم تەماشابکریت. ئە گەر تۆو بیوتنی
 "بسم الله" چیترا بییت، سەوزبوونی میوهی خیر و بەرە کەت لئی، شتیکە بەندە
 به لوتفی خواوه. دەستخستنی ئەنجامیکی راست له هەولیکی خوارەوه ئە گەر
 مەحالیش نەبییت زۆر سەختە. نالیین مەحاله، چونکە مادەم له کەسیکی وەك
 "تەبوجەهل" هوه "عیکریمه" دەرچوو، دەرکرت له چەندین خیزانەوه که ژیا نیان
 زۆر دووره له چاکه و فەزیلەت، کەسانی باش و باوەردار هەلبکەون.

﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا
 فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيًّا فَمَرَّتَ بِهِ فَلَمَّا أَثَقَلَ دَعَا اللَّهَ
 رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ﴾ (الأعراف: ۱۸۹)

ئەم ئایەتە پیرۆزە له لایەك دەری دەخات که دەگونجیت دایک و باوک پیش
 له دایکبوونی مندال کۆمەلێک داواکاری و ئارەزوویان هەبییت و، له لایەکی
 تریشەوه تیشک دەخاتە سەر ئەو لایەنەهی که پێویستە پروو له خوا بکەن و
 داواي مندالی چاکي لی بکەن.

پارووی حەلال

یەکیک له ئەرکەکانی تری دایک و باوک ئەوهیه که هەر وهک دەبییت وریای
 حەلالی رۆزی خۆیان بن، به هەمان جوړ پێویستە رزقی پاک و بینگەر و
 حەلال دەرخواردی مندالەکانیان بدەن. پێشتر یادی خۆنەرمان خستەوه ئە گەر
 موسلمانیک گومانی ئەوهی لی بکریت که له داها توودا رۆزی حەرام یان
 گومانای دەرخواردی خیزانەکەهی دەدات، ئەوا خودی هاوسەرگیریهکەهی
 حەرام یاخود مەکروهه. بەلێ، کەس مافی ئەوهی نییه حەرام دەرخواردی
 کەسیکی تر بدات.

لەم ڕوووە ناچارین شتانی پاك و بێگەرد دەرخواردی ئەندامانی
خێزانەکانمان بەدەین کە بەرپرسیارین لە چاودێریکردن و پەرۆردەکردن و نیان.
ناتوانین ڕۆژی حەرام یان گومانایان دەرخوارد بەدەین، بەو بیانووەی کە
ئەمە بەلایەکی گشتییە و هەمووانی گرتوووەتەو. ئەگەر زەمانە گۆراییت
و، چاخ و ڕۆژگار گۆرابن و، هەمووانیش ڕینگای نامەشروعیان گرتییە
بەر، ئێمە دیسان ناتوانین شتی حەرام بکەین بە گەرۆیانەو. لە راستیدا ئەو
قازانجە کە لە ڕینگای هەلەو پەیدای دەکەین و، ئەو منداڵانەشمان کە بەو
قازانجە گۆشیان دەکەین، بێگومان ڕۆژیک چەشنی درەختی زەققوم سەرمان
دەهیننە ژان، یان خوینمان پێ هەلەهیننەو.

دەتوانین بڵین هەموو میوانیکی نوێ کە دیتە دونیاو تا ئەندازەیهک بە
ڕووی بەدبەختی (شقاوة) دا داخراو و پالیوراو بۆ بەختەوهری (سعادة)، بە
مەرجیک هەموو لێپرسراویتییهکانمان تا ئەو کاتە بە جوانی بەجیهیناییت. بەلام
ئەگەر خواردنمان حەرام و، خواردنەوهمان حەرام و، پۆشاکمان حەرام و، ژیانمان
لەناو حەرامدا ییت، مانای وایە گریمانیکمان نەهیشتوووەتەو بۆ بەختەوهری
منداڵەکانمان.

بەلێ، ئەگەر حەرام بخۆین و، بخۆینەو و، بە حەرام گۆش ببین،
کەواتە دونیای ڕۆحمان بە ڕووی شەیتاندا والا کردوو. چونکە فەرموودە
پیرۆز دەفەرمووت "شەیتان لە دەمارەکانی مەرۆقدا لە گەل خۆیندا هاتوچۆ
دەکات." "سوار خرۆکە سپی و سوورەکانی دەبییت. کەواتە دەتوانیت پزێسکی
پێسی خۆی لە نەو و وەچەیی نوێ بهاویت.

لەم ڕوووە پێویستە هەر لە سەرەتاو بەخێوکردن و، خۆراک و، خواردنەو

۱. صحیح البخاری، العتکاف ۱۱، الأحکام ۲۱، الأدب ۱۲۱؛ صحیح مسلم، السلام ۲۳، ۲۴.

و پۆشاک و هه موو شتیکی تری مندال لهو چوارچێوهیه دا بیته که شرع دیاریکردوووه و، نابیت هه رامی ده خوارد بدریت و هه رامی له بهر بکرت.

ئه وه تا له فهرمووده پیروژه کاندای ده بینین کاتی که سیک به جلوه گرگی هه رام و، پارووی هه رامه وه ته وافی که عبهی پیروژ ده کات و، ده لیت "لیک اللهم لیک" - له حالیکدا نه م رسته یه پیروژترین وشه یه له کاتی حج و ئیحرامدا - خوی گه وره له وه لامدا ده فهرمویت "لا لیک و لا سعیدیک!"

له بهر ئه وه پیویسته ته نانه ت له سه ر ئاستی تالی قوماشی جله کانی شمان وریای هه رام و شتانی گومانای بین و، سه باره ت به و شتانه ش که نایانزانین په نا به خوا بگرین و، له دلوه هه میسه ترس و له رزمان هه بیته به رامبه ری. پیویسته گومانمان نه بیته له وهی که هه ر تووئیک ده یچینین، یان زه ققومیک لی ده رده چیت که خه لکانی تر ژهه راوی ده کات، یان به میوه کانی و، سیه ره که ی و، لقه کانی و، گه لکانی خزمه ت به مرو قایه تی ده کات و، رولی ده بیته له به خته وه ری مرو ف و ئاوه دانکردنه وهی سه ر زه وی.

ب. په روه رده و فی کردن

پیغه مبه ری خوا (عَلَيْهِ أَلْفُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) ئاموژ گاریمان ده کات که هه لباردنی ناوئیکی جوان و، خو ش و مانادار بو مندال یه کی که له یه که مین نه ره که کانی دایک و باوک. پیغه مبه ر گرنگیه کی زوری داوه به ناوانان. بو نمونه، فهرموویه تی "ناوی پیغه مبه ران بنین له منداله کانتان. خو شو یستراوترین ناو لای خوی گه وره "عبدالله" و "عبدالرحمن". راستترینی ناوه کان "حارث" (چینه ر، قازانجکار، نه و که سه ی قیامه ت ده باته وه) و "همام" (به هیه ت

۱. مسند البزاز ۲۲۱/۱۵؛ الطبرانی، المعجم الأوسط ۲۵۱/۵.

و خارنوره و تیکۆشان)ه. ناشرینترینی ناوه کانیس "حرب" (شهر، جهنگ، توندوتیژی) و "مره" (تال، رهزیل)ه.^۱ هروهها ناوی "عاصیه" (یاخی، کهللهرهق) و نهو ناوانهی که بۆنی جهنگ و دوژمنایه تییان لی دیت گۆرپیهتی به "جمیلة (جوان)".^۲

پاشان بابهته کانی وهک یاسا فیهیه کان سه بارهت به شیردانی مندال و، تنجا له شیرپرینه وهی و، دابینکردنی نه فهقهی مندال و پهروهرده کردنی دیت. "هموو مندالیکی نوی به سروشتیکی پاکه وه له دایک دهییت."^۳ به لی، نهو وهک لاپه ریه کی پاک وایه. ئیوه هموو شتیکی تیدا دهنوسن، به لام دهییت هموو نهو شتانهی دهنوسن رهزامه ندیی خوی له سه ر بییت. نه مهش هموو نهو نه خوشونیگاران ده گریته وه که فریشته کان گرنگیان پی ددهن و، له مه حشه ردا وهک کالایه کی به نرخ لییان دهروانریت و، له کاتی لیپرسینه وه شدا ده خرینه سه ر تای دهسته راستی ته رازووی خوی ..

نهو شتهی ده که وریته سه ر شانی دایک و باوک نه وهیه که نه م نووسین و نه خشانه له وه رزی تایبه تی خویدا به جوړیک له سه ر رۆحی منداله کانیان بنه خشینن که هه رگیز شایانی سرانه وه نه بن. به لی، نهو دایک و باوکانهی که خاوه نی مندالن ده بییت به شیک له ژیانی رۆژانه یان بو پهروهرده و فیترکردنی منداله کانیان ته رخان بکه ن. له به شه کانی داهاتوودا باسی ناوه نده کانی دیکه ی پهروهرده و فیترکردن ده که یین.

خیزان یه که م قوتابخانه و، یه که م دایه نگه و یه که م فیترگه ی پهروهرده و

۱. سنن أبي داود، الأدب ۶۱؛ سنن النسائي، الحیل ۳؛ مسند الإمام أحمد ۴/۳۴۵.

۲. صحیح مسلم، الأدب ۱۴؛ سنن أبي داود، الکذب ۶۲.

۳. صحیح البخاری، الجنائز ۷۹؛ صحیح مسلم، القدر ۲۲.

فیرکردنه. پیویسته دایک و باوک نهو کاتهی که بو پهروهده کردنی منداله کان
 تهرخانیاں کردهوه، پیشی بخهن بهسهر نهرکه شه خسییه کانی تر، تهناهنهت
 بهسهر کاتی نهوراد و نهزکاره کانیشیاندا. له پهروهده کردنی مندالدا ناساندنی
 خوا و، دانانی فیکری نیمان به خوا له دلیاندا به گویرهی ته مهن و ناستی
 تیگه یشتنیان.. نه م کاره له سه رجهم کاره شه خسییه کانی تریان گرنگتره. له م
 پرووه نه گهر که سیک منداله یاخی و سه ریچیکاره کانی خوی له ماله وه جی
 بهیلیت و بهرو که عبهی پیروز به ری بکه ویت، نه م "تهرک" له دواوه بانگی
 دهکات و، پی دهلیت "نه م بهرپرسیاریتییه جددی و گرنگترهی نیره جی
 دهیلیت و بو کوی دهرویت؟"

جگه لهوه پیویسته باوک دین و، دینداری و، خویندنهوه و، نووسین و،
 خویندنهوهی قورئان و، تهناهنهت نه سپسواری و، مهله کردن و، هاویشتن (رمایه)
 به گوریهی رۆژگاری خوی فیری منداله کانی بکات. ههروهها دهییت سه رجهم
 نه وهرزشانهی فیر بکات چونکه ههریه که یان له بواری خویاندا گرنگن و،
 وهک پیشه کییهک و دهستمایه یهک وان بو ژیانی داهاتوو و، به سوودن بو ژیان و
 له ساغی و، توانای میشک تهنها له هیزی بازوودا قهتیس ناکهن.

پ. ههستی بهرپرسیاریتی له پهروهده کردنی مندالدا.

ههزرهتی زهینولعابیدین له کتیبی (رسالة الحقوق) دا بهم جوړه
 نامۆژگاریمان دهکات "دهییت بزانیته که منداله کهت بهروبوومی ههول و
 تیکۆشانی خوته و خیره کهی و شه ره کهشی بو تو ده گهریته وه."

پیغه مبهر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ماوهیه کی کهم پیش نهوهی وهفاته بکان
 ههستی کردبوو که وادهی کوچکردنی نریکه. ههرویه رۆژیک به کۆمهلی

هاوه لانی فرموو "بهنده له نیوان دونیا و ناخیره تدا سه پریشکرا و نهویش
 ناخیره تی هه لبرارد." هزره تی نه بو به کر له م نامازیه تیگه یشت و به ده م
 گریانه وه فرمووی "باوک و دایکم فیدات بن نهی پیغه مبه ری خوا" به لی،
 نهو هر زوو تیگه یشت که نهو بهنده یه هزره تی موحه ممه ده. جگه له مه
 پیغه مبه ری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له وتاری حه جی مالناواییدا فرمووی
 "به م نزیکانه لیتن ده پرسن که داخو من نه رکی گه یاندنی په یامی خوام
 به جهیئاوه، وه لامی نیوه چی ده بیته؟" به لی، نهو نه رکیکی تیجگار گرنگی
 به جهیئا، به لام ده ترسا له وهی مافی ته واوه تی به کاره که ی نه دایته. هه لبه ته
 زمانی حالی کاروبار و هه لسوکه وته کانی به ناشکرا گریمانیکیان بو نه ندیشه
 و ترسیکی له م جوړه نه ده هیشته وه. هه ربویه هه رچی له وی ناماده بوو، به
 یه ک دهنگ هاواریان کرد و، وتیان "تو نه رکه که ت راپه راند، په یامه که ت
 گه یاند، به پرسیارتییه که ت به جوانترین شیوه هیئا یه دی." نهویش په نجه ی
 به رزکرده وه بو تاسمان و سی جار فرمووی "خوایه شایه ت به، خوایه شایه ت
 به، خوایه شایه ت به!"^۲

نهو هاوړی له گه ل نه ندیشه و ترسیکی قولدا گوزارشتی له
 به پرسیارتییه که ده کرد که سه رجه می نوممه تی ده گرتوه و له م باره یه وه
 داوای شایه تیدانی له هاوه له کانی ده کرد. داخو نیمه ومانان ده توانین به وانهی
 ژیرده ستمان و نهو مندالانه مان که له په روه رده کردونیان به پرسیارین بلین "به م
 نزیکانه ده باره ی من پرسیارتان لی ده کریت، نیوه چون وه لام ده ده نه وه؟" یان
 نایا دلنیاین له وهی که وه لامی "نه رکه که ت به جیگه یاند" یان لی وهرده گرین؟

۱. صحیح البخاری، المناقب ۴۵؛ صحیح مسلم، فضائل الصحابة ۲.

۲. صحیح مسلم، الحج ۱۴۷؛ سنن أبي داود، المناسك ۵۶.

نه گه رنا وهی به حالمان... له بهر نه وه نیمامی زهینولعابیدین ده فهرمویت "تو
 له جزووری خوادا له وان بهر پرسیت." و پاشان روو له خوی گه وره ده کات و
 بهم شیویه لئی ده پارپته وه "خوایه گیان! له بابه تی په روه رده و، فیرکردن و
 باشجوولانه وه له گه منداله کاندا یار و یارمه تیده رم به!" چونکه گرنه گترین
 و گه وره ترین کیشهی مروقیک بریتیه له وهی نه ندامانی خیزانه که ی به ره
 لوتکه ی که مالاتی مرویی بهرز بکاته وه و تامی بوونی همیشه بیان پی
 بچیژیت.

جاری وایه دیاری بو منداله کانمان ده کرین و هه ولی دلخوشکردنیان
 ده دهین. ته نانه ت کاتیک ده چین بو حج و له جزووری که عبه یان
 پیغه مبهری خواداین نه وانمان هر له یاده. کاروباره پیروژه کان و خزمه ته
 هه ره گرنه گه کانیش ناتوانن نه وانمان له بیربه رنه وه. له راستیدا پیویسته باشترین
 شیوهی یادکردنه وهی منداله کانمان بریتی بیته له فیرکردنی نادابی نیسلامی
 و نادابی موحه ممه دی. پی ده چیت هیچ دیارییه کی تر نه بیته شان بدات
 له م دیارییهی که له قیامه تدا ده بیته به هوکاری به خته وه رییان. پیغه مبهری
 خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ده فهرمویت "دیاری به منداله کانتان ببه خشن و، ریزیان
 لی بنین و به شیویه کی جوان په روه رده یان بکه ن." "به لی، په روه رده یه ک به
 ناراسته ی بووژاندنه وهی ریگیای حه زره تی موحه ممه د، گه وره ترین دیارییه که
 به مندال ببه خشریت.

ت. نمونه‌ی جوان بۆ مندالان

هه‌موو دايك و باوكيكي ئيماندار هه‌ز ده‌كات منداله‌كاني به‌و شيويه
 په‌روه‌رده بكات كه له‌ژير رۆشنایي قورئانی پيروژدا هه‌ولماندا چوارچيوه‌ی
 بۆ بکيشين و وئناي بکه‌ين. بئگومان ئەمەش شتيکی تابلئیت سروشتیه.
 به‌لام ئەگەر ئەم هه‌سته‌ی ئەوان له‌ ژيانی کرداریاندا رهنگ نه‌داته‌وه و،
 به‌يارمه‌تی نوێژ و رۆژوو و هه‌ج و زه‌كات رهنگ دانه‌کوئیت، یان راستر
 بلین کرداره‌کانیان پشتی ئەو و ته‌ جوانانه نه‌گرن كه له‌ زاریان دیته‌ده‌ر و،
 هه‌لسوکه‌وته‌کانیان له‌ وته‌کانیان راستر نه‌ییت، نه‌ك هه‌ر وته‌کانیان کاریگه‌ری
 ناییت، به‌لكو زۆر جار ئەنجامی پێچه‌وانه‌ش دینیتته مه‌یدان. ئەو دايك و
 باوكانه‌ی داخوازن وته‌کانیان كار له‌ منداله‌کانیان بكات، پيوسته سه‌ره‌تا
 به‌وپه‌ری هه‌ستیاریه‌وه له‌ ژيانی خویاندا رهنگ بداته‌وه و، پاشان داوی
 هه‌مان شت له‌ كه‌سانی دیکه بکه‌ن.

ده‌گيرنه‌وه له‌ سه‌رده‌می ئيمامی ئەبوحنه‌يفه‌دا منداليك ده‌ییت كه
 هه‌نگوینی پي ناکه‌وئیت. هه‌رچه‌ند نامۆژگاری ده‌که‌ن كه نه‌یخوات، به‌لام
 سوودی ناییت. رۆژنيك منداله‌كه ده‌هينن بۆ خزمه‌تی ئيمام و، پي ده‌لین
 ”نەم منداله هه‌نگوین ده‌خوات و هه‌رچه‌نده‌ش پي ده‌لین كه نه‌یخوات،
 كه‌چی به‌ قسه‌مان ناکات.“ ئيمام ده‌فرموئیت ”چل رۆژی تر بيه‌يننه‌وه.“
 داوی چل رۆژ ديسان ده‌يه‌يننه‌وه. ئيمام نامۆژگاری منداله‌كه ده‌كات كه
 چيتر هه‌نگوین نه‌خوات. كاتيک منداله‌كه هه‌له‌سته‌یت ده‌ستی باوكی ماچ
 ده‌كات و، ده‌لئیت ”بابه‌ گيان، ئيتر هه‌نگوین ناخۆم.“ كاتيک ليی ده‌پرسن
 ”ئەي بۆ يه‌كه‌م جار نامۆژگاریت نه‌کرد و چل رۆژ دواتخست؟“ نه‌ویش له
 وه‌لامدا ده‌فرموئیت ”ئەو رۆژه‌ی منداله‌كه‌تان هينا من هه‌نگوینم خواردبوو.

نه گهر داوای نه کردنی شتیکم لی بکردایه که خوم دهیکم، ناموژ گارییه کم
کاریگه ری نه دهه بوو، ویستم له م ماوهی چل روزه دا به ته واوه تی له جه سته ی
خومی ده ریکم و ننجا ناموژ گاری بکم.

له پال وتهی راستدا هه لسوکه وتی راستیش زور گرنکه. چونکه دژایه تی
نیوان وته و کرداره کانمان له دیدی نهو منداله دا، متمانه ی نیمه لای نهو
ناهیلت. نهو منداله ی که له ژیانیدا ته نها یه ک جار دروتان پینوه بیینت
یان دژایه تییه ک بیینت له نیوان وته و هه لسوکه وته کانتاندا، نیدی نیوه له
بیری نهودا به که سیکی متمانه پینه کراو تو مار ده بن. له داهاتوودا نه م
یاده وهرییه له نهستی نادیارى منداله وه به ره وه ههستی دیاری نهو به رزده یته وه
و خوانه خواسته له دیدی منداله که تدا ده بیت به که سیکی بیلیکراو. له
نه انجامیشدا قسه کانیشتان له واندا به هیچ جوړیک کاریگه ری نایت. که وایه
پیوسته هه لسوکه وته کانمان به جوړیک ریڅ بخه یین که نهوان نیمه له ناو مالدا
وهک فرشته بیینن نهک وهک باوک و دایکیکی ناسایی. پیوسته هه میسه
جددییه ت و، ویقار و ههستیاری له نیمه دا بیینن و نهوپه ری متمانه یان پیمان
هه ییت. نهو دایک و باوکانه ی که سه رکه وتووبوون له گواسته وهی بیر و
ههستیان بو منداله کانیا، به باشتین ماموستا و فیرکار داده نرین.

۴. بهرپرسیاریتی دایک و باوک

هه موو که سیک بهرپرسه له بازنه ی لیپرسراویتی خوی و نهوانه ی
ژیردهستی. له بابته تی پاراستن و، چاودیریکردن و، پهروه رده کردن و،
پینگه یاندونیا، سهرجه م چاکه و خیره کان له خانه ی چاکه ی نهودا تو مار

ده كړين و، هموو خراپه و شهړه كانش به هه مان جوړ له خانه ى خراپه كانيدا
دهنووسرين.

سهردارى پيغه مبهران له فهرمووده يه كدا ده فهرمويت ”هه ريه كيك له نيوه
شوانه و هه مووشتان بهرپرسيارن له وانه ى ژيرده ستان. سهروكي ولات شوانه و
بهرپرسه له وانه ى ژيرده ستى. هه موو كه سيك شوانى مالى خو يه تى و بهرپرسه
له ره عيه ته كه ى. ژن شوانى مالى ميرده كه يه تى و بهرپرسه له پاراستنى
هه موو نهو شتانه ى كه له ژير ده ستيدان. خزمه تكار چاوديره به سهر مال و
سهروه تى گه وره كه يه وه و له وه ى ژيرده ستى بهرپرسياره. هه مووتان شوانن و
هه مووشتان بهرپرسن له ره عيه ته كانتان.“^۱

نه گهر مندالان وهك نه مانه تيك ته ماشا بكرين - كه ههر ده بيت وايش
بيت- نهوا ده كريت نه م فهرمووده پيروزه ش په يوه ندى به باسه كه مانه وه هه بيت
”هه موو منداليكى تازه له داى كبوو له سهر فتره تى نيسلام له داىك ده بيت.
دواتر باوك و داىكى ده يكه ن به مه سيحى و جووله كه يان مه جووسى.“^۲

به لى، هه موو منداليك به سروشتيكي هينده پاكه وه له داىك ده بيت كه له باره
بو نه وه ى بيت به هه موو شتيك. نه م منداله ده سپيريت به نيوه بو نه وه ى توانا و
ليها تنه كانى گه شه پى بدن، واته كارى په روه رده كرنى نه وان به جى ده هيلريت
بو نيوه. پاشان نهو منداله ده بيت به شوينكه وته ى داىك و باوكى و ده بيت به
مه سيحى و جووله كه يان مه جووسى. بينگومان پويسته ليره دا نه وه ش بلين
كه هه نديكىش به گويره ى داىك و باوك يان نهو ژينگه يه ى كه تييدا گه وره
ده بن، ده بن به هه لگه راوه (مرتد) يان بيدىن. كه واته له پيگه ياندى نه وه دا دين

۱. صحيح البخاري، الجمعة ۱۱؛ صحيح مسلم، الإمارة ۲۰.

۲. صحيح البخاري، الجنائز ۸۰؛ صحيح مسلم، القدر ۲۲.

و دینداری دایک و باوک چهند گرنکه، به هه مان جور له په روورده کردنی مندا دا کردنی دین و دینداری به بناغه نه وهنده گرنکه.

نهو مندا لانهی که دینه دونیا و له بارن بوئنه وهی بین به هه موو شتیک، نه گهر به گویرهی ره گ و ریشهی مه عنا و کلتوری خو مان شکل و شیوهیان پی نه دهین، بیگومان به پیی قالبی دیکه په روورده دهین. نه مهش راستیه کی نه گویره. له بهر نهوه له وانیه بیته وهی به خویشت بزانت بیت به باوکی مندا لیکه هه لگه راه له دین. که وایه پیوسته له وهرزی خویدا پوختهی رۆح و جیهان بینی خو مان له واندا بچینین و ری له بیگانه بوون و نامو بوونیان بگرین. نه وهتا دره خته کانی باخ و باخچه کانمان دهرمان ده کین و، له ژیر رۆشنایی زانست و ته کنه لو جیادا مافی دهستووردان له بوونه وهران به کار دهینین و هه ول دههین به رو بوومیکی باشمان چنگ بکه ویت. نایا پیوست ناکات له چوار چیوهی بناغه و بنچینه کانی خو ماندا گرنکی بهو مندا لانه مان بدین که هیچیان له دار و بهرد و درهخت و خاک که متر نییه؟ نه وان له بهرام بهر زیانی دووانه ی فهرامو شکران و هه وله کانی تیکدانی رهوشتیانه وه ته نها یه ک قازانجیان هه یه که بریتیه لهو چاکه و جوانیهی که بریاره له دایک و باوکیانه وه وهی بگرن. به لی، نه گهر رووهو خیر ناراسته نه کرین بو گهن ده کهن و له سهر دهستی کهسانی تر به رهو شهر پالیان پیوه دهریت. به تایبته له م رۆژ گاره دا دایکان و باوکان به هو ی سهرقالی له راده به دهریانه وه مندا له کانیان به ته واره تی فهرامو شکر دووه. ته نانهت هیچ رۆژ گارنکی دی نه وهنده ی نه م چه رخنه مندا ل تییدا فهرامو ش نه کراوه.

پیغه مبهری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له فهرمووده یه کی تر دا ده فهرمونت

”وهی به حالی نهو مندالانهی که له ناخرزه ماندا بههوی باوکیانهوه تیا دهچن.“ نهوانههی دهروپشتی بهسه رسوورمانهوه لئی دهپرسن:

- بههوی باوکه بیباوه رهکانیانهوه تیا دهچن؟

- نهخیر، باوکه نیماندارهکانیان بهزایهیان دهههه.

- نهوه چۆن روو دههات نهی پیغه مبهری خوا؟

- له بهرنهوهی باوکان فرهزه دینییهکان و ستوونهکانی نایینیان فیری

مندالهکانیان ناکهه.

دهتوانین راقههی نهه فرمووده پیروژه بهه جوهره بکههین: فرهزه دینییهکان

کران به قوربانی نهه ژیانه کورتهی دونیا. لیپرسراوانی پهروههده فیترکاری

نایینیان بهیه کجاری پشتگونیخست و هه مووههولی خویمان له ژیانی ماددی

دونیا دا چر کردهوه. له بهر خاتری ژیانیکی بچووکی دونیا ژیانی روچ و دلیان

فراموشکرد.

گرنگییان به فیترکردنی زانستی نایینی نهه، چونکه پییان وا بوو

فیترکردنی قورشان و، واتا و ناوه روکه کهی و، دین و دینداری کاتیان لی

ده گرت!

فرمووده کهی سهروهه له گهل نهه نایهته پیروزه دا یهه ده گرتتهوه و

هاوواتایه:

﴿كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ﴾ (القیامة: ۲۰)

پیغه مبهری خوا بهه جوهره له سهه وته کهی بهردهوام دهییت ”من لهوان بهریم

و نهوانیش له من بهرین.“

واته من دوورم لهو دایک و باوکانههی که منداله کهیان پشتگوی دهخهه

و، چاو دهپوشن له بهزایه چوونی جگهه رهگوشه کهیان و، له بهه رامبهه تیاچوونی

نهوهیه کهوه لهرز نایانگریټ و با نهوانیش دوور بن له من. وا بزائم هه موو
 نهو باوکانهی که رۆحیان نه مردوو له بهرامبهر نهم ناگادار کردنهوه توندوهوه
 موچر که به لهشیاندا دیت. ههر دهیټ وا بیټ. کاتیټ که بهرپرسیار ټیټیه کی
 گرنګ و جددی وه که نهمه بو عومهری کوری عه بدولعه زیز باس ده کړټ،
 ده بوور ټټهوه و بیست و چوار سهعات ناگای له خوئی نامینیت. تهنانهت وا
 ده زانن مردوو و قورئانی به سهردا ده خوینن. کاتیټ که دیتهوه هوشی خوئی به دهم
 ههنسکی گریانهوه ده فهرمویت که زور له خوا ده ترسیټ. به لئی، نهوه ههستی
 به باری قورسی بهرپرسیار ټیټی نهوانه ی ژیردهستی ده کرد له سهر شانی و له
 ترسی نهوهی که مافی خوار دبن جهستهی هه لده لهرزی!

نه ی ټیمه؟! نهو دلره قانه ی - که تهنه به روالهت له شیوهی دایک و
 باوکدان - که تهنه له بهر خاتری ئاره زوو که سییه کانی خوئیان خیزانیان پیکهوه
 ناوه و، بوون به هوکاری هاتنه دونیای پاکترین بوونه وهر و پاشان دل و
 رۆحی نهم جگهر گو شانهیان فهرامو شکردوو... داخو ده بیټ ټیمه چهند جار
 ببوور ټیټهوه و بیینهوه هوشی خوئیان و، هه لبله رزین؟!!

هه لبهته سهرجه م نهو فهرموودانهی که له م بارهیهوه هاتوون له جوئی
 هاندان (ترغیب) و ترساندن (ترهیب) ن. ټیمه ش له هه مان پروانگهوه له م بابهته
 ده پروانین. به لام بیگومان له م بوارهدا چهند شتیټ ههن که پیویسته بیکهین. له
 پهروه رده کردنی منداله کانمان و پیگه یاندونیاندا چهند لیپرسراو ټیټیه ک ههن که
 نیسلام و قورئان دهیخه نه سهر شانمان. پیشر له شیوهی چهند ده ستورینکی
 گشتیدا ههن دیکمان باسکرد و له به شه کانی داها تووشدا ده مانه ویت زیاتر
 پروونی بکهینهوه.

۱. پاراستنی دادپهروهی له نیوان مندالاندا

نهمهش خوی له ههلبژاردنی یه کیک له منداله کانمان بهسهر یه کینکی
تریاندا دهبینیتتهوه. بهلی، ههه که موکورتییهک لهه رووهوه، کاریگهرسی نیمه
لهسهر منداله کانمان ناهیلیت. لهه رووهوه نهم رینموونییهی پیغه مبهری خوا
(صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) زور پرمانیه:

جارتکیان باوکی نوعمانی کوری بهشیر، واته ههزهتی بهشیر - که باوک
و کور ههردووکیان له بهشداربووانی بهدر بوون - هاته خزمهتی پیغه مبهری
خوا و، وتی:

- نهی پیغه مبهری خوا، مندالی تریشم ههیه، بهلام نوعمان جیاوازه.
نه گهر مؤلهتم بهدیت ههز ده کهم نهوهندهی سهروهته کهم بو نوعمان جی بهیلم.
- نایا نهوهندهشت به منداله کانی دیکهت داوه؟
- نه خیر.

لیردها پیغه مبهه (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) پرووی دهمی له هه مووان کرد و،
فهرمووی:

- له خوا بترسن و دادپهروهه رانه له گهل منداله کانتان ره فتار بکهن.

پاشان پرووی له بهشیر کرد و، فهرمووی:

- نایا دهتهویت منداله کانت به هه مان نه ندازه ریژت لی بگرن؟

- بهلی، دهتهویت.

- که وایه وا مه که.

واته تو چاودیتری هه موو منداله کانت بکه نهک ته نهها دانه یه کیان. نه گهر تو

۱. صحیح البخاری، الهبة ۱۲؛ صحیح مسلم، الهبات ۱۸.

گرنگی زیاتر به یه کیکیان بدییت و، زیاتر رووی بدییتی و خه لانی بکدییت،
نهوه کانی تر ههستی چاکه یان بهرامبهر به تو کهم دهیتهوه و متمانه یان پیت
کز دهییت.

پیغه مبهری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) چاره سهرتکی ریشه سی بو کیشه که
داده نییت و گرفته که له بناغهوه تیمار دهکات. به لئی، هه لبراردنی مندالیک
به سهر نهوانی دیکه دا له خیزانیکدا، پیش له ههر شتیکی تر ههستی به خیلی
له واندا دهو روژنییت بهرامبهر به براهه یان و، برا و خوشکه کان دهکات به
دوژمنی یه کتر. پیویسته خوینهر و نه زانییت که نیمه به پشت بهستن به
دهستوره تهسکه کانی زانستی دهرووناسی ههولی شیکردنه وهی نهم بابه ته
دهدین. نیمه لیژدها له سهر لوجیک و، مه عقوولییه ت و، گونجان له گهل
سروشتی مروؤف و، جیهانیبوونی نهو حه قیقه ته دههستین که قورثانی پیروژ
دهیه ونیت بیگه یه نییت به روؤحه کانمان.

وهک لاتان ناشکرایه، هه زه تهی یوسف له خه ونیدا بینی که خوړ و، مانگ
و نه ستیره کان سوچه دی بو دهبه ن. کاتییک نهم بابه ته ی - که له راستیدا مایه ی
شانازی و خوشحالییه - لای باوکی درکاند، باوکی پیی فهرموو:

﴿ قَالَ يَبْنِي لَأَنْقُصَ رَأْيَاكَ عَلَى إِخْوَتِكَ ﴾ (یوسف: ۵)

نهم مروؤفه مه زنه ی که به یارمه تی نووری پیغه مبهرایه تی سروشتی
مروؤفی ده ناسی، ههستی به وه کرد که نهو بابه ته ههستی به خیلی له براهه کانی
دیکه یدا دهو روژنییت و، پیی و بوو که گیرانه وهی وها خه ونیک بو که سانیک
که هیشتا نه فسیان پاکژ نه بووه، دهییت به هوکاری وروژاندنی به خیلی.
به داخه وه نهو شته ی لیی ده ترسا هاته دی و، براهه کانی به مه بهستی کوشتن

لە بېرىنكى دەھاون. ئەم رۈوداۋە دەرى دەخات كە ھەستى بە خىلى تەنانەت لە مالى پىغەمبەرنكىشدا مرۇف بە چ دەردىك دەبات.

بەلى، رۈون و ئاشكرايە كە ھەلبژاردنى مندالىك بەسەر ئەوانى دىكەدا لە خۇشويستن و بابەتەكانى ترى ھاوشىۋەيدا، ھەستى ئىرەبى لەنىوان مندالەكاندا دەورۇزىنىت و، ھەندىك لە ھەلسوكەوتەكانى دايك و باوك كە لەوانەيە خۇشيان ھەستى پى نەكەن، جۇرىك لە رق و قىن لە نەستىاندا كەلەكە دەكات.

كاتىك لە سايەى ھۆكار و پالئەرەكانى نەستماندا لە ھەستەكانى ۋەك خۇشەوستى و، رق و، دۇستايەتى و دوژمنايەتىمان دەكۆلىنەۋە، باشتر لەم بابەتە تى دەگەين. بۇ نمونە، ھاۋرپىيەكت ھەيە و زۆر لە يەكەۋە نزيكن و ئىۋاتان خۇشە. بەلام رۇژىك لە رۈوداۋىكدا بە ھەر ھۆكارىك بىت خۇپەرستى دەنۇنىت و خۇى پىش دەخات بەسەر تۇدا. ديارە ئەمەش ھەلۈنىستىكە كە ھەرگىز چاۋەرپىت نەدەكرد. ئىدى تۇ بتەۋىت و نەتەۋىت ئەم رۈوداۋە لە بەشىكى مىشكتدا تۇمار دەبىت. ھەموو رۈوداۋىك لە مىشكى يادەۋەرىى مرۇفدا شۇنەۋارىك جى دەھىلىت، پاشان بەھۆى رۈوداۋى دىكەۋە ديسان دەكولىتەۋە. لەوانەيە رۈوداۋىك ئەم يادەۋەرىيە تال و بىدەنگەى ناو نەست بەناگا بەنىتەۋە و، گرى تىبەر بدات و، لەپرىكدا ھەلبچىت و، بلىت ”من دەمىكە تىگەىشتووم لە تۇ، ناۋا و ئاۋايت!“

ئىستا بېھىننە بەرچاۋى خۇتان ئەگەر چەند رۈوداۋىكى نەرىنىى ھاۋشىۋەى ئەمە لەسەر يەك كەلەكە بىن و بە يەك جار بورۇژىن. ھەموو ئەو بىزلىنكردنەۋانەى كە لە رابردوۋىيەكى دوورەۋە ھەتا ئىستا خربوونەتەۋە، دەيدەيت بە چاۋى ئەو كەسەدا و، پاشان دەكەۋىتە بەرگىرىكدن لە نەفسى خۇت. ۋەك ئەمە ۋايە، بە ھەمان جۇر ھەموو ھەلسوكەوتىكى نەرىنى لەبەرچاۋى

منداله کانتدا، له میښک و یادهوهری و نهستی بیتاگایاندا مهلو دهییت و نه
منداله بهرامبهر به نیوه لاسار و بیگویی دهردهچیت.

له راستیدا نه مه تنها لایه نیکی بابه ته که یه. نه گهر به جوریک ته ماشای
بکهین که هموو ژیانی منداله که ده گریته وه، بابه ته که نه وهنده ی تر نالوز
دهییت. به تایبته نه گهر هر هه لسوکه وتیکی نه شازی منداله که بگپریته وه
بو مندالییه که ی و حسابی نه وه نه که یته که ههسته کانی له داهاتوردا
چ شیوهیه که وهرده گرن، رۆژیک دیت که بیته وه ی به خوت بزانیته له ژیر
هه له کانتدا ده خنکییت. سه رجه م نه و وته و هه لسوکه وتانه ی که پیچه وانده ی
راستین و، دژایه تییان له نیواندایه و، له مالدا مندال شایه تحالی دهییت
-هه رچه نده نیوه زۆربه ی جار وا ده زانن منداله که تی ناگات- هه موویان
وه که نه وه ی له ده فته ریکدا تو مار بکرین، له یاده وه ری نه وه منداله دا
هه لده کۆلرین. هه رکه کاتی خویشی هات هه موویان ده ته قنه وه و دهرده که ون.
جاری وایه نه م ته قینه وه یه هینده به هیزه که شه پوله که ی خیزان و دایک و
باوکیش ده داته بهر.

له م رووه وه هه رکه سیک که ده یه ویته بیته به باوک یان دایک، پیوسته تا
نه ندازه یه که ده رووناسی و په روهرده ناسی، یان ده ستووره گشتییه کانی قورنانی
پیروز له م باره یه وه بزانیته و پاشان "بسم الله" بکات له ژیانیکه نوی.
په روهرده کردنی مندال شتیکی ساده و ساکار نییه. به نده کاتی که خولیا ی
به خپو کردنی هه نگم هه بوو، چووم کۆرسی هه نگه وانیم خویند. بۆم دهرکه ون
که ته نانه ت به خپو کردنی هه نگ چهند سهخت و گرانه. به هه مان شیوه
پیوسته مرووف ریگا کانی په روهرده کردنی نه وه یه که ی باش فیتر بیته و نه نداسی
سوود به خش پیشکهش به کۆمه لگا بکات. نایته هیچ که سیک نه وه له یاده بکات

که بابتهی بهرزکردنهوهی کهسهکان له رینگه‌ی په‌روه‌دهوه بۆ مرو‌فایه‌تیی راسته‌قینه زۆر گرنگه.

ب. به‌جددی وهرگرتنی مندالان

په‌غه‌مبه‌ری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مامه‌له‌ی جددی له‌گه‌ل مندالاندا ده‌کرد. کاتیک مندالان پیشوازیان لی ده‌کرد، نه‌ویش وه‌ک که‌سینکی گه‌وره ته‌ماشای ده‌کردن و، ریزی لی ده‌نان و، هه‌ندیکی ده‌خسته سه‌رشانی و، باره‌شی به هه‌ندیکی تریاندا ده‌کرد و به هه‌لسوکه‌وته‌کانی هه‌موویانی خوشحال ده‌کرد.

کاتیک به کۆلانی‌کدا تپه‌ر ده‌بوو که مندالان تییدا یاریان ده‌کرد، په‌غه‌مبه‌ر حسابی پیاری گه‌وره‌ی بۆ ده‌کردن و، ریزی لی ده‌نان و، ده‌یفه‌رموو "السلام علیکم" نه‌وانیش له وه‌لامدا ده‌یانوت "وعلیکم السلام یا رسول الله" په‌غه‌مبه‌ری خوا گرنگیه‌کی زۆری به مندالان ده‌دا. نه‌گه‌ر په‌یمانی به مندالیک داییت و فه‌رموویتی "فلانه کات فیساره شتت پی ده‌دهم." وه‌ک نه‌وه‌ی به‌لینی به که‌سینکی گه‌وره داییت، حه‌تمه‌ن له کاتی خۆیدا قسه‌که‌ی ده‌برده سه‌ر.

پ. چاندنی هه‌ستی متمانه

به‌کینک له‌و قسه‌ باوانه‌ی که له‌ناو هه‌ندیک خه‌لکدا ده‌وتریت و نوینه‌رایه‌تیی فه‌لسه‌فه‌یه‌کی چه‌وت و ناراست ده‌کات، بریتییه له وته‌ی "ناییت متمانه به باوکیشت بکه‌یت." په‌غه‌مبه‌ر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هه‌میشه هه‌ستی متمانه‌ی به چواره‌ده‌وریدا ده‌پرژاند و مندالان ده‌باره‌ی نه‌و بیجگه له "متمانه" هیچی

۱. ابی داود، الأدب ۱۳۵، ۱۳۶؛ ابن ماجه، الأدب ۱۴.

دیکه بیان نه ده زانی، نه و له دیدی هه موو که سینکدا "نه مین" بوو، لای مندالانیش هه ر وا بوو... بیگومان نه و نوممه تهش که تاکه کانی به م جوړون نوممه تیکی نه مینه.

جگه له وه پیغه مبهری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ده فهرمویت "خوا رهم به و که سه ناکات که به زهیی به منداله کهیدا نایه ته وه."^۱ به ممش بانگ له نوممه ته کهی ده کات که ببن به خاوه نی دل و پوځیکی نه رمونیان و ناماره به گرنه گترین خاله کانی سیسته میکی په روه رده ی نمونه یی ده کات. پیغه مبهری خوا له فهرمووده یه کی تر دا ده فهرمویت "نه گه ر یه کیک له ئیوه به لینیکی به مندالیکی دا با به هیچ جوړیک په یمانه که ی نه شکینیت."^۲ نه ممش مانای وایه که وتنی "منداله، نه گه ر هه لی بخه له تیتم و درووشی له گه ل بکه م، تی ناگات." هه له یه کی گه لیک مه زنه.

به لی، هه موو خه له تاندنیک و هه موو وته یه کی پیچه وانهی راستی، له که لله سه ری نه ودا وه کو تووینک وان و، نه گه ر نه مپروش نه بیته بیگومان سبه ی سه روو دره ختیکی زه ققومیان لی سه وز ده بیته و، هه رچی هه ولی په روه رده کردنی ئیوه یه به فیرو ده دات. پیویسته دایک و باوک هه میسه راسترو بن. خو ی له خویدا نیمه ی شوینکه وته ی "صراط المستقیم" ده بیته هه موو هه لسوکه وتیکمان ته نها راستی و راستره وی لی بتکیته.

به لی، پیویسته به هیچ جوړیک ده رفه تی نه وه بو منداله کانتان نه ره خبتن که بلین "درو ی کرد"، "له قسه ی خو ی پاشگه زبووه وه"، "ته ماعی له مالی دونیا کرد" و هاوشیوه کانیان، بگره ته نانه ت نایته بهیلن به خه یالیشیاندا

۱. مسند البزاز، ۱۴/۱۲.

۲. سنن أبي داود، الأدب ۸۰.

بیټ. پیوسته نهوان هموو کات ټیوه وهک به خشنده و، ټیماندار و، موسلمان و، نارامگر و، پاکیزه و، خاکی ببینن و بناسن.

ت. پله بهندی له پهروهردهدا

مندال ده بیټ نهو شتانهی که پیوسته بیانزانیټ فیریان بیټ و نهو بابته تانهش که پیوسته نه بیانزانیټ فیریان نه بیټ. پیوسته له سهر ناستی ژیانی دل و رپوچ بابته نایینی و میللییه کان بزانیټ و به گوټرهی ته مه نه که ی به زانیاری به سوود پر بیټ. نیازمان وایه نه م بابته له به شه کانی داهاتوودا زیاتر پروون بکهینه وه.

ههروهک چوون له بواری به خټوکردنی مندالدا داوای هاوکاری له پزیشکان ده کهین و پرسیار ده کهین که داخو له فلانه ههفته و فیساره مانگدا خواردنی مندال ده بیټ چوون بیټ، به هه مان جوړ پیوسته له بابته تی پهروهردهشدا هانا بو کهسانی پسپوړ و خاوه ننه زموون ببهین و، بلین ”مندالیکی پینج سالم ههیه، چی بکه م؟، مندالیکی ده سالم ههیه، چی بکه م؟، مندالیکی پازده سالم ههیه، چی بکه م؟“

به لی، ده بیټ هموو دایک و باوکیک پروو له پسپوړ و خاوهن نه زمونه کان بکه ن و، ره چه ته یان لی وهر بگرن و، به گوټرهی نه م ره چه ته و یاسایانه هه ولی به خټوکردنی منداله کانیا ن بدهن. کاتیک منداله کهت له دوواناوهندییه، وتنی رستهی ”خوا ههیه“ به بی هیچ به لگه و بناغه یهک، له وانیه جگه له پال پیوه نانی به رهو ټینکار هیچ سوودیکی دیکه ی نه بیټ. له وانیه له و کاته دا پیوست بکات زانیارییه نایینییه کان هاوړی له گه ل هندیک فله سه فه و زانستدا پیشکش بکرټن، تا جټی خو یان بگرن و کاریگر بن. به لام کاتیک

مندالّه كهت له سه ره تايي ده خوینیت ههستیت به وتنه وهی وانهی فلسفه
 پی، به ته واوه تی میشکی لیّل و سه رگه ردان ده كهیت. كه وایه ناچاریت وهان
 پزیشکیکی لیّهاتوو و کارامه به گویره ی ئاست و قوناغ و ژینگه ی کلتوری
 مندالّه كهت شتی پی بدهیت.

به شی سیّهم

ههستیاری له پهروهردهدا

ههستیاری له پهروهرددا

ئهو خیزانهی که پینکه وهتان ناوه یان پینکی دههینن نه گهر له چوارچینوی
رهزامندیی خوا و پیغه مبه ره کهیدا بیت داها توویه کی گهش چاوه پریه تی.
به واتایه کی تر نه گهر نه وهوانه ی پهروهردیه یان ده کهن، له سه ر پینگی برون
به نوممه تی پیغه مبه ردا بن، نهوا رینگاگان له به رده میان والایه و نیوش به
به خته وهر نه ژمار ده کرین. به پیچه وانه وه نه گهر نه وه کان رادهستی کوچه و
کولانه کان کراون و، ته نانهت دوژمنی مزگهوت و دیندارین، نهوان به دبهخت
دهرده چن و نیوش لپرسراو. نه مه ناحه قییه سه رهتا به رامبه ر به منداله کان و
پاشان به رامبه ر به کومه لگا. هیچ که سیك مافی نه وه ی نییه ناحه قییه کی
له م جوړه بکات. حسابی نه وه نهوانه له نیمه ده کریت که دوژمنایه تی نیسلام
ده کهن و، حه رام ده خون و حه رام ده خون وه و، به هه لسو که وته نامه شروعه کانیا
یاسا گشتییه کان ده به زینن. پهروهردیه کردنی نه وه گه لیک میهره بان و، خاوه ی
بیر و، ناسوی فراوان و به ریز به رامبه ر به مروفت، یه کیکه له هه ره گرنه گرتین
لپرسراویتییه کانی نیمه. نه م نه رکه پیروزه ده کریت له وه دا کورت بکرته وه که
سه رهتا هاوړی له گه ل شعور و تیگه یشتندا خیزان دابه زریت و پاشان به
دریژایی ته من وابه سته ی عه قل و لوجیک و داوه ریی ژیری بیت.
له م رووه وه پیویسته خیزان وه دامه زراوه یه ک مامه له ی له گه ل بکرته که

پشتی به رۆحی دینهوه داوه و، خولگه کەشی عەقل و شعور و نامانجە کەشی
 رەزامەندیی خواپە. پێغەمبەری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ناگادارمان دەکاتەوه کە
 ئەر شانازی دەکات بە زۆری ئوممەتە کە یەوه. لەم رۆوهوه نەوێهە کە ئەو
 ناسیت، هەرۆهک لای خوا نرخیکی نییە، بە هەمان جوړ لای پێغەمبەرە کەشی
 بایەخیکی وای نییە.

لەبەر ئەوه ئیمەومانان لە لایەک بە رۆوکردنە خوا و، داوای لێخۆشبوون و
 پەشیمانی رەگی مەیلی شەر لە ریشەوه دەردەهێنین و، لە لایەکی تریشەوه بە
 هەلمەتەکانی وەك دوعا و، عیبادهت و کاری چاکە مەیلی خێر بەهێز دەکەین
 و، هەمیشە بەهەناسەبرکێ پەنا بوو خوا دەبەین و، هەر شتێک کە لەسەر ناستی
 وتە و کردار و دل پێویست بێت ئەنجامی دەدەین و پاشان دەچینه دۆخی
 ئارامگرتنی چالاکەوه.^۱

قورئانی پیروژ دەفەرمویت:

﴿ قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ ۗ

فَاتَّقُوا اللَّهَ يَتَأُولَى الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾ (المائدة: ۱۰۰)

بەلێ، لەوانەیه هەندیک جار زۆری خراپە و خراپکاران سەرنجت رابکێشیت
 و دووچاری سەرسوورمانت بکات، بەلام پێویستە بزانیت کە هەرگیز لای خوا
 پاک (طیب) و پیس (خبیث) یە کسان نین. کەوا یە دەبیت هەمیشە گرنگی

۱. ئارامگرتنی چالاک یە کێکە لەو دەستەواژانەی کە دانەر لە هەندیک لە دانراوەکانی دیکەشیدا بەکاری
 دەهێنیت. لێرەدا ئارامگرتن دەکریت بە دوو بەشەوه: چالاک و ناچالاک. نمونەی "ئارامگرتنی چالاک" ئەو
 مەشکە یە کە ماوه یەکی دیاریکراو لەسەر هێلکەکانی کەر دەکەوێت و، نەزان و دەزانیت کە تەنھا دانیشتوو
 و هیچ کاریک ئەنجام نادات. بەلام لە راستیدا ئەو ژینگە یەکی لەبار بوو تروکانی بێچوووەکانی نامادە دەکات. ئەمە
 هەمان ئەو ئارامگرتنە یە کە ئیسلام لە موسلمانان داوا دەکات، نەک ئەو "ئارامگرتنی ناچالاک" یە کە سەرتاپا
 پالمانەوه و زیان و بێکارییە.

به پەرورده کردنی نهوهیهکی وا بدهین که به بۆله خوشه مهعنه ویهیهکی
به ههشت پادی مرۆف بهخانهوه، بیهین به باوک و ماموستا و پەروردهکاری
نهوهیهکی پاک.

۱. نه خوشیی خوشیستن و په رستنی دونیا (وهن)

پهغه مبهری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له فەرموودهیه کدا ده فەرمویت "له
داهاتوودا نه هلی کیتاب و میله تانی تر، وه کو که سانیککی برسی که هیرش بۆ
سه سفره و خوانیک بکه، هیرشتان بۆ دههینن و دهیانه ویت پارووی دهستان
برفینن." واته دهیانه ویت جزدانه که تان له دهست بسینن و، قازانجه که ی تیه بۆ
خویان بیهن، ریک وهک هیرشی که سانیککی برسی بۆ سه خوانیککی رازاره.
هاوه لان ده پرسن "هوکاره که ی نهوهیه که نهو رۆژه ژماره ی تیه که مه نه ی
پهغه مبهری خوا؟! " له وه لامدا ده فەرمویت "نه خیر، به پیچه وانه وه تیه زۆر
زۆرن، به لام خوی گه وره ترس به رامبه ر به تیه له دلی دوژمنه کانتاندا
هه لده گریت و له هه مان کاتدا "وهن" ده خاته دلی تیه وهه." واته له دیدی
دوژمنه کانتاندا ده بن به که سانی بیژر و، وهک که سیکی نه مین ده رناکه ون و
ناتوانن قورسای و هیزی خۆتان ده ربخه ن.

هاوه لان دیسان ده پرسن "وهن" چیه نه ی پهغه مبهری خوا؟"

فه رمووی "وهن" بریتیه له خوشه ویستی دونیا (له و روه وه که

دیت و ده روات) و، مامه له کردن له گه ل دونیا به پله ی یه که م و، ترسان
له مردن. "۱"

۱. سنن أبي داود، الملاح ۵؛ مسند الإمام أحمد ۸۲/۳۷.

به لږ، نه گهر ميلله تيك له بهر خاتري نه فسيان روو له خودي دونيا بگهن و، بيگهن به نامانجي كوټاييان و، به دل و روچ رووي لي بگهن و، پر زامه نديي خوا پشتگوي بخهن.. واته نه گهر دونيا و شتاني ناوي به سر خوادا پيش بخهن، نه گهر به زاريش بلين "لا اله الا الله"، هيشتا ناكريت بوتريت كه له سر ناستي دل و روچ خاوهني دامه زراوي و راستره وين. كاتيك ليړه دا يته مبر (عَلَيْهِ أَفْ صَلَاةٌ وَسَلَامٌ) ده فرمويت كه خوا "وهن" ده خاته دلي نيوهوه و له نه جامدا دوژمنه كانتان به سهرتاندا سهرده كه ون، له فرمووده يه كي ديكه دا نم خاله روون ده كاته وه و، حاله تي هه لگرتني ترس و سام له دلي به رامبه ردا دبه ستته وه به فراموش كردني بابه تي فرمان كردن به چا كه و نه هي كردن له خراپه و، روون نه كردنه وه ي قورئان و عه قيده ي زيندو و بوونه وه و لپرسينه وه يو خه لكي.

كه وايه ده بيت گه وره ترين نامانج و خولياي نيمه بريتي بيت له پهروورده كردني نه ويه كه نه وپهري نيماندار و، له رووي ماددي و مه عنه وييه وه تابلانيت به يتر بيت و، خاوهني تيراده يه كي وا بيت كه چياكاني پي كوناودهر بكات و، هينده داراي به سيره ت بيت كه دونيا - له و لايه نه وه كه رووي له نه فسه - به سووك ته ماشا بكات و، نه وهنده ره باني بيت كه ريگه به مسقاليك (وهن) نه دات له دليدا و، له بهرامبه ر دوژمنه كانيدا سهرتاپا ترس و سام و شكو و لارتي لي بچوريت.

۲. نهرکی ژن

پیغه مبهری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ده فەرمووت "هیچ شتیکی تر نه وەندەیی پشنگوی خستنی مافی ژنان و مندالان، توورەیی و غەزەبی خوی گەرە نابزوینیت." واتە حالت و گوزەران و مافی ژنان و مندالان له هەموو شتیکی تر زیاتر توورەیی و غەزەبی خوا دەههژینیت. کاتیکی ژن نهرکی خوی جیبەجی ناکات، له دەرەوی فەرمانبەرییه کانی، خوی له باوەشی چەندەها فەتازای جوړاوجوړ دەهاوت و، مندالەکانی فەرماوش دەکات، دەبیت بە نامرزی هەوا و ئارەزوو، بەهۆیەوه گەنجان گومرا دەکرین.. ئەوا پێویستە خەلکی ترسیان له هاتنی غەزەبی خوا هەبیت.

بەلێ، نەوێهە کە بە ویست و ئیرادەیی خوی له گوناھدا چەقیو، پەریشان، دەر بە دەدەرە، زەبوونی هەستە ئازەلییه کانه.. بێگومان نەوێهەکی وا نزیکی له غەزەبی خواوە. کەوا یە کەم نهرکی سەرۆکی خێزان نەوێهە کە هاوسەرێکی موسلمان، ئیماندار، گوێراپەل، راستگو، ئارامگر، بەخشنده، پوژووگر، نەینپاریز، زمان پاراو بە زیکر و چاکەکار، هەلبژیریت. ^۱ پەگەزێکی بەرامبەری لەم جوړە کە مامۆستا و پەرورده کارێکی لێهاتوو، دەتوانیت هەموو شتیکی له گەل بەش بکریت و گرنگترین بناغەیی بەختەوهری دنیا و قیامەتە.. بەلێ، ئەو شتیکی زۆر گرنگە کاتیکی مەرۆف باس له هەستە دونیایی و قیامەتییه کانی دەکات، هاوسەرە کەیی خاوەن دل و ژیرییه کی وا بیت کە لەم هەستانەیی تی بگات. له ئەنجامدا ئەو مندالانەیی لەو هیلانەییەدا پێ دەگەن لەژێر چاودیژی ئەو مامۆستا و پەرورده کارەدا گۆش دەبن.

۱. پروانە: سورەتی الأحزاب، ئایەتی ۳۵.

۲. گرنگیدان به چوئیتی

قورنای پیروژ بهم شیویه باس له سنوورداری "چهندیتی" دهکات له
 پروی ژمارهوه:

﴿ لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ
 إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ
 عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ ﴾

(التوبة: ۲۵)

غهزای حونهین دواى فتحى مهککه پرویدا. له سهههتادا موسلمانان
 "وهک خویمان" مامهلهیان له گهل "ههوازین" دا نهکرد. وهک قورنان ناماژهی بو
 دهکات، لهو پروژهدا نه مروفه پیروژانه، لهو پرووهوه که متمانهیهکی زوریان
 به عینایهتی خوا ههبوو، له دلای خویماندا وا بیریان کردهوه که "کس ناتوانیت
 خوی له بهرامبهه نه سوپایهی نیسلامدا بگریت". بهلام کاتیک پرووه پرووی
 تیرهاریژهکانی "ههوازین" بوونهوه دووچارى لهرزینیکى کاتی هاتن. نه
 پروداوه دهی دهخات که زوری ژماره گرنگیهکی وای نییه.

بهلی، گرنگ قولی و قورسایى و فراوانییه. له بهرنهوهی نهوان
 "مقربین"، نهوا ههژانیکى کاتی لهو جهنگهدا و کشانهوهیان بههوه دواوه،
 سهبارت به خویمان گوناوه، نهک له پروانگهی نیمهوه. نهوهی لیزهدا دهمانهویت
 پرونی بکهینهوه نهوهیه که له ههه پروژگاریکدا و له ههه شوئینیکى دونیادا
 بیت، چهندیتی و زوری گرنگ نییه و، قورنایش ههه نهه دهههرویت.
 مادهه نهه نایهته نهسخ نهبووهتهوه و کهسیش ناتوانیت لافی نهوه لی بدات که
 هوکههکی کاتی و سنووردار بووه، نهوا پیویسته موسلمانان له هههوه کات

و شورتیکدا، له بری چه ندیستی و زوری ژماره، زیاتر گرنگی به چو نیتی و
قورلایی ناخ و په یوه مندی له گه ل خوادا بدن.

نیمه وه کو نوم مندی موحه ممد، نه گهر زور کم و لاوازش بین بلام
روو له خوی گه وره بکه بین و هه میسه جو شو خروشی نه وه مان هدیست که
دینه که مان بو خه لکی روون بکه ینه وه، ینگومان به نیزی خوا - سهر ده که بین
به پیچه وانه وه نه گهر له ماله کانمان بخزین و، خوا نه خواسته په یوه ندیمان
له گه ل نه ودا له بیر بچیتته وه، نیدی له رووی ژماره وه هه رچه ندیک بین، هیچ
نرخ و به ها و سوو دیک کی نیسه.

۴. لپرسراو نیتییه کانمان به رامبه ر به مندا ل

أ. سازکردنی ژینگه یه ک بو په رو وهرده کردن

په رو وهرده ی نمونه یی مندا له کانمان پیوستی به ژینگه یه کی نمونه ییه.
به لئی، هه موو مندا لیک به گورده ی ژینگه کی شکل و شیوه وهرده گرت و،
له رو ویه که وه به کورپی نه و ژینگه یه نه ژمار ده کرت. دیاره له پیش هه موو یانه وه
خیزان دیت. قوتابخانه ش دووهه مه. سیته م هاوړی و دوسته کانن. چوارم نه و
هاوړی یانه یه تی که له وانه کانیدا هاو به شن. نه گهر نیه نه و ژینگه یه به باشی
دهستیشان نه کهن که مندا له که تان تییدا ده گهریت و، پالنه ره کانی نه و به م
ناراسته یه دا به گهر نه خمن، ینگومان روژنیک له روژان مندا له که ت فایرو بیک
هه ر له خو ده گرت. به لئی، مندا لیک کی له م شیویه نه گهر ژینگه کی خراب

بىت، يىگومان رۇزىك ئەويش خراب دەكات. لەبەر ئەو پىويستە ھەر لە
مالى خۇتائەو ھەتا ھەموو مەنزىلەكانى سەررېنگا و، گشت بوارەكانى ژيان
بگۆرن بە چەند ژىنگەيەكى لەبار بۇ پەروەردەى نمونهى مندالەكانتان.
چونكە ئەگەر كار لە كار تراز، ئىدى گەرانبەو بۇ دواو و چاككردنەو
ھەلەكان مەحالە.

ب. پارووى ھەلال

زۆر گرنگە مندال ھەر لە سەرەتاي دروستبوونيەو لە سكى داىكىدا
بە رزقى ھەلال گۆش بىت. پىويستە گومانمان نەبىت لەو ھەدا كە لە بە
درىزاي گەشەكردنى مندال، قرتان ياخود كورتھىتان لە ھەر بابەتەكدا كە
ئىسراوين بە گرتداني بە خواى گەرەو، وەك "روداو" ئىكى نەرنى ئەگەر
بە شىوئەكى كاتىش بىت- لەو مندالەدا رەنگ دەداتەو.

پارچەيەكى ھەرام لەناو خويىندا يان تەنىك كە لە رىنگەيەكى گوماناويدا
بەدەستت ھىناو- ھەمان شت بۇ ھاوسەرەكەيشت راستە- دەكرىت بىت بە
ھۆكارى ھەلخلىسكانى كاتى يان ھەمىشەيى مندالەكەت.

پ. پاراستنى لە چاوى پىس

ھەرەك پاش ھاتنەدونىاي مندال بايەخ بە خۇراك و، پۆشاك و شىوئەى
دەرەوئە دەدەين، بە ھەمان جۆر پاراستنى لە چاوى پىس و ناپاك كارىكى
ئىجگار گرنگە.

بۇ نمونه، پىويستە حسابى ئەو بەكرىت كە پزىسكى چاوى گوناھكار

و تاوانباریک که ههسته کانی پیس و، بیره کانی پیس و، رهفتاره کانی پیس و گوفتاره کانی پیسن، لهوانهیه ههندیك له ههسته ناسکه کانی نهو مندال له کار بخت..

هه موو نه مانه بریتین له جوړه گوزارشتیک له په یوهندی نیمه به خوا و دینهوه و نهرک و فه رمانبه ری نیمه ن بهرامبه ر به مندالان. نه گهر نه م لیپرسراویتیانه وهك خوی جیبه جی بکهین، ده توانین کومه لگایه کی فریشته ناسا به رهه م بهینین.

ت. ریکخستنی ژینگه ی خیزان

پنغه مبه ری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له فه رمووده یه کیدا ده فه رمویت "پیویسته یه که م وته ی مندال "لا اله الا الله" بیته.

به لئ، پیویسته مندال هه ر له دوو و سی سالییه وه یه که م وشه ی سروشتی که له زاری دیته ده ر "دایه و بابه" بیته و، یه که م وشه ی ئیرادی زمانیشی "الله" بیته. چونکه خوی گه وره یه که م (الأول) ه و نه زه لیه و نه به دیه. پاشان شته کانی تر له سه ر نه م نه خوشونیگاره سه ره کییه بنیات ده نرین و، به گویره ی ته مه ن و ناستی تیگه یشتنی، چه مکه کانی وهك نیشتمان و، خاک و، نالا و، نازادی و، سه ره به ستی و هاوشیوه کانی له سه ر نه مه ده چنرین. نه گهر مندال قوتایی سه ره تایی بیته زانیارییه کی ده دریتی که له گه لی بگونجیت. نه گهر له دوواناوهندی بخوینیت و، به بابه ته کانی وهك فه لسه فه و زانسته کومه لایه تییه کانه وه سه رقال بیته، نهوا ده بیته که رهسته و زانیاری نهوا ناسته ی پی بدریت... نه گهر له ماییکدا بهرامبه ر به خوا ریژ بوونی هه بیته

و، زوو زوو ناوی بېریت، مانای وایه دوتوانین نهو وشانه بخهینه سەر زاری
 منداله کانمان که دهمانهوتت. بهلی، له مالینکا که ناوی خوا بېریت و، رکوع
 و سوجدی بۆ بېریت و، هەرکه ناوی دهیتریت ئیدی هه مووان ته سلیم دهبن،
 ینگومان لهم ماله دا نهوش ناسان دهیتت که یه کهم وشه ی مندال "الله" بیت.
 چونکه له مالینکی وادا هه موو شتیک له خولگی خۆیدایهتی.

ج. هاوسهنگی له خوشوستاندا

کاتیک خوی گهوره مندالینک ده به خشیت، هەرگیز ناییت به هه موو دلمان
 و هاوپی له گهله خوشه وستییه کی یسنووردا - وه کو نایه تیکی پیروزیش
 باسی لیوه دهکات - مامه له ی له گهله بکهین و - حاشا - زیاده روی بکهین له
 خوشوستاندا.

له وانیه لای خوا به جوړنک له شیرک ته ماشای ئه م حالته بکرتت. بهلی،
 هیچ گومانیک له وه دا نییه که ناراسته کردنی سهرجه می خوشه وستییه کان
 بۆ مندال و له بیرچوونه وه ی خوا هه له یه کی ناشکرایه. جگه له مه،
 خوشه وستییه کی یسنوور له روویه که وه له وانیه پال به مروقه وه بنیت
 هه ندیک ره فتاری لی بوه شیتته وه که پیشتی بیری لی نه کردووه ته وه و حسابی
 بۆ نه کردووه. دیاره نه مهش زیانبه خسه. پی ده چیت لای خوا نه مه هه مان
 نهو خوشه وستییه بیت که قه دهغه کراوه. نهو خوشه وستییه ی که دهیتت ته نها
 بۆ خوی دهر بپین، نه گهر رووی بکهینه فانیه ک، له وانیه توورمی خوا
 بپروئیت.

لهم روانگه یه وه هاوسهنگی له خوشوستاندا زور گرنکه.

۱. سولتانی دلان خواجه. نایبیت هیچ خوشه ویستییه کی دی له دلدا شوتنی نهو بگرتهوه.

۲. پیوسته به خه تمی بزانیین که نه م جگه رگوشه یه سپارده ی خواجه لای نیمه. نهو خوشه ویستی و سۆزه ی که نیمه به رامبهر به مندا ل هه مانه. بریتییه له کرئییه کی له پیشینه بو نهرکی چاودیریکردن و په روورده کردنی. به لئی، خوشه ویستی مروف به رامبهر بهو جگه رگوشه یه تنها دیارییه کی خوی به خشنده و میهره بانه و بو نهوه به خشراوه که بیکه موکورتی نهرکی چاودیریکردنی نه مانه ته که به جی بهینین.

چ. بوون به نمونه ی باش

پیرسته ههسته کانمان، بیره کانمان، وته کانمان، ژیان ی دلمان هه لسوکه وته کانمان هه موویان به ناراسته ی بوون به نمونه یه کی جوان بیت بو نهو مندالانده ی که نهرکی په روورده کردونیان خراوته سه ر شانی نیمه. به لئی، نه گه ر ده مانه ویت به شیویه کی نمونه یی په روورده بین، پیوسته نهو په ری گرنگی به م بابه ته بدهین. بو نمونه، نه گه ر بمانه ویت نویتز بکه ن، نهوا دهیت له پیش چاویاندا بهو په ری گرنگی پییدانه وه فه رزی نویتز جیبه جی بکهین. دهیت هه میسه راستگو بین و خومان له درو پاریتزین. نه گه ر ده مانه ویت نهوان وشه ی نابه جی نه لئین، پیوسته لهو ماله دا خومان هیچ وشه یه کی نابه جی به کار نه هینین و، له یاده وهرییاندا به هیچ جوړیک وشه ی نابه جی تو مار نه کهین. نه گه ر ده مانه ویت و ده خوازین که سه ربه رز و به ره وشت دهریچن و، به نه ندازه ی شهره ف و ناموسی خومان ریتز له شهره ف و ناموسی خه لکی بگرن

پنویسته سهرتا هه مان رهوشت له مالی خو ماندا بهرقه رار بکهین و ببین به
به کهم قاره مانى بهرچاوی ئەم بواره.

نه گهر بمانه وئت قورنانی پیروز بخوئنه وه و ناشنا ببن به حقیقه ته
مهزنده کانی، پنویسته لهو مالهدا بهیانی و ئیواره به جوړیک موتالای قورنان
بکهین که نهوان گوئیان لیه و، دهییت ریز لهو پایه بهرزهی قورنان بگرین،
ههتا نهوان بهرهو دژیه کی و دژایه تی پال پیوه نهیین.

لهم پرووه هه ریه که له وشه و، ههست و، هه ل سوکهوت و ههیه جانه کانی دل
کارگرترین بناغه کانی پهروهردن و دهییت به باشترین شیوه به کار بهیترین.
نه گینا نه گهر ته نهان منداله کانتان بدنه دهست ئەم و ئەو و بلین "دوو قسه ی
خیری بو بکه"، هیچ شتیکی هه میشه یی له دلیاندا نه خش ناگریت.

ح. چاندنی ههستی نرخشناسی و خو شه ویستی خوا له مندالاندا

وهک لای هه مووان ناشکرایه مندال ههتا ته مه نیکی دیاریکراو عیباده تی
لهسر نییه. لهم پرووه ناییت لهم ماوهیه دا مندال له سه ر که موکورتیه کانی
له نوژ و پوژوو و عیباده ته کانی تر دا سه رزه نشت بکریت و به هیچ شیوهیه که
ناییت لئی بدریت.

بهلام پنویسته نه وهش بزاین هه موو ئەو شتانه ی که لهم ماوهیه دا به
گوئیدا دههین، به دریزایی ژیانی له بیر و یاده وه ریدا ده می نیته وه. نرخشناسی
به کیکی تره لهو بابته انه ی که پنویسته لهم تافه دا گرنگی پی بدریت. به لی،
نور گرنگ منداله کانتان نرخشناس در بچن. دهییت نهوان نرخنی ئەو نیعمه تانه
بزاین که له بهر ده ستیاندا یه و بهرام بهر به خوا و به خه لکیش سو پاسگوزار

بن. ههستی نرخشناسی دواتر به گوێرهی تههمن هیدی هیدی قبول دهیتسهوه،
 و، له بهرامبهر نیعمهت و چاکه کارییه کانهوه نهو کهسه دهکات به که سێکی
 سوپاسگوزار بهرامبهر به خوا و خهڵک. به لێ، پێویسته ههستی چاکه کاری
 و نرخشناسی له منداڵه کانماندا پهره پێ بدیهن و، وهک زێرهنگه رێکیان لێ
 بکهین که نرخێ زێره دهزانیت و، خوای گهوره به سهرحهه ته جه لاییه جه مالی
 و جه لاییه کان له میشکی نهواندا جێ بکهینهوه. ئیدی له کۆتاییدا نهو
 منداڵه له لایهک ههست به گهورهیی و مهزنیی خوا دهکات و، له لایهکی
 دیکه شهوه نرخشناس دهییت بهرامبهر به چاکه کارییه کانی خهڵکی. تهناهن
 به تێپه ربوونی کات نرخشناسی دهییت به به شیک له که سایه تیی نهو و، وای
 لێ دیت بهرامبهر به هه موو نیعمه تیک له ناخی دلایه وه رستهی "سوپاست
 دهکم" دهرده بریت.

لایه تیک دیکه ی په یوه نیدار ههیه به بابه ته که مانه وه، نهویش بریتیه له
 باسکردنی شه فقهت و، به زهیی و، به خشندهیی و میهره بانیی نهو خوایه ی
 که به نیعمه ته جوړا و جوړه کانی په روه رده مان دهکات. پێویسته بۆی روون
 بکریتسه وه که خوای گهوره ده مانپارێزیت و، ناگای لیمانه و، خووشی دهوین
 و به مندا لان بو تریت "نهو زۆر میهره بانه و له هه موو به لا و ناخوشییه کان
 ده مانپارێزیت" و، بهم جوړه ههستی متمانه و خو شه ویستی له واندا بهرامبهر
 به خوا بو روژینین. تهناهن پێویسته بۆی روون بکریتسه وه که به چوو کترین
 بێچوو هکان و بگره میرووه کانی به شه فقهت و، به زهیی و میهره بانیی نهو
 گووش دهبن و، بهم شیوه یه په یوه ندیی نهو به خوا وه مسۆ گه ر بکهین.

نا بهم جوړه سهرحه می بوونه وه ران له ژیری نهو منداڵه دا ده گوړین به
 چه ند به دیهینراویک که ناوی (الرحمن) و (الرحیم) ی نهو ده لینه وه. ئیدی

ههست دهکات که گشت نیعمه ته کانی نهو ماله خاوه نیکیان ههیه و، له م
 ماره بهدا که ویزدانی نهو منداله گه شه دهکات، لیوانلیو دهییت له ههستی
 سرباسگوزاری و، نهو ماله وهک دهز گایه کی "شوکر تی لی دیت".
 بهلام له هه موو نهو بابه تانهدا پیویسته ره چاوی ته مهن و ناستی
 تیگه یشتنی بکریت. بو نمونه:

نه گهر نهو نه به خشیت، دره ختی هه نار ناتوانیت ببه خشیت.

نه گهر نهو خاوه ن نه بییت، شیر له گوانی ئاژه لانه وه نارژیت.

نه گهر ره حمه تی نهو نه بییت، دلۆپیک باران له ئاسمانه وه ناباریت.

ره حمه تی نهو نه بییت، گیایه که له سه ر زه وی ناروویت،

نهو نه یه وییت، ئیمه ناتوانین بیینه گو،

نهو نه به خشیت، ئیمه ناتوانین بینین،

نهو نه به خشیت، هیچ شتیک نابیستین،

نهو نه به خشیت، ده ممان ته ر نابیت،

که ده مان کار ناکات، گورچیله کانمان نابزوین..

به لی، خاوه نی هه موو نه مانه نه وه، رۆله که م.

هیچ یه کیک له مانه ئیمه نه مان کردوو و، هه موو شتیک له وه وه یه،

وه هه موو شتیک له ژیر چاودیری نه ودایه.

که وایه رۆله که م، نه گهر به رامبه ر به و خوایه ی که،

نه م نیعمه تانه ی پیبه خشیوین و

به م جوړه بوې ناماده کردووين،
 دلمان به خوښه ويستی نه و پر ببيت،
 نهویش نه وهنده ی تر بومان زیاد ده کات.
 به لام نه گهر سپله یی بنوینین،
 نه و، یان نیعمه ته کانی ده گریته وه،
 یان توانای سوودوه رگرتن لیان له نیمه ده سینیتته وه.

به لی، ههول ده دین وه کو وتاریژیک هه موو نه مانه به وشه کانمان
 هه لسوکه وته کانمان، جیهان بینییه کانمان و هه یه جانه کانمان بدهین به گویناندا.

خ. زمانی حال

کاریگه رترین شیواز له بابه تی په روه رده و فیړکردندا بریتیه له و شتانه ی که
 به زمانی حال دهرده بررین. گرنگیی زمانی حال له ریڅخستنی ژبانی ناو
 مال به ریڅکوپیکی و ناراسته کردنی مندالان به ره و خیر، شتیکی به لگه نه ویست
 و حاشاهه لنه گره.

ههستان بو شه ونویر - به تایبته نه گهر بخریته نه و کاته ی که منداله که
 تیندا به ناگایه - له تاریکییه کدا که تنها خوی گه وره ده تبینیت و، پاشان
 پارانه و لالانه وه له دهرگانه ی نه و له کاتی کدا که چاوی منداله که ت
 له سره، مه گهر خوا بو خوی بزانیته له نهستی نه ودا ده بیت به سه رچاوه ی چ
 نیلها مگه لیک. نه و منداله له دلی خویدا ده لیت "نم هه موو گریان و پارانه وه
 و لالانه وه یه بو؟". نه گهر به زاریش لی پرسیت، نه و ترس و نه ندیشه یه ی
 خوئی بو باس ده که تیت که ده ترسیت سبه ی له حزووری خوادا بیبه ش بیت

له نیعمه ته کانی و دوو چاری سزا کانی ببیته وه. به نیگا پر له ئومید و ترسه کانت، هم بیری ریزگرتنی سام و شکوی خوا بهتی بیر دهخه بته وه و هم نه وهی به بیر دههینیتته وه که هه میسه له زیز چاودیزی نه وداین. ههول ده دهیت نه ویش ههست بهم شیوه زیانه بکات که بو خوت رینکت خستوه. به پیچه وانه وه نه گهر نهو شتانهی بو باس بکمیته که هینشتا له روحتدا جینگایه کیان نییه، یان شتانیکی پی بلیت که هی تو نی، هیچ به کینک له وته کانت ناتوانن کاریگه رییان ههیت.

کاتیک له هه زره تی عانیسه ده پرسن داخو نه خلاقنی پیغه مبهری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) چون بووه، له وه لامدا ده فرموت "نایا نیوه قورنان ناخویننه وه؟ نه خلاقنی نهو قورنان بوو." ۱

له روانگی نه فرمووده یه وه بهم شیویه له حالته پیغه مبهری تی ده گین: پیغه مبهری خوا شیوازیکی زیانی وای هه بوو که قورنانی پیروزی به سیفته تی مروقی کامل بو مان ده گیریتته وه.

پیغه مبهری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له رینگهی زیان و هه ل سوکه وتی خو یه وه قورنانی پیروزی به تیمه ده گه یاند. واته لهو نیوه نده دا قورناتیک ههیه که زیانی به بهردا کراوه و زیانیک ههیه که شایانی خویندنه وهیه. له بهر نه وه سه رجهم نهو شتانهی که نهو به گوفتار و پهفتاری دهی دهرین، له ویزدانه پاک و ینگه رده کاندای جینی خو ی ده گرت و، هه مووان قه بوولیان ده کرد و ههولیان ده دا له خو یاندا پهیره ی بکه ن.

لهم رووه ناییت تیمه گوفتارمان شتیک و پهفتارمان شتیک دی ییت. له راستیدا به مه دهوترت دوو پرووی له سه راستی کردار. جیاوازی نیوان

۱. صحیح المسلم، صلاة المسافرين ۱۳۹؛ سنن أبي داود، الطلوع ۲۶؛ مستد الإمام أحمد ۱۴۸/۲۱.

دەراره و ناووه منداډ بهرهو رپا کارى و جیهانبینییه کی دووانه یی (Dualism) راپیچ دهکات و، به دهسته واژه ی قورشان دهیکات به که سایه تییه کی رارا (مزبذب).^۱

کاتیک نیوه نیعمهت و به خششه کانی خوا بو مندا له که تان باس ده که ن ته ویش له گه ل خوتاندا سهرشار ده بیته له هستی سوپاسگوزاری به رامبر به خوی گوره و، ده لیت "سوپاس بو ته و خوییه کی که نیمه ی نافراندوه و، کردوونی به مروف و، به نیعمه تانیکی بیسنور ریژی لی ناوین و، له شاعی پیبه خشیوین و، باوک و دایکی پیداوین و، روظانه سفره ی نیعمه تی جوراوجورمان بو دهنیریت و، ههوا و ئاو و خاک و دره خته کانی دروستکردوه و، پاشان هه موو نه مانه ی خستووه ته ژیر رکیفی نیمه وه.

به تایبته نه گهر جاروبار له شیوه ی ته لقیندا نه م شتانه یان بیر بخه نه وه و گفتوگوکانی ناو نه نامانی خیزان به م ناراسته یه دا ببه ن، تهوا هه موو شتیک جوانییه کی جیاواز له خو ده گریته. دهربرینی شه فه قه تیکی زور به رامبر به منداډ پیگه یه کی تیجگار گرنگی هه یه له پهروه رده کردنی منداډا. پیغه مبه ری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هینده میهره بانانه ره فتاری ده کرد له گه ل ته و که سانه دا که له نزیکه وه خزمه تیان ده کرد، ته نانه ت شه فه قه تی دایک و باوک له ناستیدا کز و سیس دهرده کهوت.

نه نه سی کوری مالیک ده فه رمویته "ده سال خزمه تی پیغه مبه ری خوام کرد. هه رگیز بیرم نایهت له سه ر شتیک که نه مکردوه پی و تبم" بو نه تکرد؟"، یان له سه ر شتیک که کرد بیتم پی و تبم "بو کردت؟" هه رگیز بو

۱. پروانه سوره قی النساء، نایه تی ۱۴۳

جارتکیش سهرزهنشتی نه کردم. "به لئی، نهو بهرامبهر به بیگانه کانیس نه وهنده میهره بان بوو که له دایک و باوک زیاتر خه می ده خواردن. بهرامبهر به مندا ل و نه وه کانی خویشی هینده نهرمونیان و ناسک و میهره بان بوو که له م پروه شه وه نمونه ی نییه.

د. شه فقهت

نه گهر به حه تمی پیوست بکات مندا ل له شتیک بترسیت، ده بیټ له له ده ستدانی شه فقه تی دایک و باوکی بترسیت، نه ک کوته ک و هه ره شه و سزا. نه گهر هه سته به گرژبوونی پرووی باوکی، یان خه مگینبوونی روخساری گهرموگوری دایکی کرد و، نه مه ش کاریگه رییه کی وای له سه ر مندا ل هه بوو که هه می شه هاوسه نگی ده کرد، به رای من نه مه سه روو زیاده. به لام متمانه کردنی مندا ل به دایک و باوکی و باوه رکردنی به وهی که هاوبه شیی نازار و ژانه کانی ده کهن، شتیکی تابلیت گرنکه. که وایه کاتیک نهو ده گری، نه گهر نیوه ش پیتان ده کریټ له گه لیان دانیشن و به کول بگرین، هیچ نه بیټ هاوبه شی خه مه که ی بن. ههروه ک ناسمانه کان بو مردنی هه ندیک که س ده گرین و عه رشیش ده لهرزیت،^۲ نیوه ش کاتیک مندا له کانتان خه مبارن، خه می خوټان ده ربیرن و هاوبه شی خه میان بن. نا به م جوړه نه وهنده ی تر له دیدی نه واندا

۱. صحیح المسلم، الفضائل ۵۱.

۲. جیهانی گه وره په یوه ندی به جیهانی بچوو که وه هه یه و ته ریپیه ک له نیوانیاندا به رقه راره. ته نانه ت له وانیه له کهل دلته نکمی نیاندارنک جیهانی په حه تی خواپیش دلته نک بیټ. چوټی ته م حالته سه باره ت به نیمه له وانیه بوون نه بیټ و توانای تیکه یشتان به زینیت، به لام ده توانین بلین که: ناوه پیروزه کافی (په حمان) و (په حیم) خوی گه وره سه رچاوه ی گشت په حه ت و، میهره بان و، شه فقه ت و، ناسکی و نهرمونیا نییه کن. کاتیک نیانداران دلته نک ده بن، په حه تیش به جوړنک که ماهیه ته که ی نازانین- ده بزویت و نه گهر ده ربیره که کونجاوینت- ته ویش هه مان دلته نکمی ده بگریته وه.

بهرز دهبهوه و، گوفتاره کانتان لهواندا کاریگه‌ری ده‌بیت و، به جۆرنیک ده‌چنه دلیانه‌وه هیچ هیزنیک ناتوانیت له‌وی دهرتان بهینیت. لیره به دواوه هدر شتیان بلین له نارینه‌ی دلی نه‌واندا ره‌نگ ده‌داته‌وه.

به‌لی، نه‌گه‌ر بتانه‌ویت منداله‌کانتان وه‌کو فریشته پی بگن و، له داهاتوودا به باشتین شیوه نوینه‌رایه‌تی نیوه بکن، نه‌وا نامانجیکی بالای لهم شیویه تهنه‌ها ده‌کریت له‌م ریگیانیه‌وه به‌دی بیت.

ر. هه‌ژموون

نه‌بوونی بو‌شایی له هه‌ژموونی ناو مالدا تایبه‌تمه‌ندییه‌کی گه‌لنک گرنگه. نه‌گه‌ر ده‌سه‌لاتیک نه‌بیت که هاوسه‌نگی له خیزاندا بیارنیت، مال له کیشمه‌کیش و منداله‌کانیش له دووجه‌مسهری رزگاریان ناییت. خوی گه‌وره له قورناندا ده‌فه‌رمویت:

﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ
وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَنِينَاتٌ حَافِظَاتٌ
لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَاللَّي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ
وَأَهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَأَضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا
عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا﴾ (النساء: ۳۴)

پیاو له هه‌ندیک لایه‌نی دیاریکراوه‌وه، به‌رپرسیاره له رینکوپینکی و هه‌ماهه‌نگی گشتی له‌ناو مالدا. ته‌نانه‌ت ده‌توانریت بوتریت که نه‌و له زۆر بابه‌تا لپرسراوی پله‌یه‌که. له راستیدا منداله‌کانیش پیوستیان به که‌سینکی لپرسراوی له‌م جۆرمیه. نه‌و منداله‌ی که له‌ناو مالدا به‌روونی

نمونه‌ی بهرپرسیاریتی ده‌بینیت، له ژیانیدا گرفتاری په‌ریشانی و خودزینه‌وه له بهرپرسیاریتی ناییت. پیچه‌وانه‌کەشی هەر راسته، نه‌گەر له مالیکدا به جارێک دوو نابهرپرس هه‌بن و، له دوو شویننه‌وه فرمانی جیاواز هه‌بیت، هزری منداڵ ده‌شیوینیت و تووشی سه‌رسامیی ده‌کات.

جگه له‌مه، له‌و کاته‌دا که منداڵ له یه‌کیک له دایک و باوکی ده‌ترسیت، پیوسته ده‌رفه‌تی نه‌وه‌ی هه‌بیت که هانا بو ئه‌وی دیکه‌یان ببات و، ده‌بیت به‌گشتی نه‌م په‌ناگه‌یه‌ش باوه‌شی دایکی بیت. له‌م به‌شکرده‌دا، منداڵ له باوکیدا بیم و سام و شکو یان شه‌فه‌قه‌ت و میهره‌بانی ده‌بینیت و له دایکیشیدا پیچه‌وانه‌کە‌ی. جارێک ده‌سله‌میته‌وه و جارێکی دی هیوای سه‌وز ده‌بیت، به‌لام هه‌رگیز هه‌ست به‌ته‌نیایی ناکات. به‌ پیچه‌وانه‌وه نه‌گەر ژیان‌ی خیزان یه‌کیته‌یه‌کی له‌م جوهری تیدا نه‌بیت، کیشمه‌کیشه‌کان به‌رده‌وام ده‌بن و، له‌ خیزانیکی له‌م شیوه‌یه‌دا ژن جه‌مسهریکی جیاواز و پیاو جه‌مسهریکی تر ده‌بیت و، منداڵیش له‌م نیوه‌نده‌دا توندوتیژ و، بیه‌ه‌ست و بیخولگه‌ ده‌رده‌چیت.

قه‌ناعه‌تمان وایه که پیگه‌یشتنی نه‌وه‌یه‌کی نمونه‌یی، پیش له‌ هه‌ر شتیکی دی پیوستی به‌ خیزانی نمونه‌یی هه‌یه. به‌لی، پیوسته خیزان پیش له‌ هه‌ر شتیکی تر وابه‌سته‌ی خوا بکریت. دایک و باوک یان یه‌کیک له‌وان کاتیک نه‌م کاره‌ ده‌گره‌ ده‌ست، له‌ سایه‌ی وابه‌سته‌یی به‌ خواوه، نه‌ندامانی خیزان نه‌وه‌نده سه‌ره‌رز و، خواوه‌نکه‌رامه‌ت ده‌بن و هینده به‌سه‌ر حاله‌ته‌کاندا بالاده‌ست ده‌بن که ورنه‌ی نییه. وه له‌ خیزانیکی له‌م چه‌شنه‌دا شتیکی به‌ ناوی کیشه‌ بوونی نییه.

۵. خورازاندنهوه به نه خلاقى خوايى

أ. نادابى قسه کردن

یه کهم شت که لیږه دا مهبه ستمانه بریتیه له بابته تی خوئارایشتدان به نه خلاقى بهرز و مهزنى خوايه تی. سهرجه م بیرکردنهوه و، رهفتار و، تهنانهت کاتیک گفتوگو یان هر په یوه نديیه کی دی له گه ل هاوسه ری ژيانمان گری ده دین و، نهو بابته تانه ی که به ردهوام هه لوئسته یان له سهر ده که یین، پیویسته هه موو نه م حاله تانه مان به ناراسته یه کدا بن که له نهستی شراوه ی منداله کانماندا نه خوشونیگاری جوانی خویان هه لیکولن.

هه لبه ته له مالدا کاره دونیاییه کان و نهو بابته تانه ش باسیان لیوه ده کرت که په یوه نديیان به ژيانمانه وه هه یه. نه وهنده هه یه کاتیک مندال گوئیستی نه م بابته تانه یه، ده بیته هه بوونی نه ویش له ویدا ره چاو بکرت. تهنانهت نه گه ر بکرت وا باشته نهو بابته تانه ی که په یوه نديیان به وه وه نییه و، سوودیکی بی ناگه یه نن، لای نهو باس نه کرین. به تابهت خو پپاریزرت له باسکردنی نهو بابته تانه ی که دوو چاری خه م و په ژاره ی ده که ن. به لی، ده بیته زور به باشی نهو شتانه ده ستنیشان بکرتن که له وه رزیکی دیاریکراودا له دل و روهی نهودا سهوز ده بن و چه که ره ده که ن و، هه رگیز روه به روهی شتانیکی نه کرتته وه که له توانا و هیزی نهو به دهره. هه ر کاتیک نه وانمان له گه لن، پیویسته له گفتوگو و وته کانماندا حساب بو ناماده بوونی نهوان بکرت.

پیویسته هه ول بده یین وته کانمان له کاتی ناماده بوونی نهواندا -هه لومه رجه کان چه ند ریگه بدن- دهر باره ی خوا و، ثیمان و، باسکردنی نیعمه ته کانی نهو و دینه که ی نهو بیته. وه کو یاسایه کی گشتی، پیویسته لای مندالان ته نها

ئەو سیفەت و تاییبەتمەندییانه باس بکړن که له داهاتوودا خوازیارین تییاندا بهرجهسته ببیت. تا بزنان گرنګترین بابەت لای دایک و باوکیان چییە و بەم ههستهوه گهوره ببین. ئەگەر ئەم ناموژگارییانه وهک رەچهتهیهک قەبوول بکړن، مانای وایه زوړنک له کیشهکانی داهاتووی مندالە که چارهسەربووه. بیگومان مندال له قوناغهکانی دیکه تەمەنیدا کیشە جیاوازتری دەبیت، بریاره له بەشهکانی داهاتوودا دهرباریان بدوین.

ب. پیوهر له بهزهیی و شهفهقهتدا

په رهپیدانی ههستی بهزهیی و شهفهقهت له مندالدا و پیگه یاندونیان به جوړنک که ببین به پالەوانی شهفهقهت، یه کیکی تره له بابەته گرنګهکانی بواری پهروهردەئ مندال. لەم بابەتەشدا دیسان کورتترین و کاریگەرترین رینگا زمانی حالە. بۆ نمونه، کاتیکی یه کیکی له دەرگامان دەدات، ئەگەر ژن و پیاو پیکهوه و هاوودەم له گەل ئەو شتانەئ که له دەستیان و کوشیان هاویشتووه به پرتاو بهرەو بابای ههژار ههنگاو بنین و، بهوپه پری گرنګییهوه گوئی له داواکارییهکانی بگرن، بیگومان ئەمە وانیهکی زوړ کاریگەرە به مەبهستی پیگه یشتنی مندالەکان وهک که سانیکی میهرەبان و خاوەنشەفهقهت.

ئەو ههش حەقیقەتە که زوړ جار ههستی شهفهقهت به میراتی له باوانەوه دەمینیتەوه. بۆ نمونه، ههندیکی هەر له مندالییهوه چاوبه فرمیسکن. ئەمە نیشانەئ ئەو یه که دواتر که سیکی ههستناسک و، نەرمونیان و میهرەبانیان لئ دەرده چیت. گەرچی ههندیکی جار مندال تەنها بۆ ئەو هئ سەرنجەکان بۆ لای خوئی رابکیشیت، یان وا له خیزان بکات داواکارییهکانی جیبه جی بکەن، وا دەرده خەن که دهگرین، بەلام هه میسه ئەو گریانانەئ که له ناسکییهوه

سه رچاوه ده گرن جياوازن. به هه رحال، نه گهر ده مانه ویت و خوازيارين كه منداله كانمان به خشنده و، نه رمونيان و ميهره بان ده رچن، پيوسته خيزانينكي پر له گهر موگوري و، نه رمونيان و ميهره بان مسو گهر بكهين.

پينگه ياندني مندال له كه شوهه وايه كي دونيا په رستي و، ماده په رستي و په زليدا، زور كات وهك هوكار وان بو پينگه يشتني مندال وهك كه سينكي خو په رست و، به رزه وهنديخواز و، هه لپه كار و، ده ستر ريزيكار و ياخي له داهاتوودا. مندالينكي له م جوړه نه گهر به گويزه ي نه خلاقى خوايى په روورده نه كريت، نه م حاله ته هم له دونيا و هم سه بارهت به ناخيره تي هه ميشه ي نه و به دبه ختييه.

به لى، به زه ي و شه فه قهت زور گرن گه. جواميرى و دليرى په ننگدانه وي نه م حاله ته روحيه ن. پاله وانانى شه فه قهت هه ميشه له بردنه وه دان و بيه زه يه كانيش له پيرى دوپراوه كانن. جوامير و ده ستر كراوه نه گهر گونا هباريش بيت ده چي ته به هه شت. په زيل و ده ستنووقا و نه گهر نيمانداريش بيت نه گهرى چوونه به هه شتى كه مه. هه ربويه پيوسته هه ستي شه فه قهت و به زه ي له مندالاندا بگه شينرته وه و، هه ستي به خشين و به خشنده ييان تيدا بوروز تيرت، بوته وهى دوو چارى هه لپه نه بن و، باوهش به دونيادا نه كهن و، له نه نجامى نه مه شدا خوا و مروفه كانيان بير نه چي ته وه. به لى، ده بيت به خشين فيرى منداله كهت بكهيت بوته وهى ماده په رست دهر نه چي ت و، زيانى دل و روحي په يوه ست بيت به خواوه. به لام پيوسته جارنكي ترش نه وه به يينه وه ياد كه نه گهر به خشين به كردار پيشان نه دريت و به گوفتاريش پشتگيرى لى نه كريت، كاريگه رى ناييت. به لام نه گهر به كرداره كانمان بويان باس بكهين، گوفتاره كانمان وه كو هه ناسه ي فريشته كان كاريگه ر و نه فسووناوى ده بن.

پ. پاداشت

پاداشتدانهوهی مندال به گوێرهی سهرکهوتنهکانی بهکینکی تره له لاینه
گرنگهکانی پهروهرددهی مندال. وشه ی "به گوێرهی" بهتایبهتی بهکار دههیتیم.
چونکه پاداشتیکی کهم له بهرامبهر سهرکهوتنیکی کهم و پاداشتیکی زۆر
له بهرامبهر سهرکهوتنیکی زۆر، هم دادپهروهی فیری مندال دهکات و هم
رهچاوی دهستووری "چهند ههول، نهوهنده نهجام" دهکات. بهلێ، پاداشتدانهوه
هم له کاره نایینییهکان و هم له کاره دونیاییهکاندا - ینگومان له کاره
مهشروعهکاندا - بهکینکه له داخوازی و پێوستییهکانی نهخلاقى خواىی.

لهم روانگهیهوه دایک و باوک وهک بیریار و زانا و پهروهرددهکار وان. دهزانن
و، بیر دهکهنهوه و، سهرنج دهدهن و، مندالان دهپارێزن و خه میان دهخۆن. بهلێ،
نه گهر دایک و باوک به نه ندازهی ئۆتۆمبیل و مال و باخچه کهیان گرنگی به
منداله کهیان نه دهه، نهوا بیر و ههستهکانی نهو منداله یان زهر یاخود یئکهلك
دهردهچن. لهم پرووهوه ههروهک لهو دهستوورانهدا که پێشتر ناماژه مان بۆ کردن
وهکو بهزهیی و، شهفهقهت و، نرخشناسی و، سوپاسگوزاری له بهرامبهر
نیعمهته خواییهکانهوه، گهرایینهوه بۆ سهرچاوه سهرهکییهکانمان، به ههمان
جۆر دهبیته له بابتهی مولکداریتی و خاوهنداریت راستهقینهشدا ههمان نهو
سهرچاوانه موتالا بکهین.

قورنانی پیروژ دهفهرمویت:

﴿لَیْن شَکَرْتُمْ لَا زَیْدَ لَکُمْ وَلَیْن کَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابَی لَشَدِیْدٌ﴾

(ابراهیم: ۷)

پێوسته خۆمان به نهخلاقى خواىی بهرازینینهوه و له ههلوێست و

ره فتاره کانماندا پیوهرنکی هاوسهنگ و سهرنه کهر به کاربهینین، هه تا خوی گه وره تامی ته نیاییمان پی نه چیژیت.

ت. ناماده کردنی مندال بو دواروژ

یه کیکی تر له لایه نه گرنگ و پیوسته کان نه وهیه که له په روه ردهی مندالدا ره چاوی ژینگه و، ته مهن و، ناست و، زانیاری و کلتور بکرت. هه روهک چون خوراکیکی تایبته دههین به مندالیکی پینج ساله، به هه مان جور دهییت زانیارییه کی نایینی گونجاوی له گهل ته مهنه کهیدا پی بدرت. نه و زانیارییهی له حهوت سالیدا پی دههین پیوسته جیاواز بیته له وهی که له ده سالیدا پی دهدرت.

به لام بابه تیکی گه لیک گرنگ ههیه که نه ویش بریتییه له وهی هه شتیک که ته لقینی مندالی ده کهین، پیوسته پلهیهک سهروو ناستی نیستای بیته و هی قوناغیکی دواتری بیته. چونکه هه رچونیک بیته کاتی نیستای دهیینیت و لی تی ده گات و له ناویدا دهژی. له م رووهوه له وانیه زانیاری پیوست به م قوناغه له ژینگه کهی یان له ماموستاکانی وهربگریته. که وایه پیوسته له په روه ردهدا شتانیکی پی ببه خشین که ده بارهی قوناغی داها تووی ژیانیه تی. حه زه تی عه لی ده فهرمویت "ناداب و شیوازی قوناغی داها توو فیری منداله کانتان بکه ن نهک زانیاری و کلتوری حالی حازر. چونکه نه وان بو کاتیکی جیاواز دروستکراون وهک له و کاته ی نیوه." نه گهر نه م ده ستوره له بواری زانیاری گشتی و کلتوردا بکرت به سه رچاوه، به مانای نه وه دیت که قه ناعه تکردهن به زانیاری و کلتوری نیستا کورتهینانی هیسسه ته. به تیپه رپوونی کات که سانی تر پیشتان ده کهون و نیوهش دوا ده کهون. کاتیک

هه مان دهستور له بواری پهروهردده و فیڤکردندا پهیرهو دهکریت، وا دهکات که رهچاوکردنی قوئاغهکانی داهاتوی ژیانی مندال و نهخشهپرشتن بهم ناراستهیهدا ناسانتر بیټ. بهلی، پیویسته مندالی شش سال پهروهردیهکی حوت سالانه بکریت و مندالی حوت سالیس پرؤگرامی پهروهردیهی ههشت سالانهی بو دابنریت.

بهکورتی دهتوانریت بوتریت که پیویسته سهرجهم نهو پهروهردده نایینی و میللیانیهی که هه ر له پینج سالییهوه ههتا پازده سالی - که به ته مهنی ته کلیف دادهنریت- به مندال دهدریت، قوئاغ به قوئاغ بیټ و، ورده ورده زیاد بکات و، رهچاوی ته مهن و ناست بکات. بوئهوهی رووداوی هه رسنه کردن روو نه دات. به لام نه گه ر بیټ و پهروهردیهکی نایینی تایبته به پازده سالی، به یه کیك بدریت که ته مهنی بیست ساله و له هه رهتی لایتیدایه، نهوا وه که نهوه وایه که هه موو شتیکی په یوه ندیدار به دین و ئیمان و نه خلاق له ودا برووخینریت. ههروهک جهسته له هه ر قوئاغیکدا خوړاکیکی جیاوازی دهوټ، فیکر و، ژیری و، شعور و، تیگه یشتن و، دل و کرانه وهی توانا و لیها تنی لایهنه ناسکهکانی ئاده میزاد، له هه ر قوئاغیکدا پیویستی به خوړاکیکی تایبته تیه.

نه گه ر ئیوه بیټیگه یشتن له ناستی کومه لایه تی و، فیکری و عه قلی نهو که سانهی که لیپرسراون له پهروهردده کردونیان، هه ول بدن شتیکیان پی بدن، مانای وایه بیر و ههسته کانیان دهتورینن و دووریان ده خه نهوه. نه مرؤ نه گه ر سه ره پای هه ندیک پهروهردیهی هه له هیشتا کومه لیک گه نج ماون که هه ست و فیکر و عه قلیان له جیی خویدایه تی، نهوا یان عینایه تیکی ناشکرای خوی گه ورهیه سه بارهت به نهوان، یان هیشتا نه م که سانه له رووی فیکروهه گه شه یان

نه کردووه. واته له تهمهتی بیست و پینج سالیدان، بهلام له راستیدا ژیانیکی
 پازده یاخود ده سالی ده گوزهرینن و زور له دواي سهردهمی خویانهومن.
 که سینکی لهم جوړه نه گهر رۆژنیک له رۆژان رووبه رووی جیهانبینییهکی
 جیاواز بیتهوه که له ههستی نایینی و کومه لایهتی و میلی نهو بهرزتر
 و له پیشتره، نهوا -خوانه خواسته- بههاکانی دهلهرزیت و هاوسهنگی لهدهست
 ده دات.

له بابتهی پهروهده و رابه رایه تیکردن له پهروهدهدا که هاوشانی تهمه
 و ناستی پهروهده کراو یان یهک دوو قوناغ له پیشتتر بیت، دین نه م جوړه
 نامۆزگارییه مان دهکات: نه گهر مندال له پازده سالیدا نوژی له سهر
 فهرز بیت، مانای وایه پیویسته نیوه له ده سالییهوه له سهری رای بهینن.
 ههمان شتیش راسته بو فهرزی رۆزوو. دهتوانین ههموو بوارهکانی تریش
 بهمه بهراورد بکهین و نه مهش به مانای نهوه دیت که مندال ههمیشه بو
 قوناغیکی دواتر ناماده بکریت.

پیویسته ناماژه بهوه بکه م نه م رستانه ی نیمه لیږه دا به کاریان دهینین و
 بریاری کو تایی و دوور له دوودلییان پیوه دیاره، تهنها لهو باوهرپهوه سهرچاوهی
 گرتووه که له روانگهی قورنان و سوننه تهوه وهر گیراون، یان به لایه نی که مهوه
 په یوهسته بهو گومانه به هیزه ی که له م رووهوه ههمانه. نه گینا نیمه باوهرمان
 وایه پیدانی شان له تهمه نیکي بچووک و مندالیدا کاریگه رتره وهک له ههر
 کاتیکي تر. قهناعه تمان وایه که نه گهر بمانه ویت له تافی لیپرسراو تییاندا
 نه رک و فهرزه کاریان به جی بهینن، نهوا پیویسته نه مه له تهمه نیکي زور
 که مهوه دهست پی بکات. نیمه ههتا نیستا به چاوی خومان به روپوومی نه م
 بوچوونه مان زور دیوه.

لێردا دهمهویت ناماژ به "پتوهری تهمهن" که ی نیمام جه عفر بکم:
 "هتا تهمهنی هوت سالی تافی مندالییه و، له ماوهیه دا مندال
 لاسایی نهو شتانه دهکاتهوه که دهیانینیت و زیاتر هوگری یارییه. بۆ نمونه،
 نهگر یاری له گهڵ بکهن دلی خوش دهیت. چی له ئیوه ببینیت نهوه
 فێردهیت و لاسایی دهکاتهوه. تهمهنی نهو له ماوهیه دا بهزوری له لاسایی
 و یاری پیکهاتوه. دواي نهمه قوناغی تهلقین و فیرکردن دیت به گوهری
 تهمهن و ناستی تیگه‌یشتنه که ی. له قوناغه دا - که نه‌میش هوت ساله -
 به گوهری ناسوی بیر و ناستی تیگه‌یشتنی، زوو زوو به‌ها مه‌عنهوی و
 میللیه‌کانی تیدا ده‌بوورینرتهوه. ئا نهم قوناغه بریتییه له قوناغی فیرکردنی
 قورنان، دیاره نهمه‌ش هیندهی قوناغی یه‌که‌م کاتی ده‌ویت. قوناغی سیهم
 - که نه‌ویش هوت ساله - بریتییه له قوناغی جیا‌کردنه‌وهی حه‌لال و حه‌رام
 به یارمه‌تی عه‌قل و لوجیک و داوه‌ری ژیری."

به گوهری نیمام جه عفر پتوهری مندال له بیست و یه‌ک سالی‌دا سه‌رجه‌م
 فۆرمه‌ ئایینی و کۆمه‌لایه‌تییه‌کانی به‌کاملی ته‌واو‌کردیت. که‌واته نه‌گر
 دواي نهم تهمهنه هه‌رشتیک به مندال بدن زور به سه‌ختی وه‌ری ده‌گرت.
 که‌واته پیش نهم تهمهنه ده‌یت گشت شته دینی و میللیه‌کانی وه‌رگرتیت
 و هه‌رسی کردبن. هتا نهم تهمهنه پتوهری ژیا‌نی دینی مندال هاوشان
 له گه‌ڵ ژیا‌نی کرداری و، نه‌زه‌ری و، عه‌قلی و لوجیکیدا ب‌روات و وه‌کو
 گشت (کل) یه‌ک مامه‌له له گه‌ڵ ژیا‌ندا بکات، بۆنه‌وهی ره‌شه‌با پینچه‌وانه‌کانی
 داها‌توو نه‌توانن بیه‌رزینن. پینچه‌مبه‌ری خوا له فه‌رمووده‌یه‌کدا ده‌فه‌رموت:
 "له هوت سالییه‌وه نوێر فیری منداله‌کانتان بکه‌ن." به‌لی، مندال هتا

۱. سنن أبي داود، الصلاة ۲۶؛ سنن الترمذي، الصلاة ۱۸۲.

ئەو کاتە خۆی له خۆیدا بە نیگا پرسیارکار و وردبینهکانی له هەموو ئەو
 شتانە تیگەیشتوووە کە ئیوه لەبەرچاویدا دەیکەن. کەواتە تەنها ئەو ماوەتەوه
 کە دەستی بگرن و، ئەو شتانە ی بۆ روون بکەنەوه کە تا ئەو کاتە سەرنجی
 داون و، گاه بە شیرینکردن و خۆشەویستکردنی لەبەرچاویدا و، گاه بە
 کەمێک ترساندن ئاراستە ی بکەن. کەوا یە هەتا تەمەنیکی دیاریکراو زمانی
 حال بناغە و بنچینه یە و، له قوناغیکی دواتریشدا روونکردنەوه ی هەموو
 بابەتیک بە گوێزە ی ئاستی فیکری و لۆجیکی پەرۆردەکراو دەبیّت بە بنەمای
 سەرەکی. له رووناکیی ئەم بەلگانەدا، هەندیک پێیان وایە کە منداڵ له
 تەمەنی شەش ساڵ و، هەندیک تر حەوت ساڵ و، هەندیک تر دە ساڵدا،
 دەبیّت وەک کەسیکی پێگەیشتوو مامەلە ی له گەل بکریّت و، گرنگی بە
 عیززەتی بدریّت و هاوپی له گەل هەولیک پێگەمبەرئاسادا هەموو شتیکی
 بۆ روون بکریّتەوه. له بابەتی راهینانی عیبادەتەکانیشدا، هەول و کۆششەکان
 پێوستیان بە هەمان جدیدیەت هە یە.

پێگەمبەری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دەفەرمویت ”شەرم بە شیکێ گرنگە له
 ئیمان.“^۱ هەرۆهە دەفەرمویت ”ئەوه ی شەرمی نەبیّت ئیمانیشی نییە.“^۲
 کەواتە ئەو نەوانە ی کە دەخووزین بە شەرم و، بە ئەدەب بن و خاوەنی رەوشتیکێ
 جوان بن، دەبیّت هەر له تەمەنی منداڵییەوه گرنگیان پی بدەین، بۆ ئەوه ی له
 قوناغی پێگەیشتندا نەوانیش هەمان حال و حالەت بیّت بە بە شیکێ دانەبڕاو
 له کەسایەتیان و بە ئەخلاقێ قورئانی بپرازیئەوه.

۱. صحیح البخاری، ایمان ۳؛ صحیح مسلم، ایمان ۱/۱۶۵.

۲. الطبرانی، المعجم الأوسط ۸/۱۷۴؛ البیهقی، شعب ایمان ۱/۱۶۵.

بهشی چوارهم

پهروهردهی نایینی منداآ

پەرۋەردەي ئايىنى مىندال

ۋەك پىشترىش ئامازەمان پىدا ھاوسەرگىرى لە ئىسلامدا بابەتتىكى
جددىيە و پىويستە بە ئەندازەي گىرنگىيە كەشى ھەلۋىستەي لەسەر بىكرىت.
لەبەرئەۋەي لە بنەرەتدا بىرپار ۋايە كە داىك و باوك رۆلى پەرۋەردەكارىش لە
خىزاندا بىينن، ئەۋا پىويستە ئەۋانە بىر لە ھاوسەرگىرى بىكەنەۋە كە لە رۋوي
تەمەن و ئاستەۋە ئامادەن بۇ جىبە جىكردنى ئەركىكى گىرنگى لەم جۆرە.

ئىمام جەعفەر داۋا لە قوتابىيە كانى دەكات كە بۇ ماۋەيەك ھاوسەرگىريان
دۋا بخەن. ئەبوحەنىفەش بۇ ماۋەيەك ھاوسەرگىرى لە "ئەبويوسف" قوتابىيى
خۇي قەدەغە دەكات و، دەلىت "سەرەتا پىويستە قۇناغى پەرۋەردە و فىربوونى
خۆت تەۋاۋ بىكەيت و، پىش ھاوسەرگىرى ھەموو ئەۋ زانستانە فىر بىيت
كە ئەركى سەرشانتن. ئەگىنا خويندەنە كەت نىۋەناچل دەبىت. جگە لەۋەش
پىويستە خاۋەنى كارىك بىت تا بتوانىت بىرئويى ھەلال بۇ خىزانە كەت دابىن
بىكەيت. بەۋ جۆرە ژىانت رۋونتر و دامەزراوتر دەبىت. "بەلى، ئەبوحەنىفە نا
بەم شىۋەيە نامۆزگارى قوتابىيە كەي دەكات كە لە سەردەمى عەبباسىيە كاندا
ھەتا پلەي "شەيخولنىسلام" ىش بەرز دەبىتەۋە.

ئەم دوو زاتە يەككىيان ئەۋ ھەزرەتى ئەبوحەنىفەيە كە خاۋەنى ژىرىيەكى

مهزنه و، دامه زرنه ری "فیقهی نه زهری" یه... نهوی تریشیان نیمامینکه که دهچیته وه سهر نالی بهیتی پیغه مبهری خوا. نهو شته ی نیمه له م ناموژ گارییه وه تی ده گه یه ن نهویه که دامه زراوهی هاوسه رگیری دامه زراویه کی گه لی جدییه. هه ربویه پیویسته له م پرووهوه بو نهو که سانه بروانین که دهیانه ویت هاوسه رگیری بکه ن، داخو نه مانه ده توانن وه ک ماموستا و پهرووده کارنک مندال به خیو بکه ن؟ یان نایا ته مهن و ناستیکی وایان هه یه که ژیان له گه ل هاوسه ریکدا به ش بکه ن؟ توانا و لیه اتنی پیویستیان هه یه بو پهرووده کردنی مندال بهو شیویه ی که باسمان کرد؟

نه گه ر لایه نه کان به "به لی" وه لایمی نه م پرسیارانه بده نه وه و له خویان نه مین بن، نهوا به ناسانی ده توانن بیر له پرۆسه ی هاوسه رگیری بکه نه وه. به لام نه گه ر لایه نه کان له خو به ریوه بردندا لاواز بن و، ته نانه ت نه توانن له گه ل سی چوار که سدا له سهر چند خالیکی هاوبه ش پیکه وه هه لبکه ن و، هه موو رۆژیک له گه ل یه کی کدا کی شه یه کیان هه بی ت، مانای وایه هیشتا نه گه یشتوونه ته ناستی هاوسه رگیری و پهرووره کردنی مندال.

خزمه تکردن به داها تووی نه م ئوممه ته - که به رای من پیویسته نامانج و خولیای هه موو تاکیک بی ت- وابه سته ی هه بوونی تاکی نمونه یی و خیزانی نمونه ییه. به لی، نامانج و خولیایه کی له م جو ره ته نها نهوانه ده توانن بیه یینه دی که دلایان هینده ی که عبه پاک و، به نه ندازه ی لوتکه ی "نیقیرتست" خاوه نی به ها و هیممه تی به رزن و، وه کو ستوونیکی نوورانی هه تا "سدره المنتهی" دررژهیان کی شاوه. نه مه کاری نهوانه نییه که نیوچاوانیان له که دار و، ویردانیان ژهنگاوییه و له خوی گه وره یاخی بوون. نهو نهوه ناوه دان و پروونا کانه - به نیزنی خوا- نامانجی بالای ئوممه ته که مان ده یینه دی.

دهمهوت به هه مان نهو شتوازهی که پیغه مبهری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) به
 خه بایی کوری نهوتی فرموو، بلیم "خوای گهوره به لوتفی خوی نه
 کاره ده گهیه نیت به نه جام، به لام پیویسته نیهوش ره چاوی هو کاره کان بکن."
 نه چهند دیره شیعهی به کیک له شاعیران به جوانی گزارشت لهو شته
 دهکات که نیه دهمانهوت بیلین:

وه کو ناو بهاژنیت،
 وه ک نه یوب بنالینیت،
 جگه رت بسووتینیت،
 نهو نه حوالت ناپرسیت؟!

تو له ده رگانهی خوادا،
 گیانت به فیدا کهیت،
 به نه مری نهو خزمهت کهیت،
 خوا نه جرت ناداته وه؟!

بهلی، نه گهر هه میسه وه ک ناو هاژه مان بیت، نهوا له گشت قوناغ و
 ونستگه یه کدا په یامی موژدیه کی نوی وهرده گرین و، سهرله نوی عینایه تی
 خوایی ده بیستین و، بینه وهی له هیچ شتیک هه ل بنووتین به رهو "نهو" ههنگاو
 ده نین، باور و عه قیدهی نیه به رام بهر به خوای گهوره بهم جو ربه،
 قه ناعه تی تهوا و باورینکی پتهومان هیه به وهی نهو هه رگیز گومانه
 باشه کانمان بهزایه نادات.

نه وهی لیره دا دهمانهوت بیلین نه وهی که ده بیت په روهردهی نه وه کان به

۱. صحیح البخاری، المناقب ۲۵؛ سنن أبي داود، الجهاد ۹۷.

رؤحی نوممهت گوش بکرتن. نه گهر بیرتان بیئت له بهشی رابردوودا باسی نهوه مان کرد که چون ماله کانمان بکهین به قوتابخانه یهک و فیرگه یهک و، جهختی زورمان لهوه کردهوه که شه فقهت و نهرمونیا نی و میهره باننی و سرجه م نهو سیفه تانهی تریش که دایک و باوک دهیانه ویت له داهاتوودا له منداله کانیا ندا بیبینن، پیویسته سهرهتا له خویناندا رهنگ بدهنهوه و بیبیرتن.

۱. پهروورده کردنی مندالی فره پره هه ند

نهو که سهی دهیه ویت منداله کهی نازا و چاونه ترس دهر بیچیت با به دیو و درنج و جنوکه و خوینمژ نهیتر سینیت. پیویسته هینده به باشی پهروورده یان بکهین که هیزی بهرگری ناوه کیان له گشت رووداوه نهرتنی و نه خوازراوه دهره کییه کان بیانپار تریت.

نه گهر ده مانه ویت منداله کانمان ئیماندار بن، نهوا ده بیئت سرجه م هه لسوکه وت و ره فتاره کانمان، ههر له زهرده خه نه کانمانه وه ههتا ههستان و دانیشتمان، له نالینمان له سوجه و رکوعدا ههتا شه فقهت و میهره بانیمان بهرامبه ر به خه لکی .. به لی، پیویسته هه موو هه لوئستی کمان ئیمان به خوی تیدا نومایان بیئت و دلی منداله کانمان به م شتانه پر بیئت. ده بیئت هه میسه بهو جو ره بین که نهوان ده خوازن بمانبینن و ههر گیز هه لسوکه وتیک نه نوئنین که له بهرچاوی نهوان بهچووکمان بکاته وه.

پیویسته هه موو کاتیک له بهرچاوی نهواندا بهرز و مهزن دهر بکه وین، بوئنه وهی وته کانمان له ناوئنه ی دلیاندا رهنگ و دهنگ بدهنهوه و سه ریچی

ئەو شتانه نەكەن كە لییان داوا دەكەین. لەم پروانگەیهوه دەتوانین بلیین كە باوكانی بیبەك لەوانەیه ئەگەر زۆر لە خۆیان بکەن تەنها بتوانن ببن بە هاوڕینی مندالەکانیان، بەلام هەرگیز ناتوانن ببن بە مامۆستا و پەروردهکارێك و سەرکەوتوو نابن لە پەروردهکردنیاندا بەو شیوهیهی كە خۆیان دەیانەوێت. دەبیست هەموو کاتیك ماله کانمان لە شیوهی قوتابخانه، پەرستگا و فیرگه‌دا بیست، تا بتوانن هەست و پوچ و دلیان تیڕ بکەن و، نەبن بە بەنده و کۆیلەیی ئارەزووه جه‌سته‌یه‌کان.

۲. راهاتی مندال بە مزگه‌وت له تەمه‌نیکی بچووکدا

له چەرخێ بەختەوه‌ریدا مندالان سەرەپای بچووکییان دەیان‌توانی هەموو کاتیك سەردانی مزگه‌وت بکەن. كەچی بەداخه‌وه ئەم‌رۆ بردنی مندال بۆ مزگه‌وت بە پێچه‌وانه‌ی ئادابی مزگه‌وت دەزانین. وه‌ دیسان بەداخه‌وه له‌ زۆریه‌ی مزگه‌وته‌کاندا کۆمه‌لیك كەسی بەتەمه‌نی توندوتیژی زه‌بانی‌ئاسا هەن كە ئەو جگەرگۆشانه‌ ده‌ترسینن. مه‌خابن هه‌ندیك جار ئەم كەسه‌ پیرانه‌ی كە بیر و جیهانبینیان ئیجگار ته‌سك و بچووكه‌، وا ده‌زانن كە به‌ پرووگرژکردن و توورپه‌وون له‌ مندالان عیززه‌ت و گه‌وره‌یی مزگه‌وت ده‌پارێزن. له‌ حالیکدا ئەوان به‌م هه‌لوێسته‌یان مندالان له‌ مزگه‌وت ده‌رده‌کەن و به‌مه‌ش دژایه‌تی یه‌کیك له‌ سوننه‌ته‌کانی پیغه‌مبه‌ری خوا ده‌کەن. پیغه‌مبه‌رمان (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ده‌رباره‌ی ریزی نوێژ له‌ مزگه‌وتدا ده‌فرموێت كە پیاوان له‌ پیشه‌وه‌ بن و، مندالان دوا‌ی ئەوان و، ژنانیش دوا‌ی ئەوان.

نەگەر بەم شېۋەيە مامەلە لە گەل مندالاندا بکرىت، ئەوانىش شەوق و تاسەي خەلکى لە کاتى نوپۇدا دەبينن و حەز و ئارەزوويان بۇ جىبە جىنکردنى فەرمانە ئايىنىيەکان پتر دەبىت. لەم ڤوۋەو نەك ھەر نايىت دەر بکرىن و، بترسىنرىن و، ڤوۋى گرژيان پيشان بدرىت، بەلکو نەگەر توانرا پىۋىستە ديارىيان پى بدرىت و لەسەر نوپۇکردن ھان بدرىن. دەبىت مزگەوت و باخچەي مزگەوت لاي مندالان خۆشەويست بکرىن و ھەميشە پىرۋىزى مزگەوت لە ھەست و يادىاندا بە پاراۋى رابگىرىت. پىغەمبەرى خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) کاتىک لە مزگەوتدا پىشنوۋىزى دەکرد، ھەندىک جار حەزرەتى ئوسامەي ۋە چەزاي خۆي دەخستە سەر شانى، کە دەنوۋشتايەوۋە دايدەنا و کە ھەلدەستا ديسان دەينايەوۋە سەر شانى.^۱ کردنى ئەم کارە لە لايەن پىغەمبەرى ئەوۋە کە لە ھەموو شتىکدا چاۋلىکراۋە و پىشەوايەكى گشتىيە، يىگومان نمونەيەكى گرنگە.

پىغەمبەرى خوا (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) ھەرگىز رىستەيەك يان ھەلوۋىستىكى توندى ۋاي لى نەبينراۋە کە بەلگە بىت بۇ دەرکردنى مندالان لە مزگەوت. لەم ڤوۋەو پىۋىستە مزگەوت بکرىت بە گۆشەيەكى جوانى گەرەكەمان و ماله كانىشمان بکرىن بە پەرستگايەكى ۋا کە مندال لە گەل ھەموو چاۋکردنەوۋە ۋ داخستنىكىدا ڤوۋبە ڤوۋى نىشانە گەلىك بىتتەوۋە کە خۋاي گەرەي بىر دەخەنەوۋە و، ژيانى لە لەدونىيەتدا بەسەر بىبات و، پاشان بە ئىرادەي نازاد و وىژدانى سەربەستى خۆي ڤىنگاي خۆي ھەلبىزىرىت. نەگەر نوپۇ ۋەكو نمونەيەك ۋەربگرىن، کاتىک مندال دەگاتە قۇناغى نوپۇکردن، نەگەر باۋكى دەستى بگرىت و بىبات بۇ مزگەوت و، داىكىشى لەتەنىشت بەرمالەكەي

۱. صحيح البخاري، الصلاة ۱۰۶؛ صحيح مسلم، المسجد ۴۱.

خۆیهوه دایبیت و، بتوانن دلّی ئەو بە میحرابی ئەبەدییەوه ببەستن، مانای وایە کارئکی گەلێک گرنگیان ئەنجامداوه. چونکە نوێژ ڕووکردنە خواى گەورەیه و کارئکی زۆر گرنگە.

۳. وهلامدانهوهی پرسیار و سه‌رسامییه‌کانیان له سه‌ره‌تاوه

له‌وانه‌یه منداڵ ده‌باره‌ی نوێژ و بابته‌ دینییه‌کانی دیکه هه‌ندیک پرسیار و سه‌رسامی هه‌یت. به‌تایبه‌ت منداڵه داخراوه‌کان له‌وانه‌یه زۆر جار نه‌توانن ئەم پرسیاره ئایینیانه بۆ دایک و باوکیان بکه‌نه‌وه. له‌بەر ئەوه زۆر گرنگه له‌ رینگه‌ی هه‌ندیک هۆکار و نامراره‌وه منداڵه‌که له‌م لایه‌نه‌وه به‌تال بیه‌تیه‌وه و، نه‌ینی ناخی خۆی بدرکینیت و بکرتته‌وه. به‌ پێچه‌وانه‌وه نه‌گەر له‌ گه‌ل گه‌وره‌بوونی منداڵدا پرسیار و سه‌رسوورمانه‌کانی گه‌وره‌ ببن و، به‌ تیه‌رپوونی کات هه‌ر گومان و دوودلییه‌ک و هه‌ر باسیکی دینی که‌ ڕوون نه‌کراوه‌ته‌وه و، هه‌ر بابته‌تیکی ئیمان و باوه‌ر که‌ حیکمه‌ته‌که‌ی ده‌ستنیشان نه‌کراوه، ده‌گۆرین به‌ مارێک و دوو‌پشکیک و دلّی ئەو ده‌گه‌زن.

ته‌نانه‌ت جاری وایه ئەم پرسیارانه له‌ دونیای ناوه‌وه‌ی ئەودا وه‌کو برینیک هینده به‌خیرایی ته‌شه‌نه ده‌که‌ن که‌ ڕۆژێک ئەو هه‌ژاره به‌ته‌واوی ته‌ختی زه‌وی ده‌که‌ن و ئیمه‌ش پیشی نازانین. به‌ جو‌ریک له‌وانه‌یه ته‌ویش له‌ گه‌ل ئیوه‌دا و له‌ مزگه‌وتدا وا ده‌ریکه‌وت که‌ "لا اله الا الله" و "سبحان الله" و "الحمد لله" و "الله أكبر" ده‌کات، به‌لام ئەو له‌ راستیدا دۆراوه به‌ دوودلییه‌کانی و له‌ تۆری وه‌سوه‌سه‌کاندا تهاوه‌ته‌وه. کاتیک منداڵه‌کانمان ده‌نیرین بۆ هه‌ریه‌کیک له‌ به‌شه‌ جو‌راوه‌کانی زانکۆکان به‌ مه‌به‌ستی داینه‌کردنی پینگه‌یه‌ک و داها‌توویه‌کی

مسؤگەر، شايت له كاتى خۇيدا كىشه گریمانكراوه كان چاره سەر نه كرىن،
 ئەوا بە حەتمى پرسیار و سەرسوورمانە نايىنىيە كانى وای لى دەكەن كه به
 كۆمەلىك هەست و بیر و هەلۆست و رەفتارى واوه یئنه وه بەردەممان كه
 هەرگیز به لای ئیمه وه پەسەندكراو نین. لەم رۆوه وه پۆیستە هەرگیز دەرفەت
 به بەتالی عەقل و دل و رۆحى ئەو نەدرىت و هەمیشە به گۆرەي تەمەن
 و ناستەكەي گۆش بکرىت و خۆراكى پى بدرىت. جارن مندالان رادەستى
 مامۆستايانى پەرۋەردەكارى وهك ئیمە دەكران. ئەوان دەچوونە دونیای رۆحى
 ئەو كەسە وه و هەولیان دەدا تىمارى نەخۆشییە كانیان بکەن. له راستیدا
 پۆیستە دايك و باوك خۆيان بەم پەرۋەردەيه هەستن. ئەگەر نەیان توانى،
 حەتمەن دەبیّت پەرۋەردەكارى رۆشنبیر بدۆزنه وه و، هەر وهك چۆن كەسانى
 تر دەگرن بۆ راپەراندنى كاروبارى ناو ماله كەيان، ئەوانیش بخەنە گەر بۆ
 پەرۋەردەكردنى منداله كانیان و هەرگیز نايىت بهیلن منداله كانیان به فیرۆ
 بچن. عەقیدەيه كى پتەو و، تیگەيه شتن له بەندایەتى به جۆرنك كه به
 ناخدا رۆچوویّت و، ئەخلاقى كى كامل كه بوویّت به بەشيك له كەسایەتى
 و سروشتى مرؤف، تەنها به هەستیاریه كى لەم شیۆهيه دەكرىت ییته دى.

۴. عیبادەت و دوعا كردن به جۆرىك كه منداله كەش بییىت

پۆیستە له مالدا هەم شوئىك و هەم كاتىكى دیارىكراو و تەرخانكراو
 هەبیّت بۆ عیبادەت. ئەگەر بکرىت پىنج فەرزەي نوێر له ماله وه به كۆمەل
 بکرىت، یان دەستى مندال بگىرىت و ببرىت بۆ مزگەوت. ئەمەي دوايیان
 لەوانەيه زیاتر لەو كاتانەدا به سوود ییّت كه دايك ناتوانیّت نوێر بکات. به لى،

لهو کاتانه دا که دايک نوټر ناکات، بوټهوهی منداډ خه يالی نهوهی بهسهردا
 نهيهت که ده گونجيت نوټر نه کرټ و دو عاش نه کرټ، به تاييه تي بېرټ
 بو مزگهوت و، جددييه تي بابته که ی بو دهر بکه وټ. بېنگومان ده کرټ نه م
 بو شاييه بهم شيويه ش پر بکرټهوه ”نه گهر ژن ته نانهت له کاتي بېنوټر یشدا
 ده ستنوټر بگرټ و، له سهر بهرماله که ی دابنيشيت و، دهسته کاني بکاتهوه و
 له خوي گهوره بپارټهوه، نهوا له لايه ک وهک نهوهی نوټري کرديت چاکه ی
 بو دهنوسرټ و له لايه کی تریشهوه نه م بو شاييه له دیدي منداډ که دا پر
 ده يتهوه.“ به لي، له کتبه فيقه ييه کاندا بو چوون يکی له م جوړه بووني هه يه.
 گرنگي نه مه له روانگه ی په روه دهوه زور گرنگه. پيش له ههر شتيکی تر
 به هو ی نه مه وه منداډ ههر گيز سه رټ که سوجه نابات و، چاوټک که فرميسک
 نارټيت و ده ستیک که بو دوعا بهرز ناکرټهوه، نابينيټ. به پيچه وانوه نهو
 هه ميشه شايه تحالی هه ستیاری، جددييه ت و شعور يکی قولی به ندايه تي
 ده يټ. هه ربويه نهو کاتانه ی که ژن به هو ی هه نديک هو کاری تاييه ته وه
 ناتوانيت نوټر بکات، ده کرټ -هه تا نهو کاته ی که له روحي نه م بابته تي
 ده گات و نيوش پينگه ی نه م بابته انه ی له دیندا بو روون ده که نه وه - ده ستی
 منداډ بگرټ و بېرټ بو مزگهوت.

نیدی رټوژنک داديت که منداډ ههر له گه ل بيستنی دهنگی بانگدا، رټک
 وهک سه عاتی قورميشکراو، ناگادارتان ده کاته وه و ده ليت ”بابه نوټر!“ جا
 نه گهر نيوه سه رقالي کار بن و گوټتان له دهنگی ”الله اکبر“ يش نه بوويټ، نهو
 هه رکه گوني لي بوو به وتنی ”نوټر!“ بيدارتان ده کاته وه و، له قوناغينيکی
 ديار يکراودا نهو شتانه ی که هه تا دوټنی نيوه بيري نهوانتان ده خسته وه، نه مرف
 نهوان ده يته نه وه يادتان.

جگە لەمە پېويستە رۆژانە كاترۇمىرىكى تايبەت و ديارىكراومان ھەبىت
 بۆ دوعاكردن. لەم كاترۇمىرەدا كە پىشتەر داتان ناو، ھەستەكانتان دەھىننە سەر
 زار و، خەمەكانتان بۆ ئەو ھەلدەرپىژن و، بە كردار دەرى دەخەن كە بەدەھىنەرى
 مەزن دەرگانەھەكى واھە كە دەكرىت ھەموو كاتىك پەناى بۆ بېرىت. ئەگەر
 دوعاكانتان بە دەنگى بەرز بىكەن سوودى خۆى دەبىت. زۆربەى ئەو
 دوعايانەى كە لە پىغەمبەرەوہ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) رىوايەت دەكرىن ھاوہلان لە
 خۆيەوہ بىستوووانە. زۆرىك لەمانە ھەزرەتى عائىشە گىراوئەتەوہ. ھەزرەتى
 عەلى، ھەزرەتى ھەسەن و ھەزرەتى ھوسەينىش لەم رۆوہوہ رىوايەتەيان ھەيە.
 كەواتە ئىوہش دەتوانن بە جۆرىك دوعا بىكەن كە چواردەوہرەكەتان گوئىيان
 لى بىت و ئامانجتان لەمە فىرکردونيان بىت. ئەگەر دەتانەوئە مندالەكەتان
 ھەستىار بىت و ھەركە ناوى خوا ھىنرا موچرەكە بە گىانيدا بىت، سەرەتا
 دەبىت خۆتان وا بن.

تابلۇگەلىكى وا ھەن لە ژيانمدا ھەركە دىنەوہ يادم تەزوو بە رۆھمدا دىت.
 ئەو دىمەنانەى كە پەيوەندىى نىوان نەنكم و خوايان دەردەخست كارىگەرى
 زۆرى لەسەر من جىھىشتووہ. كاتىك وەفاتى كرد من ھىشتا بچووك بووم،
 بەلام لەبىرم دىت ھەركە باوكى رەھمەتىم شتىكى لەبارەى ئىسلامى پىرۆزەوہ
 بوتايە يان قورئانى بخوئىنداھتەوہ، ئەو لە شوئىنى خۆيەوہ دەكەوتە گرىان.
 بە جۆرىك ئەگەر كەسىك تەنھا يەك جار لای ئەودا لە دلەوہ ناوى "اللہ"ى
 بەھىنايە، كىتەر رەنگى دەگۆرا و شەو و رۆژىك كارىگەرى ئەوہى پىئوہ ديار
 دەبوو! بەلى، ھەلسوكەوت، گرىان و ھەنسك، لالانەوہ بەكولەكانى ئەم نەنكە
 نەخوئىندەوارەم كە شتىكى كەمى دەزانى و تى دەكۆشا ئەم زانىنە كەمەى
 بىكات بە كردار، كارىگەرىيەكى ئىجگار مەزنى لەسەر من جىھىشتووہ. لە

خزمهت کهسانی زۆر گه ورده دا بووم و گویم بۆ وانه پر له جۆشوخروشه کانیان گرتووه. به لام ده توانم بلیم که نه و وانه یه له هه لسوکه وته په رووه ده کاره کانی نه نکم وهرم گرتوون له کهسی ترم نه دیوه. پیموایه که من له موسلمانیتیه که مدا قهرزاری زمانی حال و دلسۆزی نه و و دایک و باوکم.

ببوورن که میك له بابته که دوور که وتینه وه.. به لی، نه وهی که دایک و باوک حالته تی خویان له ناو مالدا به باشی ریک بخهن، کاریک زۆر گرنگه. وه که له سه ره وهش ئاماژه مان پيدا، نه وهی که له کاترمی ریکی دیاریکراودا روو له خوا بکه ن و، خه می خۆتانی بۆ هه لبرێژن و، به ده م گریان وه له هۆشی خۆتان بچن و، به تایبهت له بهرچاوی منداله کاندای رازی دلی خۆتان بکه نه وه و دو عای به کول بکه ن.. به لی، نه مانه سه بارهت به په روهرده ی مندال زۆر گرنگه. کاتیک ده بینیت که تۆ له پیناو گرنگترین بابته که ئاخیره ته هه ول و ته قالا ده دهیت و له پیناویدا فرمی سک ده رپژیت، نه مه هه رگیز له یاده وه ریی نه ودا ناسرپته وه. له راستیدا پیوسته ئیمه به جۆریک عیبادهت بکه ین وه که نه وهی خوی گه وره بیینین. ده بیته رکوع، سجود، هه ستان و، دانیشتنمان به جۆریک بن که خوی گه وره بیر خه لکی به یینته وه. ده توانین له م چوارچیه ده دا وینه ی حالی خۆمان له بهرده م جزووری ئیلاهییدا بکیشین: گریمان نه وا راسته وخۆ رووبه رووی خوا بوینه ته وه و به دیهینه ریی مه زن پیمان ده فه رمویت ”نه ی به نده که م، ههسته و ژیا نته چون به سه ربردوه بیلی!“ ئیمهش به ئومیدی ره حمه ته وه هه لده ستین و به لاره ملی و کزۆلی له به رامبه ر نه و مه زنییه دا ده وه ستین. نه م وه ستانه ی که تییدا به ته وا وه تی هه ست به مه زنی نه و و بچووکی خۆمان ده که ین، نای چ وه ستانیکی هه ژینه ر و بیدارکه ره وه یه بۆ خۆمان و چوارده ورمان! پیغه مبه ری خوا (عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَأَتَى السَّلِيمِ) له فه رمووده یه کی

پیرۆزدا ده فەرمووت "من کاتیکی تایبەتی وام هەیه لە گەڵ خوای خووما
 که نه فریشته هەرەنزیبکراوه کان و نه هیچ کەسیکی دی ناتوانیت لیم نزیك
 بکەوتتەوه." بەلێ، پیویستە کاترمیڕنکی هینده پرووناکمان لە گەڵ خوای
 خووماندا هەبیت که مندال لە گەڵ تەماشاکردنی ئەم دیمەنانه دا گەوره ببیت
 و، کاتیکی وەرزی خوای هات بیانکات بە کەرەستە ی عیبادەتی خوای. نیدی
 لە داها توودا هەرکاتیکی پرووبه پرووی لادانیکی فیکری و کرداری بووبه وه،
 خیرا ئەم تابلۆیانە بە دەمیوه دهچن و رزگاری دهکەن.

بەلێ، چاوی تەر و لالانه وه به کوله کانی ئیوه زۆر گرنگن بو رینگریکردن
 له لادان و هەلنوتانە جوړاوجوړه کان. ئەمانه تابلۆ گەلینکی نەمری وان که له
 نەستی ناخودئاگای مندالدا هەلده کوڵرین و، هەر تاوانیک بیتە سەر رینگای،
 له خەیاڵیدا پەنجەرەیه ک ده کریتتەوه و، لیبه وه دەست و دەمی ئیوه دەبیریت
 و، بانگ له منداله کەتان دهکەن و دهلین "رۆله گیان ئەوه چی دهکەیت؟"
 ئا بەم جوړه ئیوه هەمیشه پیشهوا و رینموونیکەر دەبن له ژیا نی ئەودا و،
 هەلسوکه و تەکانتان وه ک دەستیکی یارمەتیدەری عینایەتی خوایی لی دیت و
 له چەندین مەترسی ترسناک دەپاریژیت.

۵. ریزگرتن له قورنان

فیرکردنی خویندنه وهی قورنان یه کیکی تره له لایه نه گرنگه کانی
 پهرووردهی مندال. به لام شتیکی تره هیه که به ئەندازهی خویندنه وه که ی
 گرنگه، ئەویش بریتییه له وهی کسی خوینەر هەست بکات که قورنانی

پيروژ فەرمايشتى بەديهينەرى مەزنە. يەكئىك لەو شتانەى كە لەم رۆژگارەدا
 -بەداخەوه- دەيبينين ئەوئەيه كە ھەندىك لە خوینەرانی قورئان لە قورگیان
 زیاتر ناچیتتە خوارەوه. ئیو دەتوانن لە خویندەنەوهى قورئاندا بىن بە نمونەيەكى
 جوان بۆ مندالەكانتان و، بە جۆرىك بىخویننەوه وەك ئەوئەى لەبەرامبەر خوای
 گەورە یان لە كۆرى پىغەمبەرى خوادا بن. بەمەش دەتوانن كەسەكانى
 چواردەورتان فەتح بكەن. بەلى، ئەگەر لە كاتى خویندەنەوهى قورئاندا نەتوانن
 فرمىسكەكانتان رابگرن، ئەوا مندالەكانىشتان شتى زۆر نایاب و جياواز لەم
 دىمەنە وەرەگرن. من لەو باوەرەدام كە خویندەنەوهى قورئان بەبى ھەست و
 شعور مرقى ئىمە لە ھەست و رۆح دادەرنىت.

لە فەرموودەيەكى پيروژدا پىغەمبەر دەفەرموىت "ئەو كەسانە بە جوانترین
 شىو قورئان دەخویننەوه كە ھاوړى لە گەل حوزنىكى جەدیدا تىلاوئەتى قورئان
 دەكەن." "لە جىگايەكى تردا دەفەرموىت "ئەم قورئانە لە گەل حوزندا
 دابەزىو." "

مادەم قورئان وەك بابەتئىك مامەلە لە گەل ئەو ئادەمیزادە دەكات كە
 چەندىن كىشەى جۆراوجۆرى ھەيە، كەوايە دەبىت ئىمەش بە حال و حالەتمان
 گوزارشت لەم حوزنە بكەين. بەلام بۆ گەيشتن بە ئاستىكى لەم جۆرە سەرەتا
 دەبىت بزانین كە قورئان چى دەلئىت؟ دەتوانىن لەو رۆوئە رىز لە قورئان بگرن
 كە پيروژە، بەلام ھەلوئىستەكردن لەسەرى و ھەولدان بۆ تىگەيشتنىش لى
 يەكئىكە لە نىشانەكانى رىزگرتن لە قورئان. جگە لەمە، بەم ھەولانەى ئیو
 ماناكانى قورئانى پيروژ قوولتر لە دل و مىشكى مندالەكانتاندا جى خویان

۱. الطبراني، المعجم الكبير ۷/۱۱؛ أبو نعيم. حلیة الأولیاء ۱۹/۴.

۲. سنن ابن ماجه، إقامة الصلاة ۱۷۶؛ أبو یعلی، المسند ۵۰/۲.

دهكهنهوه و، بهمانه پر دهبن و به گوږه‌ی ناست و پله‌یان برسیتیی روهی
خویانی پی تیر ده‌کهن.

قناعه‌تکردن به مانا گشتییه‌کانی قورنان، که موکورتییه له هه‌ست
و بیر و تیگه‌یشتنی نایینیدا. نه‌وانه‌ی که تهنات نه‌مه‌شیان نییه له
خه‌ساره‌تمه‌ندییه‌کی روون و ناشکرادان. وه‌رگرتنی نه‌و شتانه‌ی که قورنانی
پیروز به‌لینی به مروقه‌کان داوه، پیوستی به فیروونی نه‌و مانا پیروزانه هه‌یه
که له دووتونی وشه قورناییه‌کاندا دانراون. ده‌بیت نه‌مه فیری منداله‌کانیشمان
بکه‌ین.

له راقه‌ی نه‌و فه‌رمووده‌یه‌ی سه‌روه‌ده‌دا "حافیز موناوی" رووداوینکی له‌م
شیویه ده‌گیریتته‌وه "مندالیکی بچووک له‌به‌رکردنی هه‌موو قورنانی پیروز
ته‌واو ده‌کات. شه‌ویکیان قورنان خه‌تم ده‌کات و، نو‌یژی به‌یانی ده‌کات و پاشان
ده‌چیته خزمه‌تی وانه‌ی ماموستا‌که‌ی. بیگومان له دو‌خیکدایه که ره‌نگی
په‌ریوه و که‌مخه‌ویی پیوه دیاره. ماموستا‌که‌ی په‌روه‌رده‌کارنکی ته‌واوی
ماددی و مه‌عنه‌ویییه. پرسیار له قوتاییه‌که‌ی ده‌کات که بوچی حالی
وایه و ره‌نگی په‌ریوه. قوتاییه‌که‌ی له وه‌لامدا ده‌لیت "ماموستا گیان،
نم قوتاییه‌ت هه‌تا به‌یانی خه‌ریکی ده‌ورکردنه‌وه‌ی قورنانه و به در‌ترایی
شه‌و خه‌و ناچیته چاوی. کاتیکیش روژ ده‌بیتته‌وه دیتته خزمه‌ت وانه‌ی نیوه."
ماموستا له‌به‌رته‌وه‌ی هه‌ز ناکات قوتاییه‌که‌ی به‌م شیویه قورنان بخوینیتته‌وه،
پنی ده‌لیت "قورنان پیوسته به‌و شیویه بخوینرتته‌وه که دابه‌زیوه رو‌له‌که‌م.
له‌مرو به‌دواوه وه‌ک نه‌وه‌ی له وانه‌دا و له‌به‌رده‌می مندا بیت بیخوینته!"
منداله‌که ده‌روات و، نه‌و شه‌وه قورنانی خوی ده‌خوینیت و بو سبه‌ینی
دیتته‌وه خزمه‌تی و، ده‌لیت "ماموستا، نه‌مشه‌و توانیم ته‌نها نیوه‌ی قورنان

بخوینم. "مامۆستا ده فەرمووت "زۆر باشه، ئەمشه و به جۆرنک بیخوینه
 وهك ئەوهی راستهوخۆ له جزووری پیغه مبهری خوادا بیت. "قوتابییه که له
 دلی خویدا دهلیت "من له خزمهتی نهو زاته دام که قورنانی بو دابه زیوه و
 دهییت بهرپیکوپیکی بیخوینمهوه. "بهوپهری دیققت و هاوپی له گهله نهم
 ههیه جانهدا ده که ویتته خویندنهوه. رۆژی دواتر به مامۆستا کهی دهلیت که
 تهنه چواریه کی قورنانی بو تهواو کراوه. مامۆستا پیی دهلیت "نهم جاره به
 جۆرنک بیخوینمهوه وهك ئەوهی له زاری حهزرتی جیبریلهوه بیبیسیت کاتیک
 ته بلیغی پیغه مبهری ده کرد. "رۆژی دواتر قوتابییه که دهلیت "مامۆستا
 گیان، تهنه توانیم سوره تیک بخوینمهوه. "ئنجا مامۆستا پیی دهلیت "رۆله
 گیان، نهم جاره وهك ئەوهی -له پشته ههزاران په ردهوه- له بهرام بهر خوی
 گه وردها بیت بیخوینمهوه. بیر له وه بکه وه که خوی گه وره خویندنه وه کهت
 ده بیسیت و بهو گوفتارهی که بو ی ناردوویت پیشوازی له تو ده کات. "
 قوتابییه کهی بو رۆژی دواتر به گریانه وه به مامۆستا کهی دهلیت "مامۆستا
 گیان، وتم "الحمد لله رب العالمین" و گهیشتم به "مالک یوم الدین"، به لام
 هه رچهندم کرد زمانم له "ایاک نعبد" دا نه هاته گو. چونکه مانای نهمه
 بریتییه له وهی که به ندایه تی تهنه بو تو ده کهم. له حالیکدا من به ندایه تی بو
 شتی هینده جۆراوجۆر ده کهم و، سه ر بو نه وه نده شت نهوی ده کهم، کاتیک بیرم
 ده کرده وه له وهی که راستهوخۆ له جزووری نهو دام، "ایاک نعبد" م بو نه ده و ترا. "
 "حافیز موناوی" دهلیت نهم گه نجه زۆر نه ژیا و پاش یه ک دوو رۆژ مرد.
 نهم مامۆستایه ی که نهم قوتابییه ی بهرز کردووه ته وه بو نهم ناسته و پالنهوانی
 زانست و مهعنایه، له ژوور سه ری گوپی گه نجه که وه ده وه سیت و، گوپی لی
 ده گرت و، ته ماشای حالی ده کات. گه نجه که به دهنگیک که مامۆستا کهی

گۈنى لى بىت، دەلىت "مامۇستا، من نەمردووم و دەژىم. گەشىتم بە خۋاى
"الھى" و "القيوم" و ھىچ لىپرسىنەۋەيەكى لە گەل نەكردم."

خوندىنەۋەى قورنان بە جۆرىك كە موتالاي ماناكەى بىرىت و،
ھەلۈستەى لەسەر بىرىت و، بە ناۋىشانى "گوفتارى خوا" بە پىرۈز و مەزن
تەماشى بىرىت و، تەنانت ھىنانى بە دەموچاۋ و روخساردا ۋەكو نىشانەيەكى
پىزگرتن.. ھەموو ئەمانە سەبارەت بە كرانەۋەى ئەو بە روۋى دلەكاندا ھىندە
گىرگىن كە ئەم ھەستە پاك و بىگەردانە خونەر و گۈنگرىش بەرەو ھەرىمى
قورنان كىش دەكات و، دەرگاكانى ئاسمانيان بۇ والا دەكات.

مەبەستمان لە گىرەنەۋەى ئەم بەسەرھاتە ئەۋە نەبوو كە ھەركەسىك بەو
جۆرە ناخوئىتتەۋە، ئىدى با ھەر نەخوئىتتەۋە. بەلام لە ھەمان كاتدا باۋەرم وايە
كە ھەلۈستەكردن لەسەر ئەۋەى داخۇ وشەكانى قورنان چىمان بۇ باس دەكەن
ۋ لە رۇحماندا چ جۆرە كارىگەرىيەك دروست دەكەن و بابەتەكانى ھاۋشىۋەيان،
داخۋاى و پىداۋىستىيەكانى سىفەتى ھەلبىرراۋى و، قسەبۇكرامى و
گفتوگو لە گەل كراۋى ئىمەيە. ئەو قورنانەى كە ئالوگۈر و گۈرەنكارى
لە رۇحماندا دروست ناكات، ھەرگىز لە ژيانى كەسى و كۆمەلايەتىشاندا
كارىگەرىيەكى نايتت. دەيتت ئىمە بە قورنان بگۈرپىن و، روۋ لە ناسۋى ئەو
بەكەين و ھاۋرپى لە گەل رەھەندە قوۋلەكانى خۇيدا ھەستى پى بەكەين، ھەتا
نەۋىش نەيتىيەكانى بۇ چاۋەكانى دلەمان ھەلبىرپىتت.

دەگەر ئىمەۋە سەر بەسەرھاتەكەى خۇمان. بەلى، ئەو گەنجە نەمردوۋە،
بەلكو گەشىتوۋە بە خۋاى خۇى. بەو ھەيەجانەى قورنان كە لە سىنە
پاك و بىگەردەكاندا تاۋى دەدات، دلە ۋەستاۋە و بەرەو بەدەيپىنەرى خۇى

گه پراوه ته وه. بېنگومان به هميشه يې ده ژى. نه و نه يتوانى بوو "اياك نعبد" ته واو بکات و هه تا به يانى هه ر خه ريكى و تنه وهى بوو. که سينکى ترش هه ستى به هه مان حالت کردبوو له که عبه دا. سه رى نابوو به ديوارى که عبه وه و به مه به ستى دو عا کردن و تبووى "يا ره بى!" به لام وه که نه وهى قوفل له ده مى درايت زارى ده گيرت و، له دلې خويدا به خوى ده لیت "تو هيزى نه وهت هه يه وا بليت؟ بوچى هيشتا رپاكارى ده که يت؟" هه لبت نه مه بریتيه له و حالته ي که به سه ر نه و زاته دا هاتووه و تيدا ژياوه. نه مانه ش شتانيکن نه ده توانرت باس بکرتن نه واش له خه لکى تر ده کرت تا هه ستى پى بکن. چونکه هه ستیکه و له ماوهى چهند خوله کتکدا روو ده دات. دواتر خویشى ناتوانيت نه و حالته روون بکاته وه.

نه ميستا نه گه ر نه م راسته هيله له ماله کانماندا پپارتزين و، به کردار ده رى بخه ين که دلمان به قورنان داوه و داخلې بازنه که ي پيغه مبه رى خوا بووين، نه وا ده و روبه رى نزيک و دوورمان وه که نه وهى بارانى به خورپى به هاريان به سه ردا رژايت، ژيان تياندا ده بوو ژيته وه و، يه که له سه ر يه که "زيندووبوونه وهى دواى مهرگ" روويان تى ده کات و ژيانى کو مه لگامان حاله تیک و ه رده گرت که تنانه ت فرشته و رو حانيه کانيش نيره ي پى به ن.

أ. ناسانکارى و خوشه ويستکردن

له رابردوى نزيکماندا له ولاتى نيمه و ولاتانى ديکه ي موسلماندا نه وه کان -به داخه وه- ده ستیان نه گه يشتووه به په يامه مرده به خش و ناسانکاره کانى دين و بگره به دوور گيراون ليمان. کاتیک دلکى پاک و ژيريه کى ساغ له م رووداوه

دەكۆلنەو، دەرەكەوئیت كە ھۆكارەكەى برىتییە لە كەمتەرخەمى و نەزانى لە بواری "مانا"دا.

لەم قۆناغەدا موسلمانان بە دەم وتوویانە "باوەرەم بە خوا ھیناوە"، بەلام ھەستیان بە ماناكانى ئەم رێستەییە نەكردوو، نەیانتوانیو ھاوسەنگى لەنێوان دونیای ناوھو و جیھانى دەرەكى فەراھەم بكەن، لە رەھەندە قوولە ویزدانییەكانى بابەتە دینییهكان تى نەگەشتوون. ئەوێ مایەى خەم و پەژاریە ئەوێ لە كاتیكدا كە دەرەتییكى ھەبوونی وانەى ئایىنى لە قوتابخانەكاندا ھەبوو و دەكرا زۆر بەباشى سوودی لى وەرەگیرت، كەچى ھەندىك مامۆستا تەنھا بە لەبەرکردنى قورئان كارەكەیان بەرێ كەردوو، بەوێش كە میتۆدى پەرۆردەیی ھەلەیان سەبارەت بەو قوتاییانە بەكارھیناوە كە لە دیندارییەو نزیك نین، ئەو تۆزە "رێزى دین"ەشیان لەناو برد كە پێشتر خاوەنى بوون. ھەلبەتە بەم كارەیان مەبەستیان ئەو نەبوو كە مندالان لە ئایىن سارد بكەنەو، بەلكو ديسان یەكێك لەو ھەلە زەقانە دووبارە دەبوویەو كە ماوێ چەند سەدەییە كە دەستى لە یەخەمان گیركردوو.

من ھەك خۆم لەو باوەرەدام كە تەنانەت ئیستاش نەمانتوانیو ئەو ھەلومەرجەى كە خوا پێى بەخشیوین بەباشى بەكارى بەئین. رۆلەى نیشتمان بە خۆى و ھەزار و یەك گومان و دوودلیییەو دەربارەى دین و دیندارى بەپێى خۆى دیتە بەردەستمان، لە كاتیكدا كە ئەرك و فەرمانبەرى ئیمە بریتییە لەوێ گومانەكانى پەرۆشینیو و دینی لا خۆشەویست بكەین، خۆى گەرەى لە لا بكەین بە یەكەم خوازاو و داراگراو، خۆشەویستى پێغەمبەرى خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لە چوارچێوەى عەقل و لۆجىكدا بەخەینە دلێو... بەلى، لە كاتیكدا كە ئەمە ئەركى

سەرشانى ئىمەيە، كەچى دەچىن واز لەم كارە گرنگانە دەهتتین و بە
چەند شتتیک كە لامان وایە گرنگترن - كە لە راستیدا دواتر كەسە كە بە
پالنهەرى شەوق و خۆشەویستی دەیانكات - دەیانسلە میتینەوه. بەلێ، ئەگەر
تەنها بەوه قەناعەت بکەین كە منداڵ ھەندیک شت لەبەر بکات وەك
ئەوهی كە دین تەنها لە چەند یاسایەكى رۆتین پێكھاتیبێت، ئەوا لەوانە
خوێندى خواستە منداڵە كە رقی لە دین بپێتەوه و، ئەگەر وانەيەكى لەم جۆرە
خوێندى ئەوانەيە ھەز نەكات جارێكى دى بپخوێنیتەوه. ھەر وەك چۆن
خواردنى گەورەكان نادەین بە منداڵێكى شەشمانگى، بە ھەمان جۆر نایت
ھەتا تەمەنیكى دیاریكراو زۆر لە منداڵان بکەین بۆ لەبەر كردن. ئەگەر
زۆرە دواى ئەوهی كە شعورى ئیمان تێدا گەشەى كرد، خۆى دەست
بە لەبەر كردن بکات. پێویستە بابەتەكە لە چوارچۆیەى خۆشەویستى كردن و،
جوانپیشاندان و، پالنان بەرەو بپركردنەوه دا مامەلەى لە گەل بکرت. ئەگەر
بەم رینگایەدا نەرۆین و، ئەو مێشكە پاك و بێگەردانە لە دونیای ژمارەكاندا
نوقم بکەین و، میتۆدى پێ لەبەر كردنى ھەندیک لە عادەتەكان بکەین بە
سەرمەشق، ئەوا بزانیان نا مێشكى منداڵ بەرەو نەفرەت كردن لە ھەستە
نایینیەكان پال پێوە دەنێن و، ئەمەش لە رینگای خزمەت كردنى دیندا
بەرامبەر بە ئەو خراپەيەكى رۆون و ناشكرایە.

پێویستە ئیمانداران لەم بارەيەوه ھۆشیاربن و دین بە گشت لایەنەكانیەوه
خۆشویستراو بکەن. لەبەرى پركردنى مێشكى منداڵ بە چەندىتى و ژمارە،
دەبێت ھەولى كرانهوى مێشك و دلێ بدريت بە رۆوى مانادا. پێویستە ئەوان
ھێندە عاشقى قورئان بن و، فیربوونی و تیگەيشتن لە مەبەستە خوايیەكان بە
جۆرىك بپیت بە ئامانجى بالایان كە سەرلەبەرى ژيانیان وابەستەى ئەم بېر

و بۆچوونه بکەن "خوایە گیان، تێگەشتنم لە دین پی بپەخشە، تا بەهۆیەوه
لە مەبەستەکانی تۆ تێبگەم و بە قورئانی پیروژ سەرشار بپم."

ب. بەردەوامی و رێکوییکی لە عیبادەتە فەرز و سوننەتەکاندا

﴿ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْتَكُ رِزْقًا

نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى ﴾ (طه: ۱۳۲)

پێویستە دایک و باوک لە هیچ حالت و هەلومەرجێکدا لە فەرزە
ئایینیەکانیاندا کەمتەرخەمی نەنوێنن و هەرگیز مندال شایەتەحالی
کەموکورتییەک نەبێت لە بابەتەکانی پەیوەست بە بەندایەتیدا. سەرداری
بوونەوهران شەونویژ، ئەوراد و ئەزکاری تاییبەتی و دووعای تاییبەتی شەوانە
هەبوو کە هەرگیز تەرکی نەدەکردن. کاتێک نەیدەتوانی ئەم ئەوراد و ئەزکارە
جێبەجێ بکات، وەک بلیت قەزای دەکردهوه، لە کاتێکدا کە پێویستی بە قەزا
کردنەوه نەدەکرد. تا بەم شیوەیە دەری دەخست کە لەناو مال و دەرهوشدا
هەرگیز ناییت عیبادەتێک تەرک بکەیت کە پێشتر کراوه.

هەرلە بەرێژەکان زۆر بەباشی لەوه تێگەشتبوون کە دەبێت عیبادەتە
دەست پێکراوهکان بەردەوام بن. عەبدوللای کۆری عەمری کۆری عاص
کە پەکیک بوو لە خواناسان و زاهیدانی ئەو سەردەمە، دەبووست هەموو
رۆژێک بەرۆژوو بێت و هەموو شەونکیش هەتا بەیانی نوێژ بکات. جگە
لەمە، کاتێک باوکی ژنی بۆ هینا، چەندین رۆژ نەچوو بوو لای خێزانی.
هەوسەرەکە لە رێگەی خەزوریەوه ئەم حالەتە لە شیوەی سکالایەکاندا
دەگەینیت بە پێغمبەری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، و لە نەجامدا عەبدوللا

ناچار دهیئت بچیت بو خزمهتی پیغه مبهری و، نهویش له سهر نهوهی که ناچیتته لای خیرانی سهرزه نشتی دهکات. پیغه مبهری خوا داوای لی دهکات که بیجگه له فهرزه کان، عیباده ته کانی دیکه ی کهم بکاته وه. به لام له بهرام بهردا عه بدوللا پیدا گره له سهر عیباده تی زیاتر و، ده لیت "ده توانم زیاتر نه انجام بدم نه ی پیغه مبهری خوا." له کوتاییدا پیغه مبهری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) توانی قهناعه تی پی بکات به وهی که رُوژنیک به رُوژوو بیت و رُوژنیک بیشکینیت و، یه که له سهر سنی شهوانیش شهونوژر بکات. به لام ده گپرنه وه که نه م هاوه له بهریزه له ده می پیریدا به هاوه لیکتی تر ده لیت "خوزگه قسه که ی پیغه مبهرم قه بوول بگردایه. چونکه له م پیرییه دا به ردهوام بوون له سهری زور سهخته. به لام دیسانیش نامه ویت واز له عیباده ته سوننه ته کانم بهینم. ده مه ویت بهو جوړه پیغه مبهری خوا ببینمه وه که جی هیشتووم."^۱

حه زره تی عه بدوللا نمونه یه که بوئه وهی که مروف واز لهو عیباده تانه نه هیئت که له سهری راهاتووه. خوی له خویدا پیغه مبهری (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ده فهرمویت "باشترین عیبادهت نه وه یه که به ردهوام بیت نه گهرچی که میش بیت."^۲ نه گهر نه مانتوانی به ردهوام بین، نهوا بوئه وهی له بهرچاوی مندا ل له شان و شکوی عیبادهت دانه گرین، ده بیت پاش ماوه یه که له دهره وهی فهرزه کان قهناعهت بهو سوننه تانه بکهین که له دهستان دین. نه گهر دهستان به شهونوژر کردووه، نهوا حه تمه ن ده بیت له سهری به ردهوام بین. سوننه تی وهر نه گهر پیوستی کرد با له بهرچاوی مندا لدا بکریت، نه گهر هه ستانه وه بوی له شهودا کاریگه رتر بوو با له شهودا بکریت. پیوسته به بی که موکورتی

۱. صحیح البخاری، الصوم ۵۴؛ صحیح مسلم، الصیام ۱۸۲.

۲. صحیح البخاری، الرقاق ۱۸؛ صحیح مسلم، صلاة المسافرين ۲۱۸.

سوننه ته کانی وهک نه ووابین و، نیشراق و نوژی چیشته نگاو به جی بهینین،
 بوئه وهی وا گومان نه بات که هندیک له عیباده ته سوننه ته کان ده گونجیت
 جاروباریش نه کرین. تا نه م جدیدیه ته له عیباده تدا له میشکیدا بچه سپیت
 و، وای لی بیت که نیدی نه و که موکورتیه کانی عیباده ته کانتان بیر
 بخاته وه. پیوسته بگاته ناستیک که بلیت ”بابه گیان، نیشراق ده کهیت و
 چیشته نگاو ناکهیت!“ جگه له مه، ده بیت عیباده ته کان به وپه ری ریژ و خشوع
 و ملکه چیه وه نه نجام بدرین، بوئه وهی شعوری ناخود ناگای مندال به م
 شته نه رنییانه ناوه دان بیته وه.

نه و شتانه ی هه تا نیره باسماں کردن بو نه وانن که وه کو نیمه ومانان بیر
 ده که نه وه. به لی، نه گهر ده مانه ویت منداله کانمان دیندار، به شعور، ژیر و
 هه ستیار ده ریچن و نیسلامیان خوش بویت، به رای نیمه نه مه ریگاکه یه تی.
 هه موو شتیک ریگاکه کی تایبه ت به خوی هه یه و نه گهر بگیریته بهر به ره می
 ده بیت. به واتایه کی تر، نه گهر ده خوازین منداله کانمان له سه ر ریگای راست
 بن و شیوازیکی ژیانیان هه بیت، ده بیت سه ره تا خو مان ریگاکه و شیوازیکمان
 هه بیت. پیوسته بیر و ره فتاره کانمان هه میشه یه ک شت بن، بوئه وهی مندالیش
 هه میشه هه مان شت بیینیت و به هه مان شت گوش بییت. نه نجامدانی
 نه مانه په یوهندی به ریگاکه خستنی ژیانی دونیامان و، به ده ستهینانی ناخیره ت
 و به خته وه ری دنیا و قیامه تی منداله وه هه یه. هه لبه ته نه مانه وهک پارتریک
 و ناموژگاری پزیشکیک دیته بهرچاو، به لام هه رگیز ناییت بیزاری دروست
 بکات. نه مه وه کو وهر گرتنی ده رمان وایه به ریگاکه یه کی له کاتی خویدا. نا به م
 شیویه تیوه ژیانیکه هاوسه نگ ده گوزه رینن و، به ره چاو کردنی پیوانه گه لیک
 ره فتار ده کمن و پیوانه ده کمن و ده بن به فرمانه وهی ماله کانتان.

پنویسته منداڤ له نیگا، ههستان و دانیشتنتاندا هه میسه ریژ و نهدوب و خشوع و ناسوودهیی ههست پی بکات و رۆحی بهم شتانه پر بییت.

ج. ههستی ریژگرتن له شهعائیرهکان

ئیمه باوهرمان وایه که ههندیك چه مکی پیروژ بوونیان ههیه. له پشتی نهم چه مکهانه شهوه مانای زۆر پیروژ ههن. چه مکی "خوا" لای ئیمه زۆر پیروژه و یه کیکه له بناغه کانی ئیمان. نهو که سهی که ئیمانی به خوی گوره نییه، له ئیمان و ئیسلامدا جیی نایتهوه. هه رگیز ناییت نهوه له بیر بکرتت که ئیمه لیپرسراوین له چه سپاندنی نهم چه مکه پیروژه - به نه دازهی گورهیی و مهزنییه کهی - له ته مه نیکی دیاریکراودا - که به گشتی جهوت و بو نو سالی به کاتی نهم قوناغه دادهنریت - له میشک و بیر و دلی منداڤدا، به جورنک که سه رله بهری دونیای خهیالی که سه که بگریتهوه. دهسته بهر کردنی نهوهی که منداڤه کانمان به خهیال و خویای پیغه مبه رهوه بژین بهنده له سه ر باس کردنی و ناوهینانی بهردهوامی نهو له ماله کانماندا. نه گهر له ماییکدا تهنها باس له هونه رمه نده کانی بواری تهله فزیوون و سینه ما بکرتت و، له ناسوی سه رنجدانیدا تهنها تهله فزیوون و سینه ماکان بوونیان هه بییت، بیگومان هونه رمه نده کان خهیال و بییری داگیر ده کهن. ئیدی نه گهر پرسیااری لی بکرتت، له وانیه ناوی چهنده ها وهرزشوان و هونه رمه ند و گۆرانیبیژ بهینیت، به لام ناوی چوار سه حاجی نه زانییت. له نه نجامدا یاده وهری و شعوری ناخود ناگا پر دهییت لهم شته بئسوودانهی که هوکاری "پیسبوونی خهیال" یشن.

هه رشتیک که له دیندا پیروژه، پنویسته له بیر و ره فتاره کانیشماندا وهک پیروژنک مامه لهی له گهڤ بکرتت. بو نمونه، که عبه جیگایه کی پیروژه.

كەوايه كاتىك تۆ لاي مندالەكانت ھەستەكانت سەبارەت بە كەعبە دەخەيتە روو، دەبىت ئەوپەرى رېزى بۆ بنوئىت. پىويستە كاتىك داخلى سنوورەكانى كەعبە دەبىن يان لە مەدىنەى پىرۆز نزيك دەبىنەو بەرپۆزەو پى لەسەر زەوى دابىين. پىويستە لەم بابەتەدا وەك "ئىمامى مالىك" بىر بىكەينەو كە دەيفەرموو "رۆيشتن بە ئىرەدا بە پىلاووەو يان بە سواری ولاخ شتىكى نەگونجاوہ." كاتىك ئەم ئىمامە گەورەيە دەچوو بۆ مزگەوتى پىغەمبەرى خوا يان ھەر مزگەوتىكى دى بۆ وتنەوہى وانەى قورئان و فەرموودە و لە مەدىنە نزيكەبووہو، لە ولاخەكەى دادەبەزى و دەيفەرموو كە نايت بەو شىوہيە بەو ناوچەيەدا گوزەر بكرىت. بىگومان مندالىك كە ئەمە دەبىت لىوانلىو دەبىت لە ھەستى رېز و شكۆ بەرامبەر بە ئەو مزگەوتە پىرۆزە و خاوەنەكەى كە پىغەمبەرى خوايە.

ھەمان ھەستىارى بۆ قورئانىش راستە. ئەوہتا دەفەرموت:

﴿ ذٰلِكَ وَمَنْ يُعْظِمْ شَعْبًا اَللّٰهُ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوٰى الْقُلُوْبِ ﴾ (الحج: ۳۲)

رېزگرتن لە شەعائىرەكان لە تەقواى دلەوہيە. تەقواى دلش تەنھا بە ناسىنى خوا و، رېزگرتن لە خوا بە ئەندازەى ناسىنەكە و، ھانا بردن بۆى و، گونرايەلىكردنى و، تىگەيشتنى تەواوہتى لە ھەقىقەتى ئولوھىيەت مەيسەر دەبىت. رېزگرتن لە شەعائىرەكان تابلئىت گرنگە. بۆ نمونە، مزگەوت كە يەكىكى ترە لە شەعائىرەكان، دەبىت لاي مندال ھىندە پىرۆز و بەرپۆز بىت كە وا بزائىت سەرجم ئەو رىگايانەى كە دەگەن بە خوا بە مزگەوتدا تىپەر دەبن. كاتىك دەنگى لاھوتى بىنگىر لە منارەكانەو لە شىوہى "اللہ اكبر"دا بەرز دەبىتەو، دەبىت لە دیدى مندالدا ھىندە گەورە و پىرۆز بىت كە وشەكانى دووپات بكاتەو، لە گەل تەواوونىشىدا دەست بەرز بكاتەو بە دەم

وتنى "اللَّهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةُ التَّامَّةُ وَالصَّلَاةُ الْقَائِمَةُ آتِ سَيِّدَنَا مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ
وَالْفَضِيلَةَ وَأَبْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ إِنَّكَ لَا تَخْلِفُ الْمِيعَادَ" هوه ههسته كانى

دهر بپریت.

به کورتى نه گهر باوهرمان به خوايه و خوښمان دهویت و ههستى ته قوا
و بهرزراگرتنى شه عائيره كان له دلماندايه، نهوا ده توانين نه م ههستانه مان
برپرینه دلى منداله كانيشمانه وه و، گه وره يى نه ويان پى نيشان بدهين و، له
لايان خوښه ويستى بکهين و، حه قيقه تى جگه لهو په رستراوه راسته قينه يه
هيچ خوښويستراو و ويستراو و داواکراو يکى تر نييه له ناخياندا بچينين.
پيغه مبهري خوا (عَلَيْهِ أَلْفُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) ده فهرمویت "خوا لاي بهنده كانى خوا
خوښه ويست بکهين، تا خوا خوښى بوين." "ته نها نهو کاته خوښه ويستى بو
خوای گه وره دروست ده بيت که به باشى بناسريت. چونکه مروف نهو شته ي
خوش دهویت که دهيناسيت و دوژمنى نهو شته يه که نايناسيت. بيدينه كان و
نهوانه ي باوهريان به خوا نييه له بهر نهوه دوژمنايه تى خوا ده کهن که نايناسن،
نه گهر بيانناسييايه بيگومان خوشيان دهويست.

قورناني پيروز فرمانى بهم جوړه يه:

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ (الذاريات: ۵۶)

"تیبين عه باس" و "موجاهيد" نه م وشه ي "ليعبدون" ه به وشه ي "ليعرفوني"
ته فسير ده کهن.^۲ کهوايه نهو کهسه ي خوا دهناسيت، ده توانيت بهندايه تى بو
بکات و نهوهش که نايناسيت نانکوړى و سپله يى دهکات. ماده م وايه، نهوا
سه ره تا تيمه دهيناسينين و، منداليش دهيناسيت و بهم ههسته ليوانليو دهبيت،

۱. الطبراني، المعجم الكبير ۸.

۲. البغوي، معالم التنزيل ۲۸۸/۴.

بۇنەۋەى بەرامبەر بە خوا بەرېز بېت. بەلام ھەموو ئاست و قۇناغىك پىۋىستى بە شىۋازىكى ناساندنى جىاواز ھەيە و، لە بابەتى ناساندنى خواى گەورەدا پىۋىستە رەچاۋى تەمەن و ئاست بىرېت. لەوانەيە باسكردىكى سادەى وەك "نەم سفرە و خوانەى بەردەستمان ديارىى خوايە بۇ ئىمە" بەيى ھىنانى بەلگە، بەس بېت بۇ مندالىكى بچووك. لە تەمەنىكى سەرۆوتردا پىۋىستە نەۋەى بۇ رۋون بىرېتتەۋە كە ئەو بارانەى مەرۆفەكان و ئازەلەكان و رۋوۋەكەكان چاۋپى ھاتنى دەكەن و بەسەرماندا دەبارېت، برىتتەيە لە شەپۆلى رەحمەتى خواى بەخشندە و مېھربان. لە تەمەنىكى بەرزتردا دەكرېت باسى ئەو "ياساى بەھەلمبۋون" بەكرېت كە خواى گەورە لە دەريا و رۋوبارەكاندا بەرقەرارى كىدوۋە و، پاشان ئەو "ياساى چىرپوونەۋە" يەى كە لە ئاسماندا رۋو دەدات و دلۆپ دلۆپ بارانى رەحمەتى لى پەيدا دەبېت. دەبېت جەخت لەۋە بىرېتتەۋە كە سەرجمەى ئەم شتانه لە چاۋدېرى و رەحمەتى خواۋە سەرچاۋەيان گرتوۋە و ھەرگىز ناكىرېت بدىنە پال رېكەوت. لە تەمەنىكى بالاتردا دەكرېت لە رېنگاى بەكارھىنانى بەلگەى زانستە سىروشتىيەكانەۋە خوا بناسىنرېت و خۇشەۋىست بىرېت.

پىغەمبەر (عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَأَدْوَاتِ السَّلَامِ) لە فەرموودەيە كدا دەفەرموېت:

"لەبەرامبەر نىعمەتەكانى خواۋە خواتان خۇش بوېت. مىنىشتان خۇش بوېت لەو رۋوۋەۋە كە نوېنەرى خوام. ئالى بەيتەكەمىشتان خۇش بوېت لەبەر خاترى ئەو خۇشەۋىستىيەى كە بۇ من ھەتانه." ۱

نەگەر شىۋازى گونجاۋى خۇى بدۆزىتتەۋە، پى ناچېت ئەم پىرۇسەى خۇشۋىستن و خۇشەۋىستكىردنە كارىكى زۆر گران بېت. ئەگەر لەبرى ھەندىك

۱. سنن الترمذى، المناقب ۳۱.

بلاوکراوهی بیسوود و ناپیوست ژیاننامهی پیغمبهریان پی بخوئینهوه و، هیچ نهییت کتیبی "ژیانی هاوهلان" موحه ممد یوسف قندهلهوی بیان بدهینه دست که وهك سهرچاوهیهك ههموو کاتیک بوی بگه پینهوه، وا ههست ده کهم که دهرهتی ناسینی پیغمبهر و هاوهله بهریزهکانی و مندالهکانی نهوانیان بو هه لده که ویت و، هه ریه کیك لهوان دهبن به که سایه تیی پالهوانی نیو خه یاله کانیان و، هه ولده دهن چاو لهوان بکهن و له نهوان بچن و، تی ده کوشن که وهکو هه زهتی هه مزه بویر و، وهکو هه زهتی عهلی شاهی مهردان و، وهکو هه زهتی نه بویه کر راستگو و، وهکو هه زهتی فاروقی مهزن دادپه وهرنکی رهها بن. هه زاران جار رهزا و رهحهتی خویان لیییت!

بهلی، دهسته بهرکردنی قورئانی پیروژ و پاشان ژیاننامهی پیغمبهرمان و نجا کتیبهکانی تایبهت به هاوهله بهریزهکان له ماله کانماندا و، مسو گه کردنی گو شبوونی دلی منداله کانمان به نهوان و، کرانه وهی رپوچ و دلیان به رووی قاره مانه میژووییه کانماندا و خوشه ویستکردنی باوبا پیرانمان له بهرچاویاندا کارنکی گهلی گرنکه.

لیره دا ده مه ویت سهرنجتان بو خالیك رابکیشم. نه گهرچی بو رهواندنه وهی گومان و دوودلییه کان له مهر عه قیده مان، به کارهینانی شیوازه فهلسه فی و عه قلییه کان یه کیکن له پیداویستییهکانی لوجیک و فیکر، به لام مانه وه له قالبی لوجیککی پرووت و په تیدا، لهوانه یه هه ندیک جار ژیاننی دل بکوژیت و مروف به رهو نائومییدی پال پیوه بنیت. کاتیک مروف ههموو نه رک و فهرمان به رییهکانی له مهر ژیری و فیکر نه نجام ده دات و له م باره یه وه سه رجهم پیداویستییهکان ده هیئته جی، نجا له ژیاننی کرداریدا به دواي نمونه گه لینکا ده گه پیت که نه م بیر و هه ستانه هیناویانه ته مهیدان. واته نه گهر نیوه به

زمانى زانستەكانى فيزىيا، كىمىيا، گەردوونناسى ھەزاران بەلگە لەسەر بوون و يەكتابى خواى گەورە بەيىنن و، بە پلىكانەيەكى نوورانيدا ھەتا ئاسمانەكانىش سەر بىكەون، ئەگەر نەتوانن نمونە لە ژيانى رۆژانەدا بەيىننەو و منداليش سەرى لى دەرنەكات، ئەوا ئەو بىر و ھەستە ئايىنيانەى كە ئىوہ دەيبەخشن تەنھا وەك تيۆرىيەكى فەلسەفى لە مېشكى ئەو مندالەدا وەردەگيرىن.

ئەو بەھا دىنى و خەسلەتە ميللىيانەى كە بۆ مندالەكان باسيان دەكەن، ئەگەر پيشانى نەدەن كە لە بەشىكى مېژوودا پروويان داوہ و ھاتوونەتە دى، ئەوا لەوانەيە لاي ھەندىك وەك يوتۆپىايەك بىتە بەرچاۋ. ئىوہ ناچارن كە لە رېنگەى ھەندىك نمونەوہ پيشانى بدن ئەم بەھايانە لە ژياندا جىبەجىكراون و دەگونجىت پەيرەو بىكرىن.

ھەتا رابردوويەكى نزيكىش لە دل و مېشكى ئىمەشدا كۆمەلىك گومان ھەبوون لەسەر ئەوہى كە ئايا دەگونجىت ئەم بەھايانە جارنىكى دى بە شىوہ كاملەكەى جارانى بىتەوہ مەيدان يان نا و، بە خۆمان دەوت ”لەوانەيە ئەم رۆوداوانە پروويان دايتت، بەلام ئەگەر زۆرە كە دونيا تەنھا يەك جار ئەو شتانەى بە خۆوہ دىيتت. جارنىكى تر دووبارەبوونەوہى شتىكى زۆر سەختە، تەنانت وەك يوتۆپىايەكىش وايە.“ ئەم فيكرەش وەكو نەخۆشيبەكى درم بلاۋبووہوہ. بەلام كاتىك كۆمەلىك لاومان بە چاۋى خۆمان بىنى كە خوا و پىغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دەناسن و، بەدېھىنەرى مەزن و پىغەمبەرەكەيان خۆش دەوتت، ئىتر لە دلەوہ باوەرمان وايە كە دەگونجىت كۆمەلىكى وەك ھاوہلە بەرپىزەكان لەمەودواش بژى. خۆى لە خۆيدا ھەندىك دەق ئاماژە و مژدە لەم بارەيەوہ دەدەن و، پىغەمبەرى خواش ئاماژە بە كۆمەلىك دەكات

که ژيانتيكى صه حابه ناسا ده ژين و، به "ناموكان" (الغُرباء) وه سفیان ده کات. ۱
 باوه پرمان وایه که نه م کومه له دینی پیروزی نیسلام ده گه یه نن به لوتکه ی
 که مالی خوی.

هه ریه که له شاره زاییتان له نایه ته ته کوی نییه کان، ته قوای ناو دلتان، نه و
 خوشه ویستی و ریژه ی به رامبه ر به خوا هه تانه و، ریژی بی پایانتان به رامبه ر
 به شه عاثیره کانی وه که مزگه وت و په رستگا.. هه موو نه مانه له دیدی مندالدا
 وه که عیباده تکارنکی پیروزیان لی دیت و، هه ریه که یان ده بیت به بانگه واز کارنک
 بو حزووری خوایی لای منداله کانتان. لی ره دا جیی خویه تی چه ند دیرنکی
 "یه حیا که مال"ی شاعیر بهینین که ده لیت:

نه مری بلندیت تو نه ی بانگی موحه ممه دی،

به شت ناکات به ته نها جیهانی موحه ممه دی.

ناسمان غه رقی نوور نه بیت له سه دان مناره وه،

هه رکه شابال ده گریت روچی ره وانی موحه ممه دی.

نه پرواح هه موو به جارنک ده بینن الله اکبر،

که عه رش ده نگ ده داته وه به لیسانی موحه ممه دی.

بانگ گرنگترین نیشانه ی هه سته به رز و مه زنه کانی موسلمانیتیه و
 نامر ازنیکی دیقته و چرپوونه وه (ترکیزی) ی پیش نو تر کردنه. له هه مان کاتدا
 سیمبولی گه وره یی نو تره به و ناو نیشانه ی که به ندایه تییه بو خوا و بانگه واز
 و داوه تی نه وه. نه گه ر نیوه منداله کانتان به م شیویه په روه رده بکه ن، نه وانیش
 له گه ل بیستنی بانگدا جو شو خرؤش دایان ده گریت و، چاویان ته ر ده بیت و،

۱. صحیح مسلم، ایمان ۱۲۳۲؛ سنن الترمذی، ایمان ۱۳.

هسته کانیان قولپ ده دات و، هاورپی له گهل سام و بیم و خوشه ویستیدا
 دهله رزن. ههنووکه به نیزی خوا و سه رپای نهم هه موو که وتن و هه لنوو تینه،
 نهو نهرک و فرمانبهریه زیندوو ده کهینه وه و دهیه نینه جی که باب و
 باپیرانمان گه یانیدیان به نیمه و نه وانیش له وانیه پیش خویانیمان و هرگرتبوو.
 بهلی، نیعلانی شه عائیره کان ده کهین و، بهها راسته قینه کان پیشانی نه وه کانی
 داهاتوو ده دهین و، خوا و پیغه مبه ر و قورئانی خاوه نیعجاز لای هه موو که سیک
 خوشه ویست ده کهین.

له نه جامدا ده توانین بلیین که پیویسته له ماله کانماندا عیباده ته کانمان
 یکه موکورتی نه انجام بدهین و، بیته وهی کات به فیرو بدهین سه رجه م نهو گومان
 و دوودلییانه بسپرینه وه که ده رباره ی دین و دینداری له میشکی منداله کانمان
 ناخران. یگومان ده بیته له ماله کانماندا هه ندیک کاترمیری دیاریکراوی
 وا هه بن که نزیکبوونه وه له خاوه تییدا روو بدات و، ره حمه تی خواسی وهک
 لیژمه باران برژیت به سه رماندا و، هاورپی له گهل هیوای شیرین و جواندا روو له
 خوی خومان بکهین و، سینه کانمان له حوزن لیوانلیو بیته. ده بیته کاترمیرنکی
 وایته که ته سه وری ناماده بوونی پیغه مبه ری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بکهین له
 ماله کانماندا و نه مهش کاریگه ری خوی له ره فتاری خومان و منداله کانماندا
 دربخات.

هه موو نه مانه له سه ر ناستی عیباده ت و عه قیده ی نیسلامی شتانی
 نه رهنده گه وره و به نرخ به منداله کانتان ده به خشیت که له ژبانی داهاتوویدا
 میوه و به رو بوومه کانی نه مه ده بینیت و، منه تباری نیوه ده بیته و هه میسه
 دوعای خیرتان بو ده کات.

پژگرتن له شه عائیره کان بریتیه له نیشان دانی به گوفتار و به کردار-

بهها و بایهخی نهو بابهتانهی که له خویاندا مهزنین و، نایین به پیروزیان
دادهنیت و ئیوهش به پیروژ و گهورهیان دهزانن.

بەشى پىنجەم

پىويستە چۆن پايه ئيمانى و ئىسلامىيەكان
رۈون بگەينەوہ؟

پيويسته چۆن پايه ئيمانى و ئىسلامىيەكان پوون بكهينهوه؟

له بهشى رابردوودا باسماڻ لهو بابەتانه كرد كه پهيوهنديدارن به حالهتى
عهقیده و کردارى مندا لهوه به گوێرهى ته مهن و ناسته جياوازهكان و، به گشتى
دهستخستنى ئەنجامى ئەرئيمان بهستهوه به رهفتار و ههلسوکهوتى دايك و
باوك و مامۆستاكانيانهوه.

بهلى، ئە گەر وتهكان ببن به تهرجومانى جيهانى ناوهوه و ههلسوکهوتهكانى
مرؤف، نهوا وته و بير و باوهرەكانمان دهتوانن له بهرامبهرهكانماندا رهنگ
بدنهوه. به پيچهوانهوه ئە گەر رهفتارهكانمان پشتى گوفتارهكانمان نه گرن و،
لهم بارهيهوه يه قينىك و باوهرىك و تىگهيشتىك له دلماندا نهبيت، ناشكرايه كه
كارىگهرييهكى واى ناييت له سهر قسه بوكرارهكانمان.

بهرمهبنای ئەمه، ئە گەر ئيوه لپرسراون له دهزگايهكى پهروهردە و فيركردن
يان نيدارهى شوئىكى لهم جوړه دهكهن، پيويسته بهيىگومانى بزائن كه خوتان
سهنگى مهحهكى ياسا و ريساى نهو جيگايهن. ئە گەر لادانىك له ئيوه دا ههبيت،
يهكسهر له ئەندامهكانى نهو شوئنه شدا لادانى جوړاو جوړ خوى نمايان دهكات.
به پيچهوانه شهوه ههتا ئيوه راسترهو و دامهزراو بن، سيسته مهكهتان يان نهو
كۆمهلهى ژێردهستان لادانيان تووش ناييت يان داده بهزيت بو كه مترين ناست.

۱. چۆنىتى لە نوینەرايە تیکردندا

ھەستىارى و جدديەت لە ھەلسوگەوتە كانماندا زۆر گرنىگن بۇ كاريگەرى
 وتە كانمان و گەيشتن بە نامانجە كانمان. بۇ نمونە، ئەگەر لە نویتزە كانماندا
 رېژىك و ئەدەبىيىكى زۆر نمايان بىكەين و، قىيام و ركوع و سجودە كانمان لەم
 چوارچۆمبەدا بن، ئەمە سەبارەت بە كەسانى دەوروبەر زۆر كاريگەرتەرە لە
 خوتندەنەوہى كتيبيكى تەواو لەبارەى نویتزەوہ. لای مندالان ئەم حالەتە باشترین
 وەلامە بۇ پرسىارى "پيويسته چۇن رېژى خۆمان بۇ خواى گەورە دەربىرىن؟"
 ئەگىنا ئەگەر وەكو فەرموودە پىرۆزەكە دەفەرمویت "وەكو مريشكىك كە دان
 لە زەوى ھەلدە گرتتەوہ..."
 نویتز بىكەن، ديارە ئەو كەسەش كە دەبىينىت ھەر
 بەم جۆرە پەروەردە دەبىت. پيويسته بەبىگومانى ئەوہ بزانیت كە نویتزىكى لەم
 جۆرە ھەروەك مرووف لە تاوان ناگىرپتتەوہ، بە ھەمان شىوہ لەو كەسانەدا كە
 لىسراوين لە پەروەردەيان نە رېژىكىيان تىدا دەوروزىنىت بەرامبەر بە خواى
 گەورە و نە لە رۆحىشاندا شوینەوارىكى باش بەجى دەھىلىت.

بەلى، نویتزىك كە لە ناخ و دلەوہ بىتتە دەر زۆر گرنىگە. ویتەى مروفيك
 كە بەرپەرى رېژ و ئەدەب و خشوعەوہ پشتى چەمىوہتەوہ و مىلى لارىوہ
 لەبەرامبەر خواى گەورەدا، كاريگەرىيەكى زۆر گەورە لە سەرنجە پاك و
 بىگەردەكانى مندالدا دەستەبەر دەكات.

ھەستىارىوون لە ناست شتە خراپەكاندا، بە ئەندازەى بوون بە نمونەى جوان
 لە شتە جوانەكاندا گرنىگە و جىبى بايەخە. لەوانەيە مندالان ھەمىشە كۆمەلىك
 فايرۆسى دوودلى و گومان لە قوتابخانە و كۆلانەكاندا بگرن. دەبىت بەبى
 بەفیرۆدانى كات يەكسەر ھەولى لەناوبردونىيان بدرىت. دايك و باوك نايىت

هەرگیز بيباك بن بهرامبەر بهو شتانهی - لهوانهیه له ههندیك حالهتا رومانیک
 بیټ- که رۆلهکانیان دهیخویننهوه. نه گەر لهو کتیبانهدا لایه نیک هه بیټ که
 پیچهوانه ی بیر و باوه ری ئیمه بیټ و ئیوهش نه رک ی خۆتان جیبه جی نه کهن،
 نهوا لهوانهیه بیتهوه ی به خۆتان بزانی دوودلی و گومان لهودا سه رهه لبدن.
 له م روهوه نایټ ته نه ا گرنگی به حاله تی مندال بدریټ له ناو مالدا، به لکو
 له هه مان کاتدا ده بیټ کوئترۆلی نهو که شوه وه وایهش بکه ن که په یوهندی به
 گه شه سهندنی فیکری و پیکهاته ی هه ست و بیر و سوژی منداله وه هه یه.
 سه باره ت به وانه ی که ده یانه ویټ مندالیك و که سیکی ئامانجدار پی بگه یه ن،
 ده ستنیشانکردن و هه لبراردنی پیشوه ختی نهو کتیبانه ی که ده یانخوینټه وه زۆر
 گرنکه. به لی، له ته مه نیکی دیاریکراودا هه ریه ک له هه ولدان بو تیگه یشتن
 لهو شتانه ی هه زیان لی ده کات یان رقی لیانه، به دوادا چوونکردن بو نهو
 شتانه ی گوئیان لی ده گریټ، بینینی هاوړپیکانی و ناسینیان یان ته نانه ت
 ده ستنیشانکردنیان.. به لی، ده بیټ وه کو پزیشکیکی کارامه مامه له له گه ل نه م
 حاله تانه و هاوشیوه کانیاندا بکریټ و له کاتی گونجاودا چاره سه ری پیویست
 بخریته روو، چونکه نه مانه شتیك نین که بهرگه ی که مته رخه می بگرن.

أ. قوتابی، ماموستا، دایک و باوک

یه کیک له کیشه گه وره کانی بواری په روه رده له م رۆژگارهدا بریتییه لهو
 جیاوازییه زۆره ی که له نیوان نه وه ی کو ن و نه وه ی نویدا هه یه. ده کریټ نه م
 حاله ته چه ند ده رنه جامیکی نه ریټی لی بکه ویته وه. هه رچه نده نه م حاله تانه
 ده کریټ به چه ند ریوشوینټیکی "په روه رده یی" ریگرییان لی بکریټ، به لام کاتی
 نه م چاره سه ره هه تا "کاتی بالغبوون". نه گەر له مه زیاتر دوا بکه ویټ له وانیه

لپرسراو بوون له پوره وده و پينگه ياندونيان و، وهك بليت ده لپن "خوايه سزای
 نه وانه چنده ها جار زياد بکه که نيمه يان له ري لادا و، خه له تاندونيانين و،
 نه وانه ش که رينگای راستيان نيشان نه داین. خوايه حاليان پهر نشان بکه و،
 شايانی له عنه تي خو تيان بکه و، له ده رگای ره حمه تي خو تيان دوور بخه وه."
 له م پوره وه هه لسو که وت و هه لو نستي باشی نه و که سانه ی که لپرسراون له
 پوره وده و فيرکردنی منداله کانيان، پشت به خوا له دونيا و قيامه تدا به خته وهری
 خو يان و منداله کانيان مسو گهر ده که ن و، نه وانه ش که که مته رخه می ده که ن
 له پوره وده و هه لسو که وت و هه لو نستي خراب ده نو نين، نه ک هه ر دونيا و
 نيامه تي خو يان ويران ده که ن، به لکو دونيا و ناخيره تي نه وانه ش خاپوور ده که ن
 که لپرسراو بوون لپيان.

ب. هاواری گومراکراوان

نه گهر خوانه خواسته بهيلن منداله کانتان به شتانی که وه سه رقال بين که
 هيچ جوړه سوو ديکی ماددی، مه عنه وی، دونیایی و قيامه تي نییه، نه و
 پوزنیک دیت که نه م هاوار، یه خه گرتن، سه رزه نشت و لو مه یه رووبه رووتان
 ده بیته وه.

﴿ قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ فِي النَّارِ ﴾

﴿ كَلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعْنَتْ أُخْتَهَا حَتَّىٰ إِذَا آدَارُكُوا فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ

﴿ أَخْرَبْنَاهُمْ لِأَوْلَادِهِمْ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَفَاتِنَهُمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِ

﴿ قَالَ لِكُلِّ ضِعْفٍ وَلَكِنْ لَا نَعْلَمُونَ ﴾ (الأعراف: ۳۸)

کاریگه‌ری نه‌بیټ. بۆ نمونه، نه‌گه‌ر منداله‌کانی دایک و باوکیکی نه‌خوئنده‌وار له‌زانکو بخوئینن، له‌وانه‌یه هه‌ندیك له‌م مندالانه‌خویان به‌گه‌وره‌تر و به‌رزتر له‌دایک و باوکیان ببینن و پرسینی را و بۆچوونیان به‌ته‌نازول بزائن.. به‌لی، نه‌مرو مندالی چه‌ندین که‌سی دیندار هه‌ن که له‌دوواناوه‌ندی یان ته‌نانه‌ت له‌سه‌ره‌تایی ده‌خوئینن، که‌چی به‌داخه‌وه چه‌نده‌ها ته‌وژمی جو‌راوجو‌ر که‌دزی دین و نیشتمان و گه‌لن له‌گه‌ل خویان راپیچیان کردوون.

خالی هاوبه‌ش له‌م حاله‌تانه‌دا بریتیه له‌وه‌ی که‌چاودی‌ری هه‌لسوکه‌وته‌کانی مندال نه‌کراوه و نه‌و په‌روه‌رده‌یه‌ی که‌پیوسته له‌کاتی خویدا پی بیدرت نه‌یدراوه‌تی. ناخودا‌خکردن و گه‌ستنی په‌نجه‌ی خو‌مان له‌ده‌ست نه‌و ده‌ره‌نجامه نه‌خوازرانیه‌ی که‌له‌که‌مه‌ترخه‌می و که‌موکورتیه‌کانی ئیمه له‌بوا‌ری په‌روه‌رده‌دا سه‌رچاوه‌یان گرتوه، کاریکی بی‌هووده‌یه. نه‌و نازاری ویردانه‌ش که‌له‌ناخماندا هه‌ستی پی ده‌که‌ین هیچ جو‌ره پادا‌شتیکی له‌سه‌ر وه‌رنا‌گرین. قورنانی پی‌روژ له‌شوئینیکدا به‌م جو‌ره با‌سی نه‌و که‌سانه ده‌کات که‌گوم‌راکراون و، گرنگی به‌په‌روه‌رده‌یان نه‌دراوه و شوئین که‌سانی تر که‌وتوون:

﴿ وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلًا ﴾

(الأحزاب: ۶۷)

نه‌م په‌یامه ترسناکه‌ی قورنان که له‌شیوه‌ی نالینیکدا دیته به‌رگویی، سکالایه‌کی تال و به‌ژانی نه‌و نه‌وه سه‌رگه‌ردان، په‌ریشان، نو‌ترنه‌که‌ر و دوور له‌دینانه ده‌رده‌خات -کاتیك سزای خوایی ده‌بینن- که له‌ده‌ست دایک، باوک، مام، خال، خزم، مامو‌ستای مزگه‌وت، مامو‌ستای قوتا‌بخانه و رینشانده‌ر و رابه‌ره‌کان، ده‌یانکه‌ن. به‌لی، له‌م گو‌فتاره خواییه‌دا سکالایه‌ک، لو‌مه‌یه‌ک و ته‌نانه‌ت دو‌عای شه‌ری نه‌و که‌سه عاقیبه‌ت‌شه‌رانه ده‌بیستری‌ت له‌وانه‌ی که

بەلى، لەۋانەپە ئەو مىندالانى كە سەردە ماڭىك دە گووشران بە سنگەۋە و
 ۋا ۋانرا كە بە باشى پەرۋەردە دە كرىن، رۇژىك دايتت كە پىرەدەم دوغاي شەر
 لە گەۋرە كانىيان بىكەن و لە غەنىيان بۇ بىنن. تەنانەت كە سىكىش كە باۋەرىكى
 كەمى بە ئاخىرەت ھەپە، پۆستە لە بەد دوغايەكى لەم شىۋەپە بىرسىت و پەنا
 بۇ خۇاي گەۋرە بىبات. رىنگاي رزگار بوون لە سەرزەنشت و لۇمەپەكى لەم
 جۇرە بىرىتپە لەۋەي كە بە ھەلسوكەوت و ھەلۋىستە كانمان بىين بە نمونەي
 جوان بۇ ئەۋانەي كە لىپرسراوين لىيان.. ھەر لە رىزگرتن و خۇشويستنى خوا
 و پىغەمبەرە كەپەۋە ھەتا ژيانىكى رىكوپىكى ئەخلاقى، لە گشت بۋارە كاندا
 بىين بە نمونەي جوان...

لە مالىكدا كە تىيدا رىز لە خوا و پىغەمبەر دە گىرىت و خۇشەويستيان
 بەرامبەر دەردە برىرت، مىندال چەند زياتر بخوئىتتەۋە و بىينىت و بىستىت،
 ئەۋەندە پەيۋەندى لە گەل خۋادا گرى دەدات و دلى بۇ ئەو تەرخان دەكات.
 دەۋانرىت جۇش و خرۇشى مىندال و قوۋلى ھەست و سۆزە كانى ۋەك پىۋەرنك
 تەماشى بىكرىت بۇ بىرىاردان لەسەر ئەۋەي كە داخۇ لە مالىكدا باسى خوا و
 پىغەمبەر دەكرىت يان نا. بىگومان ھەرىەك لە كردن يان نە كردنى ئەو شتانەي
 كە دىن بە چاك و خراپيان دادەنىت لە مالىكدا، ئەمەش پىۋانەپەكى باشە بۇ
 ئەم مەبەستە. بەلى، مىندال ۋەك شاشەي ناومال ۋايە بە دىۋى دەۋەۋەدا و ۋەك
 بلىنگۈپەك ۋايە بۇ وتنەۋەي دەنگە جۇراۋ جۇرە كانى ناو خىزان. لە رىنگەي
 ئەم شاشە و بلىنگۈپەۋە مرۇف دەتوانىت تەماشى مەحرەمترىن كۈنجى
 مالىك بىكات و گۈنى لە نەينىترىن چپە كانيان بىت.

پ. ریځای بههشت و دۆزهخ

دۆزهخ به نارزهووه مروییهکان و نهو شتانه دهوره دراوه که نهفس حزیان لی دهکات، بههشتیش بهو شتانه دهوره دراوه که ناخوش و سهختن و نهفس حزیان پی ناکات.^۱ نهو کهسهی که ناتوانیت قورسای عیبادهت و گونراپهلی تی پهرینیت و، ناتوانیت ریځه له نارزهوو و ههله جهسته ییهکانی بگریت و، ناتوانیت خوی لهوه بهدوور بگریت که هر پوژه و دووچاری فیلکی نوی شیتان نهیت و، رووبه رووی یهکیکی دیکه له کاره نهعله تییهکانی نهیتهوه.. بهلی، کهسیکی لهم جوړه ناتوانیت بچیته بههشت و خوی له دۆزهخ بهدوور بگریت. نهمه دوو ریځایه له بهرده مماندا و له کوتايشدا دهگن به دوو نهجامی جیاوازا! نیمه له لایه کهوه دوور ده که وینهوه له هه موو نهو شتانهی که دین دهلیت "مهیکن" و ناهیلین کهسه نریکه کانیشمان بیکن و، له لایه کی دیکهوه هاوړی له گهل جدییهت و هوشاری و شعوردا بیکه موکورتی سهرجهم نهو شتانه جیبه جی ده کهین که دین فرمانی "بیکن" ی بو ده کردوون و، هه مان فرمانیش بو چوارده ورمان ده رده کهین. بو نهوهی به یارمه تی خوی گهوره بتوانین به پیوه بوهستین و، شوین نهو شتانه نه کهوین که به لای نه فسهوه جوانن و دوور نه که وینهوه لهو شتانهی نهو حزیان پی ناکات.

نیمه درویندهی نهو شتهین که نهوانه ی پیش خو مان چاندوویانه، نهوهکانی دوی نیمهش بهروبوومی ههول و تیکوشانهکانی نیمه دهبن. لهبری نهوهی گلهبی و سکالا له زهمانه و سهردهم بکهین، دهیت ههولی بینینی نهجامی دلته زینی که متهرخه مییهکانی نیستامان بهین له داهاتوودا و، له روانگی

۱. صحیح البخاری، الرقاق ۲۸؛ صحیح مسلم، الجنة ۱.

كار و فەرمانبەرىيەوه دەبىت ھەولى زىندوو بوونەوه بەدەين لەسەر ئاستى دل
 و رۇح و ھەستەكانمان. ئەمە ھەم زىندوو بوونەوهى خۇمان و، ھەم نەوہەكانى
 دواى ئىمە و ھەم زىندوو بوونەوهى مېژووہەكەشمان دەبىت.

۲. ماناى خوئندنەوه

يەكئەك لەو بابەتە گەنگانەى كە فېرى مندالى دەكەين برىتتییە لە "خوئندنەوه
 و نووسین". بېگومان دەبىت مندال لەپىناو ئامانجىك و مەبەستىكى بالادا
 فېرى خوئندنەوه و نووسین بىت و پىويستە لە "چاولىكەرى" یەوه بۆ رابەرايەتى
 بەرز بىتتەوه. بەلام ئەوئەندە ھەيە بابەتى بۆچى دەخوئىتتەوه و دەنووسىت، بە
 ئەندازەى خودى خوئندنەوه و نووسین گەنگە. "یونس ئەمرە" دەلئت:

زانست ناسینی زانینە،

زانست خوئناسینە،

تۆ ئەگەر خۆت نەناسیت،

ئەمە كەى زانینە؟

دەتوانین لەم رووہوہە ھەموومان پىكەوہە چەند پرسىيارىك بىكەين "زانست
 چىيە؟ ئامانجى زانست چىيە؟ بۆچى مرؤف كىتیب دەخوئىتتەوه؟ ئەو
 شتەى كە دەمانەوئت لەپشتى سەرچەم خوئندنەوه و تىگەيشتنەكانمانەوه پىي
 بگەين چىيە؟" پىش ئەوہى وەلامى ئەم پرسىيارانە بەدەينەوه، پىويستە ئەم خالە
 يادى خۇمان بخەينەوه:

نەگەر كەسىك بە درىژاى تەمەنى ياسا و مېتۆدە ئالۆزەكانى زانستى

ماتماتيك فير بيت، به لام نهو ياسايانه له مهيداني جيبه چيكردي خوياندا به كار نه هيتيت يان بير لهوه نه كاتهوه كه به يارمه تيبى تيوري نوي زانياريه كاني گه شه پي بدات، ماناي وايه له زانستدا به "نامانج" و "مه به ست" نه گه يشتووه. به هه مان شيوه نه گهر كه سيك سهرجه م بناغه بنه رته تيبه كاني زانستي پزيشكي فير بيت، به لام له پرووي كردارييه وه هيچ نه كات و، نه بزي (نبض) دهستي هيچ كه سيك نه گرت و، گوي له دلي نه گرت و، دهنگي جگه ري نه بيسيتيت، نهوا نهك ههر خويندن و زانسته كه ي به زايه ده چن، به لكو گومانتيكي زوريش ده كرت له وه ي كه زانياريه كاني له ميشكيذا بيمينه وه. وهك "يونس نه مره ش" نامازه ي بو كرد، نامانجي سهره كي زانسته كان برتتبه له وه ي كه ناده ميزاد خوي بناسيت. به رمه بناي نه مه، ههر زانستك كه خوماني تيدا نادوزينه وه، نه بو خومان و نه بو كه ساني ديكه ش سوودتيكي نيه.

أ. خويندنه وه و نووسين

هيچ گومانتيك له وه دا نيه كه له بابته تي خويندنه وه و نووسيندا قورنان ده بيت له پله ي يه كه مدا بيت. به لام لي ره دا پويسته نامازه بهو خاله بكهين كه ههر گيز حه مالتتبي وشه كان به جورتيك كه داخراو بيت به پرووي مه به سته خوايه كاندا، به كارتكي باش نازانين. پويسته دهستي مندال بگيرت و، قورنان وهك شهربه تيك دهر خواردي روهي بدرت و، شوق و مهراقى تيدا بوروژينرت به رامبه ر به قورنان، بوئه وه ي له داها توودا نه ويش پرو له تيگه يشتن بكات له داواكاريه خوايه كان. به داخه وه له مرودا وا ده زانين كه تنها نه وه ي مندال فيري "بسم الله" بكرت، نيدى هه موو شتيك چاره سه ربووه. له راستيدا "بسم الله" زور گرنگه و ده توانيت زور بابته چاره

بکات. به لام نهوهنده ههیه له پستی نهوهوه، نه گهر به شیویهکی کورت و پوختیش بیت، بابه تیکی وهک فیروونی مه بهسته خوییهکان ههیه که به رای ههزارانهی من، له راستیدا نهوه شته بنه پره تییه کهیه که دهیت فیرو بیین و فیرو کهسانی تریشی بکهین.

له میژووی ئوممهتی نیمه دا قوناغی شکودار و پرووناک زوره. به لام سه دهه مانی واش هه بوون که به پیره بهر و دادوهر و قازی گه لیک که هه موو قورنانی پیروزیان له به ربووه پله و پایه زانستی و نیداری و دادوهریه کانی سه رجه دهوله ته کانی جیهانی نیسلامییان به دهسته وه بوو. به لام وه کو پیشتریش ناماژه مان بو کرد، نه م جو ره که سانه له به ره نه وهی له ناواخنی نه و زانسته تی نه گه یشتبوون که وهریان گرتووه، نه و هه م له فرمانه ته کورنییه کاندای هه م له فرمانه ته شریعییه کاندای له دۆخی "چاولیکه ری" دا بوون و، توانای هه له ینجان "استنباط" و داهینان "اختراع" یان نه بوو. نه م که سانهی که ده مارگیر بوون بو زانسته که موکورت و پینه کراوه کانیان، به داخه وه پوژیک داهات که بیده نگیان هه لبارد له به رامبه ر نه و بناغه و بنچینانه وه که نایین ریگه یان پی نادات و به رده و امیاندای به گونا هه کانیان.. وه بیگومان نه یانتوانی نه و شه ره ف و نامووسه پیارترن که نیسلام نابوویه سه رشانیان. به و په ری دلته نگییه وه ده لیم "هه رچهنده له وانیه موچر که به ویزداناندا به نییت" که نه م جو ره که سانه یارییان به شه ره ف و نامووس و دینی میلله ت کرد. زانستی نه مانه له ویزداناندا جیی خوی نه کرد بووه وه و له دلشیاندا نه بوو بوو به ده رک کردن. ده رباره ی نایه تی پیروزی:

﴿ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلِلْ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴾

“حافز نه بویه علا” و “حوزه یفه یه مانی” نه م فهرمووده پیروژه ده گیرنهوه
 “یه کینک لهو شتانه ی که دهرسم له نیوه دا بیته دی نهویه که که سینک
 نهومنده قورنان ده خوینیتته وه، نیتروای لی دیت سهرنجراکیشیه که ی قورنان
 له سرجه م ره فتاره کانیدا رهنگ ده داته وه. نیسلام سه بارهت به نهو ده بیت به
 پو شاکینک. ههتا نهو کاته ی که خوا بو ی داناوه خو ی لهو پو شاکه وه ده نالینیت،
 پاشان له نا کاو - په نا به خوا- لهو پو شاکه دهرده چیت و فری پی ده دات. ننجا به
 شم شیر هیرش ده کاته سهر برا که ی و به شیرک تاوانباری ده کات.”

کاتینک هه زره تی حوزه یفه ده پرسیت “نه ی پیغه مبه ری خوا، نایا له نیوان
 نهو که سه ی که خه لک تاوانبار ده کات به شیرک و نهو که سه ی تاوانبار
 ده کرت، کامیان نزیک ترن له شیرکه وه؟” پیغه مبه ر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له وه لامدا
 ده فهرمویت “نهو که سه ی که خه لک تاوانبار ده کات.”

نه مرفوش چهنده ها خه لکی به ناو و شوهرت هه ن که خوا و پیغه مبه ر
 نانس و له نه زانییه کی تاریک و نه ستووردان. نهوانه ی که له به رامبه ر هه زاران
 نایهت و به لگی گه ردووندا بیر ناکه نه وه، هیزی پیکهینان (ترکیب) ی خو یان
 به کار ناهینن و، له هه مبه ر شتان و رووداوه کانه وه ژیانیک کی کویرانه و کهرانه
 به سر ده بن.. نه مانه ناو و نیشانیان هه رچییه ک بیت له نه زانییه کی تاریک
 و نه ستووردان. چونکه نیمه تنها بهو زانیارییانه ده لیین “زانست” که جیهانی
 هه ست و، عه قل و فیکری مرؤف رو شن ده که نه وه. هه ر شتیکیش له مه
 به ده رییت هه مالی ی یاد هه ری و ناوه زه.

یه که م په یامی قورنان له ﴿أَقْرَأْ بِأَسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾ ده ته جه للی کردووه.
 به لی، یه که م گو فتاری خوا له گه ل پیغه مبه ره که یدا “بخویننه!” بووه. خوای

گەرە نافرەموتت "قورنان بخوینە"، یان تەنانت نافرەموتت "نەو کتیبە بخویننەوہ کہ بۆتان هاتووه." مانای ئەم فرمانی "بخوینە!" یە هەر خودی قورنان تە فسیری دەکات و دەفرەموتت:

ئەى موخەممەد بخوینە بە ناوی ئەو پەرورەدگارەتەوہ کہ هەموو شتیکى دروستکردووه.

بەمەش سەرئەجەکان بۆ رووداویکی وەك خولقاندن رادەکیشتیت. لیرەدا لەپال خویندەوہی قورنانی پیروژدا فرمانمان پی دەکریت بە خویندەوہی ئەو راستییانەى کہ لە سیمای ئایەتە تەکوینیەکان نووسراون.

﴿ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿۳﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿۴﴾ ﴾ (العلق: ۳-۴)

وہکو دەبینریت لیرەدا "خویندن" و "نووسین" بە دواى یەکدا ناویان دیت. بەلێ، ئادەمیزاد دەخویننیتەوہ و دەنووسیت، بەلام هەموو شتیک کہ دەخویننیتەوہ بە نامانجی تیگەیشن دەیت لە ئایەتە تەکوینیەکانی گەردوون و، جیھانی ناوہوی خۆی و، مانا و ناوہرۆکی قورنانی پیروژ. گاہ لە تونکاری و کارنەندامزانی جەستەى خۆی رادەمیئت و، گاہ لە روخساری بوونەوہران دەروائیت و، ئەو پەند و وانە و مەعریفەتەى دەستی کہوتووه بە ئەندازەى بەرەمەندبوونی - دەگەینیت بە خیزان و دەوروبەرەکەى. بەلێ، لە (سیاق) ی ئایەتەکەوہ دەردەکەوتت کہ ئەم فرمانی "بخوینە" یە مەبەست لێی تەنھا خویندەوہی وشەکانی قورنانی پیروژ نییە. قورنان بە فرمانی "بخوینە"، نامۆژگاریمان دەکات بۆ خویندەوہی هەم فرمانە پەرورەدگارییەکان و، هەم ئایەتە تەکوینیەکان و هەم یاساکانی گەردوون. کہواپە کاتیک دەخویننیتەوہ، بە ناوی ئەوہوہ بەدیھاتنی خۆمان و، بوونەوہران و گوفتاری خوا دەخویننیتەوہ.

لیږه دا قورناتن سهرهتا سهرنجمان بو به ديهاتنمان راده کيشيت و ده مانگه يه نيت به پرسياری "نيوه چون دروستبوون؟" يه کسه به دوايدا نهم خولقاندنه به "پارچه گوشتيکي هه لواسراو (علق)" و له جيگايه کي تر دا "دلوپينک ناووه" گري ده دات و سهرنجمان بو نهينيه کاني به ديهاتن راده کيشيت.

خوای گه وره به فه رماني "کتیبي گه ردوون و قورناني پيرو ز پينکوه بخوتنه وه!" وانه يه کي هينده به پير زمان فير ده کات که هه ر له قوتاييه کي سهره تاييه وه هه تا بيرمه نديکي مه زن سوود و به شي خوای لي وهرده گرت. به لي، له قوتابخانه که ي هه زره تي موحه ممه ديشدا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مروفيکي نه خوتنده وار و زانايه کي ليکولهر شان به شاني يه ک سهره پاي جياوازي ناسوي تيگه يشتيان، هه ردووکيان هه گبه ي خويان پر ده کرد.

قورناتن له بابه تي نووسينيشدا نامازه به قه لهم ده کات. نه وه تا ده فه رمونت:

﴿ ت وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ﴾ (القلم: ۱)

و گرنگي قه لهم ده رده خات. ليږه دا ماناي پيتي "نون" زور ناشکرا نييه. به لام له ته فسيره به نرخه کاندا هه نديک به "ماسي" و "هه نديکي دي به "مه رکه ب" تني گه يشتوون. ليږه دا خوای گه وره به "نون" ده ست پي ده کات و له گدل سويند خواردن به "قه لهم" دا بابه تي سويند له سه رخوراو روون ده کاته وه، دياره نه مده ش به سه بو تيگه يشتن له پينگه ي قه لهم له لاي خوای گه وره. نيدي نهم قه لهمه ده کريت قه لهمي نه و فريشته نووسه ره وانه (گراما کاتبين) بيت که نامه ي کرداره کانمان و سه رگوزه شته ي ژيانمان ده نووسنه وه، يان قه لهمي نه و (ملئ الأعلى) يانه بيت که قه دهر ده نووسنه وه، يان نه و قه لهمه بيت که خوای گه وره يه که م نووسيني پي نووسيوه، يان نه و قه لهمه بيت که نيوه

له خوتندنگا یان له ههر جیههکی تردا به کاری دههینن، هیچ جیاوازییهکی نییه. جیاوازییه که لهو زاته دایه که به کاری دههینیت، نه گینا سوئنده که ی خوا هه موو نه مانه ده گرتهوه.

ب. زانست مرووف ده گهیه نیت به ترسان له خوا

قورنان له فەرمايشتيکيدا ده فەرمویت:

﴿ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴾

(فاطر: ۲۸)

به لێ، ته نهها زانایان ریتزی پئویست له خوا ده گرن، چونکه ریتز گرتن له بازنه ی په روهرد گاریتی بهنده به زانین و ناسینهوه. ئاشکرایه ئهوانه ی خوا نانس و نهینیهکانی بازنه ی په روهرد گاریتی ئه و نازانن، بیبهشن له ریتز و سام.

لیروه دهتوانین بلیین که یه کیکی دیکه لهو ههنگاوانه ی که دهرت به مبهستی دهسته بهرکردنی په روهرده کردن و ئاوه دانی دیوی دهرهوه و ناوهوهی منداله کانمان، بریتیه لهوه ی که خاوهنی بیروباوه ریکی پتهو و ره گدا کوتاو بن. سه رجهم ئه و به لگانه ی که دهیخویننهوه و، موتالای ده کهن و دهیبینن له مهر پئویستی بوونی (واجب الوجود) ده گونجین بو منداله کانیشتان، به لام به مدهجی ره چاوکردنی ناست و جیاوازی کلتوری نیوان نهوه کان. لهوانه یه هه ندیک جار نه مه له روانگی ته مه نی مندال و ژینگه ی کلتورییهوه بهش نهکات و ناتهواو بیت. لهم حاله تانه دا پئویسته ههول بو دوزینهوه ی رینگا و شیوازی پسپورانه تر بدریت.

یه کیکی تر له خاله گرنه گه کان نهوه یه که ژیا نی پیغه مبهری نازدار

(صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ) بچیتته دلپانهوه و، خوشیان بویت و بییت به فرمانبروای
 رۆحیان. دهکریت لهم پرووهوه سهر له بهرهمی نووری نهمر" بدریت.

پ. رهواندنهوهی گومان و دوودلییهکان

نهمرۆ پرووه پرووی پرسپارهکانی وهك "خوا گهردوونی دروستکردووه،
 نهی -حاشا- کی خوی دروستکردووه؟" و هاوشیوهکانی دهینهوه. زۆری نهم
 جوهره پرسپارانه لای مندال، نهوه دهردهخات که فیکرنکی پتهو سهبارهت به
 خوی گهوره به مندال نه دراوه. به ههمان جوهر پرسپاری "بۆچی پیغه مبهه
 (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له گهل چهند ژنیکدا هاوسهرگیری کردووه؟" ههمان
 پالنهری ههیه و، دهری دهخات که نهو منداله بۆچوونیک و فیکرنکی پتهو و
 بههتزی سهبارهت به پیغه مبههری خوا (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) وهرنه گرتووه.

به ههمان جوهر نهو کهسهی که بۆچوونی وهك "پیغه مبهه کهسینکی
 زیرهک بوو. نهو نالوگۆرپهش که هینایه دی بهرهمی زیرهکییه کهیهتی"
 و هاوشیوهکانی دهردهبریت، بهناشکرا بۆشایی له پهروهردهی ئایینی
 خۆیدا دهردهخات و به هیچ شیوهیهک له مانای "پیغه مبهه رایهتی" تی
 نه گهیشتووه.

ئنجا نه گهر سه رهپرای گهوههیی نهم بریشانه چاره سههری ههلهش
 پهپهوهکراییت، نهوا حالته که نهوهندهی تر نالۆز دهییت. کهواته پیوسته
 بزاین که پیش له ههر شتیکی تر ناچارین پیکهاتهی فیکری و رۆحی
 مندال و بیروباوهری سهبارهت به "خوا" پتهو و ره گدا کوتاو بکهین. لهواته به
 ههتا تهمه نیککی دیاریکراو مندال قهناعهت بهو شتانه بکات که دهیلبین.

۱. نووری نهمر: برهیه له پهکرکی دی له بهرهمهکانی نووسهر و ئیندا به شیوهیهکی دهواو جیلاو موانای
 لاپهنه جیلاوکانی کهسایهتی و پیغه مبهه رایهتی حهز زین موحه هههه دهکات.

بۇ نمونه، وتهی ”دەرزیهک بەینی وهستا دروست ناییت و مهحاله لهخووه
دروست بییت، کهواته دهییت یه کینک ههیتت بوونه وهرانی دروست کردییت، که
نهویش خویه“^۱، لهوانهیه له ته مه نیککی دیاریکراودا وهلامی پرسیارهکانی
مندال بداتهوه. نه گهر نیوه هاوړی له گهل رهچته بهکی لهم شیوه دا بچن
به ده مه ییه وه، پیش نهوهی گومانه که دهر فتهی گهر ره بوونی بۇ هه لیکه رت
له ناوی ده بن.

ده گیر نهوه که مه جوسیه کان هه ندیک پرسیار روویه رووی نیسامی
نه بو حه نیفه ده که نهوه و داوای وهلامی قه ناعه تبه خشی لی ده کهن. لهو
سه رده مه دا که له مهیدانی زانست و ته کنیکدا جوولانهوهی فیکری و له
بواره کانی یاسا و فیه و کومه لئاسیشدا به ره پیش جوونی بهرچاو رووی
ده دا، مه جوسیه کان به نیامیان وت که ”نیمه باوهرمان به خوا نیه.“
نهو ژینگه یه ی نه بو حه نیفه ی تیندا ده ژیا مه جوسی زوری تینا بو، چونک
خاکی ”کوفه“ یه کینک بوو لهو شوئانهی که پیشتر مه جوسی زوری تینا
نیشته چی بووه.

نه بو حه نیفه به زمانی ساده و ساکار هه موو شتیکی بۇ روون کردنهوه و
فهرمووی ”نه گهر نیوه که شتییه ک بیین له ده ریادا که به ناو سه دان شه پۆلی
ترساکدا تیه ر دهییت و هیهچ یه کینک لهم شه پۆلانه ناتوانن ناراسته که ی
هگورن، نایا هیهچ گومان نیکتان دهر باره ی بوونی نهو زاته بۇ دروست دهییت
که به ره پهری کارامه یی و لینه اتووی نهو که شتییه به ره نیوه ده بات؟“ نهواتیش
به یه ک ده و تیان ”نه خیر“. پاشان نیسام پرسیار ده کات و ده فهرموئت ”مادم
وایه، هه موو نهو نه ستیزانه و نه م گهر دوونه و نه م گوی زهویه که یتهوهی

۱. به ده روزمان سه عیدی نوورسی، وته کان، وتهی ۱۳.

بەپە کدا بکیشن و ریزهوی خویان لی تیک بچیت له دەریای فەزادا هاتوچۆ
 دەکەن، نیوه چۆن باوەر دەکەن که هەموو ئەمانە لەخۆوه و بە ریکەوت
 رووبدەن؟" مەجوسییه کان لەبەرامبەر ئەم وەلامەدا دەلین "لا اله الا الله، محمد
 رسول الله".

ئەمە گوفتاریکە بە گۆرەوی ناستی بەرامبەر، لەوانەیه بۆ هەندیک زۆر
 سادە و ساکار دەربکەوتت، بەلام لەوانەیه بۆ هەندیکیش قەناعەتەخشی بیست
 و سەرورزیادی بیست. لۆجیکی ئەم شیوازه له هەر ناستیکدا بیست، دەکریت بۆ
 هەندیک کەس بەس بیست. سەبارەت بە منداڵ، له تەمەنی گەرەتردا دەکریت
 لەسەر بابەتانیکی خاوەن رەهەندی قوولتر و فراوانتر هەلۆیستە بکریت و هەمان
 بناغه و بنچینه پتەوتر و بەهێزتر بکرین. دەتوانین گەردوون و پیکهاتەهی دەرۆه
 و ناوهری ئادەمیزاد وەك نمونه بهیینهوه. بەلی، میشک، چاوی مرۆف،
 میکانیزمی ناوهری، خانه، سیستەمی خانه، توپکاری و کارئەندامزانی
 مرۆف بە جۆرنکی وا سەرسوورپهینهەر خولقیئراوه که سەرساممان دەکات.
 ئەگەر بە گۆرەوی تەمەن و ناستە جیاوازهکانی منداڵ، هەریهک لەم بابەتانه له
 چوارچێوهی بناغه زانستییهکانی خویاندا روون بکرینهوه، پیموایه بەس بن بۆ
 مسۆگەرکردنی پەرودەیهکی پتەو له منداڵدا.

بە هەمان جۆر، دەکریت بۆ قسەبۆکراویکی دیکە ئاو، پرووناکی، قیتامینه
 جۆراوجۆرهکان، پرۆتینهکان، کاربۆهیدراتەکان و ماھییەتی وردەزیندەوهرەکان
 هەریهکیان وەکو بابەتیک موتالا بکرین. لێرەدا تەنها شیوازی پێشکەشکردنی
 وانەکه دەگۆریت، ئەگینا بناغه و بنچینهکانی وانە و پرۆگرامەکه هەمان
 شتن و بەردەوام دەبن.

هەزرەتی بەدیعووززەمان دەفەرمووت "گوند بەبی موختار ناییت. دەری

بهی وهستا ناییت و ناگونجیت بییت. کهواته چۆن دهکرتت ئەم گەردوونهی که دارای رینکوپینکییه کی رهه‌ایه بی خاوهن و فرمانرەوا بییت؟“ بەلێ، ئەم شیوازی به‌دیعووززه‌مان لەم رووهوه نمونه‌یه کی باشه.

کاتیك هه‌موو ئەو به‌لگانه‌ی که لەم رووهوه هاتوون و سه‌رجه‌م ئەو به‌ره‌مانه‌ی که لەم باره‌یه‌وه نووسراون ده‌هینینه به‌رچاوی خۆمان، بۆمان ده‌رده‌که‌وتت که به‌راستی لەم بواره‌دا که‌ره‌سته‌یه‌ک و سه‌رمایه‌یه‌کی مه‌زمنان هه‌یه. وا هه‌ست ده‌که‌م ئەوه‌ی که ده‌که‌وتت سه‌رشانی ئیمه‌ بریتیه‌ له‌ چه‌ند ورده‌کارێکی وه‌ک سوودوهر‌گرتن لەم که‌ره‌سته‌یه و پێشخستن یان دواخستنی هه‌ندیک له‌ باب‌ته‌کانی به‌گوێره‌ی ناستی به‌رامبه‌ر.

۳. باسکردنی چه‌رخ‌ی به‌خته‌وه‌ری و

پێغه‌مبه‌ری نازدار (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)

ده‌بیته‌ پێغه‌مبه‌ریش به‌ هه‌مان جوور و به‌وپه‌ری هه‌ستیاریه‌وه بۆ منداله‌کانمان باس بکرتت. من وه‌کو خۆم له‌و باوه‌ر‌ه‌دام نه‌گه‌ر که‌سانیک لەم رۆژ‌گاره‌دا هه‌بن که پێغه‌مبه‌ری خویان خۆش ناوتت، نه‌مه‌ له‌وه‌وه سه‌رچاوه‌ ده‌گرتت که له‌ تافی مندالییاندا شانازی مرو‌ق‌ایه‌تیان پێ نه‌ناسیتراوه. ئەو که‌سانه‌ی که ئەویان بینیه‌ و ناسیویه‌، خۆشیان وسته‌وه‌ و، عاشقی بوون و دلی خویان پێداوه. به‌ درێژایی هه‌موو چه‌رخه‌کان خه‌لکانیکی هینده‌ زۆر هینزی راکیشانی پێغه‌مبه‌ر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) به‌ دوا‌ی خۆیدا کیشی کردوون که هه‌رگیز له‌ ته‌مه‌نی جیهاندا که‌سیکی دیکه‌ نابینرتت که به‌قه‌ده‌ر ئەو

رېژى لى گيراييت و خوشويستراو بيت. نهوهنده ههيه بهي ناساندنى نهو به منداله كانمان، كارنكى راست نيه نه گهر چاوهرى بكهين له خووه نهويان خوش بويت. له سهردهميكدا كومه لىكى بهخته وهر به بينينى نهو شادبوون و به چاوى خويان بينيان. كومه لىكىش نهو كه سانهيان بينى كه نهويان بينيوه و ههوليان دا به چاوى نهوان بو نهو پروانن. دهكرنت نهو بوچوونه بهم فهرمووده پيروزهوه گرى بدرنت "باشترين چهرخ چهرخى منه، نجا يهك يهك نهوانهى دواى من."^۱

له سهردهميكدا كه مرؤفايه تى له قوناغى دهشته كيتيدا دهريا و، خهلكى داراي دلىكى رهق و توندى وا بوون كه تهنانهت مندالى خويان زينده به چال ده كرد و، هه مووان شهرا بيان ده خواردهوه و، به درهوشتى به شيكى زورى كومه لگاي دا گير كرد بوو.. به لى، له رۆژگارنكى لهم جوهره دا نهو زاته پيروزه تهنه به هه لمه تىك چاكسازى ريشه يى له زيانى كومه لايه تيدا به رپا كرد. به لى، نهو زاته و كاروباره كانى و كومه له كەشى وینه و هاوشيوهيان نه بووه و ناييت. به لى، نهو زاته - نه گهر ده برينه كه دروست بيت - چووه نيو خانه كانى ميشكى هاوچه رخه كانيه وه و، له سهر تهختى دليان داناشت و، به يهك جار نه خوشيه ماددى و معنه وييه كانى تيمار كردن و، گورپينى به كه سانىكى نمونه يى و، سهرى خستن بو لوتكه ي كه مالاته كان.. نه مهش نالوگورپينكى هينده سهر سوور هينره كه وینه و هاوشيوه ي له ميژوى جيهاندا نه بينراوه.^۲

كاتى خو ي له رۆما و له يونان و چهنده ها شوينى جياواز نالوگورپى

۱. صحيح البخاري، المناقب ۱۲۹، صحيح مسلم، فضائل الصحابة ۲۱، ۲۱۵.

۲. پروانه: وته كان، وته ي ۱۹.

جۇراوجۇر روويان داۋە. بەلام ئەۋەندە ھەپە كە ھېچ پەگىك لەمانە لە
پروانگەي بەھا مروئىيەكانەۋە قازانچىكى وايان نەبوۋە. تەنانەت ئالوگۇرەكان
لەم كۆمەلگايانەدا قەيرانى نوئى لەگەل خۆي ھىناۋە و لە ھەندىك شوئىپىش
گەرەنەۋەي خىرا بۇ ھەمان بارودۇخى پىشوو تىبىنىيىكراۋە. تەنانەت لە ھەندىك
لە سەردەمەكاندا ئەم ئالوگۇرەكانە جگە لە خوئىن و فرمىسك ھېچ سوودىكى
تريان بۇ مروفايەتى نەبوۋە.

ئالوگۇرى راستەقىنە بەو رووداۋانە دەوترىت كە گۇرانى نەرتنى لە
مىشك، دل، رۇح، ژيانى ماددى و مەعنەۋى و، بىر و ھەستى مروفەكاندا
بەئىتتە گۇرئى و، لە چالە قوولەكانى نە فسانىيەتەۋە بەرەو لوتكەي كەمالانى
مروئى بەرزىان بىكاتەۋە و، پاشان بەردەۋامى بە خۆي بدات و لە شىۋەي
بازنەيەكدا دووبارە بىتتەۋە. پىغەمبەر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) كە لە چوارچىۋەي
پىغەمبەرايەتتەيەكەيدا گەۋرەترىن كۆمەلناسە، ھاۋرئى لەگەل تىگەيشتە
فراۋان و قوولە كۆمەلايەتتەيەكەيدا، توانى ئەم گۇرەكانىيە سەرسوۋرەيتنەرە
بەئىتتە دى. نازانم داخۇ ئىۋە چەند شارەزاي ئەم بابەتەن و چەندىشى بۇ
مىندالەكانتان باس دەكەن! ئەمە لە ھالىكدا كە ئەو لە ھەموو بوۋارەكاندا
رەبەرى تەۋاۋەتى تىمەيە.

دەكو "تەندازىارى فيكرىي ئەم رۇژگارە"ش' نامازەي بۇ دەكات،
ئەگەر سەدان فەيلەسووف بىبەين بۇ دورگەي غەرب و، ھەموو كەرەستە
پىشكەۋتوۋەكانى ئەم سەردەمەشىيان بۇ نامادە بگەين و، سەد سالى تى
بگۇشن، ھىشتا ناتوانن ئەۋە بگەن كە ئەو زاتە لە سالىكدا نەنجامى دا.
تەنانەت بەدەيەوززەمان ئامانچىكى سادەتر دادەئىت و دەفەرەموتت "لەۋانەيە

۱. بەكىكە لەۋ زنجىرە نازناۋانەي كە نووسەر بۇ ۋەسفىكردى زاناي گەۋرەي كورد "بەدەيەوززەمان سەئىدى
نورسى" بەكارى دەھىننىت.

فەرمانرہوایہ کی مہزن، بہ ہیمنہت و ہہولیکئی نیجگار گہورہ بتوانیت
 عادہتیکئی بچووکئی وەك جگہرہکیشان لہ ہۆزئکی بچووکدا بۆ ماوہیەك
 ہہلبگریت. "دەتوانین ئەمە بچووکتریش بکہینہوہ و بلین: ئەگەر دە
 کەس لہ جگہرہکیشیک کۆ ببہوہ و، بہ قەناعەتہخسترنی دەستہواژەکان
 تیی بگہیہنن کہ جگہرہ خراپہ و شیرپہنجہ دروست دەکات، ہیشتا ناتوان
 جگہرہی پی تەرك بکہن. کہچی ئەو زاتہ پیروژہ لہ ماوہیہکی زۆر کورتدا
 چەندہا خووی خراپ کہ بہ خوین و دەماریاندا رۆچووبوو لہ خەلکانی
 دەوروبەریدا ریشہکیشکرد و، لہ جیگاکیشیاندا پتہوترینی بەها مروییہکانی
 دامەزراند.

ئەو ہہستیارییہی کہ ئیمانداران بەرامبەر بہ فەرمانی حەرانبوونی
 شەراب نواندیان، نمونہیہکی باشہ لەسەر ہەلکیشانی رەگی خووە خراپہکان لہ
 ماوہیہکی کورتدا: بیہیننہ بەرچاوی خۆتان کہ کۆمەلگایہکی ئالوودہبوو کہ
 شەراب بووہ بہ بەشیک لہ پیداوہستیارییہکانی و ئەگەر نہیخواتہوہ وەك شیتی لی
 دیت، لہ گەل بیستنی فەرمانی "شەراب قەدەغہیہ!" پیکەکی دەستی نابات
 بۆ دەمی و دەپرژیت. نازانم داخۆ پەسپۆرانی بواری پەرورده کاریگہرییہکی
 سەر سوورہینہری لەم جوڑہ بہ چ شیوازئک روون دەکەنہوہ. ہەنووکہ ئەوہی
 دەکەوتتہ سەر ئیمہ بریتیہ لہ ناسینی جوانییہ بەرز و مەزنہکانی ئەم
 پیغەمبەرہ و، پاشان ناساندنی بہ کەسانی دی و بیدارکردنہوہی ویزدانہکانہ
 بەرامبەر بہو زاتہ پیروژہ. چەند لەم تەرکەدا سەرکەوتووبین، مندالہکانمان
 ئەوہندہ باسی حەزرەتی موحمەد دەکەن و، بێر لہ ئەو دەکەنہوہ و دەربارہی
 ئەو دەبیستن. ئیمہ بەم پرۆسەییہ دەلین "پشتگیریکران و یارمەتیدرانمان

له لايهن نهو حزرهتي موحه مدهوه (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) که هه لسوورپنهر و
راگيرگاري زيانی ماددی و معنه ويمانه، يا خود به "تلقين" که مانا
تايه تيبه که به تي ناوزه دي ده که ين. خواي گه وره هه ميشه نه م زاته بکات به
باوه و پشتيو انمان!

پوښتنه پيغه مبهري خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) به جوړنگ بناسينين به
مناله کانمان که نهو زاته پيروزه سه رله بهري رووداوه کاني پيشين و پاشين
وهک نهوي له سر شاشه يه کي روون بيينيت، ناوا هه واليان له باره وه ده دات
و، نه ممش به ماناي نو ټکر دنه وهي متمانه ي نه وان ديت بهو زاته مه زنه.
له م باره يه وه نه م زاته پيروزه له فهرمووده کانيدا هه والي دروست و روون و
ناشکرا راده گه يه نيت ده ربه ري گرن گترين رووداوه کاني چه رخی به خته وه ري
و سرده مه کاني دواي خوي هه تا قيامت و، هوکار و نه نجامه کانشيان
دستيشان ده کات و نيمه يان لي ناگادار ده کاته وه. نهو له شتانيکي وا ده دوت
که هر له هيرشي مه غوله کانه وه هه تا داگيرکاني سوريا و، هر له رووداوي
به دسته ياناي به ها و نرختيکي زور له لايهن رووباري فوراته وه هه تا نهوتي
تله قان، هر له فيتنه کاني ناخرزه مانه وه هه تا بلاو بوونه وه ي بپر هوشي،
ده گرتنه وه. مه حاله که سيک نه م شتانه بيينيت و باوه ر به پيغه مبه رايه تيبه که ي
له کات.

هلن، نه گه ر نيمه به نوره و له کاتي خويدا نه م شتانه بگه يه نين به
مناله کانمان دياره نه وانيش له به رامبه ر مه زيني نه وه وه ريزي شاياني لي
ده گرن و نيدی هيچ که سيک ناتوانيت نهو له بير و دلي نه وان ده ربه يينيت.
نهوي که بزايين حزره تي موحه مده د (عَلَيْهِ أَفْ صَلَاةٌ وَسَلَامٌ) له بابته کاني زانست

۱. روانه: صحيح البخاري، الفتن ۲۴؛ صحيح مسلم، الفتن ۳۰-۳۲، ۱۱۰؛ سنن أبي داود، الملام ۹-۱۰؛
مسند الإمام أحمد ۴۰/۵-۴۴.

و زانیاریدا قوتاییتی هیچ کهسیکی تری نه کردوو و، له ژیانیدا دوو دپړی نه نووسیوه و، سهرجهم زانسته کانی رابردوو و داهاتوو دهزانیته و، پاشان گه یانندی نهم په یامه به کهسانی دیکه ش، قهرزی وه فایه له نه ستوی نیمه دا به رامبه ر بهو که سایه تییه بالاییه.

هه ندیک و ته ی نه و هه ن ده رباره ی زانستی پزیشکی که هه رگیز ناکریت به که رهسته و هه لومه رجه زانستییه کانی نه و رپوژ گاره مروّف دهستی پیمان بگات و بیانزانیته. که واته خوا فیړی ده کات و نه ویش ده یلیته. به لی، نه و نیراوی خوایه.

نه گه ر به ره میکی جددی بنووسریت له سهر نه و گورپانکاری و نالو گورپه ی که نه و له ژیانی که سی و کومه لایه تیدا به رپای کرد، له چه ندین به رگی دوورودرژدا جی نایته وه. نیمه لیړه دا ته نها به مه بهستی یادخستنه وه و پیدانی سهره داوئک ناماژیه کی کورتمان بو کرد. هه ربویه خوینهر ره وانیه نه و هه زاران به ره هم و نووسراوانه ده کهین که ده رباره ی زانستی پزیشکی پیغه مبه ر (طب النبوی) و، هه والدانه غه یبیه کانی پیغه مبه ر و بابه ته کانی هاوچه شنیان نووسراون و لیړه دا به مه نده وازده هینین.

۴. باسکردن و ناساندنی قورنان

خو شه ویستکردنی قورنانی پیروژ به هه موو لایه نه کانییه وه لای پیړی گه نجان، کارنکی زور گرنکه بو بیدارکردنه وه ی شعوری دینی له ناویاندا و راگرتنی به زیندوویی. وتنی "قورنان کتیبکی پیروژه" به ته نها، هه م سه باره ت به قورنان و هه م سه باره ت به منداله کانمان به س نییه. بو چوونیک

لهم جوړه لهوانهیه بو ته مهنیک و ناستیک و دهر بکه ورت که بهسه، بهلام
 گرمان لهوه دا نییه که بهشی ته مهن و ناستی بهر زتر ناکات. بگره لهو
 رووه که لهوانهیه بییت به هوکاری دروستبوونی پیشینه بریارنک دهر باره ی
 تهلقینه نهرتیییهکانی داهاتووش، کارنکی زیان به خسه. پنویسته نهوه روون
 بکرتهوه که قورنان دوایین په یامی خوییه و، لهو روژوهوی دابه زیوه کهس
 نهیتوانیوه دژایه تی بکات و، له مرؤشدا کو مه لیک بریاری مه حکمه می هیه
 لهو بابه تانه دا که زانست و ته کنه لو جیای پیشکه وتووی سهردهم به تازه بی پی
 گیشتون و، چهنده ها نیشانه شی له خو گرتووه که ناماژه به کو تاسنووری
 زانسته جیاوازهکانی مرؤف دهکن. وه ده بییت لهم رووهوه باوه ریکی یه قینی له
 سینهی منداله کانماندا بچینین.

له بنه رته دا زانیارییهکانی قورنان دهر باره ی به دیهاتن، بوون، فراوانی
 گهردوون ته بایه له گه ل نوترین داتا زانستییهکاندا و، پیکدادانی نییه
 له گه لیاندا و، ته نانهت له چوارچیوهی چهند یاسایه کی گشتیدا زانیاری
 کورت و پوخت و به سوودیان پی ددهات. به لی، قورنان کتیبکی هینده
 سهر سوور هیته ری وایه که نه گهر له پیناسه یدا بوتریت "بریتییه لهو کتیبه ی
 که ههر له جیهانی بچوو که وه هه تا جیهانی گه وره به نامانجی ناساندنی
 نهینییهکانی خوییه تی و به ندایه تی - شیکردنه وه و روونکردنه وه بو هه موو
 شتیک دهکات" له جی خوییدایه تی. نه م نایه تهش به لگه یه کی ناسمانییه
 له سر نه م حه قیقه ته:

﴿ وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ
 وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلْمَةٍ الْأَرْضِ
 وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴾ (الأنعام: ۵۹)

۵. باسکردنی حهشر و زیندوووبوونهوه

باسکردنی حهشر و زیندوووبوونهوه بریتیه له ههنگاونکی بهرزتر له پهرهوهیدی مندالدا. دهیئت مندال له دلوه باوهپری تهواو بهوه بکات که پاش نهم دونیایه عوقبایهک و دواي نهم ژيانه فانیه ژیانیکي باقی هیه. زانست، حیکمت و بهرژهوهندی دهی دهخه که نهم گهردوونه خوا بهدی هیناوه و، بهرتوهی دهبات و ههلی دهسوورپنیئت. قورنانی پیروژ دهفهرمویت:

﴿ قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ﴾

(العنكبوت: ۲۰)

مانای نهم نایهته تهویه که نیمه ی مرؤف بهسه زهویدا بگهپین و، بهوردی له نایهته تهکونییهکان رابمین و، لاپهره به لاپهره لینی بکوئینهوه و، سهرنج بدهین لهوهی که بهدیهاتن لهسه زهوی چون دهستی پی کردووه و، بوونهوهران چون له نهبوونهوه هاتوونهته بوون و، نادهمیزاد چون پهیداوهوه و، زیندهوهران چون جوراوجور دروستکراون و، چون به دروستبوونی مرؤف گهیشتوه به لوتکهی کهمال.

نهو خوایهی که جیهانی له هیچ دروستکردوهه، جیهانی ناخیرهتیش بهدی دهپنیئت. نهو زاتهی که نهم سیستهه و رپسیایهی دامهزراندوهه، چون ناتوانیئت ناخیرهتیش دابمهزرینیئت؟ نهو کهسهی که زهوی بهم شیوازه سهرسوورپهینهره بهدی بهپنیئت، نایا ناتوانیئت گوویهکی دیکه بهدی بهپنیئت؟ ناکریت ئیره به "دونیا" و نهوی به "عوقبا" ناوببات؟ نهو زاتهی که ئیهوی له جیهانیکی دیکهوه هیناوه و لیره میوانداریتی کردوون، نایا ناتوانیئت له جیگاهیهکی تر نیشتهجیتان بکات؟ وا بزانه بو ژیری ساده و ساکاری مندال نهمهنده بهس بیئت و تا تهمهنیکی دیاریکراو پیوست به پروونکردنهوهی فهلسهفی قوول

ناکات، ئنجا خو زهوی و ئاسمانهگان له بهرچاوماندان و نهوپه پری ناوازمی و ناپایی له به دیهاتنیاندا ده پیریت. ههروهك چون ماسی له ناودا مهله دهکات و، بالندهش له ههوادا ده فریت، لهم گهردوونه پان و بهرینهشدا نهستیره و گهله نهستیره و سیسته مه زهه لاههگان مهلهیهك و فرینیکی هینده رینکوپینك و سه سوور هینهری وایان ههیه که ههركه سیك به چاوی په ندوه رگرتنه وه نه ماشا بکات، ههچ شتیک به بی نامانج و بی مه بهست و هه ره مه کی نابینیت. جگه له مه نه م رینکوپینکی و گونجانه ناوازمیه هینده ناشکرایه که ته نانهت ده ماغه ساده و ساکاره کانیش لئی تی ده گن. قورنان سه رنجمان بو نه م شتانه راده کیشیت و، له به رامبه ر دروستکردنی ئاسمانهگان و زهویدا نامازه به گرنگی به دیهاتنی مرؤف دهکات.

﴿ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ مَا لَكُمْ مِّن دُونِهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴾

(السجدة: ٤)

﴿ الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ، وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنسَانِ مِن طِينٍ ﴾

(السجدة: ٧)

قورنان پیمان راده گهیه نیت که خوای گه وره نه م سیسته مه رینکوپینك و سه سوور هینهری به دیهاتناوه. پاش نه وهی که نه مه ی تیکدا و پروو خاندی له جگه کیدا جیهانیکه هه می شه یی بنیات ده نیت. نه گه ر مرؤف له به رامبه ر نه م هه واله دا بلیت "نه خیر"، نه وا بیگومان بانگه شه یه کی نالوجیکه کردووه. وا ههست ده کم نه گه ر نه م بابه ته بو به چووک و گه ورهش روون بکرتنه وه، لایه نیکه وای تیدا نییه که شایانی ره خنه بیته.

قورئانی پیروز له شونئیکی تردا بهرامبهر بهو که سانهی که دزایهتی
حهشر و نهشر ده کهن ده فهرمویت:

﴿ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴾

(یس: ۷۹)

له نایهتیکی تردا ده فهرمویت:

﴿ فَانظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۗ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾

(الروم: ۵۰)

نهم شیواز و میتۆدهی قورئان که هیچ جوړه زۆرله خو کردنیک (تصنع) ای
پتوه دیار نییه، هه موو نهو شتانه روون ده کاتهوه که پیویسته بو مندالیک و،
که سیکی ته مه نامناوهند و به ته مه نیک باس بکرین.

باوهر به فریشته کان و قه ده ریش یه کیکی تره لهو بابه تانهی که پیویسته
به ههستیارییهوه هه لویستهی له سه ر بکریت. بیگومان پیویسته به شیواز و
میتۆدی جوړاوجۆر گه نجان لهوه ناگادار بکرینهوه که هه موو شتیک نه خشه
و، بهرنامه و پرۆگرامیکی هه یه و، پیویسته به حه تمی به دیهاتنی گهردوون و
ئاده میزاد نه خشه و بهرنامه یه کی هه بیته و، نهم بهرنامه و نه خشه یه "زانسته"
و، ناوی "قه ده ره" و، هیشتا "توانسته" و "ویسته"ی خواپی په یوه ندییان پتوه
نه به ستووه.

له نه نجامدا، دواي نهوهی که هه موو نهم زانسته و زانیارییهانمان به خشی
به منداله کانمان، ئنجا ده توانین به گوفتار و به زمانی حال بلین:

﴿ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴾ (الفاتحة: ۵)

به نیزنی خوا و بههوی دوعایهکی گوفتاری و کرداری لهم جوړه،
 ههولهکانمان بو پهروهردهکردنی مندالهکانمان به فیرو ناچن. له لایهکی
 دیکهوه پیویسته له هه موو بوارهکاندا و هر له بابهته عهقیدهییهکانهوه ههتا
 مهسهلهکانی پهیوهندیدار به ههلسوکوت و پهفتارهکان، ناراسته ی مندالهکانمان
 پروون بکهینه خوا و عیبادهت، کرداری چاک، نوټر، پروو، حج و زهکاتیان بو
 پروون بکهینهوه و، ریگه نهدهین زیهن و روچ و فیکریان بمریت، یان تهنانهت
 لهکه داریش بییت.

بو نمونه، پیویسته به جوړیک ناشرینی شیرکیان بو باس بکهین که
 مندال له نیوان شیرک و چوونه دوزه خدا دووه میانی به لاهه باشر بییت. ده بییت
 به جوړیک قیزه ونیی زینا له ناخیاندا پروچووییت که لهبری تیوه گلان له
 کاریکی وا ناشرینهوه، به زهرده خهوه پیشوازی له مهرگ بکهین. به شیوهیهک
 نه گهر به دهست و زمان و چاوی یه کیک لهو شتانه بکات که نزیکن لییهوه،
 هاوړی له گهل تازاری ویزداندا هه لبله رزیت و به درټرای ته مهنی فرمیسک
 هه لبرټریت. ده بییت نه وهنده ناشرینی کوشتن، دزی و درو به گویدا بدریت
 تا له نهجامدا له سروشتیدا جوړیک له قیز و بیژ و نه فرهت به رامبهه بهم
 کردارانه دروست بییت.

جگه له مه، ده بییت له باره ی نهو حالت و هه لوستانه وه که به بیړه وشتی
 داده نرین تهلقینیکی باش دابدیرین و هه رگیز ریگه ی نهوه نه دریت که
 خوانه خواسته به رهو زه لکاو ی بیړه وشتی بهر بینهوه. نه گهر مندال هه ره له
 سه ره تاوه له که شوهه وایه کی پاکی نه خلاقیدا گه وره بییت، پشت به خوا
 ره شه با دژ و پیچه وانه کانی داهاتوو ناتوانن ههسته کانی بکوژیننه وه و، رهنگی
 دونیای ناوه کی و پیکهاته ی ناوه کی نهو کال ناکه نه وه و، هه همیشه به زیندووی

دهمینیتتهوه و، هاودهم له گهڼ عهشق و شهوقدا، بهردهوام دهییت له سهر بهندایهتی
بو خوا و پیزگرتن له نیسلام.

به شی شاه شهم

رده نده گانی په روه رده

رەھەندەگانى پەرۋەردە

لە بەشى رابردوودا دەربارەى ئەو بابەتەنە دواين كە پىئويستە بە گۆرەى تەمەن و ئاست بە مندال بىبەخشرىت و ھەرۋەھا نامازەمان بۇ ئەو بوارانە كرد كە دەيتت دايك و باوك و، مامۇستا و پەرۋەردەكار بە ھەستىارىيەۋە مامەلەى لە گەلدا بىكەن.

پىئويستە جارنىكى تىرىش ئەۋە دووپات بىكەينەۋە كە ئەوانەى لە بابەتى پەرۋەردەدا ھەستىار نىن و، لە ھەموو قۇناغىكى ژياندا بە باشتىرىن شىۋە بىرىتتىى مندالەكانيان تىر ناكەن و، رەچاۋى تەمەن و، ئاسۋى تىگەيشتن و، ژىنگە و ئاستى زانستىيان ناكەن، ئە گەر لە كۆتايىدا لە گەل گورگىكى بىرسى رۋوبەرۋو بوونەۋە، ھىچ ماىەى سەرسوورمان نىيە.

۱. پىئويستە مندال بە كردارى چاك و كەسانى چاك بناسىترىت

بابەتى ناساندنى مندال بە كردارى چاك و كەسانى چاك، زىاتر كارى مامۇستا و پەرۋەردەكارە ۋەك لە دايك و باوك. دەتوانىن لەم بارەيەۋە بلىين:

به لى، مندالان و گه نجان پيوسته كردارى چاك فير ببن، به لام له بهر نه وهى
 نه م فير بوونه ته نها له زانياريه كى نه زهرى پيك ديت، نه وا ناساندنى نه م
 زانياريه نه زهر بيانه به هوى كه سانى چاك و جينكردنه وهى كرداره جوانه كان
 به هوى قاره مانيتي پاله وانه كانه وه له ياده وه ريه كاندا، كارنكى گه لىك گرنگه.
 پيوسته مندال هر له مندالييه وه له زيهنيدا كومه لىك زاتى مه زنى وا هه بن
 كه مندال تى بگات له وهى نه و رينگايه لى له سهرى دهر وات شارينگايه و
 پيش نه وىش چه ندين زاتى گوره و گرنگ پيدا تپه ريون. ننجا بو نه وهى
 هه ست به سهر جه م چيژه گانى نه و رينگايه بكات. ده بيت مندال له ناخه وه باوهر
 به وه بكات كه سيك كه رورانه نه وهنده نو تر ده كات و رورانيكى زور له سالدا
 به يى گوندان به گهر ما و سهر ما به رور و ده بيت - نه وهنده لى كه له نيحه وه
 دياره - لى خوا كه سيكى قه بوولكراوه و له دلى خويدا به خيلى پى بيات
 و هز بكات چاوى لى بكات. له نه نجاميشدا هه رشتيك كه په يوه ندى به
 دين و دينداريه وه هه بيت ده يبه ستيت به روه و مانا كه يه وه و هه رگيز ره شه با
 پنجه وانه كان ناتوانن بيله رزينن.

پتغه مبهرى خوا (عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَاةِ وَأَمْرُ التَّسْلِيمِ) ده فهر مويت "ههروهك چون له م
 سرده مه دا دوور ووه كان نه و شتانه لى كه ده يكه ن له نيوه لى ده شارنه وه و شهرمتان
 لى ده كهن، رورينكيش ديت كه نيمانداران نيمان و كرداره كانيان ده شارنه وه."
 نه م نه خوشييه لى كه تايبه ته به هه نديك سرده مه وه، ده بيت هر له تافى
 منداليدا رينگاكاني سهر كه وتن به سهر نه م به ربه سته دا پيشانى نه وه لى نوى
 بدرت و نه هيلرت له داهاتوودا دووباره بيتته وه. نهك هر نه مه، بهلكو ده بيت
 به جورنك تهلقين بكرين كه دين عيززهت و شانازيه و حاله تىكى روه لى

۱. الطبراني، مسند الشاميين ۱/۱۴۸.

وايان بۇ دروست بىتت كه به گيان و دل باووش به فرمانه خواييه كاندا بكن.
 ليره دا همز دهكم چيرؤكنكى راسته قينه تان بۇ بگيرمه وه. كچينكى
 بچووك كه دايك و باوكى به وپه پرى ههستياريه وه گرنگيان به په روره ده كه ي
 داوه، رؤژنك له رؤژان كار له مامؤستاكه شى دهكات. مامؤستاي نهم
 كچه له بنه رمتدا خانمىكى باشه و سه رجهم نه زاكته مروييه كانى خوى
 پاراستوه، به لام رؤژ به رؤژ بىدينى، نهم خانمه ده پروئىتت كه له لايه ن
 خوتندكاره بچووكه كه يه وه زؤر خوشوستراره و، له پرووى ماناوه هه ليده وه رنىتت.
 رؤژنكيان منداله كه به كارىگه رى نه و حه قيقه تى نيمانه وه ي كه له رؤحيدا
 جينگيريووه، له به كىنك له ره حله كانى دواوه ي پؤله كه له پرىنكدا دهست دهكات به
 گريان. مامؤستا ميه ره بانه كه ي لى نريك ده بىته وه و ده پرسىتت "رؤله گيان
 بۇ ده گرىت؟" منداله كه ده لىتت "مامؤستا گيان بۇ تۇ ده گرىم. ده ترسم خوا
 له سه ر بىباوه رىيه كه ت سزات بدات." مامؤستاكه به وپه پرى سه رسوورمانه وه
 ده كشىته دواوه. پاش چهند رؤژنك ريوخسارى خانمه مامؤستاكه به شه وقى
 نيمان رؤشن ده بىته وه و وهك گول ده گه شىته وه.

نهم منداله له گول نيماندا عيززه تىشى فىركراوه. له راستيدا عيززه ت و
 سه ربه زى شتىكه تايبه ته به خوا. ^۱ به لام نه وهش كه خواى گه وره عيززه ت
 ده به خشىت به وانه ي كه ده ستوره خواييه كان جىبه جى ده كهن و له وانه شى
 ده سىننىته وه كه ته ركى ده كهن، راستىيه كى حاشاهه لنه گرى نايىنييه. به لى،
 مندال ده بىتت متمانه ي ته واوى به ههست و، بىر و نه و رىنگايه هه بىتت كه
 هه لى بژاردوه، بؤنه وه ي له داها تودا دووچارى خؤبه كه مزانىن نه بىتت و
 ته وژمه كانى بىباوه پرى راپىنچى نه كهن. جگه له مه، ده بىتت مندال نوژن كردن

۱. پروانه: سورەتی النساء، آیه ۱۳۹؛ سورەتی یونس، آیه ۶۵.

رېرژوو گرتن به گه ورهیی و عیززهت بزانیّت و، له هر جینگایه کدا پیویستی
 کرد که نویر بکات، به بی دوودلی رابوهستیّت و، نیشانی بدات که تنها
 له بهرامبر نهو خوا گه ورهیه دا دهنه ویتته وه.

قورنانی پیروژ له لایه ک به نایه تی پیروزی:

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿٥﴾ أَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٦﴾﴾

(الفاتحة: ۵-۶)

ناره زوی نیمه له شیوهی دو عایه کدا بو شاپینگای پیغه مبه ران و،
 راستگزیان و، شه هیدان و چاکه کاران دهو روژینیّت و، له لایه کی دیکه ش به
 نایه تی:

﴿صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴿٧﴾﴾

(الفاتحة: ۷)

بهیته وهی ورده کاری بدات و وینای دوو رو در ژیبی رپر هوه چهوت و
 گومراکان بکات، به رهو خو به دوو رگرتن لیان پالمان پیوه ده نیّت.
 نم شیوازه وهک نمونه یه ک و سه رمه شقی کیش وایه بو نیمه ومانان که
 هره که مان که سانیک له ژیر ده ستماندان و لیپرسراوین له پهروورده کردونیان.
 دهیّت هه میسه سه رنجیان بو لای نهو ریگا و شیوازانه رابکی شین که خوا
 ننی خو شه و، بهرامبر بهو شتانه ش که نهو ره زامه ندی له سه ریان نییه
 بهر چه کردارنک له ناخیاندا به چینین. له راستیدا نه مه نه رکی نیمه یه. چونکه
 نهو که سه ی خوا نانسیت و، ته وحیدی نولو هییه ت و ربهوییه تی له دلیدا
 جینگیر نه کردووه و، نهو به تاقه فرمان رهوای ژیاننی نازانیّت، لیپرسینه وهی
 توندی له گمل ده کرت. نهو که سه ی نه رکی فیتره تی خو ی نازانیّت و،

عەقلى بە عېكمەتى بەدپهاتنى خۆى ناشكىت و، تى ناگات لەوهى بۆچى
هاتووته دونيا و، تەنانت له پەيوەندى نىوان هۆكار و ئەنجام تى ناگات و،
بگره بە نىمان و ناسين وەلامى ئەو بەدپهتەرە مەزنە ناداتەوه كه لەودىوى
پەردەى ئەم نەپىيانەوه خۆيمان پى دەناسىنیت.. بەلى، كەسىكى لەم شىوہە،
له دونيا و قىامەتیشدا له پىرى رزگاربووان نىبە. خواى گەورە ئەوانەش
رزگار ناكات كه حەشريان له گەل حەشرى ئەواندايە.

﴿ وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَمَا تَمْسِكُمُ النَّارُ ﴾

(هود: ۱۱۳)

۲. سوودوهرگرتن له زانسته سروشتییهكان له پەروەدهى نایینیدا

كاتىك مندالان وانەى زانستهكانى وەك فیزیا، كیمیا، گەردوونناسى
و فیزیای ناوكى دەخوینن، پىویسته هاوشانى ئەمە و بەگوێرەى ناستى
كلتوورىيان عەقیدەى حەققى نىسلامیشیان بۆ باس بكریت. لەبەرامبەر
ئەوهدا كه ماددەپەرستەكان هەموو شتىك بە ماددەوه گرى دەدەن، دەبیت
نىماندار هەموو شتىك له روانگەى خواى گەورە و، ناخیرەت و، قورئان و
نىمانەوه هەلبەسەنگینیت. بەلى، دەبیت موسلمان ئەو زەلكاوى ماددەپەى كه
هەموو ماددەپەرستە میژوووییهكانى تیدا خنكا، بكات بە گول و گولزار و،
سەرلەبەرى شتان و پرووداوهكان وەك شایهتتىك لەسەر بوونى خوا ببینیت.

بەلى، ئەگەر مندال بەرامبەر بەوهى كه له سەرەتایى و، دوواناوەندى و
زانكۆدا زانسته سروشتییهكان دەخوینیت، له مال و ژینگەى خێزانیشدا بە

ھەمان ئەندازە پەرۋەردەي ئايىنى ۋەرنە گرىت، لادان و ونکردنى رېنگا دەبىت بە شتىكى ھەتمى. ئەگەر لە نىزىكەۋە چاۋدىرى ئەو ئاستى زانستى و كلتورىيەي مندال ئەگرىت كە لە قوتابخانە و چواردەۋرىيەۋە ۋەرى دەگرىت، ئەوانەيە ئەو شتانەي دەيانخوئىتتەۋە و فىريان دەبىت، بىن بە ھۆكارى بىباۋەرى. ئەمە لە ھالىكدا كە زانستەكان پروونتىن بەلگەن لەسەر بوونى بەدېھنەر.

بەلى، مندال لەبەرامبەر ئەو وانەي فەلسەفەيەي كە ۋەرى دەگرىت و ئەو گومان و دوودلىيانەش كە لەوانەيە توۋشى بىن، ئەگەر خىرا ژىرى و لۇجىك و يارمەتىي بەسوۋدى زانستە سروشتىيەكان ئەخرىنە كار، ئەوانەيە لە داھاتوۋدا قەيرانى جددى بەرھەم بەيئىت. بەرمەبنای ئەمە، بە ئەندازەي زانستە عەقلىيەكانى، دەبىت بەلگەي عەقلى و، لۇجىكى و بەلگەنەۋىستىشى بخرىتتە بەردەست. لەبەرامبەر ئەۋەدا كە ماددەپەرستان رىسا گەردوونىيەكان دەگىرپنەۋە بوۋ سروشت و لە رېنگەي ھەندىك تىۋورى فەلسەفەيەۋە بەرگرىي نالۇجىكى و مەھال لە بىروباۋەرىان دەكەن، پىۋىستە تىمە ئەۋە لە مېشكى مندالەكانماندا بنەخشىنن كە ئەو ياسا گەردوونىيانەي كە لە سەرانسەرى بووندا دەبىنرىن ھەموۋىان لەژىر فەرمانى خوادان. تەنھا بەم شىۋەيە دەتوانىن رېنگرى بىكەين لەو گومان و دوودلىيانەي كە دەگونجىت لىۋرىيە جۇراۋجۆرەكان لەۋدا بەدى بەيئىن.

بەلى، لەھەمبەر ئەو زانىارىيە نەخۇشانەي كە ھاۋرى لەگەل ھەزار و بىك بىرى لارولۋىردا كەسانىك دەيانەۋىت بىخزىننە مېشكى مندالەكانمانەۋە، تىمە دەبىت ئاۋەزىان بە زانىارىي باش و سوۋدبەخش بە جۆرىك پىرچەك بىكەين كە ھەرگىز دوۋچارى سەرسامى نەبن. لە پروۋى ماھىيەتەۋە ھەموو شتىك وابەستەي زانستە. نەزانى دوژمنى دىن و دىندارىشە. كەۋاتە لەبەرامبەر ئەو

فیل و تله که یه که نه زانه کان رینکی ده خه ن بۆ به لاریتدا بردنی نه وه کانمان، نیمه ی نیماندار ناچارین نه وه یه که په روه رده بکه یین که دلایان وابه سته ی ره گ و، میلله ت و نیشتمانی خویان بیته و، توند ده ست به دینی خویانه وه بگرن و، به پرووی زانست و هونه ره جیاوازه کاندایا کراره بن و، خویان به خاوه نی میروو و جوگرافیای خویان بزانه.

۳. ناماده کردنی ژینگه یه کی باش

نیستاش دینه سه ر ناماده کردنی ژینگه یه کی باش بۆ مندال. له دونیای مودیرندا گرنگیه کی زور به باخچه ی مندالان و دایه نگه و سه تهری چالاکی کومه لایه تی ده دریت له ته نیشته قوتابخانه یان شوتنه گونجاوه کانی دیکه دا. نه مه ش تابلیت گرنکه بونه وه ی مندال له پرووی ژیانی ماددی و فیزیکیه وه ته ندروست ده ربچیت و، له ژینگه یه کی ناسووده و رینکوپیکدا کات به سه ربه ریت و، خیزان زور سه رقال نه کات و توانا و لیها تنه کانی بکرته وه. نه مانه به باشی بیریان لی کراره ته وه و پیشتر سه رجه م لایه نه باش و خراپه کانی ده ستنیشانکراون. نه وه نده هیه پیوسته هاوشانی ژینگه یه کی ماددی له م جوړه، ژینگه یه کی مه عنه وی هه بیته که تییدا ژیانیکه مه عنه وی بژی و، گه شه ی پی بدات و، هه ست به مروقتی بی خوی بکات و، ته نانه ت بتوانیت په یوه ندی له گه ل به دیه ی نه ری خویدا ببه ستیت. کاتیک باس له ژینگه ی مندال "ده کریت، پیوسته بیر له م لایه نه ش بکرته وه. لیزه دا هه ول ده دمه یین چهند خالیک له م پرووه وه بخه ینه پروو.

۱. ھەلبژاردنی ھاوړی

نەوێ که مندال له گەل ئەو ھاوتە مەنانەیدا ھاوړییەتی بکات که ڕیزی
 دین و دینداری دەگرن، بابەتییکی زۆر گرنگه. پێویستە دایک و باوک له
 تریکەوه چاودیری ئەم لایەنە بکەن. دەبیّت دایک و باوک ھەمیشە لەم پرۆسە
 چاودیریکردنە بەردەوام بن. ھەلبەتە وەکو ھەلوێستیکی ئاراستە کارانە، نەك
 وەك خستنه ژیر فشار و زۆرلیکردن. چونکە مندال بەنرخترین شتی ئیمەیه
 و نایت ھەروا بەناسانی ئەمانەتی ھەموو کەسیک بکریّت. ئەوەتا مرۆف
 تەنانت گۆرەوییە کەشی ناسپیریّت بە یەکیک کە نایناسیّت. بۆ نمونە، ئەگەر
 کەسک ییّت و پیت بلیّت "کاکە لەوانە یە جزادنە کەت لی بدزن، شار پرە له
 کەسی ناپاک، بیهینە با من جزادنە کەت و جانتاکەت بۆ پاریژم!" ئایا ئیو
 بەکسر متمانە ی پیدە کەن؟ نە خیر! نە جزادنە کەت و نە جانتاکەت نادەیت بە
 کەسکی نەناسراو. کەوا یە چون مندالە کانتان له کوچە و کۆلانە کاندای بە
 ئەمانەت دەدەن بە نەناسراوکان یان چاودیریکردن و پەرورەردە کردونیان بۆ ئەوان
 جی دەهیلن؟ بە رای من نایت ئادەمیزاد تووشی دژیەکییەکی لەم شیواییە
 بیّت.

بەلێ، ھەلبژاردنی ھاوړی باشیش ھەر دەکەوێتەووە سەر شانی دایک و
 باوک. وەکو شیخی سەعدی له "گولستان" دا ناماژە ی بۆ دەکات ھاوړی
 خراب له مار و کوبراش خراپترە.. ھەر ئەوەندە تووشی بوویت، ئیتر یان پێو
 دەدات یا بە کاری خراپەووە سەر قالت دەکات. ھاوړی باشیش له فریشتەش
 باشترە. کاتیك له گەل ئەودایت له ناسوی فریشتەکاندا دیّت و دەچیت.

پيغه مېهر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ده فەر مویت ”مرؤف“ له گهل
 خوشه ويسته كه يدايه تی. “ كه واته هه لېژاردن و دۆزینه وهی هاوړی بو مندال
 كارنكي گرنكي دايك و باوكانه. هه رگيز ناييت كار يگه ربي هاوړی له سه ر
 شكلوه رگرتنی بير و هه ستی مندال فه راموش بكریت. نه گه ر مندال به
 ژينگه يه كي نادرست راهاتوه، پيوسته به خيړايی دووری بخه يته وه و بينيريت
 بو جيگايه ك كه متمانه ی پي ده كه يت. ته نانه ت نه گه ر له شوینی نيشته جيپوون
 يان له قوتابخانه كه يدا به هاوړی خراب ده وره درابوو، ييگومان ده ييت به
 شيوازی جوړاوجوړ سيسته می پاريزگاری به رامبهريان بو دابنريت، نه گه ر
 سه ركه وتوو نه بوون، پيوسته يان شوينه كه تان بگوازنه وه يا خود قوتابخانه كه ی
 بگوړن. به لام ديسان ده ييت له ویش نه وه مسوگه ر بكن كه يه كه م شت
 كه سانی ديندار و رهوشتجوان بناسيت.

پيوسته له هه ر جيگايه كدا ييت مندال كه شوه وه ای دینی له ده وره به ره كه يدا
 هه ست پي بكات و، هاوده می و كو بوونه وهی له گهل خه لکی تر دا له پيناوی
 بير و نامانجيكي بالادا ييت. له وانیه له م ريگايه دا دايك منداله كه ی لی
 دوور بكه ويته وه و هه سره تی ليكدابران بكيشيت و، باوكيش له وانیه ناچار
 ييت پاره يه كي زور سه رف بكات، به لام هه ميشه به نه نديشه و ترسی نه و
 رپوژوه هه لده ستن و داده نيشن كه نه گه ر وا نه كهن خوا سزای هه م خويان و
 هه م منداله كانيان ده دات و، هه ول ده دن خويان بپاريزن له وهی منداله كانيان
 مار و دوو پشكي زيانبه خشيان لی ده ربچيت. له وانیه هه نديك جار مندال
 به مه به ستی خویندن سه ردانی ماليكي تر بكات، له م حاله تانه شدا ده ييت
 چاوديرييه كي باشی مندال بكریت.

بەلێ، لەوانەشە منداڵ پێویست بکات سەردانی مامی ھاوڕێکانی بکات، بەلام پێویستە ئەو مامە بە دار و دیوار و دەرگا یەوێ گوزارشت لە خوا و پێغەمبەر بکات و، ھەرکە بانگی موخەمەدی ھات بەرمامەکان رابخرێن و، ئەندامانی خێزان پێکەوێ و بەکۆمەڵ نوێژ بکەن. بەلێ، ئەگەر مامەکە لەم جۆرە بوو ناییت رێگری بکەن لەوێ کە منداڵە کانتان لە گەڵ لاوەکانی ئەو مامەدا ھاوڕێیەتی ببەستن و، تێکەلاویان ببن و لە گەلیان وانە بخوێنن. بگرە پێویستە ھانیشی بدەن. بەلام ئەگەر بە پێچەوانەوێ ئەو مامەکە ھاتوچۆی دەکات وەک ئەو بنارانە وایت کە بە پرووی گوناھدا کراوەن و تیایدا ئەفسانەیەت بەل دەگریت، مانای وایە دەمێکە منداڵە کەتان لە دەستچووێ.

ب. ھەلمژینی کە شوھەوایەکی نایینی راستگۆیانە و

دەلسۆزانە و بەدوورگرتنی منداڵ لە ریا

جگە لە بردنی منداڵ بۆ مزگەوت، جەماعەت و بۆنە نایینیەکان، پێویستە بیانەن بۆ ئەو جینگایانەش کە سروودی جوان و یادی مەولودیان تێدا دەکرێتەوێ. نا بەم جۆرە منداڵ دەکرێتەوێ بە پرووی ھەموو لایەنە ئەسلی و فەرعییەکانی ژبانی نایینی. لەو پرووێوە کە ئەمەش یەکیکە لە داخووزییەکانی سروشتی مەرف، پێویستە لەم لایەنەشەوێ منداڵ تێر بکەن، بۆ ئەوێ بە دوای شتی ئێدا ئەگەریت. بەلێ، دەبێت ئەو مۆسیقایەش کە گۆنی لێ دەگریت، دین و پەرزەنتەکانی بێر بخەنەوێ و، ھەستە بالاکانی تێدا بووژێنن و، ژینگەییەکی لەھاری بۆ پەرخسێنن بۆ پەرهپێدانی ھەستکردن بە خزووری خوازی.

بەلام پێویستە ئەوێش بلیین کە ئەگەر لەم جۆرە بۆنانەدا قورئانخوێن و مەولودخوێن ئەو شتە دەبخوێنن لە قورگیان ئەچیتە خواروێ و، ئەبوونی

ئىخلاس ھەستى جددىيەتى ئايىنى منداڭ بەھژىنىت، باوەرمان واىە كە دەيىت جگەرگۆشەكانمان بەدوور بگريں لەم رىاكارانەى كە تەنانەت رىژى جددىيەتى مزگەوتىش ناگرن. سروود و مەولودەكان برىتىن لە چەند كانياوتك بۇ پاكبوونەوہى دلەكان و خاوتنبوونەوہى وىژدانەكان. بەلام كاتىك كەسك دەليىت "كە يادى تۆ دەكەمەوہ چاوانم وەكو جەيخونە" و كەچى دلۆيىك فرمىسك لە چاوى نايەت، وەكو درۆيەك واىە لەبەردەم خاوى گەورەدا. بىستنى ئەم درۆيەش لە لايەن ئەو منداڭەوہ بىرژىيەكى تەواوہ بەرامبەر بە ھەستەكانى.

بىرم دىت لە منداڭىمدا كاتىك سەرقالى نووسىنى رىستەيەكى عەرەبى بووم كە ماناكەى دەيوت "خوايە گيان، ھەركاتىك يادت دەكەمەوہ، تەزوو بە گيانمدا دىت"، لەرزىك بە جەستەمدا ھات و دەستم قەلەمەكەى بەردا. ئىستاش ئەو دەفتەرەم وەك يادگاربيەك لاي خۆم ھەلگرتووہ. شەرم گرتى لەوہى ھەلنەلەرزىم و بلىم "خوايە تەزوو بە گيانمدا ھات!" رىاكارىك كە وشەكانى دەمى لە قورگى زياتر تىپەر ناكەن و، فرمىسك لە چاوى نايەت و، كەچى دەستى بەرزكردووہتەوہ و دەليىت "خوايە گيان بە گريانەوہ ھاتووينەتە بەر قاپبيەكەت!" .. بەلى، تەنانەت بىترانى كەسكىكى لەم جۆرە لە لايەن منداڭەوہ لەوانەيە چەندەھا نىشانەى سەرسوورمانى جۇراوجۆرى تىما بوورژىنىت.

نەگەر دىقەت بفرموون، لە لايەك وەكو بۆنەيەكى ئايىنى مامەلە لە گەل سروود و مەولوددا دەكەين و، بە ھۆكارىكى گرىنگى دەزانين بۇ نەشونماكردنى ژيانى رۆحى منداڭ و، لە لايەكى دىكەشەوہ بە دوورگرتنى منداڭ لە درۆ، رىا و خۆدەرختىن و شتە نابەجىكانى ھاوچەشنىيان بە

داخوۋازىي عەقلى، لۇجىك و فىراسەتى دىنى دەزانىن. چونكە مندال بە ئەندازەي دوررخستىنەۋەي لە كوفر، دەبىت رقى لە رپاش بىتتەۋە و، تەنھا لە دلسوزى و راستگويىدا بە دواي دىندارىدا بگەرپت و، دەبىت ئتووش رىنگە خۇش بىكەن بۇنەۋەي دەنگى ئەو كەسانە بىبىستىت كە ھەيەجانى دلى خۇي دەۋىتتەۋە و ھاۋرپى لە گەل نەغمەكانى دەروونىدا دەيكات بە بەستەيەك ر پىشكەشمانى دەكات، نەك ئەوانەي كە بىتتەۋەي باۋەرپىكى جددىيان بە بابەتە كە ھەبىت ھات و ھاۋار دەننەۋە.

نەمە داخوۋازى و پىداۋىستىي جىھانبىنىي ئايىنىي ئىمەيە، ھەمان شت لە زىانى ھاۋەلە بەرپىزەكانىشدا دەبىنرپت. خۇي لە خۇيدا نەمە شىۋازى تىگەبىشتى ھەزرەتى پىغەمبەرە (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) لە بابەتى درۋ و رپا و ھاۋشپەكانى و بىگومان ھاۋەلەكانىشى ۋەكو خۇي ۋا بوون. كاتىك نەم دەستورە قەبوول دەكەين، بىگومان ئەو شتە قەبوول دەكەين كە دىنىش ۋەك بناغەيەك تەماشاي كرددوۋە، بە پىچەۋانەۋە نەگەر لە بىر و بۇچوونى ھەلەي خۇماندا قەتس بىننن، ماناي ۋايە زەمىنە بۇ گومر ابوونى مندال ر نەۋەكانمان نامادە دەكەين. تەنانت دەتوانم بلىم لەبرى ئەۋەي مندال بىرپت بۇ كۆرپى رپاكاران و گوى لە سروود و مەۋلودى رپاكاران بگرىت، نەگەر بىرپت بۇ كۆرپى زانا و بىرمەندىكى جددى و خاۋەنوبقارى ۋا كە جددىبەت و گەرىھى و وبقارى ئايىن دەربخات، سوودىكى زۇر زياترى دەبىت.

نەگەر سەنج بەدن لىزەدا ئىمە رەخنە لەو كەسانە دەگرىن كە گرنگى بە چۆنىتى نادەن، ئەگىنا بىرپار لەسەر گونگرتن يان نەگرتن لە مەۋلود نادەين.. بىلى، نەگەر نىازمان ۋايە نەۋەكانمان بپارىزىن، ئەۋا دەبىت لە كۆرپى رپاكاران بەدورىان بگرىن.

پ. ههلبژاردنی نهو کهس و جینگایانهی

که په یوه نندیان له گه لدا ده به ستیت

پیشتر دهر باره ی خیزانی ته ندروست چهند شتیگمان باسکرد. له بنه رته دا نهو منداله ی که به باشی له لایهن دایک و باوکییه وه به خپو کراوه و چاودیری کراوه، تا راده یه کی زور پاریزراو ده بیته له کاریگه ری نه رتی ده و روبه ر. به لام دیسانیش چاودیری ورد و نزیك زور گرنه گه. ته نانه ت مندال بو کرینی ده فته ر و قه له میش پیوسته شوینیکی وای نیشان بدریت و بو جینگایه کی وا ناراسته بکریت که وته ی نه شیوا نه بیستیت و کاریگه ری خرابی نه که ورته سه ر. به لی، نهو نایته بچیتته نهو شوینانه وه که کتیبی نابه جتی تیدا ده فرو شریته. ته نانه ت نایته ریگه بدریت به م نه ندازه که مهش روانین و، دونیای هه ست و جیهان بینییه که ی لیله بیته و، پیوسته سه ر به هه ر جینگایه کدا بکات پرووه پرووی کومه لیک ناماژه و ناماژه به خشی وا بیته وه که خوا و دینی یاد بخه نه وه. دوو باره ی ده که مه وه، ته نانه ت پیوسته نهو شوینانه ش که ده فته ر و قه له م و کتیبی لی ده کریت، له لایهن دایک و باوکییه وه ده ستنیشان بکرین و هیه چ ده رفه تیک بو به هه له دا چوون نه هیلرته وه. بو نمونه، نه گه ر بمانه ویت جلیک بو منداله که مان بدوورین، پیوسته بیبهینه لای دروومانیک که تیدا مندال دونیای خوی بیینیت و دهنگی دونیای خوی بیستیت. ته نانه ت له ماوه ی دانیشتنیدا لهو دوکانه دا، ده بیته باس له دین و، دینداری و پیروزی و پیشکه وتنی نیشتمان بکریت و، کاکي بهر گدرووش ده بیته له لایه ک به ده ستی قوماش و ده رزی هه لبسووریتیت و له لایه کی دیکه شه وه هه ول بدات رهنگی بویه ی جیهان بینی خومان بدات له روهی نهو که سانه ی که سهردانی ده کهن. ده بیته هه ست و زمانی گوزارشت

له حه قیقه ت بکن و، هه سته وهره کانیشی ببن به ته رجومانی حه قیقی. ده بیټ له گه ل هه لگیرانه وهی قوماشه که ی ده ستیدا، دونیای بیرمان چه ندین جار وهک هه لاجیک نه مدیو نه ودیو پی بکات. نه مه نمونه یه کی ساده یه له سه ر چاود پریکردنی نزیك و ده کریت شتی تریشی پی به راورد بکریټ.

نایټ وا بزانیټ که هه ستیارییه کی له م شیوه یه دابرینی منداله له خه لکی. به لکو پیویسته وهک هه ستیارییه ک لی تی بگه ین به نامانجی په روهرده بوون و گه شه کردنی نه ریټی منداله که مان. ده توانین نمونه ی زیاتریش به ینینه وه: ده بیټ سه رتاشیکی وا بو منداله که مان هه لیبزیرین که له گه ل جوولاندنی نامیره که ی ده ستی و هه موو هه ستان و دانیشتنیکیدا "بسم الله" له زاری بیټه ده ر. نه گه ر نیوه سه رتاشیکی واتان ده ست نه که ویټ، مانای وایه هه موو شتیکی ژیانتان ته واو و ریټکوپیک نییه و، به تیپه ربوونی کاتیش نه م که موکورتییه -با که میش بیټ- به شیوه ی جوړاوجوړ خو ی له منداله که دا نمایان ده کات.

به م بو نه یه وه ده مه ویټ سه رنجی به ریټتان بو خالیکی زور گرنګ رابکیشم. رویشتن به دهم ده عوه تی خه لکه وه بو کوړه کانی ماره کردن و ژنگواستنه وه نه رک و به رپرسیاریټییه. شانازی بوونه وهران ده فهرموټ "نه گه ر یه کیک له نیوه بو ماره برین یان ژنگواستنه وه بانگکرا، با به دهم ده عوه ته که وه به چیت."^۱ روون و ناشکرایه که نایټ پیچه وانهی نه م فرمانهی پیغه مبه ری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) هه لسوکه وت بکه ین. له به رامبه ر فرمانیکی له م جوړه وه هه موو نیمانداریک ده لیټ "ملم له موو باریکتره" و گوړپرایه لیی ده کات. به لام له هه مان کاتدا نه چوون بو

۱. مسلم، النکاح ۹۸، ۱۰۱؛ ابن ماجه، النکاح ۲۵.

ناههنگیک که گوناھ و تاوان و سهرپیچی و شتانی بیمانای تیدا دهکرت، ههلوستیکی نایینیانیه و جیی دهستخوشیه. نه گهر ناههنگیک تیدا مندال بهو شتانهی دهیبینیت نهخلاقى تیک بچیت و به دیمه نهکانی نهوی بیر و خه یالی لیل و پیس ببن، بیگومان کهس ناتوانیت چوون بو جیگایه کی لهم جووره به ریگه پیدراو له قه لهم بدات.

ت. ههلبژاردنی بهرنامهکانی تهله فزیوون بو مندال

نهو ئیماندارانهی که تهله فزیوون له مالیاندا ههیه پیویسته بهوپه ری ههستیارییه وه نهو پرؤگرامانه ههلبژیرن که مندال ته ماشایان دهکات. نالین تهله فزیوون گوناھ و تاوانه و ناییت و اتی بگهن که نهم قسانه مان له دژی تهله فزیوونه. بهلام نهوش ههیه ههلبژاردنی کهنال و بهرنامه گونجاوهکان بو مندال، لایه نیکی گرنگی پهروه دهیه. له مرؤماندا دهوله تیش لهم بارهیه وه به هه مان شیوه بیر دهکاته وه و بهم ئاراسته یه دا ههندیك ریوشوونی گرتووته بهر. نهوانیش کۆمه لیک فشار و سزایان بو ههندیك پرؤگرام و، ته نانهت سیاسه تی په خشکردن و ههندیك فیلم داناوه، پشتبه ستوو به وهی که رهوشتی لاوان تیک ده دات. بهراستی ههندیك بلاوکراوه و په خش بیرى عه قیده یی و نه خلاقى لاوان دهله رزینیت و، جیهانی رۆحیان تاریک دهکات و رهواج به بی رهوشتی ده دات. بهر مه بنای نه مه، نه گهر که نالیکی تهله فزیوون له کاتیکی که جهنگی له دژی نه خلاقیتان راگه یاندووه، که چی هیشتا له مالی نیوه دا ته ماشا بکرت، نهوا پووکانه وهی نه خلاقى تاکهکانی خیزان و تیکچوونی رهوشتیان - له پیش هه موویانه وه هی منداله کان - نه انجامیکی حه تمی و به لگه نه ویسته.

ناییت نه م قسانه مان مانای دژایه تیکردنی زانست، پیشکه وتن و هونه ری

بدرته پال. نیمه له گهل نه وهداین که زانست و تهکنه لوجیا له پیناوی
 ناسوودهیی و بهخته وهری مروفا به کار بهینریت و گشهی پی بدرت.
 پیوسته له بواره گانی فیکر، کلتور، هونه، تندرستی، زانستی پزشکی
 و هوشیوه کانیاندا سوود لهم نیعمه تانه وهر بگرین. نه م بوچوونه ی نیمه
 کونه په رستی نییه، به لکو کونه په رستی بریتیه لهو بیړه وشتی و سووکی و
 نرمیه ی که هندیك له که ناله ته له فزیونییه کان بلاوی ده که نه وه و هندیکی
 دیکه شیان له بهرامبر تیکچوونی ره وشتی نه وه کانماندا بیده نگیان هه لبراردووه.

چ. پهروهرده کردن به ره وشتی قورنان

رینگه ندان به وهی که دل، تاوهز، گوی، چاو و ههسته گانی تری مندا
 که به ناسانی و خیرا به هه موو ژینگه یه ک رادین- به گونا ه راین و،
 مسوگر کردنی گشه کردن له ژینگه یه کی پاک و بیگه ردداد و، دهسته به رکردنی
 هه مان نه و که شوه هه و دینییه ی که له ناو مالدا بوی دهره خسینریت و،
 گونجانندی دهوروبه ر له گهل خیزاندا، دیسان ده که ویتته وه سه ر دایک و باوک و،
 ماموستا و پهروهرده کار.

له راستیدا پاراستنی راسترهوی و دامه زراوی له بیر و هه ستدا و
 پارنژگار کردن له که رامه تی مرویی له سه رده می کدا که تییدا "هیر" وه کو
 نامیرنکی سه رکو تکه ر به کار دهینریت و "حق" یش بووه به ژیر پیوه، شتیکی
 گهلنک گرنکه. له م روانگه یه وه له و قه ناعه ته دام پهروهرده کردن نه وه یه ک که به
 پهروهرده ی قورنانی گوشکراوه و، به نه خلاقی قورنانی رازاوه ته وه و، هه همیشه
 لایه نگری له حق ده کات و، له بهرامبر سه رسه ختترین هیزیشدا به چوکدا
 نایدت و سه ری بو نه وی ناکات، یه کی که له گرنگترین بنچینه گانی بوون و

مانهوه مان وه کو نوممهت. چونکه ههم له سه ر ناستی ههست و ویزدان و ههم له جیهانی واقیعدا، کۆمه لگای نمونهیی تنها له سایه ی قورناندا هاتووته دی. دهتوانریت بوتریت که نهو کۆمه لگا نیسلامییه نمونهیییه که ماوه ی زیاتر له ههزار سالی رۆشنکردوووتهوه و ههتا نهو کاته ی له لایهن دهستی نه مینهوه نوینه رایه تی دهکرا به جوانیییه که ی سه رنجه کانی بۆ لای خوی راده کیشا.. به لئ، نه م کۆمه لگایه له هه ریمی پرووناکی قورناندا په روه رده بوو. ده رکه وتنی نه م کۆمه لگایه و پاشان گۆرانی رپرهوی میژوو له سه ر دهستی، سه رسوور هینه رترین پرووداوی میژووی مرؤقایه تییه. نه م کۆمه لگا نمونه ییه و تاکه کانی ناوی، زیهنی خویان به هیچ بیر و هیچ فهلسه فه یه کی دی لیل نه کردوو و به گۆشبوونی به رده وامیان به کانیای زولالی قورنان گه یشتن به و ناسته بالایه.

نه خلاق و خووی پیغه مبه ری خوا قورنان بوو، نه وانهش که شوتنی که وتبوون له گه ل قورناندا ده ژیان. نه و که سانه ی که به رواله ت په یوه ندییان به قورنانه وه هه یه و که چی ناتوانن نمونه یه کی کامل نیشان بدن، کۆمه لیک رۆحی پرووکەش و بییری رواله تبیین.

تینگه یشتن له قورنان و زیندوو بوونه وه له هه ریمه که یدا، به نده له سه ر قولبوونه وه تییدا. نه وانه ی که تنها خویان به دهسته واژه و وشه کانییه وه سه رقال ده کهن -خوا باشر ده زانییت- نه گه ر چاکه شیان بۆ بنووسریت، هیشتا ناتوانن بین به کۆمه لگایه کی کراوه به پرووی چاکه دا. له په یوه ندییمان له گه ل قورناندا گرنگترین شت نه وه یه که به دل، شعور، ئیراده و ههسته کانمان پرووی تی بکه یین و به هه موو بوونمان ههستی پی بکه یین. له سایه ی پرووتینکردن و ههستکردنیککی له م جوهره دا تامی نه وه ده که یین که نه وه خوایه

بەھەندىكى پەرزەنت، چەشنى گۆزگىيەك كە ئاۋ و پروناكى لىنى داۋە
 سەز دەپىن و دەگەشپىنەۋە، لە ھەمور وشەپەك و رىستەپەكى قورئاندا دەگەين
 بە قولپىپەكى نوئى و لە ھەمان ئەو كاتەدا كە تەماشاي ئەتلەسى رۇحى
 مۇزمان دەگەين، دەگەين بە ناسۆى سەپىر كەردنى نەخشەى ناسمانەكانىش.
 بە راي مەن نەۋەپەكى نوئى تەنھا لە ژىنگەپەكى لەم جۆرەدا پى دەگات..
 دە بەم جۆرە "بازنەى چاكە" دەست پى دەگات و سەرجەم نەپىنپەكانى قورئان
 دەپزىتە دلمانەۋە.. ۋە كاتىك ھاۋرى لە گەل ئەم دەۋلە مەندىيەدا لە زانستەۋە
 بۇ نىمان و، لە نىمانەۋە بۇ مەعرفەت بەرز دەپىنەۋە، بەھۆى بەرزبۈۋنەۋەى
 ناستى قسەبۇ كراۋىمان لە گەل ئەۋدا، دەگەين بە قولپىپەكى ناۋەكى نوئى و
 بە شىۋەپەكى جىۋاۋزتر لە فراۋانىي وشەكانى خوا تى دەگەين. بەلى، ئەو
 قورئانپى قورئانەى كە خولگەكەى كەردار و ئەۋلەۋىيەتەكەى بزاۋتەنە، تاكە
 رىنگايە بۇ كرانەۋەى قورئان بە پروماندا. بە پىچەۋانەۋە ئەگەر پەيۋەندىمان بە
 قورئانەۋە و رىزمان بەرامبەرى لەسەر ناستى شەكلى و شىۋە بىننىتەۋە، ھەست
 بە دوورپىيەكەى دەكەين لە كاتىكدا كە نىزىكىن لىيەۋە. ھەتا مەرۋقەكانىش لە
 رۇحى قورئان و ئەو دەۋلە مەندىيەى مەحرۇم بن كە لە راستىدا ژيان دەگات
 بە ژيان، ماناي واىە كە بەراستى مەحرۇم و بەدبەختن. پىۋىستە بناغەى
 پەيۋەندىي نىمە بە قورئانەۋە بە گەرخستنى سەرلەبەرى سىستەمى مەرۋقەتتىمان
 نىت نەك تەنھا زانىارى. پاشان زانىارىيە بە دەستھاتۋەۋەكان ھەرىكەيان دەكەرن
 بە ھىزىكى پالئەر و، ئەو شتانەى لە قورئان تىيان گەشتۋىن بەپىي ھالەت
 و، ژىنگە، ھەلومەرج و بارودۇخ جىبەجىيان دەكەين. كەردنى ئەمە واتە گرتنى
 شونىك لەسەر ھىلى نامانج لە بەدپەھاتنى مەرۋف و بەھۆيەۋە ئادەمىزاد لە
 بەزايەچۈۋن رىزگارى دەپىت.

۴. بهردهوامیدان به ههستیاری له پهروهردهدا

دامهزراندنی حهقیقهتیک و بیروباوهریک شتیکه و بهردهوامیدانیش پئی شتیکى تره. چهندی بیرو و بۆچوون و دامهزراوهی وا ههن که بهوپهپری گرنهگپیندانهوه دامهزراون و هیچ کهموکورتی ناتهواوییهک له بنیاتنان و ههلسوورانییدا نییه، بهلام چونکه دواتر ههستیاری پئویست نیشان نه دراوه، نهیتوانیوه دوو ههنگاو پینش بکهووت و، تهنازهت بههوی جیگرهوه خراب (شر الخلف) هکانهوه دامهزراندن و پرووخانهکهی یهک شت بووه.

بهلی، دامهزراندنی شتیک زور گرنهگه. بهلام بهردهوامیدان پئی و گهشهکردنی لهو گرنهگتره. موسلمانه یهکه مینهکان له بابتهی جیگرکردنی نهو دینه مویانهی که کۆمه لگا به پئوه راده گرن و پاشان پاراستن و پارێزگاری لی کردنیدا نهوپهپری جددییه تیان نواندووه و، ههروهک نه یانهیشتووه هیچ بۆشاییهکی عهقلی، لۆجیکی و عاتیفی بیته مهیدان، هیچ کهموکورتیه کیشیان نه نواندووه له بابتهی جیبه جیگرکردنی نهو شتانهی دهیزانن و باوهریان پییهتی له ژبانی کردارییاندا. ههلبهته لیره دا مه بهستمان له ههله که سییهکان نییه. بهلکو مه بهستمان لهو بنچینه یه که پئویستن بۆ کۆمه لگایهکی تهندروست و خاوهنداها توویهکی گهش. بهلام دواتر، کهسانیکى میراتخوری وهکو ئیمه، یان نهوانهی که رۆحی بابته که نازانن و مهسهله ئیسلامیهکان تهنها له پروویه کهوه ههله سهنگینن، کاره که مان له بناغهوه تیکدا و، نهمانتوانی گهشه بهو نهمانهته بدین که پیمان درابوو، بگره له پروویه کهوه وشکیشمان کرد.

۱. جیگرهوی خراب

فورناني پیروز له هندیگ شونډا حالته پیغه مبهران په ک به دواي په کدا دهیبت و باسیان دهکات. ۱ بؤ نمونه، له سورهتی مهربه مدا، دواي نهوهی فورناني باسی تایبه تمه ندییه کانی هندیگ له پیغه مبهرانی کرد و ناماژهی بؤ نهو شاپینگایه کرد که لییان داوه، ده فهرمویت:

﴿ خَلْفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهْوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غِيًّا ﴾

(مریم: ۵۹)

لهوانه په سهرهتای کارنگ به هزرهتی نوح، هزرهتی ثادهم، هزرهتی موسا، هزرهتی مسیح، تنانتهت به هزرهتی موحه ممدی سهرداری بوونه وهران دست پی بکات. به لام نه گهر نهو که سانهی دواي نهوان جیگرهوهیه کی خراب پی، واته پیچه وانهی نهوانهی پیش خویمان بن و، نویژ زایه بکهن - سهرنج بدن نالیت نویژ تهرک ده کهن - واته هرچه نده دهیکهن به لام وهک نهوه وایه که نهیکهن و، هوکاره کانی نزیکه بوونه وه له خواوه وهک نامرازیگ بؤ دوور کهوتنه وه لئی به کار دهینن و، له جزوور و نزیکیدا هست به دووری ده کهن و، نجا وهک نهوهی نه مه خراپه یه کی سهروزیاد نه ییت، ده چن شوینی ناره زووه جهسته یه کانیان ده کهون و، دین به گویره ی شه هوهت و ناره زووی خویمان راقه دکدن.. به لئی، کهسانی له م جوړه هرگیز ناتوانن سوود لهو مروقه گه ورانه ویرگرن که له سهره تادا شاپینگه که یان لیداوه.

نوهتا نیمه ش رووبه رووی له ده ستدانیگ بووینه ته وه له هه مان نهو خاله دا که نهوانه ی پیش نیمه له ده ستیاندا و دوړاندیان. له بهرته وهی نویژ کردنمان به

۱. پروانه سورهتی مریم، نایه تی ۱۶، ۴۱، ۵۱، ۵۴، ۵۶.

لاوه قورسه، موسلمانیتیه کی بیئوژ و، چونکه نه فسمان هزی له رۆژوو نییه، ئیسلامیه تیکی بیروژوو و جیهانبینییه کی ئایینی وامان ههلبژاردوو که هیچ سنووریک بو شوینکه وتنی ههوا و ئارهزووه کان دانانیت. نا نه مهیه نهو بیر و بوچوونهی که دوینتی و نه مرۆیشی لیل و له که دار کردوو.

له حالیکدا ئیماندارى بریتیه له ئیمان، نه منیهت و تهسلیمبوون به خوا. به لى، ئیماندار نهو که سهیه که ههروهک باوه پرى به خوا ههیه، له جزووریشیدا سهرى کزه به رامبهه هه موو فه رمانه کانی و نه و په پرى ترسی ههیه له نزیکبوونه وه له قه دهغه کراوه کانی.

ب. گرنگی نوژ کردن

پهغه مبهه (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) له فه رموودهیه کدا ده فه رمووت ”نهو که سهی نوژ ده کات و، روو له قیبله مان ده کات و له وه ده خوات که سه رمان بریوه، له ئیمهیه.“ ئیستا فه رموون ئیوه ته ماشای مانا پیچه وانه که ی بکه ن!

ئایا ئیوه نهو که سانه له کی حساب ده که ن که نیوچاوانیان ناچیته سوچه و، ویزدانیان ژهنگاوییه و، بیروژن به رامبهه به مرۆقه کان و، ئاژاوه و پشیوی ده ئینه وه، شوین ههوا و ئارهزووه کانیان که وتوون و ده یانه ویت ولات به رهو گیره شیونتی و نه هامتى ببه ن؟ ئیوه له هه ر کو مه لیکیان حساب بکه ن، بیگومان نه م جو ره که سانه له بازنه پیروژه که ی هه زه رتی موحه ممه ددا جیه کیان نییه.

به لى، نوژ زور گرنگه و ئیمه پیوسته له م بارهیه وه زور وریا بین.

۱. صحیح البخاری، الصلاة ۲۸؛ سنن النسائی، ایمان ۹.

پښتانه مېرې خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مروفي نوټنه كهرې وهك كه سيك
 رينا كرووه له نيوان نيمان و كوفردا. به تاييبت نه گهر مه سه له كه نيمان بيت،
 نهوا بابه ته كه زور جياواز ده بيت. جاريكيان كه سيك پيشنياري يارمه تيدان
 دهكات بو پښتانه مېر له كاتيكا كه به ريگاوه بوون بو جهنگيك. پښتانه مېر
 (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ليې ده پرسيت "تو باوه رداريت؟" كبرا ده ليت "نه خير"
 پښتانه مېر له وه لامدا ده فرموت "پيوستم به يارمه تيب تو نيه."^۱

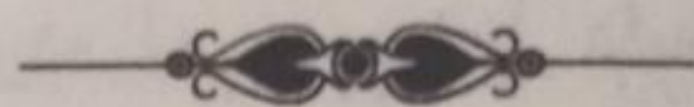
به لي، نيمان نهو كه شتيه يه كه نيمانداران ده گه يه نيت به كه ناري رزگاري،
 نوټيش بريتيه له گرنگترين بزوينه ري نه م كه شتيه. وهكو شاعيريك ده ليت
 "نوټ نوور و كوله كه ي دينه، كه شتي دین نوټر ده بزوينيت، نوټر باوكي
 سرجه م عيباده ته كانه..."

پښتانه مېرې خوا (عَلَيْهِ أَفْضَلُ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ) له فرمووده يه كي تريدا ده فرموت
 "گرانترين نوټر به لاي دوور ووه كانه وه نوټري به ياني و خه وتنانه."^۲ تايانيمه
 نه نوټرانه هاورې له گه ل جو شو خرو شدا ده كه ين؟ به راي من هه لوټستي
 راسته قينه به رامېر به ههستي دوور ووي له نوټر دا، عه شق و شه وقه.

۱. صحيح مسلم، الجهاد، ۱۵۰؛ سنن الترمذي، السير، ۱۰.

۲. صحيح البخاري، الأذان، ۲۴؛ صحيح مسلم، المساجد، ۲۵۲.

بہشی جہوتہم

بہراوردکردنی نیوان پھروہردہی
قورنانی و ناقورنانی

بەراوردکردنى نىۋان پەروەردەى قورئانى و ناقورئانى

لەم بەشەدا بابەتى پەروەردە لە بنەرەتدا دابەش دەكەين بەسەر "رینگا و شىۋازى قورئانى" و "پەروەردەى ناقورئانى، ئەخلاقى ناقورئانى، رینگا و شىۋازى ناقورئانى" دا.

نەوەكانمان يان بە كارىگەرى فېكرە فەلسەفى و، تەوژمە نادروست و توندپەوەكان و، دەستوورە فەلسەفییەكان، بېرۆح و ستەمكار و دەستدرىژىكار دەردەچن، يان بە ياسا و رېسا و دەستوورە قورئانییەكان، سەربەرز و مېھربان دەردەچن و خاوەنى ناسۆیەكى فراوان دەبن.

راستییەكەى ھەركاتىك مروّفەكان لە قورئان دووركەوتییەنەو و لە گەل سروشى خۆياندا بەتەنھا مابنەو، ھەمیشە بەرامبەر بە لاوازن و، ھەزاران و بێدەسلاتان، بېبەزەییانە و ستەمكارانە و دەستدرىژىكارانە پەفتاریان کردووە و، لەسەر شانى ئەوان ژیاون و، بە سووك و بېبایەخ لییان پروانیون و، بەسەریاندا خوړیون، ھەركاتىكیش لاواز و بێدەسلات بووبن سەرشۆرپیان نواندووە و دەست و دامینی خەلكیان ماچکردووە و لەبەر خاترى بەرژەوئەندییەكى بېچووك ملیان نەوى و سەریان شۆرکردووە.

قورنان چۆن مامەلە لە گەل مرۆف دەکات؟ تاک چۆن دەناسیت و دەیناسیت؟ وه داوا دەکات چۆن بیت؟ هەول دەدەین لەم موتالایەدا وینەیی ئەو "موسلمان" دەستنیشان بکەین کە قورنان دەیکیشیت و، لەم بارەییەوه چەند دەستورنکی واپیز دەکەین کە ئەو کەسەیی ئەم دەستورنە قەبوول دەکات و پەپەرەییان دەکات بە موسلماننی تەواوەتی و ئەو کۆمەلگایەش کە لەم جۆرە تاکانە پیک دین بە کۆمەلگەیی نمونەیی ناوژەد دەکەین.

تاک دوو پینگەیی جیاوازی هەیه: هەم وهک تاک و هەم وهکو یەکەییەکی کۆمەلگا. ناشکرایە کە دروستیی کۆمەلگا بە دروستیی تاکەکانییەوه بەندە. سەرەتا پینوستە تاک لە پرووی ماددی و مەعنەوییەوه تەندروست بیت، هەتا لە ئەنجامدا کۆمەلگاکەشی تەندروست بیت. تەندروستیی تاکیش بە پتەویی بیروباوەر و، پابەندی بە کرداری چاک و، گونجانی مامەلەکانی لە گەل شەری پیرۆزدا، دەپینوریت.

۱. پەروردەدی ناقورنانی

أ. مرۆفەکان دەکات بە فیرەهون

پەروردەدی ناقورنانی لە سەرەتای میژوووه هەتا نیستا مرۆفەکانی لە دووتونی لاوازیاندا کردوو بە فیرەونیک لە دۆخی هیزدا. ^۱ بەلێ، فیرەونیتی دوو پرووی هەیه. لە پروویەکیاندا بەهیز و دەسەلاتدارە، لەم حالەتەدا ئەو دەستدرتیکار و ستەمکار و پینشیلکار و خۆپەرستە. پرووی دووهەمی حالی

۱. توانا و لێهاتنەکان یان لە دۆخی هیز (بالقوة) دان کە هینشتا وهکو ماتەوزەییەکی شاراو وان و دەرفەتی دەرکەوتنیان بۆ نەرخساوه، یان پەپونەتەوه بۆ دۆخی کردار (بالفعل) و بوونی دەرەکیان وەرگرتوووه.

لاوازی بیدهسه لاتییه تی، له م گو شه یه وه هیئده بیژن و، که منرخ و سه رشوره
 که دهست و قاچی نهم و نهو ماچ دهکات. وه کو به دیعوززه مان ده فرموت نهو
 که سهی که پالی به فلهسه فهیه کی دونیاییه وه داوه، له راستیدا فیرعه ونیکه،
 به لام فیرعه ونیکه زه لیلی وایه که له بهر خاتری بهر ژه وهندییه کانی عیبادهت
 بو بیترخترینی شته کانیس دهکات... سه رسه ختیکی نزم و سووکی وایه که
 وه کو شهیتان له پیناوی سوودیکی که مدا دهست و قاچی که سه کان ماچ
 دهکات... به لام ههرچی نهو رۆحه شه که به پهروه دهی قورنان گوشبووه،
 به ندمیه، به لام به ندمیه کی سه ربهز و به شان و شکوی وا که ناماده نییه
 به ندایه تی بو گوره ترینی به دیهاتووانیش بکات.

نهم حالته ته نها تایبته نییه بهو فیرعه ونه ی که دژایه تی هه زه ته ی
 موسای کرد، به لکو خالی هاوبه شی سه رجه م ریپوارانی ریگیای فیرعه ونیتییه
 له میژوودا. پی ده چیت نهم رۆژگار و چه رخی نیمه ش زۆرتین به شی نهم
 جۆره فیرعه ونانه ی بهرکه وتبیت. کاتیک کارنکیان پیت ده بیت یان چاویان له
 بهر ژه وهندییه ک برپوه، ملیان نهوی ده کهن و، خو ده دن به سه ر دهست و قاچدا
 و سه رشوری دهنونن، به لام ههرکه قاچیان نایه سه ر شوینیکی پته و و به هیز،
 له پر ده گۆرین بو کۆمه لیک درنده و خو په رست و سته مکار. له بهر نه وه ی
 خاوه نی نهم دوو روه جیاوازه ن، له گه ل فیرعه ون و نه مروودا ناو ده هیئرین.
 قورنانی پیروز به م شیویه وینه ی دهروونی لارولونری نهو که سانه ده کیشت
 که بوون به فیرعه ون:

﴿ فَحَسْرَ فَنَادَى (۲۳) فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى ﴾ (النازعات: ۲۳-۲۴)

نەمە ئەو کاتەيە کە فیرعەونیتى دەکات و بە سوپا و قەرەبالغییه کەى دەوریدا خۆی بە گەورە دەزانیت.

یېجگە لەمە، حالەتى دووھەمیشى ھەيە کە سەرشۆرى و زەلیلییە. لەم حالەیدا نابوت و ییدەسەلات و زەبوونە و، قورنان بەم جۆرە وینەى حالەتى رۆحی ئەو دەکیشت:

﴿ وَجَوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ، بَغْيًا وَعَدْوًا

حَتَّىٰ إِذَا آذَرَكَهُ الْفَرَقُ قَالَ ءَأَمِنْتُ أَنَّهُ، لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي ءَأَمِنْتُ

بِهِ، بَنُو إِسْرَائِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿ (یونس: ۹۰)

ئەگەر بە وردی سەرنج بدریت دەبینریت کە فیرعەون ئەم ھاوارە لە دلەوہ ناکات و، یەکیکە لە ھاوارە ریا بازەکانی و، راستگۆ و دلسۆز نییە لە ھەست و بیر و گوزارشتیدا. ئەگەر تەنھا لەو کاتەدا لە دلەوہ و لە دووتوی راسترەویدا ھەستەکانی دەبریبایە، وەکو گریمانیک لەوانەيە خۆی گەورە ئیمانە کەى لى وەرگر تايە. لەبەرئەوہى راستگۆ نەبوو و لە ناچارى و ییدەستەلاتیدا ھانای بۆ دوعا و پروکردنە خوا برد، خوا ئەم ھاوارە گیانخەراشانەى لى وەرئەگرت. ئەمە نمونەيە کى پرونى فیرعەونیتىیە. لەم رۆژگارەدا دەکریت سەدان کەسى لەم جۆرە ببینن. لەپیناوی پلەوپایەدا دین تا بەردەرگا کەت و کە کاریشیان تەواوو پشت ھەلدەکەن و دەروون و مەحکومتان دەکەن بە بیوہفایىیە ک لە جۆرى "نسیا منسیا". راستییە کەى ئیوہ ھەموو کاتیک شایەتھالى ئەم جۆرە کەسانە دەبن کە لە بابەتەکانى وە کیشەکانمان، دین و ئیمان و دینداریمان، پەروردەکردنى نەوہکانماندا ھیچ جۆرە ھەول و کۆششیک نادەن و، ئیوہ

بهوپهري بيزارييهوه دهياښينن كه تنها بو خهلهتاندن و چاوبهستي كردن لیتان
ههنديك شتی بيمانا دهكهن.

لهوانهيه نهوانهيه كه به پهروهدهيه ناقورناني گوشكراون، ههموو
تايبهتمهندييهكانيان فيرعهونانه نهبيت. نيتمهش رهچاوي نهم خاله دهكهن
و، ههستيارانه مامهله دهكهن و، تنها به چهمكي "نهخلاقى فيرعهونانه"
قهناعت دهكهن. جاري وايه لهوانهيه له نيمانداريكدان خلاقى فيرعهونانه
و له بيباوهرتيكيشدا نهخلاقى موسايانه بووني ههبيت. نهگر له نيمانداردا
نهخلاقى فيرعهونانه بهردهوام بيت لهوانهيه پهنا بهخوا له نهجامدا
كسايهتاييهكي فيرعهونناساي لي دهربچيت. مروفتيكيش كه نهخلاقىكي
پهسهندكراوي وهك ههزرتي موساي ههيه، لهوانهيه رپوژيكت له رپوژان له
خولگهيه ههزرتي موسادا بهردهوامي به گهشتي ژياني خوي بدات. بهلي،
خواي گهوره تهماشاي بهژن و بالا، لاشه، رهگهز، نهتهوه و چيني مروفتهكان
ناكات، بهلكو سهيري دل، ژياني دل، تهقوا و، زوهد و، بهكورتى گرنكي
به چونييتي و سيفهتهكاني دههات.

لهم بارهيهوه ههزرتي پيغهمبهر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دهفهرمويت "خواي
گهوره تهماشاي رپوخسار و جهستهتان ناكات، بهلكو نهو تهماشاي دل و
كردارهكانتان دههات." ۱۴

ب. مروفتهكان دههات به كساني ياخي و كهللهپهق

كهسيك كه به پهروهدهيهكي ناقورناني گوشبووه، كهللهپهقيكي لهخوباييه.
بهناوي عيزهتني نهفس، شهرف و غروري خويهوه، بيتوودلي چهندهها ماف

۱. صحيح مسلم، البر ۳۲-۳۳؛ ابن ماجه، الزهد ۹.

و ھەق و بەھا دەخاتە ژىر پىي. لە ھالىكىدا "ھەستى كەللەپەقى و پىداگىرى"
بۇ ئەو بە ئادەمىزاد بە خىراۋە كە لەسەر ھەق سوورپىت و دەست لەو پەيامە
بەرنەدات كە باۋەرى پىيەتى.

بەلى، خۋاى گەورە ھەستى كەللەپەقى و عىنادى بۇ ئەو بە مەرۇف
بەخىشۋە كە ئەگەر لە ھەموو جۆرەكانى مال و پلەوپايە و نىعمەتەكانىش
بىبەش بىكرىت، ھىشتا لەو شتەنە پاشگەز نەبىتەو كە دەيانزانىت و باۋەرى
پىيان ھىناۋە. بەلام ئەگەر كەسىك خراپ كەلك لەم ھەستە ۋەرىگرىت و
بەۋپەرى پىداگىرىيەو لە بۋارىكى ھەلەدا بەكارى بەپىنىت، ئەم ھەستە
باشە دەگۆرپىت بە ھەستىكى خراپ. بەردەوامبوون لەسەر ئەخلاقىكى لەم
جۆرە - پەنا بەخۋا - سەرەتاي بەربوونەۋىيە. لە ئەنجامىشدا ئەم خۋو مەرۇف
دەگەپەنىت بە فىرەۋنىتى. تا ۋاى لى دىت ئەگەر ئەم كەسە "ھەق" ىش
بە چاۋى خۋى بىپىنىت ھىشتا قەبوۋلى ناكات و، لەپىناۋى بەرژەۋەندىيەكى
كەمىشدا بەۋپەرى سەرشۆرى رازى دەپىت.

ئەم ھالەتە لە رابردوو و لە ئىستاشدا ھەمان شتە و نەگۆراۋە.. بەلى،
ئەو شتە كە پەروەردەي ناھورئانى ئەمەرۇ لە رۆھەكاندا دەپىنىتە
مەيدان ھەمان ئەو كارىگەرىيە كە دوئىش ھەبۋە. لەۋانەيە لىرە و لەۋى
فىرەۋنگەلىكى زۆر و زەبەندە ھەبن كە لە كاتى بەھىزىدا خەلكى بە سووك
تەماشادەكەن و، ئەۋانەي كە ۋەك خۋيان بىر ناكەنەو بە مەرۇف حساب ناكەن
و بە رىستەگەلى ۋەك "ئىمەي رۆشنىبىر" دەست بە قسە دەكەن.. لە كاتى
بىھىزى و لاۋازىشدا دەگۆرپىن بە كەسانى كاسەلىس و ماستاۋچى. بەلام
ھەر كە ھەلومەرج رەخسا و گەشىت بە دەسەلات، مافى ژيان نادەن بەۋانەي
كە ۋەك خۋيان بىر ناكەنەو. بىجگە لە ھەندىك ھەلومەرج و ھالەتى تايىبەتى،

له پرووی که سایه تییه وه هیچ جیاوازییه که له نیوان کۆن و نوئی ئەم پیرەدا نییه .
له پەروردهی ناقورئانیدا تهنه تیرکردنی سک و نارەزووه نه فسییه کان
گرنگن. کاتیك "بهخته وهری مروفایه تی" به سه زاریاندا دیت، له راستیدا
تهنه بیر له تیرکردنی نارەزووه کانی نه فسیان ده که نه وه.

له وانیه ولاتانی وه که ئەمریکا و ئەلمانی و ئینگلتەرا و فەرەنسا و سوید
و نەرویج و هۆلەندا و هاوشیوه کانیان باری ئابووری خۆیان ریکخستیی و وا
بزانی که کۆمه لگاکیان گه یاندوه به بهخته وهری و ئاسوودهیی . به گوێرهی
ئەوان ئیدی ئەو یوتۆپیایه و ئەو دونیا نمونهیی هاتووته دی که نووسەران
له کتیبه کانیاندا رهنگیان رشتوووه . به لام ئیمه باوهرمان وایه که ئاسوودهیی
و بهخته وهری راسته قینه له ئیمان و ئیسلامدایه . ئەوان چونکه بهخته وهری
و ئاسوودهیی ده به ستنه وه به تهواویی سیسته می ئابووری و چاره سه رکردنی
سه رجەم کیشه ئابوورییه کان، ئەوا بهخته وهری به دهره نجامی خوشگوزهرانی
ماددی ده بینن. واته ئە گەر گیرفان پر بیته و دهوله ته کانیشیان به هیز بیته،
که وایه کۆمه لگاکیانیان بهخته وهره .

به لام پرووداوه زۆر و زه به نده کانی خۆکوشتن و، دهرکه وتنی سیسته می
فەلسەفی جۆراوجۆر و یه که له دواي یه که و، سه ره ه ل دانی بزوو تنه وه
توندره وه کان هه ریه که یان به پۆشاکیک و ده مامکیکی جیاوازه وه و، هه وله کانیان
بۆ ئاسووده کردنی خۆیان به یارمه تی بی و بۆچوونی جۆراوجۆر، ده ری
ده خات که له م کۆمه لگایانه دا نا ئاسووده یی و نا ئارامییه کی جددی بوونی
هه یه و تهنه خوشگوزهرانی ماددی به شی بهخته وهری ره ها ناکات. واته
ئه گەر که سیك خواردنی باش بخوات و جلی باش بپوشیت، ئەوا بهخته وهر و
ئاسووده یه . ده توانریت به مه بوتریت "فەلسەفه ی دلنه وایه". خۆی له خۆیدا

ئەم فەلسەفەدە تېزىكرىنى سىك و رازىكرىنى ئارەزوۋە نەفسىيەكان بە ئامانج
و مەبەستى تاك دادەئىت.

پ. ئامانجەكەى بەرژەۋەندىيە

ئامانجى پەرۆردەدى ناھورئانى بەرژەۋەندىيە. بناغەى ھەموو كېشمەكېش
و مەلئەنئىكان بەرژەۋەندىيە نەك ھەرشىكىكى دى. كاتىك ئىۋە كارىك ئەنجام
دەدەن، ھەمىشە پىرسىيارى "لەم كارەدا چ شتىكت دەست دەكەۋىت؟" ھەمىشە
لەم جۆرە كەسانەۋە دىت.

دىسان ئەمانە لەبەرئەۋەى بە چاۋىكىكى ماددى تەماشاي ھەموو شتىك
دەكەن، دەلېن "تا ئىستا ئەم ھەموو نوپژەتان كىردوۋە و ئەو ھەموو رۆژوۋەتان
گرتوۋە. ئايا بە نوپژ و رۆژوۋى ئىۋە دەۋلەتەكەمان پېشكەۋتوۋە و نەتەۋەكەمان
گەپشتوۋە بە خۆشگوزەرانى؟" ئەۋانەى كە ئەم جۆرە عەقلىيەتەيان ھەيە
ھەرگىز كەسىكىيان پى قەبوول ناكىرت كە بە ناۋى حەق و حەقىقەتەۋە قسە
بكات و، پارىژگارى لە ئىمان و قورئان بكات، يان بە لايەنى كەمەۋە ناتوانن
لنى تى بگەن. ئەگەر پىتان خۆش پىت دەتوانن بە ئەمە بلېن "توندرەۋى و
بېرېزىيەك كە لە پەرۆردەيەكى ناھورئانىيەۋە سەرچاۋە دەگىرت.

ت. ژيانىان بەندە لەسەر مەلئەنى، جەدەل و دىيالېكتىك

گىرنگىرىن تايبەتمەندىيە بەرژەۋەندى بىرىتىيە لە مەلئەنى، چۈنكە بەشى
ئارەزوۋى ھەموۋان ناكات. كۆمەلگايەك كە ئامانجەكەى بەرژەۋەندىيە،
ھۆكەرى سەرھەلدانى چەندەھا كىبەركى و، كېشمەكېش و مەلئەنىيە،

له بهر شهوهی بهر ژهوهندییه کان بهشی نارزهووی هه مووان ناکهن. سیسته مه کانی
وهك كاپیتالیزم، کۆمیونیسم، سۆسیالیسم و فاشیزم، بریتین له چهند چوارچیویهك
بۆ پینکدادان و مملاتی نیوان بهر ژهوهندییه جیاوازه کان. تهنانت به گویرهی
لۆجیکیککی لهم جوړه داگیرکردنی هه موو شتیکی که سیك - به ژنه که شیهوه -
نه گهر پیوستی کرد، رهوایه و کیشیه کی تیدا نییه. بهلی، نهو سیسته مانهی
که له سهر بهر ژهوهندی دامه زراون یان نهو سیسته مانهی که بهر ژهوهندیان
کردوه به نامانجی خویمان، گرنگترین دهستور تیئاندا بریتییه له مملاتی،
له ناوچوونی لاواز و تهرخانبوونی ژیان وهك مافیکی تایبته بۆ دهسه لاتداران.
کاتیك نهه دهستوره به سهر زانستی زینده وهرناسیدا جیبه جی ده کهن،
"لامارک" و "داروین" له بهرده متاندا قوت ده بنه وه. له تیوری پهره سهندندا شتیك
ههیه به ناوی "هه لبراردنی سروشتی" و به واتای نهوه دیت که (نهوانهی
بهرگهی پرووداوه کانی رۆژگار ده گرن مافی ژیان و مانه وه یان ههیه). نهه
سیسته مانهی که له سهر بناغهی لار و فشهلی لهم جوړه بنیات نراون،
بهها راسته قینه مرۆییه کانیاں تارومار کرد. به گویرهی نهو که سانه بیته که
باوهریان بهه دهستوره ههیه، له سهر ناستی نهته وه و دهوله تانیس نهوانه مافی
ژیانیاں ههیه که خویمان له گهله هه لومهرجه کاندا ده گونجینن و، بهرگهی
پرووداوه کان ده گرن و له مشتومری ژیاندا ده که ونه سهره وه. نهه بۆچوونهی که
هه موو شتیك بۆ بناغهی "ژیان بریتییه له مشتومر" ده گه پینیتته وه، ههر له
جیهانی ناژه لانه وه ههتا پرووه که کان، په یوهندی نیوان بوونه وهران ده به سستیته وه
به پینکدادان، جهنگ و مملاتیوه و، حالی نیستای مرۆقایه تی به نهجامی
سروشتی نهه کیشمه کیشه دهزانن و، یه کترخواردن به کاریکی رهوا دهزانن.

ج. پەيوەندىي نىۋان تاكەكانى كۆمەلگا رەگەزپەرستى و شوڧىننىزمە
 لە پەرۋەردە ناھورئانىيەكاندا گىرنگىرىن پەيوەندىي نىۋان تاكەكان و
 كۆمەلگاكان بىرىتىيە لە رەگەزپەرستى و ھەندىك جارىش - ۋەك لەم چەرخەدا
 شاىتەتھالى دەبىن - بىرى ئىشتىراكى و كۆمىونىستىيە. ئەم بىر و بۆچوونانە
 دەيانەۋىت بەم چەشەنە پەيوەندىيانە تاكەكانى كۆمەلگا كۆبەكەنەۋە. لە كاتىكدا
 رەگەزپەرستى، شوڧىننىزم و تەۋرەمە ھاۋشىۋەكانىيان لەسەر بىنەماي قوۋتدانى
 ئەۋانى تر بىياتىراون و بەو جۆرەش رەفتار دەكەن. بۆ نمونە، كۆمىونىزم و
 فاشىزم و نازىزم بە جۆرىك نەخشەرىژكراون كە سەرجمە سىستەمەكانى دى
 قوت دەدەن و مېژۋوى نىك و ھاۋچەرخىش باشتىن بەلگەيە لەسەرى.
 بۆگەنىي ئەنجامەكانى جەنگى جىھانىي يەكەم و دوۋەم پروون و ئاشكرا
 لەبەردەم چاۋەكاندا ئامادەن.

ج. ھىز دەكات بە بناغە

لە سىستەمە كۆمەلايەتى و فەلسەفىيە ناھورئانىيەكاندا خالى پىشتىپى بەستىن
 ھىزە. كى بەھىز بىت حەقىش بەۋە، ئەمەش رىك ئەخلاقىكى فىرەۋنانەيە.
 نە ھىزەي كە رىز لە بەھا مەۋىيەكان ناگىت كارى دەستدرىژىكرەنە.
 كىنىك كە بەگۈرەي دەستۋورى "ھىز" شتان ھەلدەسەنگىنىت و ھەموو شتىكى
 پىزەگى دەدات، خۇپاراستنى لە دەستدرىژىكارى شتىكى ھەتابلىت سەخت
 رگىرەنە. مەۋقايەتى لە سەدەي بىستەمدا بەتايىبەتى چەندىن نمونەي لەم
 جۇرەي بىنى. بە جۆرىك كار تەنھا بە دىرندەيى تاكەكانەۋە نەۋەستا، بەلكى
 كۆمەلگاكانىش ھاۋدەم لەگەل غەرىزەي يەكترخواردن و لەناۋبردنى يەكتردا
 كەۋتەنە جۈلە. كارىگەرىي ئەم كاولكارىيەي كە ئەخلاقى ناھورئانى لە رۇھى

نهواندا هینایه گۆری هینده مهزن بوو که تهنانهت ئیماندارانیش وهک نهوهی تیشکیکی زیانبه خشیان بهرکهوتبیئت، چهن دین سیفهتی نه رنی جوراوجوریان تییدا ده رکهوت.

۲. پهروهردی قورنانی

أ. قوتابی قورنان "بهنده"یه

قوتابی قورنان سته مکار و خو په رست و له خو پرازی و ده ستریزیکار نییه. نهو ته نها بهندهیه، بهندهی خوا. قورنان له هه موو ده رفه تیکدا نهوه مان یاد ده خاته وه که مروقه کان بهندهی خوان و ناماژه بهوه ده کات که نه مهش شهره ف و پایهیه بو ئاده میزاد. نهو که سهی که له سایه ی پهروهردی قورناندا له نهینی بهندایه تی خوی بو خوی گه وره تیگه یشتوو، گه وره ترین فه زیله تی ده سته که وتوو. گرن گترین و دیارترین تایه تمه ندی پیغه مبه ر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)، سیفه تی بهندایه تییه تی بو خوا. "عبده و رسوله..." به پای هندیك له زانایان نه م پیتی "و" مه به ست لی کۆ کردنه وهی ره ها (جمع المطلق)ه و بو به دوا ی یه کدا هاتن (ترتیب) نییه. به گویره ی نهوانهش بیئت که رایان له سه ر به دوا ی یه کدا هاتنه، نهو مانایه ده به خشیئت که پیغه مبه ر (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) پیش له هه رشتیکی تر بهندهیه. نه مهش خالیکی نیان له خو ده گریت. پیغه مبه ری خوا پیش نهوهی نیروا ویش بیئت بهندهی خوا بوو، له گه ل وه فاتیدا نوینه رایه تییه که ی ته وا بوو، به لام دیسانیش به ریزترین و سه ربه رزترین بهندهی خوییه. نه گه ر هه موو شتیکیش ته واو بیئت، بهندایه تی به

همیشه‌یی به‌رده‌وام ده‌ییت.. به‌لی، پیغه‌مبه‌رایه‌تی و ویلایه‌ت و هم‌موو نه‌و
 فرمان‌به‌رییانه‌ی که له‌مانه‌وه سه‌رچاوه ده‌گرن، له‌کو‌تاییدا ته‌واو ده‌بن. ته‌نھا
 شتیک هه‌یه که ته‌واو ناییت: ته‌ویش بریتیه له به‌ندایه‌تیکردن بو سولتانی
 نه‌زل و نه‌به‌د...

له‌به‌رامبه‌ر وته‌ی: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ﴾ ی خوی گه‌وره‌دا، نیماندار
 رۆژانه چل جار دیته حزووری خوا و ده‌لیت: ﴿مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾.

نیمانداریکه ته‌واو هینده سه‌ربه‌رزه که ئاماده نییه عیباده‌ت بو مه‌زنترین
 به‌دیته‌راویش بکات. نه‌و ته‌نھا به‌نده‌ی خویه. له‌روویه‌که‌وه نه‌و له‌و کاتانه‌شدا
 که زه‌لیله، سولتانیکه ته‌واوه‌تییه. نه‌و له‌به‌رامبه‌ر هیچ فیرعه‌ونیکدا سه‌ر
 نه‌وی ناکات و پشت ناچه‌می‌نیته‌وه. له‌م لایه‌نه‌وه ژیانیه پیغه‌مبه‌ران پره له
 نمونه‌ی گرنه‌گ. نه‌وان ته‌نھا یه‌ک زاتیان به‌په‌رستراوی ره‌ها و شایسته‌ زانیوه
 و سه‌ریان بو هیچ که‌سیکی تر دانه‌نه‌واندوه.

نه‌گر به‌خه‌یال سه‌ردانی چه‌رخه‌ی به‌خته‌وه‌ری بکه‌ن، "عه‌مما‌ری کوری
 یاسر" ده‌بینن که ئاسنی سوورکراوه ده‌کرا به‌سنگیدا و، "موصعه‌بی کوری
 عومه‌یر" ده‌بینن که رۆژانه به‌کاریگه‌ری نه‌و کوته‌کانه‌ی ده‌دران به‌سه‌ریدا
 بیه‌وش ده‌که‌وت و، "سه‌عدی کوری نه‌بی وه‌ققاص" ده‌بینن و، له‌به‌رامبه‌ر
 قورلی به‌ندایه‌تییه‌که‌یاندان سه‌رتان سوور ده‌می‌نیته‌ت. له‌چه‌رخه‌کانی دواتریشدا
 "سه‌ره‌رای جیاوازی پله‌کان- ده‌گونجیت که‌سانی دل و ده‌روون فراوانی وه‌ک
 نه‌مانه‌ بی‌نرین. به‌لی، له‌هم‌موو رۆژگارینکدا چه‌ند پاله‌وانیکه‌ی وا هه‌ن که
 دزایه‌تی ناحه‌قییان کردوه و، هاوپی له‌گه‌ل شعووری چه‌قه‌رستیدا شابالیان
 گرتوه و، چه‌قیان به‌رزرا گرتوه و، سته‌م و نیلحادیان ته‌ختی زه‌وی کردوه..
 پاله‌وانگه‌لیکی وا که قورنانیان کردوه به‌رابه‌ر و له‌پیناویدا ژیاون..

هەندیک کار هەن سادە و ئاسان. دامەزراندنی کۆمەڵە، دروستکردنی گروپ، بەستنی کۆنگرە و کارکردن بەرامبەر بە مەعاش و کرای و هەر سوودینکی تر.. بەلێ، ئەم کارانە ئاسان. گەرنگ پەرۆردەکردنی نەو گەلینکی خەمخۆر و دلسۆزی وایە کە بیچاوەروانکردنی سوودینکی دنیایی و قیامەتی خزمەتی حەق بکەن و، بەهەتاهەتایی بەردەوامی بەم ئەرکە پیرۆزە بدەن. جوانترین پلەوپایە و ناوێشان بە لای ئەمانەوه "قوتایییی قورئان" و حەز ناکەن بە ناوینکی تری جگە لەمە ناو بنرین.

ب. خۆبەکەمزان و هەژارە بەرامبەر بە خوا

قوتایییی قورئان خاکییە. لەوانەیه هەندیک بە پڕوالەتەکیدایا و ابزانن زەبوون و سستە، بەلام وایە. هیندە حەلیم و سەلیمە کە بەسەر گشت لەمپەرەکاندا تی دەپەریت، وەلێ ئەوەندەش سەربەرز و دامەزراوە کە سەر بۆ کەسینکی تری جگە لە خوا کز ناکات. خۆی لە خۆیدا خاوەنی دینەمۆیەکی ناوەکییە. ئەو سەرنەویکردن بۆ یەکیکی تر بە شیرک دەزانیت. قوتایییی قورئان بە پڕوالەت هەژار و بێدەسەلات دیارە. ئەمەش لایەنیکیی جیاوازی ئەوه، چونکە لاوازی و هەژارییەکی وەک دوو بال وان بۆ بەرزبوونەوه بۆ لای خوا. ئەو چەند هەست بە لاوازی و، هەژاریی خۆی بکات لە وێژدانیدا، متمانەیی بەرامبەر بە خوا ئەوەندەیی تر زیاد دەکات.

پینەمبەری خوا (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دەفرمویت "خوایە گیان، بۆ ماوهی چاوتروکاندینیکیش بەتەنها لە گەل نەفسماندا جیمان مەهیلە." " ئەم پەرەهەندە قوول و ناوەکییەیی لاوازی و هەژاری، وەکو دوو بالی نوورانی وایە، چەند لە

نه فسیدا ههست به کوله واری و دهسته وهستانی خوی بکات، نه وهنده به دوو
 بالی ههژاری و لاوازی به رهو به ندایه تیی خوا ده فریت و به دوا ی په زامه ندیی
 نه ودا ده گه پریت.

ج. نامانجی په زامه ندیی خوی

نامانجی بالا، خولیا و مه بهستی قوتایی قورنان ته نها و ته نها په زامه ندیی
 خوی. نه و چاو ته نها له ناسوی په زامه ندیی نه و ده بریت و هه میسه له
 چاوه پروانی نه و په ژده دا ده بیت که خوی گه وره پی ده فرموت:

﴿يَتَأْتِيهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ﴾ (الفجر: ۲۷)

هه زه تی یوسفیش به م شیوه یه گوزارشتی له م ناسو نمونه ییه ده کرد:

﴿رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمَلِكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ

فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي

مُسْلِمًا وَالْحَقِيقِي بِالصَّالِحِينَ﴾ (يوسف: ۱۰۱)

هه زه تی یوسف له میسر پایه یه کی به رزی ده سته کوه و، فرمیسکی
 چهنده ها ساله ی باوکه جهرگسوتاو و دلپر له خوینه که ی نیشته وه و، نه و
 بریانه ی که دوینی خراپه یان به رامبه ر کردبوو هاتنه سه ر هه مان راسته هیلی
 نه و، له کاتیکدا که له پرووی ماددی و مه عنه وییه وه له لوتکه ی ناسو و ده ییدا
 بوو، پروو له خوا ده کات و لی ده پارپته وه. دیاره نه مهش بابه تیکی گرنکه و
 پیوسته هه لوسته ی له سه ر بکریت.

مانای وایه که له سه رووی هه موو خوشگوزهرانی و، به خته وهری و گشت

جوړه کانی ناسووده ییوه، مه زه ریبه تیک هیه که هه میسه قورسای خوی
دهرده خات و دل ده گه یه نیت به دلنیایی ته واوه تی، که نه ویش بریتیه له
ره زامه ندیی به دیهینه ری مه زن.

نامانجی نیماندار له سه رجهم هه ول و کو ششه کانیدا ره زامه ندیی خویه.
نه و به هیوای ره زامه ندیی خوا و له بهر نه وه عیبادهت ده کات که خوا فرمانی
کردوه و باوه ری وایه که به ره می هه ول و کو ششه کانی له ناخیره تدا
وهرده گرت. نه گهر له دونیادا رووبه رووی لوتفیک بیته وه، سوپاسگوزاری
پیشکesh ده کات. له بهرام بهر خوادا رووی له زهوی ده سویت. به لی، نیماندار
ته نها و ته نها بیر له ره زامه ندیی خوا ده کاته وه و قورنانی پیروزیس به چه ندین
نایهت پشتیوانی له م بابه ته ده کات. بو نمونه:

﴿ قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴾ (الزمر: ۱۱)

﴿ قُلِ اللَّهُ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ﴾ (الزمر: ۱۴)

﴿ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ

وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقِيَمَةِ ﴾

(البينة: ۵)

ت. ده ستووری ژیان هاریکاری و یارمه تیدانه

قورنانه هاریکاری و یارمه تیدان به ده ستووری ژیان داده نیت.

﴿ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ

وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴾ (المائدة: ۲)

به لئی، نیمانداران پیوسته له بواری جیبه جیکردنی فرمانه نایینییه کاندایارمه تیی یه کتری بدن و، پستی یه کتر بگرن و هه ولی پهیره و کردنی دین بدن. ناییت له بیرمان بچیت که لایه نی کومه لایه تیی نیسلام زه قتر و زالتره. له بهر نه وه بهرز کردنه وهی لایه نه کومه لایه تیییه که ی و بهرده و امیدان پنی شتیکی پیوسته. که واته: ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَىٰ الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ﴾

چونکه ژیان بریتی نییه له مشتومر و مملانی، به لکو یارمه تیدان و هاریکارییه. نه وه تا گهر دیله کان به هانای پرووه که کانه وه ده چن و، پرووه که کانیش نازه له کان به خپو ده که ن و، نازه له کانیش له شیوهی کانگای پروتیندا خزمهت به نیمه ده که ن. ته نانهت له هه موو شتیکیدا هاریکاری ده سته کاره. گهر دیله کانی ههوا، خاک و ئاو و پارچه بچوو که کانی گهر دیله به یارمه تیی نه م ده ستوره گشتییه بهرده و امی به بوونیان ده ده ن.

نیماندار گهر دوون به سه مفونیای به ده میه که وه چوون ده بینیت و ده لیت "سرتاپای گهر دوون بریتییه له هاریکاری". که وایه مرو فیش پیوسته ره چاری نه م یاسا گشتییه بکات، بوئه وهی نه م ئاوازه موسیقییه تیک نه دات، ده بیت هه میسه به ده م هاریکاری و یارمه تیدانه وه بروات.

ج. په یوهندی نیوانمان برایه تیییه

قورناتان برایه تی ده کات به په یوهندی نیوان نیمانداران. ده بیت نه م په یوهندییه له نیوان هه موو موسلماناندا دابمه زرنیریت و به گویره ی نه م ده ستوره جهخت له سهر ههستی برایه تی بکریته وه. به تایبته نه وانه ی که دینیان یه کیکه و نیسلام پهیره و ده که ن، پیوسته به توندی باوهش بکن به یه کدا. خوی له خویدا:

﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ ﴾ (الحجرات: ۱۰)

دهبیټ نیماندار به چاوی برا بو هموو کهسیکی باوهررداری سدر زوی پروانیټ و گهردوونیش به "لانکهی برایهتی" ببینیټ.

ح. حق بناغیه

پهروهدهی قورنار "حق" لهبری "هیژ" وهك خالی پشتپیبهستن دادهنیټ. دهلیټ "کی حق لابیو نهو کهسه بههیژه." "هاودهم له گهل نهو باوهردهدا دهژی که نه گهر حق نه مپروش لاواز بیټ، بیگومان سبهی به یارمهتی خوی گهوره سدر ده کهویټ و بههیژ دهبیټ.

له دیدی باوهرداردا ریژگرتنی حق وهك عیبادهت وایه. له بهر نه مهیه که خلیفهیه کی مهزنی وهك نیمامی عومه ر له گهل کهسیکی نه هلی زیمه تدا له داد گادا به پیوه راده وهستیټ.. وه کاتیک دادوهر به مه بهستی ریژلینان خلیفه ی موسلمانان بو لای خوی بانگ دهکات و جیگای دانیشتنی نشان دهکات، نهو سهرزه نشتی دهکات و فرمانی پی دهکات که داد پهروه ر بیټ. نهو نیمانداره ی که هیچ سیسته میکی فهلسه فی تری جگه له قورنار کاری لی نه کردووه، هه میسه حق پهیره و دهکات و ناموژگاری خه لکیش دهکات بو ریژگرتنی حق.

﴿ وَالْعَصْرُ ﴿۱﴾ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُفٍ ﴿۲﴾ إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا

الصَّالِحَاتِ وَتَوَّصُوا بِالْحَقِّ وَتَوَّصُوا بِالصَّبْرِ ﴿۳﴾ (العصر: ۱-۳)

شان به بوونی خوی گه ورهوه راگیربوون. نه گهر شان حقیقه تیکی سیبه رناسایان هه بیټ، هی نه وهیه که پشتیان به ناوی پیروزی (الحق) ی

خوای گهوره بهستوره. خوئی له خویدا (الحق) ایش به کینکه له ناوه هه ره بهرز
و مهزنه کان.

نیماندار هیتر له چه قدا ده بینیت. کی چه قی لا بیت نه وه به هیتره. دستووری
"حق له خودی خویدا بهرز و پیروزه و هه رگیز ناکرنت پشتگوی بخرنت."
به کینکه له یاساکانی نیسلام. هه ربویه چه هه همیشه بهرز و مهزنه و هیچ
شیک ناتوانیت رینگه ی لی بگرنت.

بهشی ههشتم

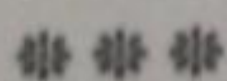
دوا وته

دوا وتە

لەم کتیبەدا هەولمان دا پێویستی گرنگیدان بە پەرودەکردنی نەوێکانی داھاتوومان بخەینە روو. نەوێمان یادی خوێنەر خستەوێ کە لە پەرودەدا مندالدا ھۆکارەکانی وەک ھاوسەرگیری و خیزان و باوک و دایک و قوتابخانە و ھاوڕێ کاریگەری تایبەتیان ھەیە. لێرەدا دەخوازین ھەندیک پێوەر و دەستوور -لەبری دوا وشە- لە کتیبی "پێوەر یان رووناکییەکانی سەر رینگا" وە بەینین کە پەییوھندیان بە بابەتە کەمانەوێ ھەیە.

مندال

ناوک و تۆو بو بەردەوامیی جۆر و نەوێ درەختەکان چەند گرنگە، مندالیش خاوەنی ھەمان گرنگییە لە بەردەوامیی نەوێ و رەگەزی مرۆفدا. ئەو میللەتانە کە مندالەکانیان فرامۆش دەکەن مەحکوومن بە لیکھەلۆشان و ئەوانەش کە رادەستی بیگانە و کلتووری بیگانەیان دەکەن، مەحکوومن بە ونکردنی خود و ناوەرۆکی خۆیان.

۱. ئەوای ئەم بەشە لە کتیبی "پێوەر یان رووناکییەکانی سەر رینگا" ی دانەرەوێ وەرگیراوە.

مندالانى ئەمىرۆ دواى سى بۆ چل سال دەبن بەو گەنجانەى كە
چالاكتىرىن و پىر بەرھەمترىنى چىنى كۆمەلگان. ئەوانەى كە مندال بە
بېجوروك و بىئىرخ تەماشاشا دەكەن، پىئويستە بىر لەو بەكەنەو كە چ كۆلەكەيەكى
گرنگى زىانى مىللەتيان فەرامۆشكردووه و دەبىت موچر كە بە گىانياندا
بىت.

***

ئەو خراپىيەى كە لە نەوەكانى ئەمىرۆدا دەبىنرىت و، ئەو نەبوونى توانا
و لىھاتن و شايستەيىيەى كە لە ھەندىك لە بەرپۆبەراندا تىبىنى دەكرىت و،
ئەو نەھامەتتىيانەى كە بەسەر نەتەوەكەماندا دىت، بەرپىسارىتتىيەكەى لە
ئەستۆى دەسەلاتداران و پەروەردەكارانى سى سال لەمەوپىشدايە. سەرچەم
كارەسات ياخود چاكەكارىيەكانى پازدە سال دواى ئىستاش، لە گەردنى
ئەوانەدايە كە پەروەردە و فىر كوردنى نەوەكانى ئەمىرۆ بەرپۆبە دەبەن.

***

ھەر نەتەوەيەك بىەوئىت داھاتووى خۆى مسۆگەر بكات، پىئويستە بەشىك
لەر سەرمایەيدى كە بە راست و چەپدا بە فىرۆى دەدات، وەكو وەبەرھىنانىك
بىخاتە خزمەتى پەروەردەكردنى مندالانى ئەمىرۆ كە گەرەپياوانى سبەينىن.
ئەگەر زۆربەى زۆرى ئەو شتانەى كە لە بوارەكانى تردا سەرف دەكرىن
بەفىرۆش بچن، ھەرگىز ئەو شتانەى كە بە ناراستەى بەرزكردنەوہى
نەوەكان بۆ مەرقايەتتى راستەقىنە سەرفكراون، بەخۆپرايى نارۆن و چەشنى
كانىاونكى ھەمىشەيى بەردەوام دەبن.

***

ئەو زەبوون، خراپەكار، گىرەشيوين، تيرورىست، سەرخۆش و، تلياك
 كيشانەى ئەمرۆ كە بە لەكەى نيوچاوانى كۆمەلگا دادەنرين، ھەمان ئەو
 مندالانەى دوينين كە كەمتەرخەمىمان لە پەرورەدەکردونياندا نواندوو. نازانم
 داخۆ بىرمان لەو كەردوووتەو كە سبەى لە ئەنجامى كەمتەرخەمىيەكانى
 ئەمرۆماندا چ جۆرە نەوويەك شەقام و كوچەكانمان پەر دەكەن؟

***

ھاوسەرگىرى

ئەو مىللەتانە بالادەست دەبن بەسەر قەدەرى داھاتوودا كە مامەلەى
 جددى لەگەل دامەزراوہى ھاوسەرگىرىدا دەكەن و دەزانن چۆن نەوہكانيان
 بەرز بکەنەوہ بۆ ئاستى بەرزى مرۆقاىەتى، نەك ئەوانەى كە خاوەنى زانست،
 تەكنىك و تەكنەلۆجيان. ئەو نەتەوانەش كە بەجددى لە ھاوسەرگىرى و
 مندالبوونيان نەروانىوہ و بە فەلسەفەى پەرورەدەى خۆيان بەخۆيان نەكردوون،
 نەگەر ئەمرۆش نەيىت بىگومان سبەى، مەحكومن بەوہى لەژىر چنگ و
 ددانە تىژەكانى زەمانەدا وردوخاش ببن.

***

ھاوسەرگىرى بۆ ھەز و چىژ نىيە، بەلكو ئامانج لىي پىكھىنانى خىزان،
 مانەوہ و بەردەوامىي نەتەوہ، رزگارکردنى بىر و ھەستى تاك لە بەربلاوى
 و رىكخستنى ئارەزووہ جەستەيەكانىيەتى. ھەز و چىژەكان لەم روووہوہ -وہك
 ھەر لاىەنىكى ترى سروشتى مرۆف- برىتیین لە پالنەرىك و كرئىەكى
 پىشىنە.

***

پيويسته نهوانه‌ی به نیازی هاوسه‌رگیرین، له‌بری گرن‌گیدان به به‌ژن و
بالا و، سه‌روهت و سامان و جوانیی ده‌ره‌کی، له‌م بابه‌ته جد‌دییه‌دا به‌گویره‌ی
پيوره‌کانی وه‌ک جوانیی رۆح و، جیهان‌بینیی نه‌خلاق و نامووس، فه‌زیله‌ت و
به‌رنیی که‌سایه‌تی بریار بدن.

***

نه‌و که‌سانه‌ی که‌ ورد‌بینیی پيويستیان نه‌کردوو به‌ هاوسه‌رگیریدا یان
دوره‌تیان بۆ وه‌ها کارنک بۆ هه‌لنه‌که‌وتوو، به‌داخه‌وه کاتیک کار دیتته سه‌ر
جیابرونه‌وه، ئیدی پيوره‌هه‌ره‌ژیره‌کانیش هیچ سوود‌یکیان ناییت. به‌لی، نامانج
یرتی نییه‌ له‌ رزگار‌بوون به‌ که‌مترین زیان له‌و ناگره‌ی که‌ مالی ته‌نیوه،
به‌لکو گرن‌گترین کار نه‌وه‌یه که‌ هیچ شتی‌ک نه‌بریتته‌وه ناو ماله‌وه که‌ گومانی
ناگره‌وتنه‌وه‌ی لی ده‌کریت.

***

خیزانگه‌لینکی وا موباره‌ک هه‌ن که‌ هه‌ر له‌ یه‌که‌م نیازه‌وه ره‌چاوی
په‌زنامه‌ندی خویان کردوو و له‌سه‌ر لۆجیک و داوه‌ری ژیری دامه‌زراوه که
به‌ درژایی ته‌مه‌نیک رۆلی قوتاب‌خانه ده‌گیرن و به‌و شاگردانه‌ش که‌ پێیان
ده‌گه‌یه‌ن مانه‌وه و به‌رده‌وامی به‌و میله‌ته‌ ده‌به‌خشن که‌ پيوه‌ی په‌یوه‌ندیدارن.

***

نه‌و هاوسه‌رگیری و کۆبوونه‌وانه‌ی که‌ به‌باشی بیریان لی نه‌کراوه‌ته‌وه، به
هاوسه‌ری چاو به‌فرمیسکی سه‌رگه‌ردانی کوچه‌ و کۆلانه‌کان و، هه‌تیوگه‌لینک
که‌ له‌ "خانه‌ی بیسه‌ره‌رستان" فری ده‌درین و چه‌ند کاره‌سات و درنده‌ییه‌ک
کۆتاییان پێ دیت که‌ جگه‌ری تاکه‌کانی خیزان کون کون ده‌که‌ن.

***

نه گهر سوودی هاوسه رگیری بو تاک یهك بیټ، بو نوممهت و نه تهوه
ههزاره. له م پرووهوه تهركکردنی هاوسه رگیری چهشنی هاوسه رگیری
ناته ندروست، كچان سه رگهردان و كوران په ریشان دهكات و وهكو نه خویشی
كۆلیرا ناو و خوین له جهستهی میللهت دهردهكات.

خیزان

نهو خیزانهی كه هه ر له سه رهتاوه له سه ر بنچینهی به هیژ دامه زراوه و
شه مائی به خته وهری ماددی و مه عنهوی تیدا ده شنیټ، پته وترین به ردی
بناغهی بوون و مانه وهی میلله ته و قوتابخانه یه کی پیروژه بو پیگه یاندنی
نه وهی چا كه كار و سوود به خش. نهو میلله تانهی كه ماله كانیان هیندهی
قوتابخانه كانیان فهیز و به ره كه تی تیدایه و خویندن گاكانشیان به قه ده ر
ماله كانیان گهرم و نه رمه، گه وره ترین بزووتنه وهی چاكسازییان نه انجامداوه و
ناسوودهیی و به خته وهری نه وه كانی داها توویان مسو گه ر كردووه.

***

نه ته وه له یه كه ی پیکهینه ری خیزان پیک دیت. له م پرووهوه ماله كان باش بن
نه ته وه باشه و، ماله كان خراب بن نه ته وهش خراپه. خوژگه نه وانهی چا كه ی
میلله تیان ده ویت پیش له هه ر شتیکی تر هه ولیان بو چاكسازیی خیزانه كان
بدایه!..

***

به گویره ی مرۆقه كانی ناوی، به "مال" دهوتریت "مال". هه رمالیک
دانیشه تووانه كه ی ریز له به ها مرۆیه كان بگرن، به به خته وه ر نه ژمار ده كرتن.

به لى، دهتوانين بلىين كه ناده ميزاد به يارمه تىي ماله كى دهتوانيت ژيانىكى
مرؤفانه بڑى، خانووش به گورهي مرؤفه كانى ناوى دهيتت به "مال".

***

مال نه تهويه كى بچووكه و نه ته وهش خيزانىكى مه زنه. نهو كه سهى كه
به رينكوپىكى و بيكه موكورتي خيزانىكى بچووك يان گورهى به رينوهردوه و
ناكه كانى خيزانى بو مرؤفايه تىي راسته قينه به رزكردوه ته وه، نه گره هولىكى
كه ميك زورتر بدات، دهتوانيت له دامه زراوه گوره تر و به رزتره كانيشدا
سره كه وتووويت.

دايك و باوك

نه وهى مرؤف ته نها به مرؤفى راسته قينه به ردهوام دهيتت. مرؤفنيك كه
به ره ناسوى ژيانى دل و رؤح بالى گرتووه... نهو نه وانهى كه په روه رديان
نه ينيوه و، توانا رؤحيه كانى خويان پيش نه خستوه و بهم هويه شه وه
نه يانتوانيوه به رز ببنه وه بو مرؤفايه تىي راسته قينه، نه گره چى له نه وهى
نادهميش بن، له راستيدا كومه ليك به ديهاتووى قه به و ناقولاى وان كه
ته نها به روالهت له مرؤف ده چن و، نهو دايك و باوكانهش كه به ختوكردونيان
ده گره نه ستو، دهسته يهك به دبختى وان كه له باوه شياندا جانه وهر گوش
ده كمن.

***

دايكان و باوكان به نه ندازهى په روه رده كردنى منداله كانيان و به خشينى
نه زيلهت به كه سايه تيبان مافى نه وه يان هيه كه به "رؤله كه مان،

جگه رگوښه که مان بانگیان بکهن. بویه هر گیز ناکرنت نهو دایک و باوکانهی که پهروهردهی مندالی خویان پشتگوښخستوه ههمان بانگه شه بکهن. بهتایبته نه گهر ریځگای خراب و ناشرینی پیشان بدن و له مروځایه تی دووری بخه نه وه...

***

مانه وه و بهرده و امیی میلله تیک بهنده له سهر نه وه گه لیکي باش پهروهرده کراو. نه وه گه لیک که بوون و رځو حی میلی تیدا کامله... نه گهر نه ته وه کان نه وه یه کی وا نمونه ییان پی نه گه یان دیته که داهاتوی خو یان یان پی بسپرن، مانای وایه ناینده یان گومانای و تاریکه. هیچ گومانیک له وه دا نییه که له پهروهرده کردنی نه وه یه کی باشدا نه رکی یه که م ده که ورته سهر شانی دایک و باوک.

***

نه گهر دایک و باوک به وردی پهروهردهی منداله کان یان بکهن و، بیر و ههسته کان یان به ناراسته ی قازانجی خو یان و کومه لگا که یان بخه نه کار، نهوا بناغه و کوله که یه کی نوی و پته و پیشکه ش به کومه لگا ده کهن. به پیچه وانه وه له سهر ناستی ههسته مروییه کان یان پشتگوښ یان بخه نه، نهوا وه که نه وه وایه که درنده و جروجانه وهرنکیان له گیانی کومه لگا بهردایته.

***

مندالان که رځو حیان به وینه ی ناوینه روون و یاده وهری یان چه شنی نامیری فوتوگرافی و به خیرایی شتان تومار ده کات، یه که م قوتابخانه یان خیزان و یه که م پهروهرده کاریشیان دایکانه. به ختو کردنی دایکانی دواروژر وه که

پەرورەدە کارئىكى باشى داھاتوو و بە فىرۆنە دانىيان لەملا و ئەولادا، گىرنگىر
بىناغەى بوون و مانەوەى ھەر مىللەتتە.

***

لە پەرورەدە و فىرکردنى منداڵ و دەستەبەرکردنى رېسا، رېنگوپىتتىكى
و ئاسوودەى لە قوتابخانەى مروققايەتيدا، مامۇستاي يەكەم ژنە. لەم
رۆژگارەدا كە خەلكان بە دواى شوپى جۆراوجۆر و نوڤدا دەگەرپن بۆ
ژن، قەناعەتەمان واىە بىرخستەنەوەى ئەم پىگەيەى كە دەستى قودرەت پىتى
بەخشيە، رېگە دەگرپت لە گەران بە دواى ھەندىك پلەوپايەى فزوليدا.

***

ئەو ژنەى كە گەيشتوو بە كاملىي رۆح، لە سايەى ئەو جىنشينە
چاكەكارانەى كە دواى خۆى جىيان دەھيلىت، مالىكەى ھەميشە وەك
بوخوردانىك دەگرپت و بۆنىكى خوشى ئاسوودە بەخش بلاو دەكاتەو. جىنگايەكى
ئاخىرەتتى بۆنخوشى وەك ئەمە، لە سەرروى ھەموو وىناکردنەكانەو وەى و
باخچەيەكە لە باخچەكانى بەھەشت.

***

ژنىك كە دلى بە نوورى ئيمان و مېشكى بە زانست و پەرورەدى
كۆمەلايەتى رووناكبوو تەو، وەك ئەوەى ھەموو رۆژنىك مالىكەى بنىات
بىتەو، ھەميشە رەھەندى نوئ و تازەى بۆ زياد دەكات. ھەرچى ئەوانەشە
كە ھەرزە و خۆنەناسن، خىزانە پىكھاتووەكانىش دەرووخىنن و دەيانكەن بە
زىزانە.

***

كلتوور و پهرووردهی میللی كه مشرین گرنگی بی دهریت له نیو وانهی
قوتابخانه كاندا، له كاتینكدا له هموو شتیکی تر پینویستتره. نه گهر پوژینك
برپاری كار كړدن بهم شینوازه بدهین، مانای وایه باشتیرین ههنگاومان ناوه به
ناراسته ی پینشخستنې ولاتدا.

***

داهاتووی هموو كه سینك راسته وخو پهبهسته به کاریگهری سهردهمی
مندالی و گهنجیتی شو كه سهوه. نه گهر مندالان و گهنجان له ژینگه یه كدا
پهروورده بین كه به ههست و نهسته به رزه كان بجوشین، نهوا له پرووی حالتی
زیهنی و فیکریهوه زیندوو و له پروانگهی رهوشت و فهزیله تیشهوه پالتوراون
بوتهوهی بین به نمونه ی چاولینكراو.

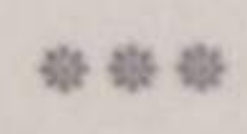
***

مروف به نه ندازه ی دووربوونی ههسته كانی له شته نزمه كان مروقه.
نهو كه سانه ی كه دلیان له ژیر فشاری ههسته خراپه كاندایه و نه فسانیه تیش
چنگی له پوچیان گیركردوو، نه گهر به پرواله تیش له مروف بچن، له
ناوهرؤكدا گوپراون به شتیکی تر. هموو كه سینك نهو به شهی پهروورده ده زانیت
كه په یوهندی به جهسته وه هیه، به لام ژمارهی نهوانه زور كه مه كه له
پهروورده ی فیکر و ههسته كان تی ده گهن و له راستیدا نه مهش بناغه كه یه.
نه مه له حالینكدا پهروورده ی جوړی یه كه م جهسته ی خاوهنماسولكه ی به هیژ و،
جوړی دووهمی پهروورده مروقی خاوهن پوچ و مه عنا به رهه م ده هیتن.

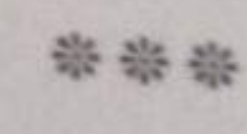

هاورپى چاك

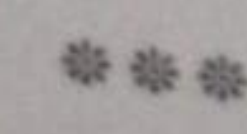
بەلى، ھاورپىكانمان ھەلدەبىزىرىن، بەلام نەك ھەر ھاورپىيەك، بەلكو ھاورپى چاك. لەم رووھو مەرۇفە كۆنەكان وتەى زۆر جوانيان ھەيە كە كۆن نابن "پىم بەلى ھاورپىكەت كىيە، پىت دەلىم تۆ كىيىت." "مرۇف ئاوتنەى ھاورپىكەيەتى." "گول لەناو گولاندا پى دەگات." "ھاورپى باش مرۇف بۇ بەھەشت و ھاورپى خراپىش بۇ دۆزەخى دەبات." "ھاورپى باش وەك بۇنفرۇش وايە، لىيشى نەكرىت سوود لە بۆنە خۆشەكەى دەكەيت، بەلام ھاورپى خراب وەك گوزالك وايە، ئەگەر ھىچ لايەنىكى تىشى زىانت پى نەگەيەنىت، بۆنە ناخۆشەكەى بىزارت دەكات." بەلى، مرۇف ھەموو شتىك لە ھاورپىكانى وەردەگىرتت، ئىتر باش پىت يان خراب.

ھەتا ئەو كاتەى درەخت خزمەتى بكرىت و ئازەلىش بەخىو بكرىت، ھەم ميوە و بەروبووميان دەپىت و ھەم بەردەوامى بە رەگەزى خۇيان دەدەن. بەلام گەر خزمەت نەكرىن و بەخىو نەكرىن، درەخت زىر و ئازەلىش پى بەرھەم دەپىت. ئەى ئەو مەرۇفەى كە بە ھەزار و يەك توانا و لىھاتنەو رەوانەى دونيا كراوہ؟ نايانپىت ھىچ نەپىت بە ئەندازەى درەختىك پەروەردە بكرىت؟

ئەى ئادەمىزاد، تۆ مندالت ھىناوہتە دونيا! ئەركى بەرزكردنەوہشى بۇ ئەودىوى ئاسمانەكان ديسان ھى تۆيە. ھەرۋەك گىرنگى بە تەندروستىى لاشەى دەدەيت، لەبەر خاترى خوا بەزەپىت بە ژيانى دل و رۇحشىدا پىتەوہ و، ئەو بىنچارەيە رزگار بكة و مەھىلە بە ھىچ و خۇپاسى بە فىرۇ بچىت!

گروپی کتیبخانہی (PDF)

ئیمہ ہمیشہ بہر دہ و امین لہ خزمہت کردنتان

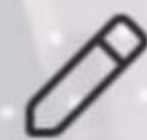
وہ بہرہم و کاری نوی

کتیبخانہی (PDF)

گروپیک بو خزمہتکردن بہ خوینہران و
خویندکاران و کتیب دؤستان

EDIT

> کتیبخانہی (PDF)

Public group · 100K Members

له ناوکه وه

تا چنار

محمد فه تحوّللا گوله ن

نه گهر به حه تمی پیویست بکات مندال له شتیك بترسیت، ده بیّت له له ده ستدانی شه فه قه تی دایک و باوکی بترسیت، نه ک کوته ک و هه ره شه و سزا. نه گهر ههستی به گرژبوونی رووی باوکی، یان خه مگینبوونی روخساری گهر موگوری دایکی کرد و، نه مهش کاریگه رییه کی وای له سه ر مندال هه بوو که هه می شه هاوسه نگی ده کرد، به رای من نه مه سه روو زیاده. به لام متمانه کردنی مندال به دایک و باوکی و باوه ر کردنی به وهی که هاویه شی نازار و ژانه کانی ده که ن، شتیکی تابلیتی گرنکه.

***

یه کیک له پیویستییه کان نه وهیه که له په روهرده ی مندالدا ره چاوی ژینگه و، ته مه ن و، ناست و، زانیاری و کلتوور بکریت. هه رووه ک چون خوراکیکی تایبته ده دهین به مندالیکی پینج ساله، به هه مان جوړ ده بیّت زانیارییه کی نایینی گونجاوی له گه ل ته مه نه کهیدا پی بدرت. نهو زانیارییه ی له حهوت سالیدا پی ده دهین پیویسته جیاواز بیّت له وهی که له ده سالیدا پی ده درت.

به لام بابه تیکی گه لیک گرنکه ههیه که نه ویش بریتییه له وهی هه ر شتیك که ته لقینی مندالی ده کهین، پیویسته پلهیه ک سه روو ناستی نیستای بیّت و هی قوناغیکی دواتری بیّت. چونکه هه رچونیک بیّت کاتی نیستای ده بینیت و لی تی ده گات و له ناویدا ده ژری. له م رووه وه له وانیه زانیاری پیویست به م قوناغه له ژینگه که ی یان له ماموستا کانی وه ریگریت. که وایه پیویسته له په روهرده دا شتانیکی پی ببه خشین که ده ربارهی قوناغی داها تووی ژیانیه تی.

نرخه ۳۰۰۰ دیناره

IREFAN